

LAHDEN KULTTUURIMAISEMAT

selvitys paikallisesti arvokkaista
kulttuurimaisemista

Lahti

© 2024 Lahden kaupunki

Teksti: Maria Silvast

Valokuvat: Maria Silvast ellei toisin mainittu

Kohdekartat: Maria Silvast

Taitto: Maria Silvast

Historialliset valokuvat: Museovirasto

Historialliset kartat: Kansallisarkisto

Historialliset ilmakuvat: Maanmittauslaitos / Lahden kaupunki

Historialliset puistosuunnitelmat: Lahden kaupunki

ISBN: 978-952-5749-97-7

Kirjapaino: Grano Oy Lahti 2024

Kansikuva: Pikku-Vesijärven puisto, kuva Tuomas Uusheimo (LKKP)

Maria Silvast

LAHDEN KULTTUURIMAISEMAT

selvitys paikallisesti arvokkaista
kulttuurimaisemista

SISÄLLYS

ALKUSANAT.....	4	VANHAT VIJELYMAISEMAT	
MAISEMA KÄSITTEENÄ.....	6	24 Porvoonjoen viljelymaisema.....	64
Kulttuurimaisema.....	8	25 Miekkiön viljelymaisema.....	64
MAISEMANSUOJELU.....	10	26 Renkomäen viljelymaisema.....	65
Lainsäädäntö.....	10	27 Riiki-Konnilan viljelymaisema.....	66
Valtakunnallisesti arvokkaat		28 Pihtilänmäen viljelymaisema.....	67
maisema-alueet.....	12	29 Montarin viljelymaisema.....	68
Muut arvokkaat maisemat.....	12	30 Karistonmäen viljelymaisema.....	69
MAISEMAN ARVOTTAMINEN.....	14	31 Holman viljelymaisema.....	70
Arviointikriteerit.....	14	32 Niemelänniemen viljelymaisema.....	71
Arvoa heikentävät tekijät.....	15	33 Lehmuksen viljelymaisema.....	72
LAHTELAINEN MAISEMA.....	16	34 Ohrapään viljelymaisema.....	72
Maisemarakenne.....	16	35 Holmin viljelymaisema.....	74
Maiseman historia.....	18	36 Evatun viljelymaisema.....	74
Maisematyypit.....	20	37 Salajoen ympäristö.....	75
Maisema-arvot kaavoituksessa.....	26	38 Oson viljelymaisema.....	76
Selvitykset ja kyselyt.....	29	39 Linnakallion viljelymaisema.....	76
KULTTUURIMAISEMAKOHTEET.....	30	40 Kumian viljelymaisema.....	77
Työmenetelmät.....	30	41 Vehkosillan viljelymaisema.....	78
Luokittelu.....	31	42 Oulajan viljelymaisema.....	79
KYLIEN KULTTUURIMAISEMAKOKONAISUUDET		43 Torakallion viljelymaisema.....	80
1 Ylä-Okeroisten kulttuurimaisema.....	34	44 Savion viljelymaisema.....	81
2 Ala-Okeroisten kulttuurimaisema.....	34	PERINNEYMPÄRISTÖT	
3 Ämmälän kulttuurimaisema.....	36	45 Tapanilan perinneympäristö.....	84
4 Renkomäen kylän kulttuurimaisema.....	38	46 Niemenmäen perinneketo.....	85
5 Lankilan kulttuurimaisema.....	39	47 Luhdanjoen tulvaniitty.....	86
6 Hokkaran kulttuurimaisema.....	40	48 Ristolan perinnelaidun.....	87
7 Pensuon kulttuurimaisema.....	40	49 Tarolan perinneympäristö.....	88
8 Haraväkylän kulttuurimaisema.....	42	50 Jussilan perinneympäristö.....	89
9 Notkon kulttuurimaisema.....	42	51 Joutjärven perinneympäristö.....	90
10 Orrilan kulttuurimaisema.....	44	52 Latomäen perinneympäristö.....	90
11 Koiskalan kulttuurimaisema.....	46	53 Riikin perinnelaidun.....	91
12 Nastolan kirkonkylän kulttuurimaisema.....	48	54 Vanhankartanonmäen perinneympäristö.....	92
13 Seestan kulttuurimaisema.....	49	55 Myllymäen perinneympäristö.....	93
14 Vanajanraitin kulttuurimaisema.....	50	56 Koiskalan perinneympäristö.....	93
15 Pyhäntaan kulttuurimaisema.....	50	57 Takkulan perinneympäristö.....	94
16 Ruuhijärven kulttuurimaisema.....	52	58 Paakkolanmäen perinnelaidun.....	95
17 Järvisten kulttuurimaisema.....	54	59 Seestan perinneympäristö.....	96
18 Metsäkylän kulttuurimaisema, itä.....	55	60 Seestan kartanon perinnelaidun.....	96
19 Metsäkylän kulttuurimaisema, länsi.....	55	61 Akkalan perinnelaidun.....	97
20 Immilän kulttuurimaisema.....	56	62 Taarastin perinneympäristö.....	98
21 Arrajoen kulttuurimaisema.....	58	63 Toivonojan perinnelaidun.....	99
22 Arolan kulttuurimaisema.....	59	64 Rantapellon perinnelaidun.....	99
23 Uudenkylän kulttuurimaisema.....	60	KARTANOMILJÖÖT	
		65 Mukkulan kartano.....	102
		66 Lahden kartano.....	104
		67 Koiskalan kartano.....	106
		68 Seestan kartano.....	108
		69 Erstan kartano.....	110
		70 Toivonojan kartano.....	112

PIHAPIIRIT

71 Enonsaaren ranta ja pihapiiri	116
72 Myllysaari.....	117
73 Kahvisaari	118
74 Viuhan vanha pihapiiri	119
75 Tornatorin vanha pihapiiri.....	120
76 Yli-Marolan pihapiiri	121
77 Asemapäällikön talon pihapiiri.....	122
78 Joutsaari	123
79 Jokelan ja Rehtilän pihapiirit.....	124
80 Kumian mylly ympäristöineen	125

YHTENÄISET PUUTARHAMAISET

PIENTALOALUEET

81 Riihelän pientaloalue	128
82 Tapanilan pientaloalue.....	129
83 Sopenkorven pientaloalue	130
84 Kärpäsän pientaloalue.....	130
85 Mytjäsenten pientaloalue	131
86 Ali-Juhakkalantien pientaloalue.....	132
87 Launeen pientaloalue	132
88 Venetsian pientaloalue	134
89 Kerinkallion pientaloalue.....	135
90 Kittelän pientaloalue	136
91 Anttilanmäen pientaloalue	136
92 Harjukadun pientaloalue.....	138
93 Onnelantien pientaloalue.....	138
94 Kymintien pientaloalue.....	138
95 Karirannankujan pientaloalue	140
96 Kariniemen pientaloalue	141
97 Pyhäntömänmäen pientaloalue	142
98 Tenavan pientaloalue.....	143
99 Kyllikintien ja Pohjanakanpolun pientaloalue... 144	
100 Suopuiston pientaloalue.....	145
101 Joutjoen pientaloalue	146
102 Kiveriön pientaloalue	146
103 Heinlammin pientaloalue.....	146
104 Vesteråsin pientaloalue.....	148
105 Kotiniemen siirtolapuutarha	149
106 Kiiskilänmäen pientaloalue	150
107 Myllypohjan pientaloalue	151
108 Villähteen pientaloalue	152
109 Sipiläntien pientaloalue.....	153
110 Kirkonkylän pientaloalue.....	153
111 Ellentien pientaloalue	154
112 Uudenkylän pientaloalue	155

AIKAKAUDELLEEN TYYPILLISET

URHEILUPIISTOT

113 Urheilukeskus	158
114 Kisapuisto	160
115 Radiomäen urheilukenttä	161
116 Pajulahden liikuntakeskus	162
117 Rakokiven urheilukeskus.....	163

HENGELLISET YMPÄRISTÖT

118 Läntinen hautausmaa.....	166
119 Vanha hautausmaa	167
120 Mustankallion hautausmaa	168
121 Levon hautausmaa.....	169
122 Nastolan hautausmaa	170
123 Nastolan kirkko.....	170
124 Ristinkirkko	172
125 Ortodoksikirkko	173
126 Launeen kirkko.....	174
127 Mukkulan kirkko.....	175
128 Joutjärven kirkko.....	176
129 Radanrakentajien hautausmaa, Lahti.....	177
130 Radanrakentajien hautausmaa, Nastola.....	177

PUISTOHISTORIAALLISESTI

TAI KAUPUNKIRAKENTEELLISESTI

ARVOKKAAT VIHERALUEET

131 Kunniakukkula ja Lippukenttä	180
132 Komentajanpuisto.....	180
133 Kasarminpuisto.....	180
134 Launeen keskuspuisto	182
135 Ilinanpuisto ja Ruopanpuisto.....	184
136 Möysän uimaranta	185
137 Vanhankartanonpuisto	186
138 Kulttuuripuisto.....	187
139 Mukkulanpuisto	188
140 Merrasojanpuisto	189
141 Ruoriniemen rantapuistot.....	190
142 Sahanpuisto ja Ankkurin rantapromenadi	190
143 Kariniemenmäki ja Lanupuisto.....	192
144 Pikku-Vesijärven puisto	194
145 Fellmaninpuisto.....	196
146 Radiomäen virkistysalue	198
147 Marskinaukio.....	200
148 Loviisanpässinraitti ja leikkipuisto.....	201
149 Sairaalapuisto.....	202
150 Yrjönpuisto	202
151 Oikokadun puistikko	203
152 Ainonpuisto	203
153 Kirkkokadun puistoakseli.....	204
154 Pihapuisto.....	205
155 Karihovinpuisto	205
156 Kirkkopuisto	206
157 Koulupuisto	207
158 Kalmarinpuisto	207
159 Erkonpuisto ja Paasikivenpuisto	208
160 Eliel Saarisen puisto, Mariankadun akseli, Kaup- patori ja Alatori	210
161 Kaupungintalonpuisto	212

LAHDEN IDENTITEETTIÄ KOROSTAVAT

MAISEMAELEMENTIT

Silhuetit	216
Maamerkit	217
Näkymät	218
Katupuut.....	219

LÄHTEET

LIITTEET

224

ALKUSANAT

Miten maisema on syntynyt? Mitkä tekijät ovat ohjanneet Lahden seudun asuttamista ja rakentamista? Millaisia elinkeinoja maisemarakenne, luonnonolot ja -varat ovat mahdollistaneet? Minkälaiset ilmiöt ja tapahtumat ovat vaikuttaneet lahtelaisen maiseman muodostumiseen?

Työ on osa Lahden kulttuuriympäristöselvitysten jatkumoa, joissa on aiemmin keskitytty enemmän rakennetun ympäristön arvoihin. Tässä työssä painoarvo on viheralueilla, näkymillä ja maisemilla.

Työ on laadittu asiantuntijatyönä Lahden kaupunkisuunnittelussa osana yleiskaavatyötä. Raportin, tekstit ja karttamateriaalit on koontanut maisema-arkkitehti Maria Silvast. Työn ohjausryhmässä on ollut mukana kaupunkisuunnittelun henkilökunnan lisäksi Lahden kaupunginmuseo ja rakennusvalvonta.

MAISEMA KÄSITTEENÄ

Maisema on luonnonilmiöiden ja ihmisen toiminnan yhdessä muodostama kokonaisuus, jonka syntymiseen vaikuttavat maisemarakenteen fyysiset tekijät ja paikan historia. Maiseman fyysisiä perustekijöitä ovat esimerkiksi korkeussuhteet, kallio- ja maaperä, vesistöt, kasvillisuus ja ilmastolliset olosuhteet. Paikan historialla tarkoitetaan yleisimmin esimerkiksi kaupunkien rakentumista ja maankäytön sijoittumista alueelle. Maiseman fyysiset elementit muodostavat maiseman näkyvän visuaalisen rakenteen, maisemakuvan.

Maisemaa tarkastellaan harvoin täysin objektiivisesti, sillä kokemukseen vaikuttavat niin katsojan oma kulttuuritausta kuin subjektiiviset mieltymykset. Maisemakokemus on enimmäkseen visuaalinen, mutta siihen vaikuttavat myös esimerkiksi äänet ja tuoksut.

Eri tieteenaloilla maisema käsitteenä määritellään eri tavoin. Kaavoituksessa ja kaupunkisuunnittelussa tyypillisin tapa määrittää maisemaa on maisemasuunnittelun näkökulma, joka sijoittuu välimaastoon täysin objektiivisen luonnontieteellisen näkökulman ja toimijalähtöisen subjektiivisemmän ja kokemukseen pohjautuvan näkökulman välillä. Maisemasuunnittelussa analysoidaan maiseman fyysisiä piirteitä ja arvioidaan mahdollisten muutosten vaikutuksia niin fyysiseen ympäristöön kuin myös maiseman kokemiseen.

Eurooppalaisessa maisemayleissopimuksessa pyritään määrittelemään maisema sekä kokemuksen että fyysisten piirteiden kautta. "Maisema tarkoittaa aluetta sellaisena kuin ihmiset sen mieltävät, ja jonka ominaisuudet johtuvat luonnon ja / tai ihmisen toiminnasta ja vuorovaikutuksesta."

MAISEMARAKENNE
maiseman fyysinen rakenne

MAISEMAKUVA
maiseman visuaalinen rakenne

MAISEMAMIELIKUVA
maiseman hahmotus ja jäsentyminen

*Maisema-käsitteen kolme tasoa.
(mukaillen Maija Rautamäki 1997) Lähde: 85*

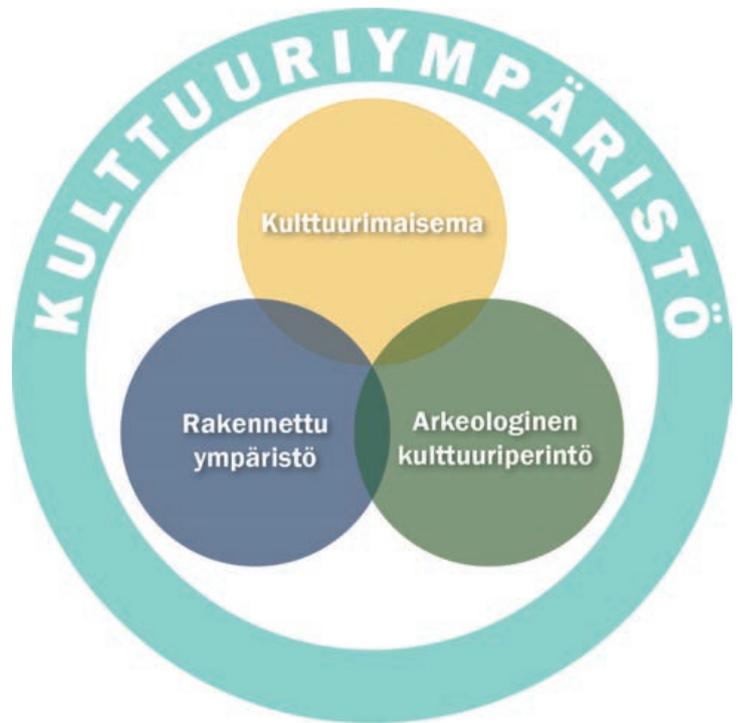

Kulttuurimaisema

Maisema voidaan jakaa kahteen päätyyppiin: luonnonmaisemaan ja kulttuurimaisemaan. Maisemaa voidaan tyypitellä luonnonmaisemaksi ja kulttuurimaisemaksi sen mukaan, onko maisema ensisijaisesti luonnonelementtien tai ihmisen toiminnan tulosta.

Luonnonmaisema on pääasiassa luonnonprosessien muovaamaa maisemaa, johon ihmisen toiminnalla on ollut vain vähäistä vaikutusta. Toki luonnonmaisemassakin voi olla ihmisen rakentamia elementtejä kuten esimerkiksi ulkoilureittejä. Arvokkaita luonnonmaisemia voivat olla esimerkiksi geologiset kohteet, edustavat luontokohteet, metsä- ja järvimaisemat.

Kulttuurimaisemasta puhuttaessa ajatellaan usein maaseudun idyllistä viljelymaisemaa. Kulttuurimaisema on kuitenkin laajempi käsite, jolla tarkoitetaan maisemaa, joka on syntynyt ihmisen toiminnan tuloksena. Kulttuurimaisema ilmentää, kuinka ihminen on sopeutunut ja käyttänyt hyödyksi luonnon elementtejä, maaperää, topografiaa ja ilmastoa. Käytännössä tämä tarkoittaa sekä urbaaneja kaupunkimaisemia että maaseutumaisemia ja kaikkea niiden väliltä. Arvokas kulttuurimaisema on maisemaa, joka halutaan säilyttää juuri sen kulttuurin muovaamien ominaispiirteiden vuoksi. Myös uudempi ja moderni kulttuurimaisema voi olla arvokasta.

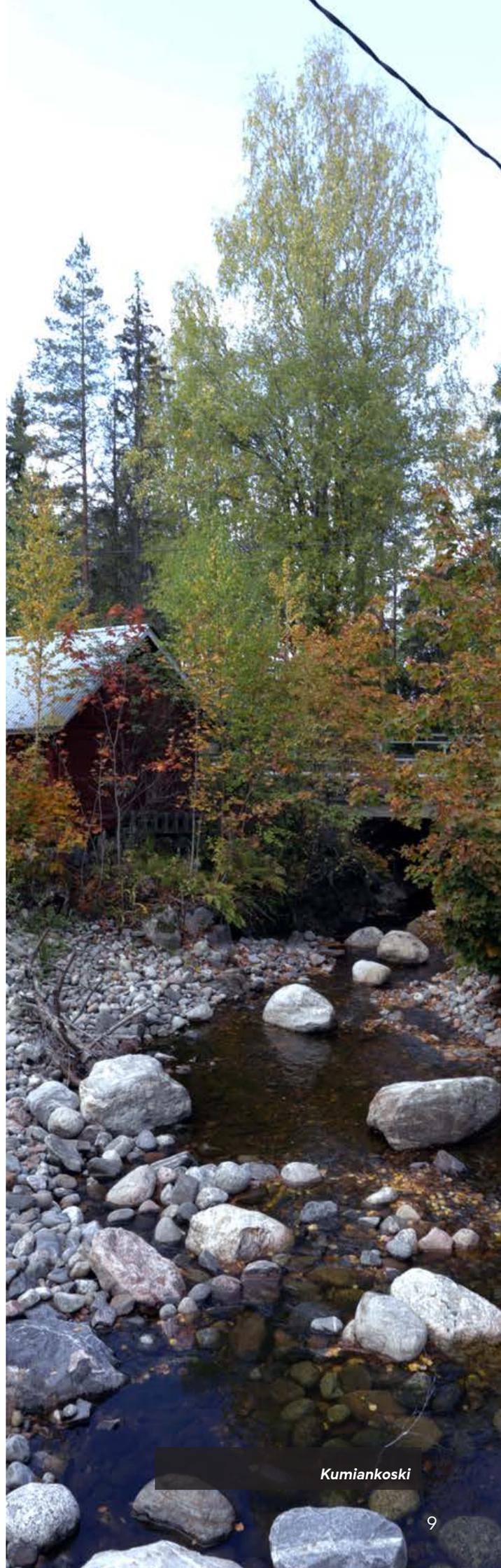
Kulttuurimaisemat ovat osa kulttuuriympäristöä, johon kuuluvat kulttuurimaiseman lisäksi rakennettu ympäristö ja muinaisjäännökset.

Kulttuurimaisema-käsitteen hierarkia

Maaseudun kulttuurimaisemassa luonnon muovaamat elementit, kuten metsät joet ja järvet ovat selkeästi havaittavissa ja osa maisemakokonaisuutta. Pääosassa on kuitenkin ihmisen muokkaama luonto, kuten pellot, talousmetsät, hakamaat ja niityt, jotka lomittuvat maaseudun rakennetun ympäristön kanssa. Maaseudun kulttuurimaisema voi olla vuosisatoja vanha (esim. pitkään viljelyksessä olleet pellot) ja sisältää useita ajallisia kerroksia.

Kaupunkimaisemassa korostuu rakennettu ympäristö. Rakennetut viheralueet, puistot, katu näkymät ja aukiot ovat kaupunkikuvassa merkittäviä elementtejä. Kaupunkimaisemaa ovat myös muut rakennetut alueet kuin ydinkeskustat. Kerrostaloalueilla ja työpaikka-alueilla maiseman kannalta merkittävää on rakentamisen suhde viheralueisiin ja luontoon. Pientaloalueilla rakennusten pihalla on suuri merkitys aluekokonaisuuksien maisemakuvaan. Kaupunkimaiseman ja maaseutumaiseman välimaastoon voidaan ajatella sijoittuvan kartanomiljööt ja kesämökki-alueet, jotka sijoittuvat usein maaseutumaiseen miljööseen, mutta ovat kuitenkin astetta vahvemmin rakennettuja alueita.

MAISEMANSUOJELU

Maisemansuojelulla pyritään säilyttämään maiseman arvokkaiksi koettuja ominaispiirteitä. Koska maiseman merkittävät piirteet ovat monessa tapauksessa syntyneet ihmisen pitkään jatkuneen toiminnan tuloksena, voi toiminnan päättymisen olla riski näille piirteille. Käytännössä suojelu ei siis tarkoita alueen säilyttämistä koskemattomana, sillä maiseman säilymiseksi alue tarvitsee yleensä hoitoa ja kunnossapitoa. Erityisesti maaseudun kulttuurimaisemat tarvitsevat maatalouden harjoittamista, jotta alueiden arvot säilyvät.

Lainsäädännössä maisemansuojelua edistäviä säädöksiä löytyy ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslaista sekä luonnonsuojelulaista.

Lainsäädäntö

Perustuslain mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuri-perinnöstä kuuluu kaikille. (Suomen perustuslaki 20 §). Maisema-arvojen suojelussa lähtökohtina ovat erityisesti maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL) ja kansainväliset sopimukset.

Kansainväliset sopimukset

Suomi on ratifioinut useampia kansainvälisiä maiseman ja kulttuuriympäristöjen suojeluun liittyviä sopimuksia. Sopimukset velvoittavat kulttuuri- ja luonnonperinnön, rakennustaiteellisen perinnön, arkeologisen perinnön, sekä luonnon- ja kulttuurimaisemien, suojelualueiden ja arkiympäristön turvaamiseen ja huomioimiseen alueiden käytön suunnittelussa ja rakentamisessa.

- Unescon yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi 1987 (Pariisi 1972)
- Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelun yleissopimus 1992 (Granada 1985)
- Eurooppalainen yleissopimus arkeologisen kulttuuriperinnön suojelusta 1995 (Valletta 1992)
- Eurooppalainen maisemayleissopimus 2006 (Firenze 2000)
- Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä 2018 (Faro 2005)

Eurooppalainen maisemayleissopimus

Eurooppalainen maisemayleissopimus tuli voimaan Suomessa vuonna 2006. Sopimus kattaa niin luonnon- ja kulttuurimaisemat, suojelualueet kuin tavallisen arkiympäristönkin. Sopimuksen mukaan ”maisema tarkoittaa aluetta sellaisena kuin ihmiset sen mieltävät, ja jonka ominaisuudet johtuvat luonnon ja / tai ihmisen toiminnasta ja vuorovaikutuksesta”.

Maisemayleissopimuksen tavoitteena on lisätä kansalaisten, viranomaisten ja elinkeinoelämän tietoisuutta maisemien arvosta, merkityksestä ja muuttumisesta. Sopimus edellyttää, että maisemanäkökohdat tulee ottaa huomioon kaikissa toimenpiteissä, joilla voi olla vaikutusta maisemaan. Viranomaisten tulee vaalia maisema-arvoja sekä edistää maiseman suojelua, hoitoa ja suunnittelua.

Maankäyttö- ja rakennuslaki

Maankäyttö- ja rakennuslain sisältövaatimuksissa edellytetään rakennetun ympäristön ja maiseman huomioimista kaikilla maankäytön suunnittelun tasoilla.

Suomalaisessa maankäytön suunnittelussa kulttuuriympäristöjä arvotetaan yleisesti kolmiportaisesti: valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävänä ympäristöinä. Valtakunnallisesti arvokkaat alueet perustuvat valtakunnallisiin inventointeihin, jotka on vahvistettu

valtioneuvoston päätöksellä. Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet perustuvat maakuntakaavoituksen yhteydessä tehtyihin maisemaselvityksiin. Paikallisesti arvokkaat alueet ovat kuntien omassa maankäytön suunnittelussa rajaamia kohteita.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (14.12.2017) mukaan, valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvojen turvaamisesta tulee huolehtia. Maankäyttö- ja rakennusasetuksen mukaisesti kaavan vaikutuksia selvitettyä tulee arvioida myös suunnitelman toteuttamisen välilliset ja välittömät vaikutukset mm. kaupunkikuvaan ja maisemaan. Maisemavaikutukset tulee siis arvioida aina maankäytön suunnittelussa. Kun suunnittelu sijoittuu arvokkaaksi todetulle alueelle, maiseman arvojen tulee olla lähtökohtana laadittaville suunnitelmille ja toimenpiteille.

Rakentamislaki

Uusi rakentamislaki tulee voimaan 2025. Laki hyväksyttiin eduskunnassa 1.3.2023.

Tulevan rakentamislain mukaan rakennuksen on sovellettava rakennettuun ympäristöön ja maisemaan. Vaikka laissa on helpotettu monilta osin luvitusta, siinä todetaan, että mikäli uudisrakentamisella on vähäistä merkittävämpää vaikutusta ja korjaamisella merkittävää vaikutusta mm. kaupunkikuvaan, maisemaan tai kulttuuri-perintöön, vaaditaan rakentamislupaa helpotuksista huolimatta.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden arvotus perustuu maisemamaakuntajakoon vuodelta 1992. Arvokkaita maisema-alueita valittaessa on pyritty löytämään eri maisemamaakuntia hyvin edustavia kohteita tasaisesti ympäri Suomen. Maisema-alueiden päivitysinventointi tehtiin 2010-2015. Inventointia täydennettiin julkisissa kuulemisissa ja lausuntokierrosten yhteydessä saatujen palautteiden pohjalta vuosina 2016–2021. Maisema-alueita koskevista selvityksistä vastasi ympäristöministeriö. Nykyiset maisema-alueerajaukset perustuvat valtioneuvoston päätökseen 18.11.2021.

Muut arvokkaat maisemat

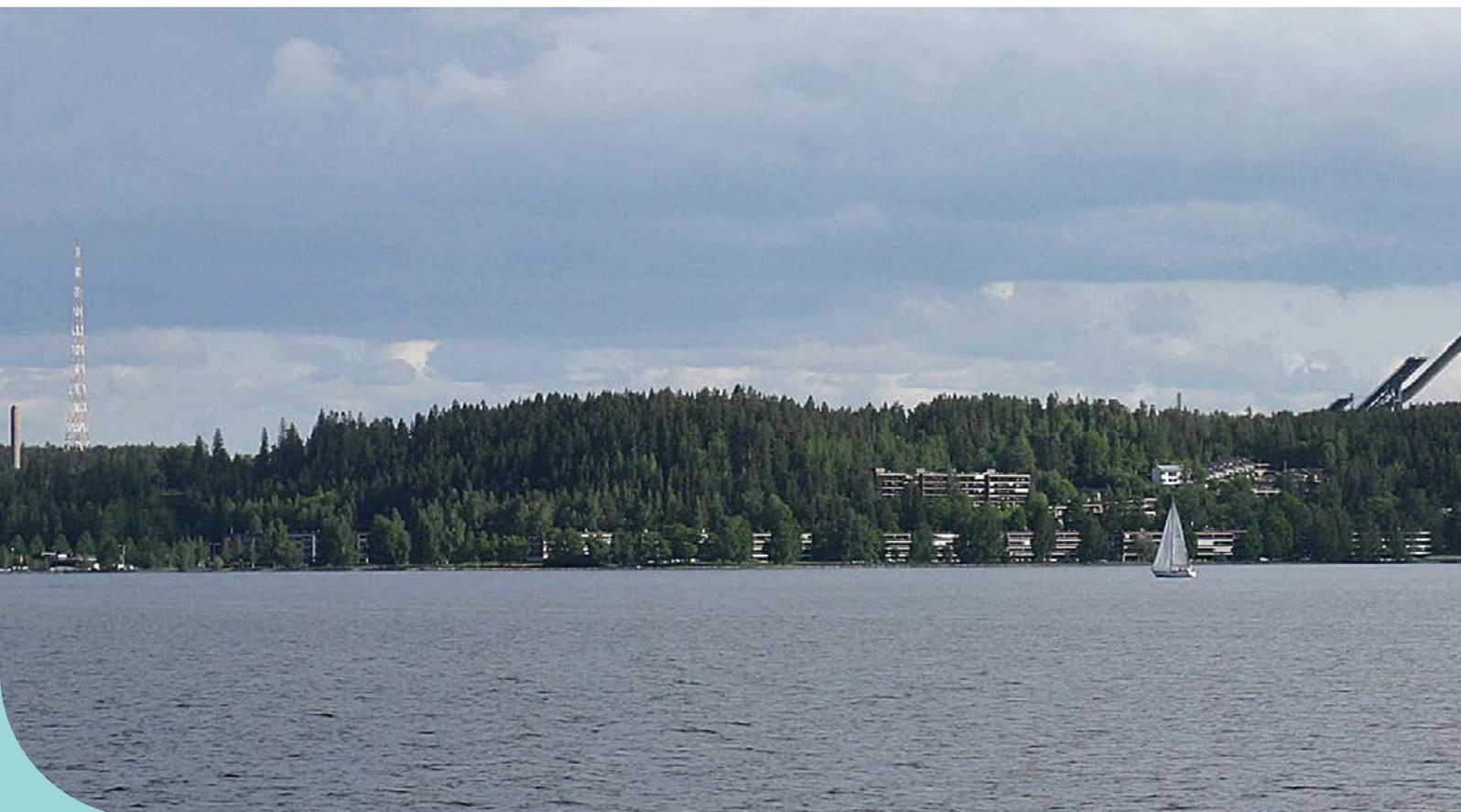
Maakunnallisesti arvokkaat maisemat

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat maakuntakaavoituksen yhteydessä rajattuja alueita, jotka ovat kyseisen maakunnan tasolla arvokkaiksi koettuja kulttuurimaisemia ja ilmentävät hyvin maakunnan maiseman ominaispiirteitä.

Rakennetut kulttuuriympäristöt

Moniin rakennetun kulttuuriympäristön kohteisiin liittyy olennaisesti myös ympäröivä maisema. Museoviraston viimeisin valtakunnallisesti arvokkaiden kohteiden inventointi on valtioneuvoston vahvistama vuodelta 2009. Rakennetun ympäristön inventointi (RKY) on vastaavan tasoinen inventointi kuin valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventointi.

Myös maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaisiin rakennetun kulttuuriympäristön kohteisiin voi liittyä maisema-arvoja.

Perinnemaisemat

Perinnemaisemat ovat arvokkaita paitsi maisemaltaan, usein ennen kaikkea ekologisesti, biotooppeina. Alueet ovat perinteisen maatalouden synnyttämiä lajistollisesti ainutlaatuisia kokonaisuuksia, joiden väheneminen uhkaa monia eläin- ja kasvilajeja. Perinnemaisemia ovat mm. niityt, hakamaat ja metsälaitumet.

Kansalliset kaupunkipuistot

Kaupunki tai kunta voi tehdä aloitteen kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta. Perustamispäätöksen tekee ympäristöministeriö. Kansallinen kaupunkipuisto perustetaan Maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Niissä yhdistyvät arvokkaat kulttuuriympäristöt, kaupunkiluonto, virkistysalueet ja kaupunkilaisten arkiympäristö.

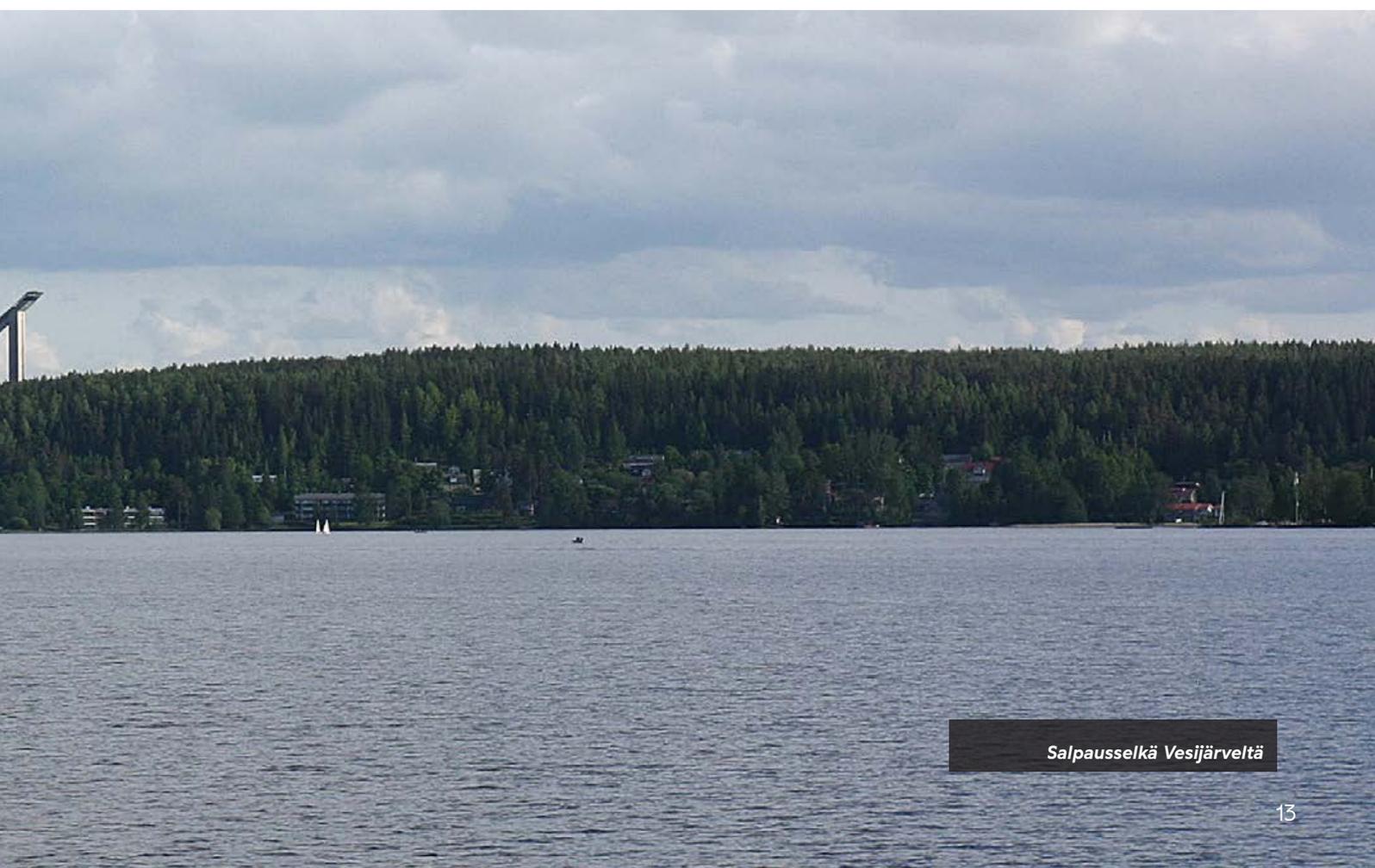
Maisemanhoitoalueet

Luonnonsuojelulain nojalla voidaan perustaa erityisiä maisemanhoitoalueita. Niiden avulla vaalitaan muun muassa luonnon- tai kulttuuri-maisemaa sekä alueiden historiallisia ominaispiirteitä. Maisemanhoitoalueen perustamisesta päättää ympäristöministeriö. Ne perustetaan tiiviissä yhteistyössä paikallisten toimijoiden, kuten kyläyhdistysten ja kuntien kanssa.

Kansallismaisemat

Ympäristöministeriö nimesi vuonna 1994 Kansallismaisemiksi 27 kohdetta, mutta alueita ei ole rajattu kartalle. Kansallismaisemiksi valittiin kulttuurihistoriallisesti merkittäviä maisemakohteita, jotka kuvastavat monipuolisesti suomalaisen elinkeinomaiseman historiaa sekä maan alueellisia erityispiirteitä tai jotka ovat vaikuttaneet voimakkaasti suomalaisen identiteetin ja maisemäkäsityksen syntyyn.

Luvun lähteet: 86, 87, 88, 91, 94

MAISEMAN ARVOTTAMINEN

Kulttuurimaiseman arvottamiseen on kehitetty erilaisia menetelmiä. Suomessa valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointia varten on koottu opas, jonka arviointikriteerejä sovelletaan tässä työssä.

Maiseman merkittävyyden arvioimiseksi maiseman erityispiirteitä tarkastellaan maisemarakenteellisesta, kulttuurihistoriallisesta ja maisemakuvallisesta näkökulmasta. Alueen arvo perustuu kohteen maiseman edustavuuteen, harvinaisuuteen, ainutlaatuisuuteen ja historialliseen kerroksellisuuteen sekä kertovuuteen/hahmotettavuuteen.

Kulttuurimaiseman piirteet ovat tyypillisesti syntyneet ihmisen pitkään jatkuneen toiminnan tuloksena, minkä vuoksi toiminnan päättyminen voi olla riski maiseman arvoille. Tästä syystä myös alueen elinvoimaisuutta voidaan pitää yhtenä arvokriteerinä.

Arviointikriteerit

Luonnonpiirteiden edustavuus, ainutlaatuisuus ja alkuperäisyys

- Alueen sijainti maisemarakenteessa
- Alueella sijaitsevat geologiset muodostumat, vesistöt, perinnebiotoopit

Kulttuuripiirteiden edustavuus, harvinaisuus, säilyneisyys ja alkuperäisyys

- Maiseman ja maankäytön historiallinen kehitys ja kerroksellisuus
- Alueeseen liittyvät symboli- ja identiteetti-arvot (esim. historiallinen merkitys)
- Arkkitehtoniset tai maisemarakkitehtoniset arvot
- Alueen elinvoimaisuus ja nykyinen toimivuus

Maisemakuvan yhtenäisyys, eheys ja vaikuttavuus

- Alueen maisemalliset ja kaupunkirakenteelliset arvot ja erityispiirteet
- Maisemahäiriöt ja uhkatekijät

Alkuperäisyysarvo:

Kohde on säilynyt kokonaan tai merkittävältä osaltaan alkuperäisen kaltaisena. Muutokset maisemassa ovat luontevia.

Harvinaisuusarvo:

Kohde on kokonaisuutena harvinainen ja ainutlaatuinen tai sen jokin tai jotkut ominaisuudet tekevät siitä harvinaisen.

Historiallinen arvo:

Kohde liittyy johonkin erityiseen historialliseen tapahtumaan tai toimintaan tai jonkin ilmiön historialliseen kehitykseen.

Kasvilajistollinen arvo

Kohteen lajisto on poikkeuksellisen monipuolinen, harvinainen, näyttävä tai muulla tavalla merkittävä.

Kaupunkirakenteellinen arvo

Kohteella on tärkeä asema ympäröivässä kaupunkirakenteessa. Kohde voi olla maamerkki.

Maisema-arkkitehtoninen arvo

Kohde edustaa tiettyä aikakauden tyyli-suuntaa tai merkittävän suunnittelijan tuotantoa ainutkertaisella tai tyyppillisellä tavalla.

Maisemakuvallinen arvo

Kohteen maisema on monipuolinen ja vaihteleva, esteettisesti monimuotoinen ja visuaalisesti hyvin jäsentynyt.

Symboli- ja identiteetti-arvo:

Kohteella on erityinen sosiaalinen tai historiallinen merkitys alueella. Kohteella voi olla nähtävyyksisarvo.

Arvoa heikentävät tekijät

Kulttuurimaiseman arvoa saattavat heikentää ns. maisemahäiriöt tai -vauriot. Usein maisemahäiriöllä tarkoitetaan voimalinjoja, maa-ainestenottoalueita tai muuta maisemakuvaan sopimatonta maankäyttöä. Maisemakuvaa muuttaa myös esimerkiksi peltojen metsittyminen, jolloin arvokkaat vanhat viljelymaisemat katoavat.

Maisemahäiriöt voivat olla pysyviä, palautuvia tai muuttuvia. Palautuvia häiriöitä ovat esimerkiksi metsänhakkuut ja muuttuvia maisemahäiriöitä esimerkiksi soranottokohteet, jotka maisemoidaan oton loputtua. Muuttuvissa ja palautuvissa kohteissa on arvioitava nykytilanteen lisäksi myös lopputilanne, mikäli se on mahdollista.

Kaupunkimaisemmissa ympäristöissä arvoja heikentävät esimerkiksi kohteissa "ajan henkeen" tehdyt kunnostustoimet, joissa alkuperäisiä suunnitteluperiaatteita ei ole kunnioitettu

kasvi-, kaluste- tai pintamateriaaleissa. Katutiloissa häiriöitä aiheuttavat kokonaisuutena sekava ja kaupunkikuvan kannalta suunnittelemattomasti sijoitettu esineistö. Kaupunkikohteissa parannuksia on usein tehtävissä, jopa suhteellisin vähin toimenpitein, jolloin arvokkaita ominaispiirteitä on yleensä mahdollista palauttaa.

LAHTELAINEN MAISEMA

Maisemarakenne

Lahden maisemarakennetta on muovannut merkittävästi viimeisin jääkausi, jolloin pysähtyneen jään reunalle muodostui I Salpausselkä. Salpausselkä kulkee koko kaupungin halki ja toimii Lahden maisemarakenteen selkärankana.

Salpausselän eteläpuolella avautuu tasaisikko savikkoinen viljelyseutu, jolle on tyypillistä vähäiset järvet ja laajat peltoaukeat, joita rytmittävät metsäiset kallio-moreeniselänteet. Sorasta ja hiekasta muodostuneen Salpausselän pohjoisrinteet ovat jyrkät ja varjoiset, kun taas etelää kohden suuntautuvat sekä paahderinteet että loivemmat pienilmastollisesti suotuisat vaihtumisvyöhyk-

keet. Tasaisilla lakialueiden mäntykankailla vaihtelua maisemaan tuovat niin pitkät näkymät etelään ja pohjoiseen, kuin suppien muodostamat omat pienoismaisemat. I Salpausselän pohjoispuolelta alkaa Järvi-Suomi. Nastolan järvisuutu muodostuu pienempien järvien ja jyrkkäpiirteisten selänteiden muodostamasta mosaiikista, jossa on nähtävissä kallioperän ruhjeista johtuvaa suuntautuneisuutta. Aivan kaupungin koillisreunalla ulotutaan II Salpausselän eteläreunalle.

Lahden järvet sijaitsevat I Salpausselän pohjoispuolella. Yleiskaavaan merkittyjä järviä tai lampia on Lahdessa 55 kappaletta. Nastolan kalliolisella ja pienipiirteisellä ylänköalueella pieniä järviä ja lampia on runsaasti. Koko I Salpausselän pohjoispuolinen alue kuuluu Kymijoen va-

Myllysaari

luma-alueeseen. Lahden suurin järvi, Vesijärvi, ulottuu Salpausselän pohjoisrinteeseen. Vesijärvi laskee Vääksynjoen kautta Päijänteeseen, kun taas suurin osa Lahden järvistä laskee itää kohti suoraan kohti Kymijokea.

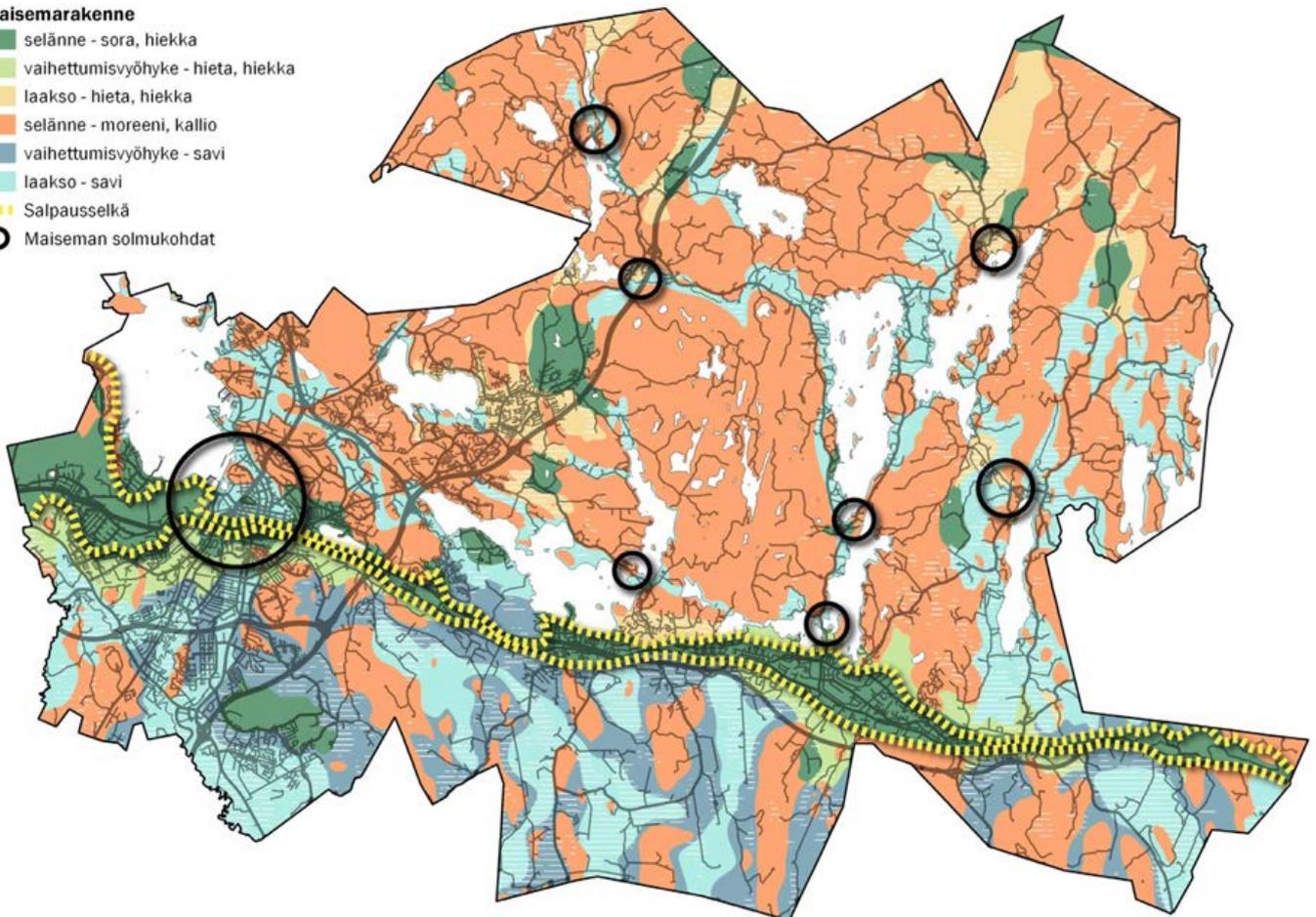
Ensimmäisen Salpausselän eteläpuolella vesistöt ovat jokia ja puroja, merkittävimpana niistä Porvoonjoki, jonka valuma-alueeseen lähes koko Etelä-Lahti itäosia lukuun ottamatta kuuluu.

Kaupunkirakenne

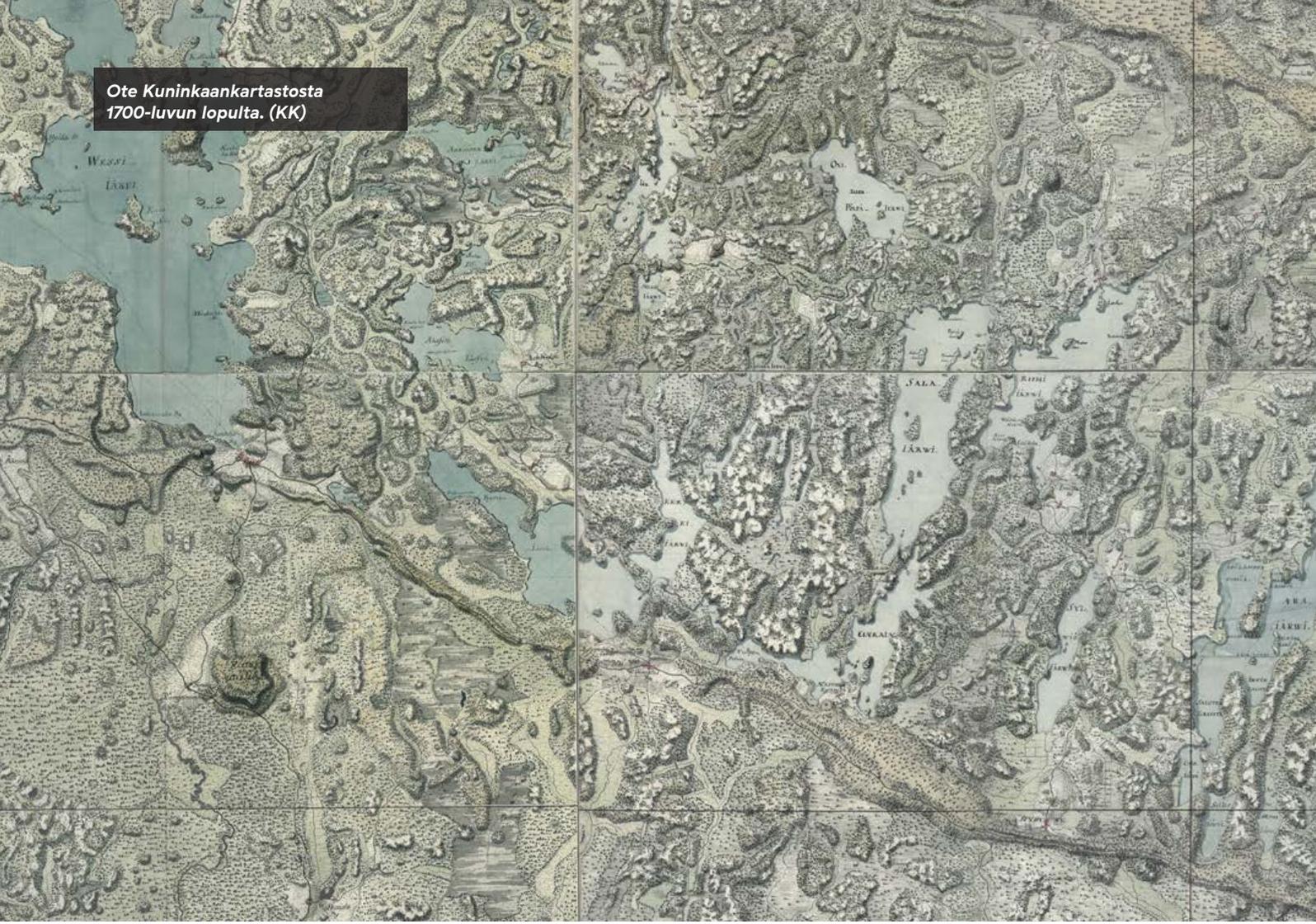
Lahden kaupunkirakenne on yhdistelmä vanhan Lahden melko tiiviistä kehämäisest laajenneesta rakentamisesta ja vanhan Nastolan nauhamaisesta taajamarakenteesta. Lahden keskusta sijoittuu Salpausselän ja Vesijärven muodostamaan maisemalliseen solmukohtaan, jossa kaksi erilaista maisemaelementtiä, vesi ja selänne, kohtaavat. Myös Nastolan puolella maiseman solmukohtiin sijoittuu vanhoja kyläkeskittyviä.

Maisemarakenne

- selänne - sora, hiekka
- vaihettumisvyöhyke - hietta, hiekka
- laakso - hietta, hiekka
- selänne - moreeni, kallio
- vaihettumisvyöhyke - savi
- laakso - savi
- Salpausselkä
- Maiseman solmukohdat

Ote Kuninkaankartastosta
1700-luvun lopulta. (KK)

Maiseman historia

Esihistoriallisen ajan asutuksen vaikutukset maisemaan ovat melko vähäisiä. Näkyvimpiä merkkejä ovat hautaröykkiöt, uhrikivet ja linnavuoret. Pitkäaikainen asutus on voinut kuitenkin vaikuttaa myös alueen kasvillisuuteen ja näkyä siten maisemassa.

Ensimmäiset asukkaat saapuivat Lahden alueelle kivikaudella jään vetäytyessä ns. Ancylusjärvi-vaiheen aikana. Kivikautiset asuinpaikat sijoittuivat silloisen vedenrajan tuntumaan ja merkittävin löydetty kivikautinen asuinpaikka Lahden alueella on ollut Ristolassa. Maanpinnan kohottua ja vedenpinnan laskettua monet kivikautiset asuinpaikat hylättiin ja siirryttiin vedenrajaa seuraten uusille asuinpaikoille.

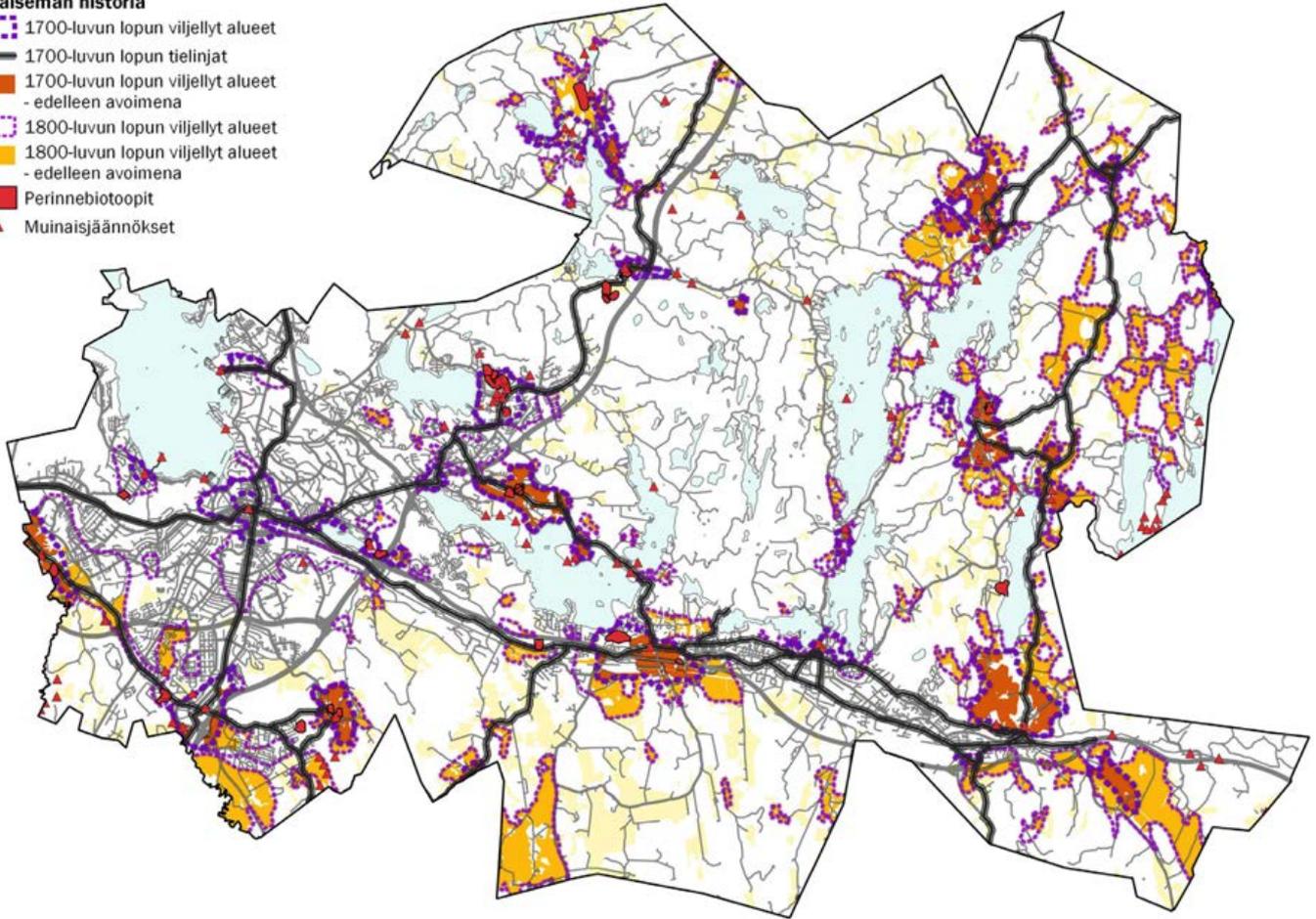
Pronssikautisia löytöjä Lahden alueelta on huomattavasti vähemmän. Asuinpaikkoja on tunnistettu Kymijärven, Kärkjärven, Ruuhijärven ja Arrajärven rannoilta.

Rautakautisia asuinpaikkoja ja löytöjä sen sijaan on useita. Rautakaudella maanviljely ja karjanhoito olivat jo yleistyneet, joten asutus oli paikallaan pysyvää. Monet vanhat kylät sijaitsevatkin paikoilla, joilla on ollut asutusta jo rautakaudella. Lahden merkittävimmät rautakautiset asutuskeskittymät ovat tämän hetken tiedon mukaan sijainneet Ahtialan Paakkolanmäellä ja Ruuhijärven kylällä. Kalkkolan linnavuori Nastolan Salajärven itärannalla on myös merkittävä rautakaudelle ajoitettu muinaisjäänös.

Lahden läpi kulkenut Ylinen Viipurintien yhdisti Hämeen ja Viipurin linnat toisiinsa. Varhaisimmat maininnat tiestä ovat 1400-luvulta. Tie kulki Salpausselkää myötäillen ja haarautui Joutjärven kohdalla niin, että pohjoinen haara kulki Heinolan Härkälään ja sieltä edelleen litin Vuolenkoskelle Toista Salpausselkää mukaillen. Eteläisempi päätie jatkui Lahden läpi Ensimmäistä Salpausselkää pitkin kohten itää.

Maiseman historia

- 1700-luvun lopun viljellyt alueet
- 1700-luvun lopun tielinjat
- 1700-luvun lopun viljellyt alueet - edelleen avoimena
- 1800-luvun lopun viljellyt alueet
- 1800-luvun lopun viljellyt alueet - edelleen avoimena
- Perinnebiotoopit
- Muinaisjäännökset

Lahden vanha kyläasutus sijoittui, paitsi tiestön varsille, hyville vanhoille viljelysmailla ja vesistöjen rannoille. Sarkajaon vakiintumisen myötä 1500-luvulla syntyivät alueella tyypilliset ryhmäkylät. Lahden vanhimpia kyliä ovat Okeroinen, Simola, Ämmälä, Lankila, Villähde, Nastola, Kumia, Uusikylä, Arrajärvi, Immilä, Järvinen, Ruuhijärvi, Pyhäntaka, Vanaja, Seesta, Ahtiala, Koiskala, Järvenpää, Lahti, Jalkaranta ja Mukkula.

1600-luvulla myös Lahden alueen aatelisatuksen merkitys kasvoi, minkä seurauksena Koiskalan, Erstan sekä Seestan kartanot perustettiin. Kartanoilla oli merkittävä vaikutus paikallisessa hallinnossa sekä alueen kulttuurielämässä. Kartanoiden kautta maaseudulle saatiin tietoa uusista ajatuksista vaikutteista maailmalta.

Lahden kaupungin syntyyn vaikutti erityisesti Riihimäki-Pietari rautatien valmistuminen 1870. Lahden erinomainen sijainti Vesijärven ja Salpausselän solmukohdassa mahdollisti rautatien rakentamisen myötä merkittävästi teollisuuden kasvun ja Lahti saikin kaupunkioikeudet 1905.

Vanhin koko Lahden kattava kartta-aineisto on ns. Kuninkaan kartasto, joka perustuu Ruotsin sota-arkistossa säilytettyihin, koko Etelä-Suomesta sotilaallista käyttöä varten 1700-luvulla laadittuihin karttoihin. 1800-luvun lopulta löytyvät venäläisten laatimat topografikartat, joista tosin ei löydy aivan koko Lahden aluetta. Samalta aikakaudelta on kuitenkin olemassa myös Pitäjänkartta-aineistoa puuttuvilta osin.

Yllä olevalle kartalle on digitoitu vanhojen karttojen perusteella viljelyksessä olleet peltoalueet ja verrattu niitä nykyisiin peltoihin. Vanhojen kylien yhteydessä näkyvät hyvin myös vanhat vähintään 1700-luvulta avoimena säilyneet maisemat ja niiden laajeneminen. Taajamarakenteessa peltoalueet ovat hävinneet rakentamisen alle. Joitakin pieniä jäänteitä kuten perinneyhteyksiä on jäänyt jäljelle.

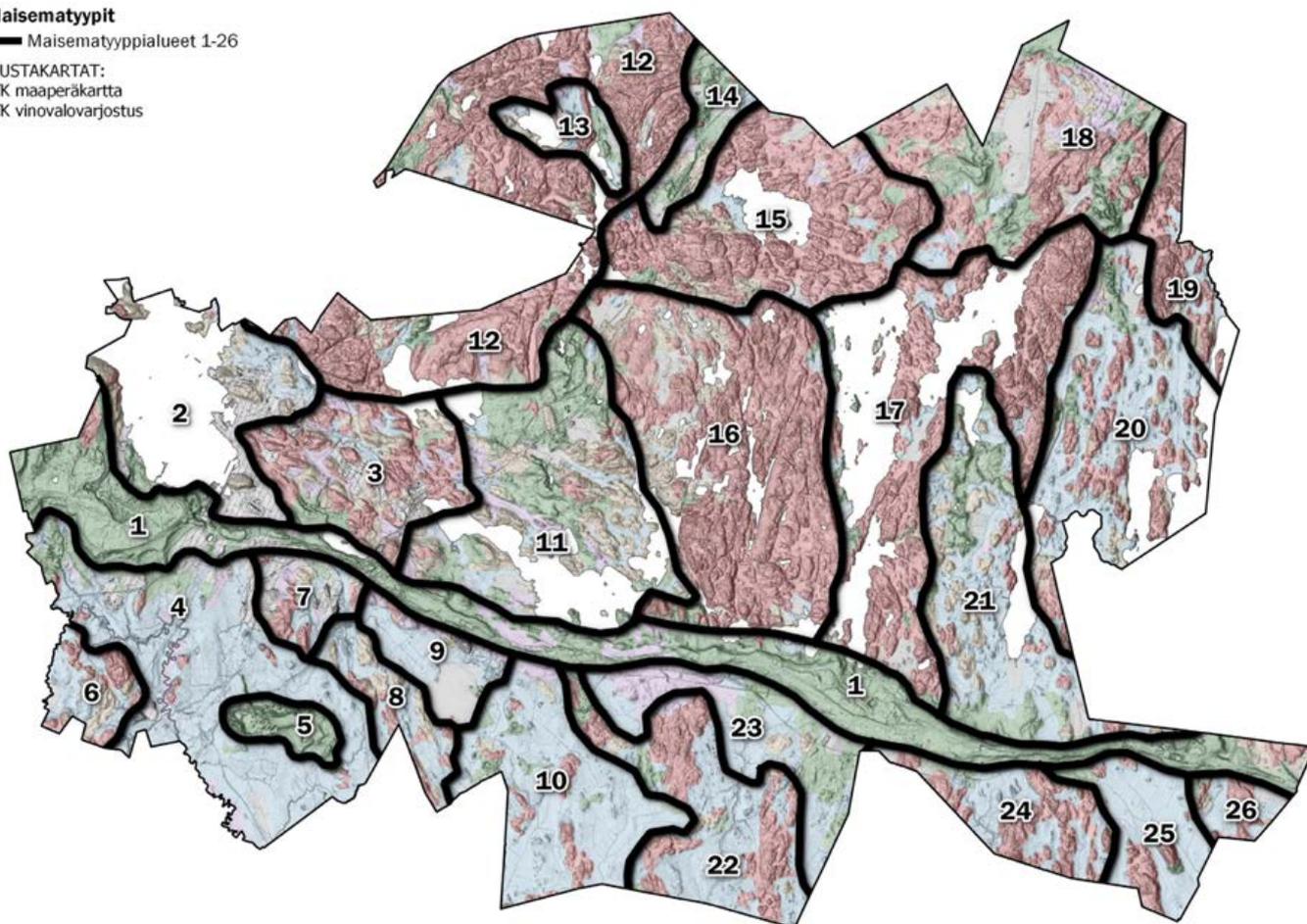
Maisematyypit

— Maisematyyppialueet 1-26

TAUSTAKARTAT:

GTK maaperäkartta

GTK vinovalvarjestus

Maisematyypit

Lahden maisema jakautuu karkeasti neljään maisematyyppiin: Salpausselän eteläpuoliseen viljelyseutuun, Salpausselkään, Vesijärven laaksoon ja Salpausselän pohjoispuoliseen järviseluun. Oheiselle kartalle on muodostettu Lahden tarkennetut maisematyypit mukaillen Päijät-Hämeen maisemaselvityksen rajauksia. Erilaisia maisematyyppisiä on rajattu yhteensä 26.

1. Salpausselkä

Salpausselkä rajaa Lahden maiseman voimakkaasti eteläisiin viljelylaaksoihin ja pohjoiseen järviseluun. Salpausselän maisematyyppiin kuuluvat mäntyvaltaiset metsät ja etelärinteen paahdeympäristöt. Jääkauden kerrostamalle reunamuodostumalle tyypillisiä ovat myös muinaisrantakivikot ja erityisesti länsiosissaan myös vaihtelevat suppamaastot. Salpausselältä aukeaa pitkiä näkymiä niin etelän kuin pohjoisenkin suuntaan.

Salpausselän länsiosa on valtakunnallisesti arvokas maisemanähtävyys.

Yhdyskuntarakenne sijoittuu Salpausselälle nauhamaisesti reunamuodostumaa myötäilevien tielinjojen tuntumaan. Alunperin kylien ympäriltä laajentunut rakentaminen on kasvanut yhtenäiseksi nauhamaiseksi rakenteeksi. Alueen länsipäässä Salpausselän lakialue on enimmiltä osiltaan säilynyt virkistyskäytössä kun taas itäosissa rakentaminen on sijoittunut helposti rakennettavalle lakialueelle jättäen vain jyrkät rinteet virkistyskäyttöön.

Myös rautatienlinja noudattaa Salpausselän muodostamaa itä-länsisuuntaista linjausta. Reunamuodostuman maastonmuodot ja sen suuntainen tiestö sekä rautatie yhdessä muodostavat merkittävän esteen etelä-pohjoissuunnassa niin visuaalisesti, ekologisesti kuin liikkumisen kannalta.

2. Vesijärven laakso

Vesijärvi työntyy Salpausselän reunamuodostuman ja pienipiirteisemmän kallioiden selännevyöhykkeen väliin kiilamaisesti. Alue on voimakkaasti rakennettua ja Lahden keskustan alue sijoittuu alueen eteläkärkeen. Salpausselän rantavyöhyke on ollut perinteisesti asuinrakentamista kun taas järven loivemmalla itärannalla on ollut alunperin teollisuusrakentamista. Yhdyskuntarakenteen muutos on muuttanut myös Ankkurin ja Ruoriniemen alueet asumis ja virkistyskäyttöön. Rakenteen muutos jatkuu Niemen alueella, jossa teollisuus on väistymässä ja asuinrakentamista alueelle suunnitellaan.

Vesijärven kautta Lahdella on yhteys myös Päijänteen vesistöön ja alueella sijaitsee kolme venesatamaa. Vesijärven Lahden puoleisin selkä, Enonselkä, on avoin ja laaja. Enonselän keskellä Karjusaaren ja Korpikankareen välissä sijaitsee korkea ja kalliainen Enonsaari, jonka lisäksi alueella on vain muutamia pieniä ja matalia saaria.

3. Kivimaa-Myllypohjan kallioselänteet

Pienipiirteinen kallioselänteiden ja hienomman maa-aineksen muodostama maisemakuvallista vaihteleva alue, joka on voimakkaasti rakennettu. Viheralueet sijoittuvat pääasiassa kallioiden ja jyrkkäpiirteisten mäkien päälle sekä rinteisiin. Myös alavimmat alueet ovat pääasiassa jätetty virkistysalueiksi. Alueen läpi virtaa Joutjoki Joutjärvestä Vesijärveen sekä Potilanjoki Alasjärvestä Kymijärveen.

Alueella on paljon pientaloasumista mutta myös vanhempia kerrostaloalueita, kuten Tonttila, Lepola, Kivistönmäki ja Hörölä. Laajemmat työpaikka-alueet sijoittuvat Joutjoen varteen.

Useat isot tielinjat halkovat aluetta eri suuntiin, mikä heikentää eri asuinalueiden yhteyksiä toisiinsa erityisesti kävelyn ja virkistyskäytön näkökulmasta.

4. Porvoonjoen laakso

Porvoonjoen laaja savi- ja hietalaakso laskeutuu loivasti Salpausselän rinteeltä etelään. Alueella on pieniä yksittäisiä kalliomäkiä, jotka nousevat ympäristöään korkeammalle. Porvoonjoki kulkee meanderoiden laakson pohjalla ja sinne laskee useampia pieniä puroja Salpausselän etelärinteitä.

Alueen metsäkasvillisuus on rehevää lehtomaista kangasta. Viljelyalueita on säilynyt Porvoonjoen, Murronojan ja Vartio-ojan tuntumassa.

Taajamarakenne on levinnyt alueella laajalti. Asuinrakentaminen on pientalovoittoista. Työpaikka-alueet ovat sijoittuneet suurten tieyhteyksien varsille. Viimeaikainen suuri muutos maisemakuvassa on ollut Eteläisen kehätien rakentaminen.

Okeroisten kulttuurimaisema ja Renkomäen kohdalla Porvoonjoen ympäristö ovat maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita.

5. Renkomäen selänne

Renkomäen selänne on ympäröivästä maisemasta voimakkaasti nouseva jääkauden aikana muodostunut reunadelta, jonka hiekka- ja sora- muodostumia on hyödynnetty maa-ainesten ottoon 1960-luvulta lähtien. Maa-ainesten otto on vaikuttanut alueen maisemakuvaan ja myös kaukomaisemaan merkittävästi.

Renkomäen lakialueilla pääpuulajina on mänty. Rinteillä ja alavammilla alueilla myös kuusta ja lehtipuuta. Soranottoalueen aurinkoisilla rinteillä on myös arvokasta paahdeympäristöjen lajistoa. Soranottoalue tullaan maisemoimaan vaihteittain virkistyskäyttöön oton loputtua.

Alueen rakentaminen on pääasiassa pientalorakentamista, joka sijoittuu Renkomäen eteläpuolelle rinteiden vaihtumisvyöhykkeelle, josta uudempi asutus on laajentunut Porvoonjokilaakson savikoille.

6. Jokimaan metsäselänteet

Jokimaan metsäiset selänteet jatkuvat Hollolan puolelta Luhdanojan jyrkkäpiirteistä murroslaakson suuntaisesti Lahden puolelle rajaamaan Porvoonjoen laaksotasannetta. Alueen maasto on pienipiirteistä metsien ja pienialaisten peltojen mosaiikkia. Maaperä on myös vaihtelevaa savikoisista painanteista moreeni-kallioselänteisiin. Alueen koilliosan Rälssinkalliot toimii maanvastaanottopaikkana, jossa alkuperäiset maastonmuodot ovat hävinneet. Alueelle on tehty maisemointisuunnitelma, jossa rinteet metsitetään ja mäen lakialue jätetään avoimemmaksi toiminnalliseen käyttöön.

Luhdanojan voimakas murroslinja kulkee kaupungin rajalla. Alueella on ollut muinaisjärvi ja se on edelleen hyvin tulvaherkkää aluetta. Luhdanojan alue on maakunnallisesti arvokas maisema-alue ja luonnonsuojelualue.

Helsingintien varressa on työpaikka-alueita sekä pieni omakotitaloalue, muutoin rakentaminen on haja-asutustyyppistä.

7. Kerinkallion selänteet

Anttilanmäen, Saksalan ja Liipolan kallio-moreeniselänteet nousevat selkeästi esiin maisemassa muodostaen monimuotoisen maastonmuodoiltaan vaihtelevan ympäristön.

Rakentaminen keskittyy voimakkaasti alueen luoteisosaan. Valtatien ja rautatien tuntumassa on työpaikkarakentamista ja Liipolan, Saksalan ja Anttilanmäen asuinalueet liittyvät tiiviisti muuhun yhdyskuntarakenteeseen. Vanhin rakennuskanta on pientaloasumista Kerinkalliolla ja Anttilanmäellä. Liipolan ja Saksalan kerrostalot edustavat 1970-luvun lähiörakentamista.

Alueen virkistysalueiden jatkuvuus valtatieen toiselle puolelle on heikentynyt Eteläisen kehätien rakentamisen myötä.

8. Pippon metsäiset kallioselänteet

Metsäinen luoteis-koilliseen suuntautuneiden moreeni-kallioselänteiden rykelmä jatkuu Pipon alueelta kohti kaakkoa rajaten Ämmälän ja Kujalan peltomaisemat toisistaan. Alueen luoteiskulmassa, valtatieen kohdalla, kulkee Vartio-oja kallioselänteiden lomitse. Alueella on vanha myllypaikka, Pipojonan mylly.

Alueella ei ole asutusta. Alueen luoteisosaan on tulossa työpaikkarakentamista hyvien liikennehteyksien läheisyyteen.

9. Linnaisten seutu

Alue sijoittuu Salpausselän eteläpuolelle, Vartio-ojan yläjuoksulle. Alueen itäosassa on Linnaistensuon luonnonsuojelualue.

Vartio-ojan laakso on ollut perinteisesti avointa viljelymaisemaa, mutta alue on muuntumassa. Kujalan alueella sijaitsee jo nyt teollista toimintaa sekä kaatopaikka. Valtateiden lähelle on tulossa paljon työpaikkarakentamista hyvien liikennehteyksien tuntumaan.

Alueella on vanhaa pientaloasutusta laaksoa reunustavien teiden varsilla.

10. Paimisojan ja Heinjoen laaksot

Alue muodostuu Paimisojan ja Heinjoen yläjuoksuista. Jokilaaksot muodostuvat avoimista viljelyalueista, joita reunustavat jyrkähköt metsäiset kallioselänteet.

Alueen asuinrakennuskanta on haja-asutusta. Vanhin asuminen sijoittuu Lankilan alueelle. Lankilan kylämiljöön on kumpuilevaa kun varsinaiset jokilaaksot ovat tasaisia savikkoisia viljelymaisemia.

Hokkaran ja Pensuon alueet ovat maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita.

11. Karisto-Koiskala-Kunnaksen seutu

Salpausselän pohjoispuolelle sijoittuva alue erottuu ympäristöstään maaperän suhteen. Alueella on hyvin vähän kallioselänteitä ja maaperä on hietaa, hiekkaa ja moreenia. Kymijärvi jakaa alueen kahteen osaan eteläosassa.

Alueen maastonmuodot ovat suuntautuneita lännestä itään. Metsäisten selänteiden välit ovat säilyneet peltoaukeina. Laaksojen keskellä kulkee tyypillisesti purouoma. Koiskalasta pohjoiseen on nähtävissä pätkittäinen hiekkamuodostuma, jolle tyypillisiä ovat syvät suppajärvet kuten Sietikka ja Sorvanen.

Alue liittyy Lahden taajamarakenteeseen ja sen länsiosat ovat tiiviisti asuttua. Kärkjärven ja Kymijärven rannoilla on myös lomarakentamista. Vanhimmat asutusalueet ovat sijoittuneet Ah-tialaan Alasenjärven rannan läheisyyteen ja Koiskalan kartanon ympäristöön.

Koiskalan alue on maakunnallisesti arvokas maisema-alue

12. Pesäkallio-Viuha-Pyhäntaan kallioselänne

Maastonmuodoiltaan voimakkaasti suuntautunut kallioinen selännemuodostuma johon lukeutuu myös Hollolan puolella oleva Heinlammin ja Arkiomaajärven alue. Pesäkallion ja Viuhan alueilla suuntautuneisuus on enemmän itä-länsisuuntaista kun Pyhäntaan alueella maastonmuodot muuttuvat enemmän mosaiikkimaisiksi. Alueella on useita murroslaaksoja. Pienipiirteisen kalliomaaston ja järvien yhtymäkohdissa avautuu hienoja näkymiä.

Alueella on vähän asutusta. Alueen eteläosassa Lahden taajamarakenne ulottuu Alasenjärven ja Viuhan metsäalueiden väliselle kaistaleelle. Perinteiset asuinpaikat alueella ovat sijoittuneet kalliomäkien välisten laaksopainanteiden yhteyteen, ns. vaihtumismäyhykkeelle.

Viuhan ja Pesäkallion alueet on rauhoitettuja luonnonsuojelualueita. Pohjoisosiltaan metsät ovat talousmetsäkäytössä. Alueella sijaitsevat Pesäkallion sekä Vahteristonmäen-Siinainvuoren luonnon- ja maisemansuojelun kannalta valtakunnallisesti arvokkaat kallioalueet. Seestan maakunnallisesti arvokkaan maisema-alue ulostuu alueelle Kivijärven eteläosassa.

13. Pyhäntaan kyläseutu

Pyhäntaan kallioselänten keskelle jäävä järvien rajaama viljava vanha kyläseutu. Vanajan ja Pyhäntaan kylät sijoittuvat Kivijärven molemmiin puolin. Alueen laaksokokonaisuus jakautuu Alanenjärven ja Evatun järven sivulaaksoihin.

Vanajan asutus kulkee nauhamaisesti Vanajanraitin varrella. Pyhäntaan kyläalue on pienipiirteistä ja kumpuilevaa. Alueen Vanajanraitilta ja Evatun rannoilta avautuu merkittäviä järvinäkymiä.

14. Mäkelän harjualue

Heinolan suunnasta II Salpausselältä lounaaseen suuntautuva harjumuodostuma sijoittuu kallioselänteiden väliseen murroslaaksoon. Maisema on moni-ilmeistä, pienimittakaavaista ja vaihtelevaa. Viljavat hieta-alueet ovat peltoaukeina.

Alueen läpi kulkee valtatie 4 sekä vanha Heinolantie, jonka linjaus noudattelee historiallista Ylisen Viipurintien pohjoista linjausta. Asutus on sijoittunut vanhan tielinjan varsille.

15. Oksjärvi-Pärnämäen selänteet

Oksjärveä ympäröi pienipiirteinen kallioselänteen alue. Kalliokumpareet ovat maastonmuodoltaan pehmeämpiä kuin ympäröivillä kallioselänteiden alueilla. Järven pohjoispuolella sijaitsee Pärnämäen kyläalue, jonka pienimittakaavaiset peltoaukeat sijoittuvat kylätien varteen II Salpausselän lievealueelle. Alueen eteläreunassa on Seestasta itään suuntautuva murroslaakso, jonka pohjalla kulkee Seestanjoki ja vanha Kumian tielinja. Seestanjossa on myös vanha myllyn paikka.

Oksjärven rannoilla on runsaasti loma-asutusta. Kumiantien varressa on pysyvää asutusta. Samoin Pärnämäen kylällä. Vanhin asutus on sijainnut Seestan kartanon mailla.

Seestan maakunnallisesti arvokas maisema-alue sijoittuu alueen lounaiskulmaan.

16. Kalliojärven selänteet

Nastolan metsäylängön kallioisin ja suuntautunein osa-alue sijoittuu aivan Salajärven ja Iso-Kukkasen länsipuolelle. Alueella on useita pieniä jyrkkäreunaisia kallioiden rajaamia järviä, lampia ja soistumia. Murroslinjat kulkevat pääasiassa koillisesta lounaaseen sekä pohjoisesta etelään. Murroslinjojen yhtymäkohtaan on syntynyt Kalliojärvi. Alueen länsiosa on samaa metsäistä ylänköaluetta, mutta piirteiltään mallillisempi.

Alueella sijaitsee Lapakiston luonnonsuojelun alue. Metsäalueilla on suuri merkitys virkistyskäytössä.

Alueella on vähän haja-asutusta ja lomarakentamista.

Alueen pohjoisosaan ulottuu Seestan useamman maisematyyppin solmukohtaan sijoittuva maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

17. Nastolan järvisetu

Iso-Kukkasen, Salajärven ja Ruuhijärven muodostama koillisesta lounaaseen suuntautunut järviketju, joka myötäilee murroslaaksoja. Järviä erottavat kapeahkot kallioiset kannakset. Reunoilla nousevat jyrkkärinteiset kallioselänteet, joideen väliin jää kapeita pienipiirteisiä savipainanteita.

Järvien rannoilla on runsaasti asuin- ja lomarakentamista. Vanhin rakennuskanta sijoittuu Kumian kylälle, jossa sijaitsee myös mylly. Salajärven rannalla on vanhaa huvila-asutusta. Salajärven rannalla on myös vanha keskiaikainen linnavuori.

18. Ruuhijärven laakso

Ruuhijärven ja Järvisen kumpuileva viljelymaisema sijoittuu II Salpausselän eteläpuolelle. Hiekka- ja hietamuodostumat ovat vaikuttaneet alueen maisemakuvaan. Kyläalueita erottaa kallioselänne ja Isosuon alue. Ruuhijärven ja Järvisen kylät edustavat hyvin vanhaa asutuserkostumaa. Alueella on rautakautisia asuinpaikkoja.

Ruuhijärven ja Järvisten maisemakuva on säilynyt hyvin. Alueen vanhimmat pellot ovat edelleen viljelyssä ja kylämiljöö on kehittynyt hallitusti. Alueen kylätoiminta on elinvoimaista.

19. Järvisten-Savion kallioselänne

Järvisten kylää itäpuolelta rajaava jylhäpiirteinen karu kallioselännealue. Aivan Lahden ja litin rajalle jää Savionjoen kapea jokilaakso. Arrastien vuoren kallioalue on valtakunnallisesti arvokas kohde maiseman ja luonnonsuojelun kannalta.

Alueen asutus sijoittuu Savion jokilaakson tuntumaan.

20. Metsäkylän seutu

Metsäkylän savikkoinen alavampi viljava alue, jossa pienet moreeni-kalliokumpareet rytmittämät ja rikkovat peltomaisemaa. Alue jakautuu kahteen valuma-alueeseen. Metsäkylän länsipuoliset peltoaukeiden vedet laskevat Luhtajokea pitkin Sylvöjärven ja Arrajoen kautta Arrajärveen, kun itäpuoliset alueet laskevat suoraan Arrajärveen.

Metsäkylän asutus on hajalaan eikä selkeää kyläkeskusta ole nähtävissä. Kilpisaaren alueella on useita muinaisjäännöksiä.

Arrajoen kartanomiljöö on osa aluetta. Kartano-rakennusta ei enää ole, mutta alueen vanhimmat peltoalueet ovat edelleen viljelykäytössä.

21. Immilä-Uudenkylän laakso

Immilän ja Uudenkylän kylät sijoittuvat samalle kallioselänteiden väliselle hiekkasta, hiedasta ja savikoista muodostuvalle alavammalle vyöhykkeelle. Alue rajautuu eteläosistaan I Salpausselkään.

Alueille tyypillistä ovat laajahkot peltoaukeat. Immilän alueella maastonmuodot ovat kumpuilevampia kuin Uudenkylän laakeammilla vainiolla. Sekä Immilän että Uudenkylän alueella on runsaasti muinaisjäännöslöytöjä.

Asutus painottuu edelleen vanhoille kyläalueille. Sylvöjärven rannalla on myös syntynyt asutusta. Toivonojan kartano edustaa "uudempaa" kerrostumaa ollen peräisin 1800-luvulta.

22. Villähde-Haravakylä-Montarin metsäselänteet

Alue rajaa I Salpausselän eteläpuolista viljavaa laakso- / vaihettumisvyöhykettä. Maisemapiirteiltään alue on vaihteleva, ja olisi periaatteessa jaettavissa useampiin pienempiin osa-alueisiin. Alueelle tyypillisiä ovat kallioselänteiden ja puroumien yhteydessä savikkoiset jokilaaksot. Alue on pääosin metsäistä.

Alueella on asutuskeskittymiä Haravakylässä, Lehtokujalla, Rajalassa ja Kolussa.

Alueella sijaitsee Kankaan maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

23. Pihtilänmäki-Haravakylä-Montarin viljelylaaksot

I Salpausselän eteläpuolelle sijoittuvat viljelykäytössä olevat laaksopainanteet. Alue jakautuu kolmeen eri valuma-alueeseen. Heinjoki ja Palojoki laskevat Porvoonjokeen ja Sepänjoki Koskenkylänjokeen.

Vanhin asutus on keskittynyt Haravakylän ja Orrilanmäen alueelle. Alueen maisema on avaraa ja peltoaukeat ovat laajahkoja. Montarin alueella Orimattilan puoleinen selännealue alkaa vaikuttamaan maisemakuvaan muuttaen sitä pienipiirteisemmäksi.

24. Selkosaaren kallioselänne

I Salpausselältä lounaaseen / etelään suuntautuva Selkosaaren kallioselänne on länsiosiltaa voimakaspiirteinen ja Orimattilan puolella alueella on voimakkaista murroslinjoja. Itäosissa Arolan alueeseen rajautuva osa on hieman pehmeämpiirteistä kalliokumpareikkoa, jonka painanteet ovat savikkoisia, mutta metsäisiä, poikkeuksena Kirviän peltoaukea aivan Salpausselä kupeessa.

Alueen asutus sijoittuu Nastolan nauhataajaman jatkeeksi Salpausselän etelärinteeseen.

25. Arolan viljelylaakso

Arolan avara viljelylaakso alkaa I Salpausselän etelärinteiltä ja suuntautuu kohti kaakkoa. Salpausselältä aukeakin upeita näkymiä pitkään viljelylaaksoon, joka jatkuu myös Orimattilan ja litin puolelle.

26. Hiisiön metsäselänne

litin laajempi kallioinen ja metsäinen selännealue ulottuu länsiosiltaan Lahden puolelle. Lahden alueella savikkoisia painanteita on tyypillisesti enemmän ja alueen maisemakuva on suurpiirteisempää.

Alueen asutus keskittyy Salpausselän tuntumaan.

Maisema-arvot kaavoituksessa

Sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja rakennetut kulttuuriympäristöt ohjaavat kaupunkien yleiskaavoitusta. Lisäksi selvitetään paikallisesti arvokkaita kohteita ohjaamaan maankäytön tarkempaa suunnittelua.

Yleiskaavoitus

Lahdessa on voimassa koko kaupungin maantieteellisen alueen kattava yleiskaava Y-203, joka tuli lainvoimaiseksi 2.12.2022. Lisäksi Lahden alueella on voimassa kokonaan tai osittain 7 osayleiskaavaa / rantayleiskaavaa. Okeroisten osayleiskaava ei itsessään ole lainvoimainen, mutta sen määräyksiä tulee noudattaa Lahden yleiskaavan kaavamääräysten nojalla.

- Enonsaaren osayleiskaava
- Iso-Kukkasen, Salajärven ja Ruuhijärven rantayleiskaava
- Kallio-, Pitkä- ja Särkijärven alueen osayleiskaava
- Luoteis-Nastolan osayleiskaava
- Miekkiö-Renkomäki-Ämmälän osayleiskaava
- Uudenkylän osayleiskaava Y-204
- Villähde-Koiskalan osayleiskaava
- Okeroisten osayleiskaava (luonnos)

Lahden yleiskaava ja osayleiskaavat

☐ Lahden yleiskaava 2030 Y-203

Voimassa olevat osayleiskaavat

☐ 1 Uudenkylän oyk

☐ 2 Iso-Kukkasen, Salajärven ja Ruuhijärven rantayk

☐ 3 Luoteis-Nastolan oyk

☐ 4 Kallio-, Pitkä- ja Särkijärven alueen oyk

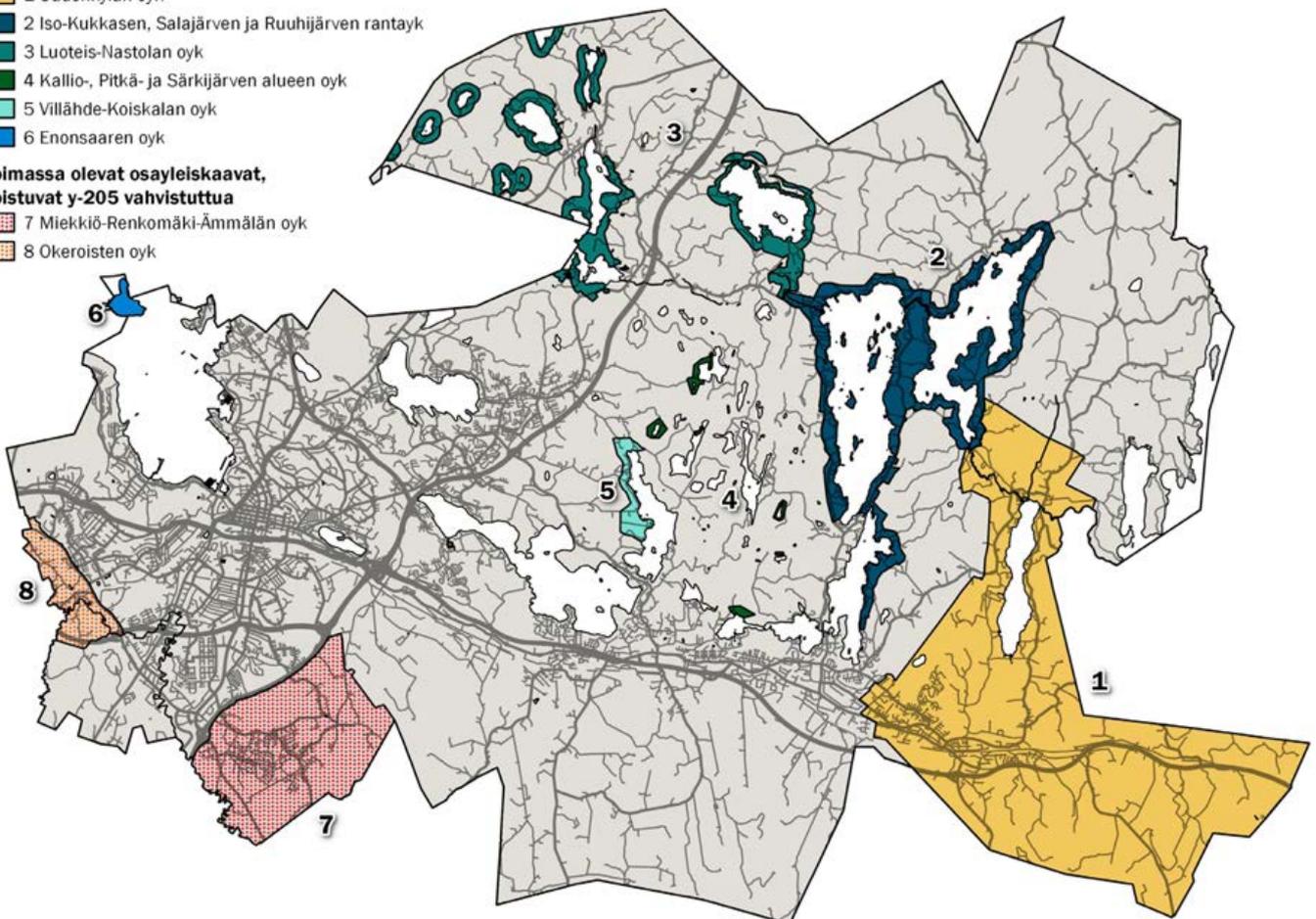
☐ 5 Villähde-Koiskalan oyk

☐ 6 Enonsaaren oyk

Voimassa olevat osayleiskaavat, poistuvat y-205 vahvistuttua

☐ 7 Miekkiö-Renkomäki-Ämmälän oyk

☐ 8 Okeroisten oyk

Lahden yleiskaava Y-203

Lahden yleiskaavassa on useita maisemaan liittyviä ja sen säilyttämiseen liittyviä kaavamääräyksiä. Merkinnät pohjaavat valtakunnallisiin, maakunnallisiin ja paikallisiin selvityksiin. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt sekä maisema-alueet on esitetty yleiskaavan teemakartalla.

Kaavan yleismääräyksessä todetaan, että "Alueiden suunnittelussa ja toteutuksessa maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö (MaRy) ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö (LaRy) on otettava huomioon teemakartalta ja kohdeluettelosta 1/2: Arvokkaat kulttuuriympäristöt yleiskaavakartalla esitettyjen RKY- ja MA-alueiden sekä muinaismuistokohteiden lisäksi." – *Maisema-alueiden osalta vastavaa määräystä ei ole.*

Merkittävin maisema-arvoihin liittyvä strateginen määräys on Salpausselkä-merkintä, joka leikkaa läpi koko kaava-alueen koskettaen monia eri aluevarauksia.

Metsäisillä virkistysalueilla - kuten virkistysalueet, retkeilyalueet, urheilualueet sekä maa- ja metsätalousalueet, joille sijoittuu ulkoilua - on kaavamerkinnöissä pyritty kiinnittämään huomiota myös alueen maisema-arvoihin. V-alkuisille kaavamerkinnöille on myös merkitty tarve maisematyöluupaun.

Maisemallisesti arvokkaiksi peltoalueiksi on merkitty laajat viljelykokonaisuudet, sekä arvokkaiksi niittyalueiksi tunnistetut kohteet.

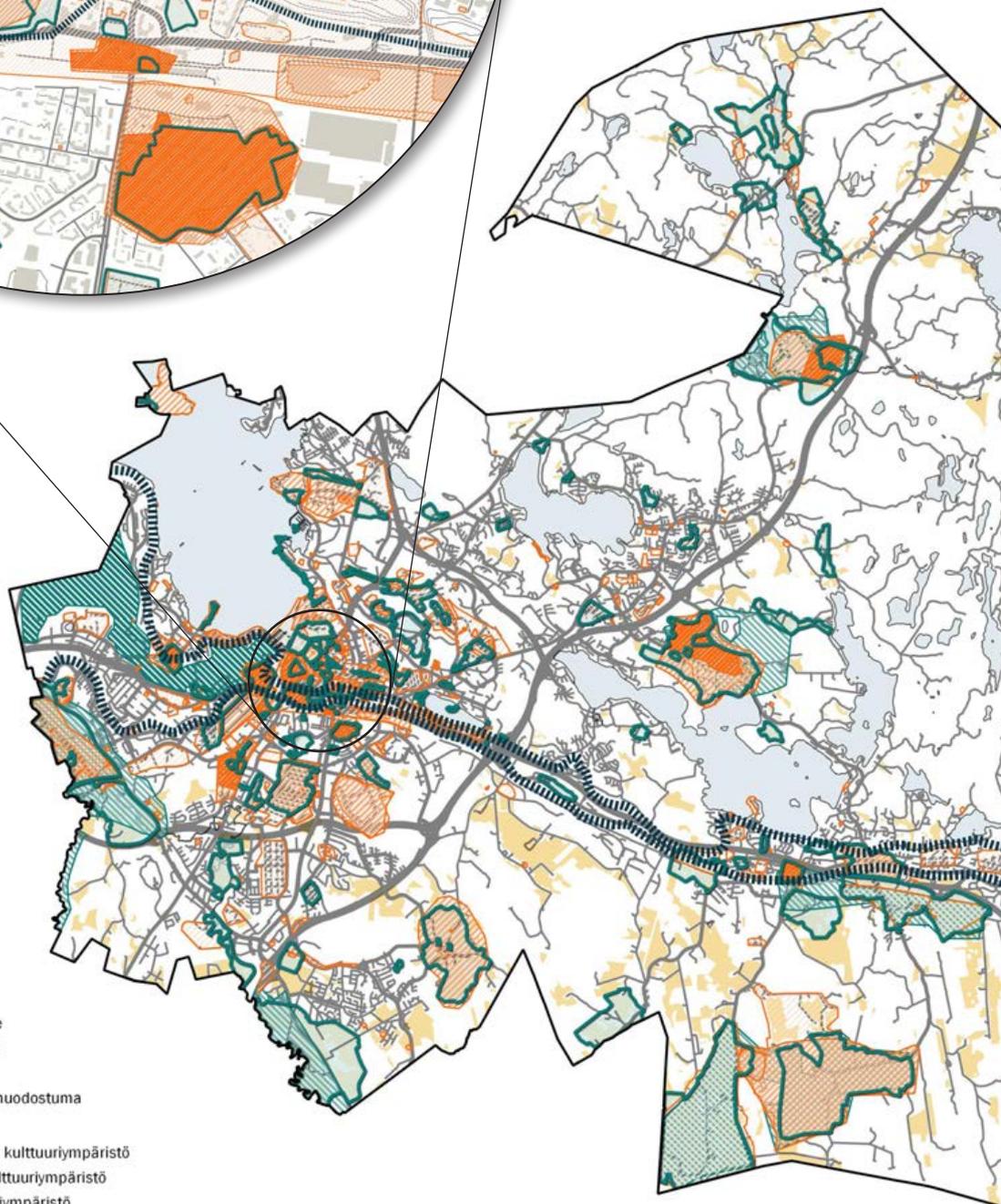
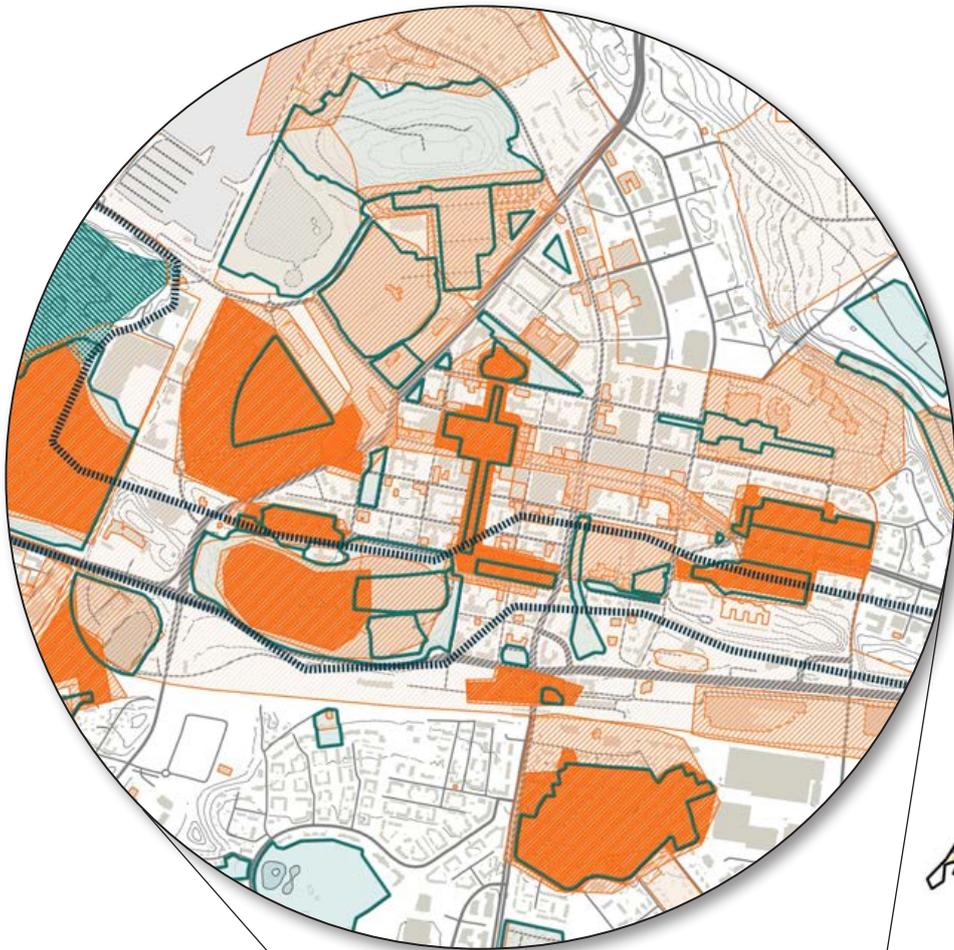
Myös loma-asumiseen ja matkailuun osoitetuilla alueilla on pyritty kiinnittämään erityistä huomiota alueen maisema-arvoihin, jotta alueet pysyvät houkuttelevina ja viihtyisinä myös rakentamisen tiivistyessä.

Asuin- ja kyläalueilla maisematyö lupaa edellytetään arvokohteissa, jotka on tunnistettu paikallisissa selvityksissä.

Keskusta-alueilla ja kaupungin sisääntuloväylien varsilla (kaupan alueet ja elinkeinoelämän alueet) tulee huomioida myös maiseman ominaispiirteet. Myös kaupungin maamerkkien näkyvyys on tuotu esille sisääntuloväylien yhteydessä.

Asemakaavoitus

Asemakaavoituksessa maisemansuojelu on pienipiirteisempää ja saattaa näkyä kaavamerkinnässä esimerkiksi /s -merkinnällä, mikä tarkoittaa aluetta, jolla ympäristö säilytetään. Lisäksi kaavamääräyksiin on mahdollista kirjata tarkemmin kohdekohtaisia suosituksia säilytettävästä kasvillisuudesta, näkymistä ja esimerkiksi laadittavista hoitosuunnitelmista.

Maisema-arvot

- Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue
- Paikallisesti arvokas kulttuurimaisema
- Salpausselkä, maisemassa merkittävä muodostuma

Rakennetun ympäristön arvot

- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
- Maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö
- Paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

Selvitykset ja kyselyt

Maisemaselvitykset

Lahden alueelta on laadittu useita maisemaselvityksiä vuosien varrella. Koko Lahtea koskee maakuntatasoinen Päijät-Hämeen maisemaselvitys vuodelta 2006.

Niin sanotun vanhan Lahden puolelta on myös tehty koko silloisen alueen kattanut Lahden maisemarakenne ja viheralueet -selvitys vuonna 2010. Lisäksi osayleiskaavoituksen ja asemakaavoituksen yhteydessä on laadittu lukuisia pienempien alueiden maisemaselvityksiä eri painotuksilla.

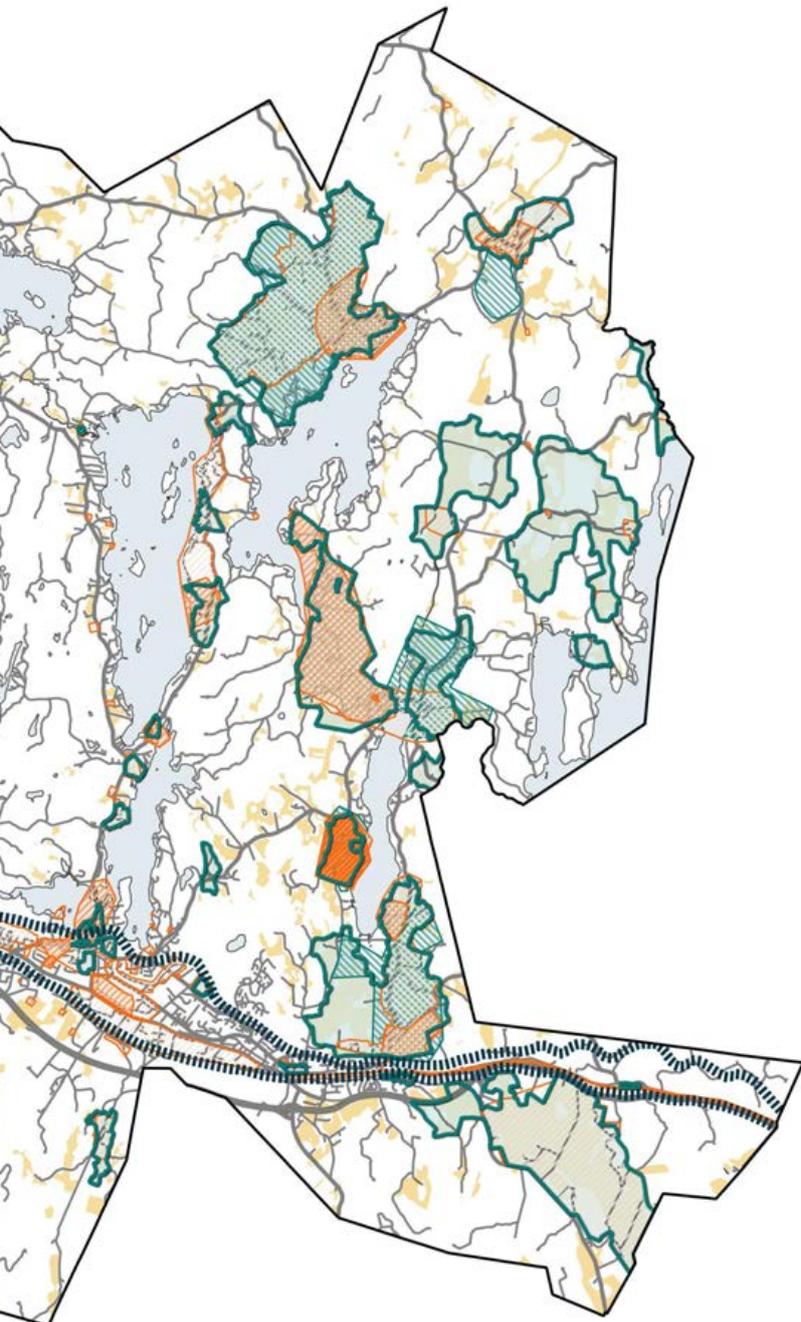
Rakennetun ympäristön selvitykset

Rakennetun ympäristön selvityksiin sisältyy myös maisemallisesti arvokkaita kohteita. Lahden alueella on parhaillaan käynnissä maakuntatason Päijät-Hämeen rakennetun kulttuuriympäristöselvityksen päivitys. Aiempi maakuntatasoinen selvitys on vuodelta 2006.

Lahden paikallisen tason selvityksiä on kolme kappaletta. Selvitys Lahden kulttuurihistoriallisista kohteista on vuodelta 2000. Selvitys Lahden sodanjälkeisestä rakennusperinnöstä on vuodelta 2012. Nastolan kulttuuriympäristöselvitys on vuodelta 2020. Paikallisen tason kohteista on asemakaavoituksen yhteydessä tehty myös tarkempia kohdekohtaisia selvityksiä.

Asukaskyselyt

Lahden kaavoitustyössä hyödynnetään myös asukaskyselyitä tiedon tuottamisessa. Suoraan kulttuurimaisemiin liittyviä kyselyitä on viime vuosina toteutettu Nastolan kulttuuriympäristöselvityksen yhteydessä 2016 sekä tämän selvityksen luonnosvaiheessa 2022. Lisäksi vuonna 2021 järjestettiin asukaskysely asukkaiden arvostamista viheralueista, jossa kerättiin tietoa mm. asukkaiden kokemista / arvostamista kulttuuri-perintökohteista ja esteettisistä arvoista.

Luvun lähteet: 7, 17, 23, 30, 31, 55, 74, 80, 83, 95, 97

KULTTUURIMAISEMA-KOHTEET

Työmenetelmät

Työn laatiminen, työtapa

Lähtöaineistoina on käytetty paikkatietoaineistoja, historiallisia karttoja, ilmakuvia, kirjallisuutta, aiempia selvityksiä ja maastotyötä. Maastokäynnit tehtiin vuoden 2022 aikana, jolloin käytiin kaikki kohteet läpi ja valokuvattiin ne.

Lähtötietojen ja paikallistuntemuksen pohjalta tehtiin alustavat rajaukset, joiden perusteella suunniteltiin maastokäynnit. Maastokäyntien yhteydessä käytiin tarkistamassa ja arvioimassa kohteiden tilanne ja nykyiset maisema-arvot. Maastokäyntien pohjalta tarkistettiin kohteiden rajaukset.

Kohderajaukset esiteltiin syksyllä 2022 yleiskaavan asukastilaisuudessa ja niitä pystyi lisäksi kommentoimaan karttakyselyssä. Saadun palautteen pohjalta rajauksia tarkennettiin ja tehtiin täydentäviä maastokäyntejä vuonna 2023.

Kohteista laadittiin kohdekuvaukset sekä kohdekartat. Työstä koostettiin raportti, sekä paikkatietoaineisto.

Selvitysluonnos oli nähtävillä yhdessä yleiskaavaluonnoksen kanssa 26.6.-31.8.2023. Luonnoksesta saatiin yksi kommentti. Luonnosta täydennettiin ehdotukseksi talvella 2023-24.

Käytetyt lähteet on merkitty yleisosassa luviittain ja kohdekuvauksissa kohteittain. Numero viittaa lähdeluetteloon.

Työryhmä

Selvitystyön etenemisestä ja käytännön työskentelystä on vastannut maisema-arkkitehti Maria Silvast. Maastokäynneillä mukana on ollut myös muita työryhmän jäseniä vaihtelevilla kokoonpanoilla.

Työryhmän jäsenet:

- Maria Silvast, liikenne- ja viherympäristösuunnittelu
- Johanna Sääksniemi, yleiskaavoitus
- Sanna Suokas, yleiskaavoitus
- Jaana Huovinen, asemakaavoitus
- Roosa Ruotsalainen, kaupunginmuseo
- Armi Patrikainen, rakennusvalvonta
- Kirsi Kujala, liikenne- ja viherympäristösuunnittelu

Tietomalliaineisto

Työn tuloksena on tämän raportin lisäksi syntynyt paikkatietoaineisto, johon on tietomallityyppisesti viety kohteiden perustiedot sekä kohdekuvaukset. Lisäksi kohteista on tallennettu laajempi valokuva-aineisto ja käytettävissä olleita kartta-aineistoja. Tietomalliaineisto on kaupungin henkilökunnan käytettävissä.

Luokittelu

Kohteet on luokiteltu teemoittain. Luokittelun pohjaksi otettiin Helsingin kaupungin maisemakulttuurikohteiden luokittelu, jota muokattiin Lahden kohteisiin soveltuvaksi. Rajausten perusteella teemoja muodostui kymmenen. Jokaiselle teemalle on annettu oma tunnusväri, joka toistuu raportin kohdekorteissa ja rajauksissa.

- Kylien kulttuurimaisemakokonaisuudet
- Vanhat viljelymaisemat
- Perinneympäristöt
- Kartanomiljööt
- Pihapiirit
- Yhtenäiset puutarhamaiset pientaloalueet
- Aikakaudelleen tyypilliset urheilupuistot
- Hengelliset ympäristöt
- Puistohistoriallisesti tai kaupunkirakenteellisesti arvokkaat viheralueet
- Lahden identiteettiä korostavat maisemaelementit

Päällekkäisyydet rakennetun ympäristön kohteiden kanssa

Työn kanssa samaan aikaan on tehty Lahden rakennetun ympäristön selvitysten harmonisointia. Osa kulttuurimaisemakohteista on päällekkäisiä rakennetun ympäristön kohteiden kanssa, mutta niitä ei haluttu jättää pois selvityksestä, koska kulttuurimaisemaselvityksessä arvot liittyvät alueiden pihapiireihin, vehreyteen ja maisemakuvaan, mikä ei tule vastaavalla tavalla ilmi rakennetun ympäristön selvityksissä.

Työn aikana rajauksia on tarkennettu sekä kulttuurimaisemaselvityksen osalta että rakennettujen ympäristöjen selvitysten harmonisoinnin osalta. Osa kohteista on silti eri rajauksella. Tämä johtuu siitä, että kulttuurimaisemaselvityksessä arvottamiseen käytetyt kriteerit ovat erilaiset.

Rajausten ulkopuolelle jätetyt kohteet

Maastokäyntien yhteydessä käytiin myös kohteissa, jotka päätettiin jättää selvityksen ulkopuolelle. Mahdollisia syitä kohteen ulkopuolelle jättämiseen olivat mm. kohteen tavanomaisuus, kohteen huomattava pienialaisuus, erityisten puutarha- / maisema-arvojen puute, tulevat jo

päätetyt maankäytön muutosalueet, kohteessa jo tapahtunut uusi alueelle sopimaton rakentaminen.

Luettelo kohteista, jotka on käyty tarkistamassa maastossa, mutta jätetty rajausten ulkopuolelle.

Vanhat viljelymaisemat

- Kujalan viljelyalue
- Kytölään pellot
- Oksjärven MA-alue
- Pärnämäen pellot
- Seppälän pelto (Pyhäntä)
- Arkiomaa
- Notko
- Kurenniityn pellot

Perinneympäristöt

- Niemenmaan metsälaitumet (Pyhäntä)
- Takkulan golfkentän hakamaiset saarekkeet
- Villähteen koulun niitty
- Ristimäen niitty (Ahtiala)
- Männistönrinne

Yhtenäiset puutarhamaiset pientaloalueet

- Hähniemen kesämökkialue
- Kärkjärven kesämökkialueet
- Kariston ranta-asutus
- Korvenrannan pientalomiljöö
- Pekanmäen rantamiljöö
- Suppalan pientaloalue
- Lehtokujan pientaloalue
- Pyhättömänmäen itäosa

Hengelliset ympäristöt

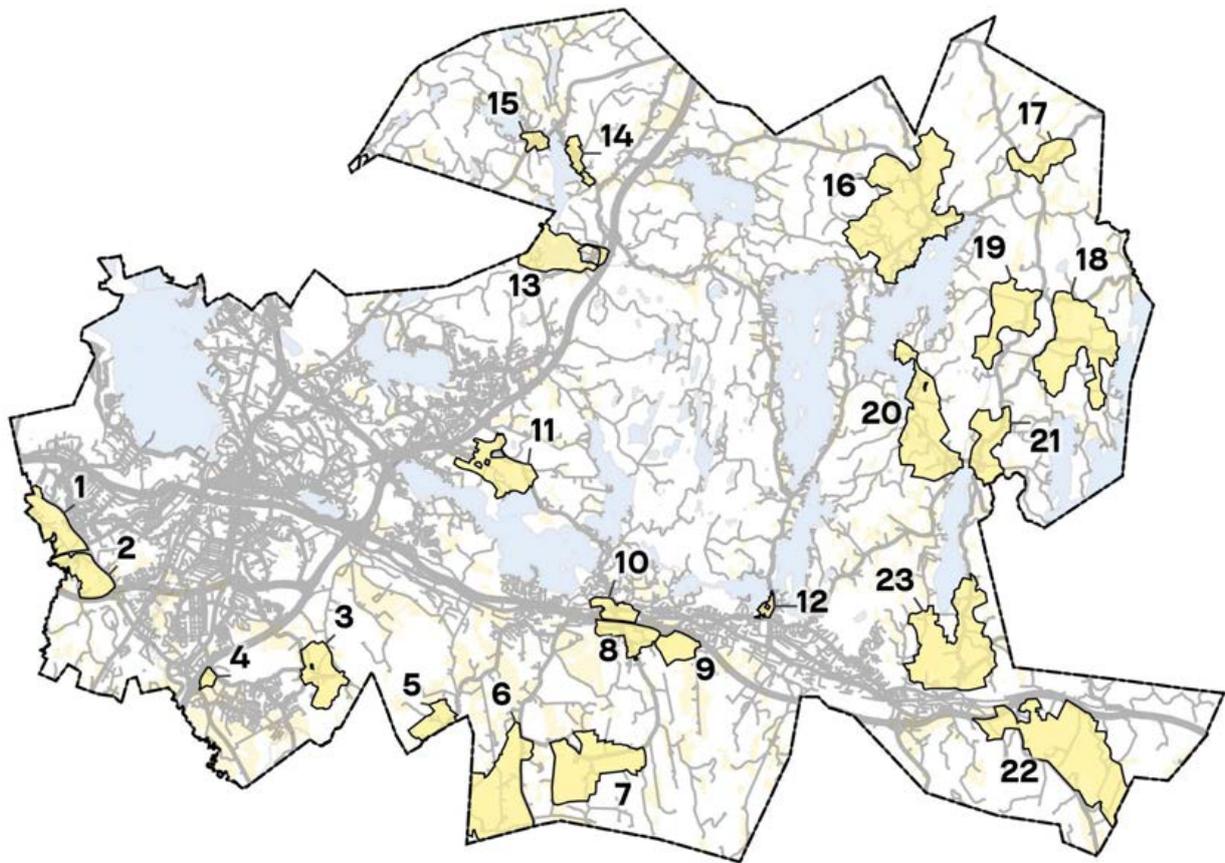
- Salpausselän kirkko
- Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen kirkko
- Lahden Adventtikirkko
- Esikoislestadiolaisten rukoushuone

Puistohistoriallisesti tai kaupunkirakenteellisesti arvokkaat viheralueet

- Kansanopiston omenatarha
- Erviänpuisto
- Liipolan keskuspuisto
- Sepänniemenpuisto
- Massinpuisto

Ruuhijärven kulttuurimaisema

KYLIEN KULTTUURIMAISEMA- KOKONAISUUDET

Kohteiden arvoluokat:
alkuperäisyysarvo
historiallinen arvo
maisemakuvallinen arvo

Kohteet sijoittuvat kyläkeskuksiin ja ovat tyyppillisesti laaja-alaisia maatalousmaisemia. Alueen asutus on vanhaa ja tiestö noudattelee vanhoja linjauksia. Avoimia viljelyalueita rytmittää kyläasutus, johon liittyy usein monimuotoista ja -lajista kasvillisuutta.

Kyläkohteiden maisemakuva heijastelee maisematyyppinsä ominaisuuksia. Alueiden säilyminen edellyttää maaseudun säilymistä elinvoimaisena.

1 Ylä-Okeroisten kulttuurimaisema

2 Ala-Okeroisten kulttuurimaisema

Okeroisten kulttuurimaisema sijaitsee Porvoonjoen laaksossa ulottuen sekä Lahden että Hollolan alueille. Vanhin kyläalue, Ylä-Okeroinen, sijoittuu rautatien pohjoispuolelle Murranojan molemmin puolin. Ala-Okeroisten alue sijoittuu Porvoonjoen varteen myllyn ja rautatien eteläpuolelle.

Okeroisten maisema on kumpuilevaa viljelymaisemaa, jossa purouoma meanderoi voimakkaasti ja on uurtanut syvän uoman viljavaan maaperään. Avointa viljelymaisemaa rajaavat korkeat kalliot. Purouoman ympärille on kehittynyt luonnonarvoiltaan merkittävä rehevän lehtometsän vyöhyke.

Okeroisten kylän alueelta on tehty löytöjä kivikaudelta ja rautakaudelta. Ensimmäinen kirjallinen maininta Okeroisista on vuodelta 1403, kun alueen rajankäyntiä ratkottiin. Vanhin asutus on keskittynyt Ylä-Okeroisten alueelle eteläiseen Ylikylään ja pohjoiseen Alikylään. Vanhimmat viljelyalueet sijoittuvat Kunnantien varteen, Murranojan länsipuolelle, josta ne ovat laajentuneet Porvoonjoen itäpuolelle ja edelleen Porvoonjoen

eteläpuolelle. Kunnantie noudattelee edelleen vanhaa tielinjausta. Vanhat kylät sijaitsivat kummuilla, kunnes 1800-luvun lopulla uusjaon jälkeen asutus alkoi laajeta ryhmäkylästä laajemmalle ja rautatien eteläpuolelle.

Okeroisten mylly on sijainnut nykyisellä paikallaan vähintään 1600-luvun alusta. Mylly on sijoitettu notkelmaan voimakkaan lähteen johdosta. Nykyinen mylly on 1930-luvun lopulta. Myllyn kohdalla sijaitsi myös Okeroisten rautatiepysäkki, joka oli toiminnassa 1903-1992 välisen ajan. Ala-Okeroisten puolella sijaitsivat kansakoulu, ja nuorisoseurantalo, mutta molemmat purettiin jo 1970-luvulla.

Nykyisin Okeroisten kyläasutus sijoittuu nauhamaisesti Kunnantien varteen. Viljelyalueet sijoittuvat rakentamisen ja purouomien välille. Rautatie halkaisee Okeroisten kulttuurimaiseman voimakkaasti. Ala-Okeroisten puolella kulttuurimaisemaa rajaa etelässä uusi eteläinen kehätie (vt 12). Valtatie ei erotu maisemassa erityisen voimakkaasti, sillä sen tasaus on laskettu peltomaisemaa alemmas.

Okeroisten kyläalue 1870-luvulla. VT XIV 33

Okeroisten kulttuurimaisemassa on edelleen hyvin nähtävissä vanhat tielinjat ja peltoaukeat. Maastonmuodot tuovat alueelle ominaisen tunnelman. Rakentaminen on pysynyt hyvin vanhan tielinjauksen varsilla, mikä on säilyttänyt kylämäistä tunnelmaa.

Okeroisten kulttuurimaisemalla on merkittävä maisemakuvallinen ja historiallinen arvo ja siinä on hyvin alkuperäisiä piirteitä säilyttäneitä maisemakokonaisuuksia. Alueella on monia eri-ikäisiä historiallisia kerrostumia. Maisemakuva on omaleimainen ja alueelle avautuu näkymiä eri suunnista. Ylä-Okeroisten alueesta on rajattu omaksi kohteekseen Niemenmäen perinnekeho.

Okeroisten viljelymaisema tulee säilyttää viljelykäytössä ja Kunnantien vanha linjaus sekä luonne tulee säilyttää. Pihapiirejä tulee vaalia ja suosia perinteistä kulttuurikasvillisuutta.

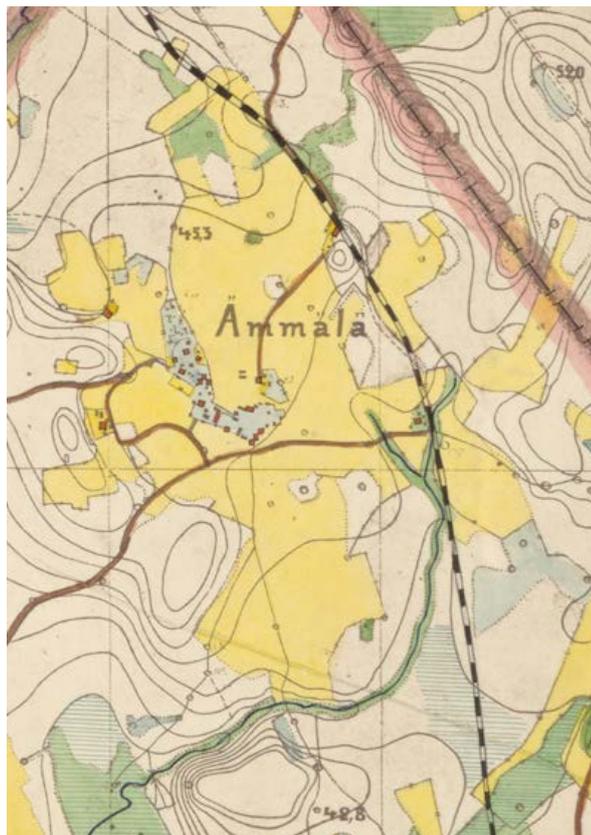
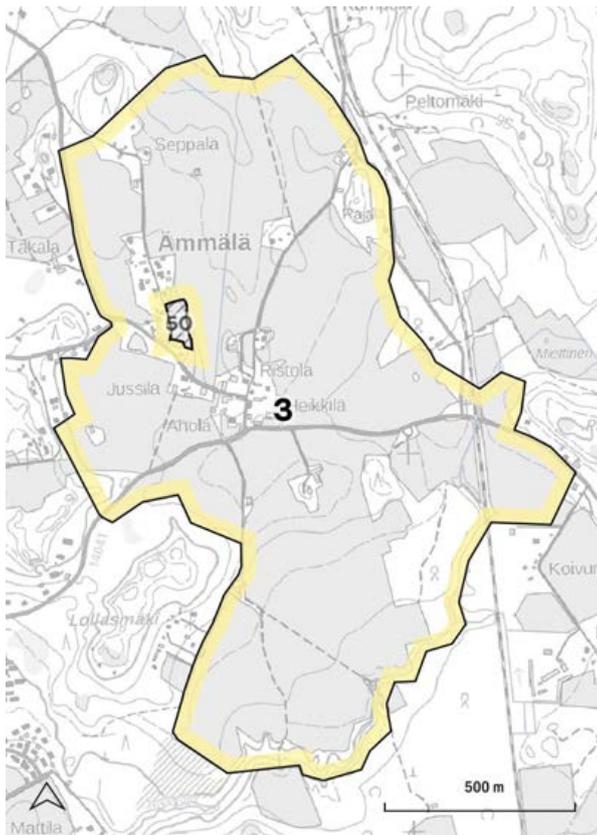
Lähteet: 1, 2, 3, 17

*Yllä oikealla: Okeroisten mylly on merkittävä maamerkki kylämaisemassa.
Alla: Okeroisten viljelymaisema on kumpuilevaa.*

Ylä-Okeroisten kulttuurimaisema on maakunnallisesti arvokas rakennetun ympäristön kokonaisuus. Ylä-Okeroisten ja Ala-Okeroisten kulttuurimaisemat ovat maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Ylä-Okeroisten ja Ala-Okeroisten kulttuurimaisemien alueella kylätiet ja niiden ympäristöt sekä Motin tilakeskus ovat paikallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

3 Ämmälän kulttuurimaisema

Ämmälän kylä 1870-luvulla. VT XIV 33

Ämmälän kylä sijoittuu Porvoonjoen laaksoon Renkomäen reunadeltan itäpuolelle. Peltomaisema on tasaista ja sitä rajaavat metsäalueet. Asutus on keskittynyt tiiviisti alueen keskelle teiden risteyskohtaan ja kylään avautuu näkymiä eri suunnilta. Kylän itäpuolelta kulkee Lahti-Loviisa rautatie.

Ämmälä on alunperin osa Renkomäen (Simolan) kylää. Ensimmäistä kertaa Ämmälä mainitaan omana kylänään vasta vuonna 1702, mutta esimerkiksi Jussilan tilaa on viljelty ainakin jo 1660-luvulla.

Ämmälän kylä muodostuu neljästä tilasta: Jussila, Ahola, Ristola ja Heikkilä. Lisäksi kylästä erillään ovat Rajalan tila ja Seppälän tila. Kyläkeskuksessa sijaitseva Jussilan perinneyhtiö on rajattu omaksi kohteekseen.

Ämmälän kulttuurimaisema on historiallisesti ja maisemakuvallisesti arvokas. Ämmälän ryhmäkylä ja kylätie ovat säilyttäneet hyvin ominaispiirteensä. Myös viljelymaisema on säilynyt samanlaajuisena poikkeuksellisen pitkään ja alueen maisemalla on maisemahistoriallisesta näkökulmasta merkittävä alkuperäisarvo.

Ämmälän viljelymaisema tulee säilyttää viljelykäytössä ja vanhojen teiden luonne kapeina ja mutkittelevina kyläteinä tulee säilyttää. Tilojen vehreitä pihapiirejä tulee vaalia ja suosia perinnekasvillisuutta.

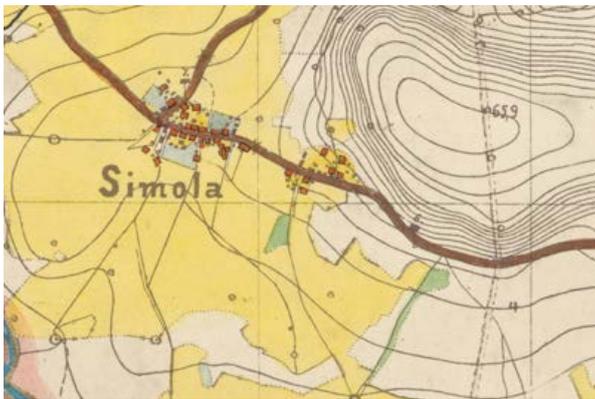
Ämmälän kulttuurimaisema on maakunnallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuus. Ämmälän kyläkeskus, Rajalan tilakeskus, sekä historialliset tielinjaukset ovat paikallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

Lähteet: 2, 4, 6, 17

*Alla: Ämmälän kyläkeskus sijoittuu peltomaiseman keskelle.
Yllä: Vanha kylätie mutkittelee rakennusten välitse.*

4 Renkomäen kylän kulttuurimaisema

Simolan kylä 1870-luvulla. VT XIV 33

Yli-Mäkelän ja Ali-Mäkelän tilakeskukset ovat paikallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

Alla: Renkomäen kylän kulttuurimaisema näkyy pellon yli taustanaan Renkomäen harjumuodostuma.

Renkomäen vanha kyläalue sijoittuu I Salpausselän eteläpuolelle Porvoonjokilaaksoon. Maisemassa hallitsevana on jokilaaksoa rajaava Renkomäen reunamuodostuma, jonka lounaispuolelle kylä on muodostunut.

Renkomäen kylä on mainittu ensimmäistä kertaa vuoden 1539 maakirjassa. Renkomäen kylä jakautui Simolan ja Ämmälän osakyläin. Simolan kyläkeskus sijoittui nykyisen moottoritien länsipuolelle. Kylän itäinen osa on säilynyt vanhan tielinjan varrella.

Ali-Mäkelän ja Yli-Mäkelän vanhojen sukutilojen muodostama miljöökokonaisuus Kyläkadun varressa sijoittuu luontevasti peltoaukean reunalle. Myös uusi maatalousrakentaminen on sovitettu hienosti kulttuurimaisemaan.

Maisematila rajautuu nykyisellään Uuteen Orimattilantiehen asti, mutta kulttuurimaiseman rajauksessa on huomioitu peltoaukean eteläreunaan yleiskaavassa merkitty aluevaraus.

Renkomäen kylän kulttuurimaisema on historiallisesti ja maisemakuvallisesti arvokas. Kulttuurimaisema on merkittävä moottoritieltä avautuva sisääntulomaisema Lahteen. Vanhojen tilojen pihapiirit muodostavat vehreän ja viihtyisän kokonaisuuden.

Renkomäen Kylätien linjaus tulee säilyttää. Samoin kylään liittyvä peltomaisema tulee säilyttää avoimena. Pihapiirien kulttuurikasvillisuutta tulee vaalia.

Lähteet: 3, 4

5 Lankilan kulttuurimaisema

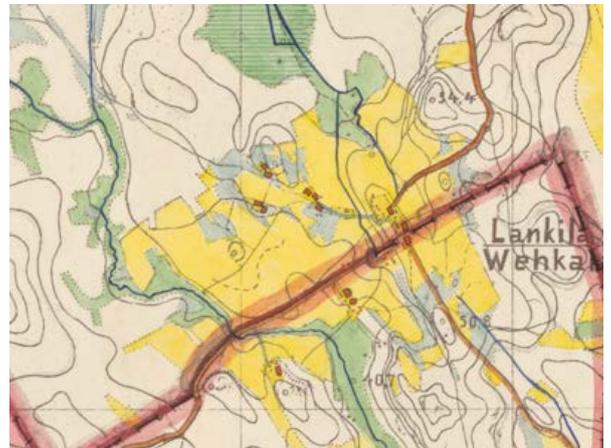
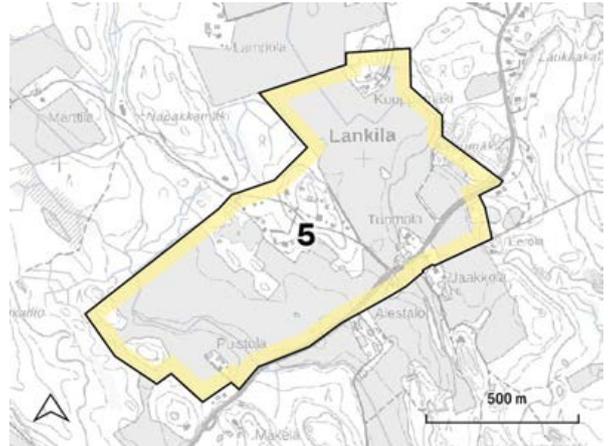
Lankila sijoittuu Paimisojan ja Heinjoen laakson maisematyyppin alueelle Linnaistensuon eteläpuolelle. Kylän eteläosa ulottuu Orimattilan puolelle.

Varhaisin maininta kylästä on vuodelta 1539. Kylässä oli 1560-luvulla ja vuonna 1751 kaksi tilaa. Vuokra-alueiden itsenäistämisen myötä talojen määrä Lankilassa kasvoi merkittävästi Suomen itsenäistymisen jälkeen 1930-luvulle asti. Lankila oli vauras kylä, jonka vilja- ja karjamäärät taloa kohden olivat Nastolan korkeimpia.

Peltomaisema on kumpuilevaa. Kylän läpi kulkee vanha tielinja, joka näkyy jo 1700-luvun lopun Kuninkaan kartastossa. Lankilan kulttuurimaisema on maisemakuvallisesti ja historiallisesti arvokas. Alueen pienipiirteinen maalaismaisema on idyllinen ja tieltä aukeaa hienoja näkymiä peltoukeille.

Peltomaisema tulee säilyttää avoimena viljelykäytössä ja vanha tielinjaus säilyttää. Tilojen pihapiirien sekä tienpientareiden perinteistä kulttuurikasvillisuutta tulee vaalia.

Lähteet: 6, 7

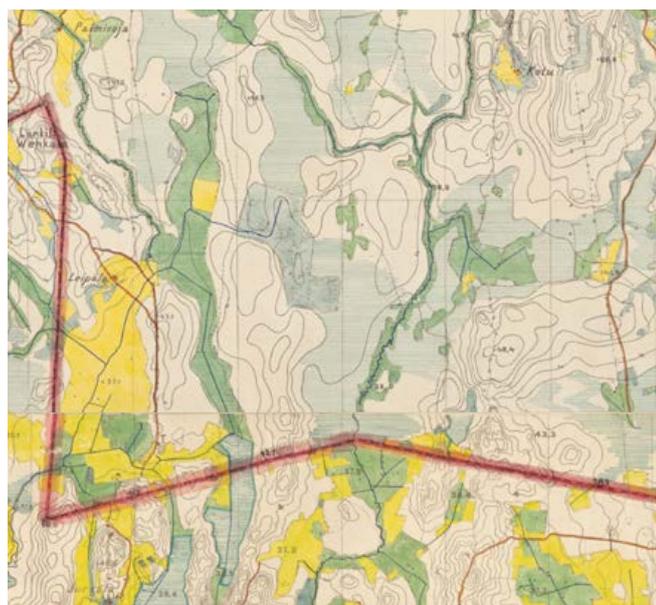
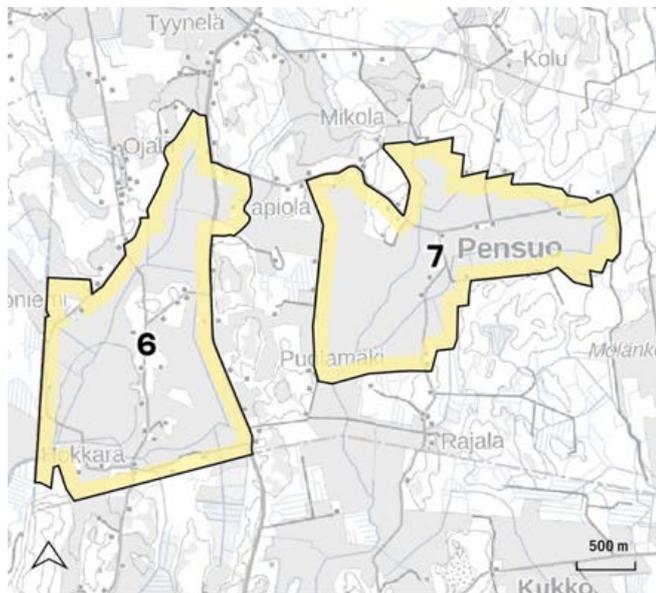
Lankilan kylä 1870-luvulla. VT XIV 34

Alla: Lankilan kylätie kaartaa viljelymaiseman poikki.

6 Hokkaran kulttuurimaisema

7 Pensuon kulttuurimaisema

Pensuon ja Hokkaran alueet 1870-luvulla. VT XIV 34, VT XIII 34

Hokkaran ja Pensuon kulttuurimaisemat muodostavat maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen ja paikallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön kohteen. Pensuon kulttuurimaisema ja Tapiola ovat myös maakunnallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön kohteita.

Hokkaran ja Pensuon kulttuurimaisemat sijoittuvat Paimisojan ja Heinjoen laaksoon. Peltoaukeat ovat huomattavan laajoja ja tasaista savikoita, joita rajaavat sekä erottavat selkeästi maastosta nousevat metsäiset kallioselänteet. Pensuon alue on nimensä mukaisesti raivattu pelloksi suosta.

Hokkaran puoleiset peltoaukeat on raivattu viljelykäyttöön Pensuota aiemmin. Ne näkyvät viljeltyinä 1870-luvun venäläisessä topografikartassa. 1700-luvun lopun Kuninkaan kartastossa alueet ovat olleet suota. Hokkaran viljelykset ovat ilmeisesti liittyneet Orimattilan puoleiseen Jursalan kylään. Pensuon alueelle perustettiin Karjalan evakkojen asutusalue 1940-luvulla. Myös tämä alue oli alunperin suota. Asutustiloja lohkottiin vanhasta Pensuon tilasta sekä Tampellan omistamasta metsätilasta. Tilat sijoitettiin Heinämaantien, Pensuontien ja sivuteiden varsille mosaiikkimaisesti.

Hokkaran alueelle sijoittuu myös ns. Tapiolan kartano, joka on vuonna 1912 Erstan kartanosta erotettu sivutila. Tapiola ei kuitenkaan ole perinteinen kartano, vaikka sitä niin kutsutaankin.

Hokkaran ja Pensuon peltoaukeat edustavat hieman uudempaa viljelymaisemaa ja ne ovat säilyttäneet hyvin ominaispiirteensä. Hokkaran ja Pensuon kulttuurimaisemat ovat maisemakuvallisesti arvokkaita. Tapiolan pihapiiri on puistomainen ja sitä rajaa maantiestä tuuhea kuusiaita. Tapiolan ympäristöllä on myös historiallista arvoa. Alueelle johtaa komea puukujanne.

Hokkaran ja Pensuon kulttuurimaisemien peltomaisema tulee säilyttää viljelyksessä ja alueen maaseutumaisuus ja avara tilavaikutelma ovat maisemakuvassa vaalittavia lähtökohtia. Tapiolan vanha pihapiiri on arvokas sekä kasvillisuudeltaan että historiallisilta arvoiltaan.

Lähteet: 2, 8, 17

Yllä oikealla: Pensuon kulttuurimaisema on avaraa ja tasaista viljelymaisemaa.
Alla oikealla: Tapiolan pihapiiri on osa Hokkaran kulttuurimaisemaa.

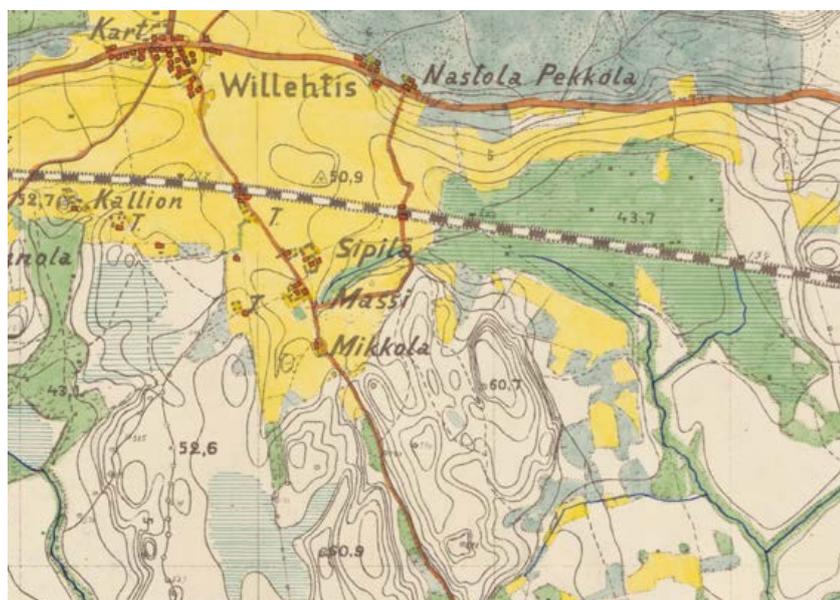
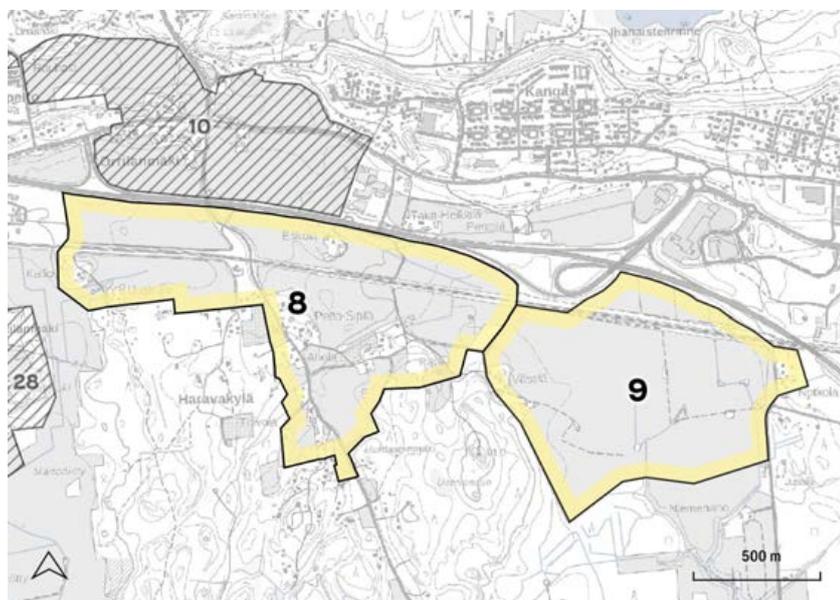

8 Haravakylän kulttuurimaisema

9 Notkon kulttuurimaisema

Haravakylän ja Notkon kulttuurimaisemat sijoittuvat I Salpausselän eteläpuolelle, Pihtilänmäki-Haravakylä-Montarin viljelylaakson alueelle. Haravakylä ja Notko kuuluvat Palojoen valuma-alueeseen. Salpausselän lievealueella maasto on loivasti viettävää hietamaata. Haravakylän aluetta rajaa etelästä metsäinen kalliiselänne, kun taas Notkon peltomaisema jatkuu laaksopainanteena kohti etelää viivasuoran Notkontien molemmin puolin.

Haravakylän alue kuului Villähteen kylään. Alueella on useita vanhoja tilakeskuksia, mutta myös uudempaa rakennuskantaa. Sodan jälkeen Erstan kartanon maista lohkottiin myös asutustiloja. Haravakylän vanhimpia taloja edustaa Peltosipilä, joka sijoittuu Haravakyläntien varren tiiviiseen kylämäiseen asutuskeskittymään. Notkon alue on uudempaa kerrostumaa. Alueen rakennuskanta on peräisin 1940- ja 1950-luvulta.

Haravakylä ja Notkon alue 1870-luvulla. VT XIV 34

Haravakylän ja Notkon maisematilat rajautuvat pohjoisessa valtatiehen ja niiden läpi kulkee valtatieen kanssa samansuuntaisesti rautatie. Valtatien rakentaminen 1980-luvulla on muuttanut maisemakuvaa huomattavasti erottaen Haravakylän Orrilan alueesta. Notkon uudempi asuinalue on laajentanut peltoaukeita itää kohden. Haravakyläntie noudattelee vanhaa tielinjausta ja sen varressa hyvinkin lähellä tien piennarta sijaitsevat vanhat rakennukset muodostavat idyllistä kylämäistä maisemakuvaa.

Haravakylän ja Notkon kulttuurimaisemat ovat maisemakuvallisesti arvokkaita. Haravakylän kulttuurimaisemalla on myös historiallisia arvoja.

Haravakylän avoimen viljelymaisemat tulee säilyttää viljelykäytössä. Haravakylän vanhan tielinjaus tulee säilyttää ja vaalia kylämäisen asutuksen ominaispiirteitä.

Haravakylän ja Notkolan kulttuurimaisemat ovat osa maakunnallisesti arvokasta maisema-alueita. Alueet ovat myös paikallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön kohteita.

Lähteet: 8, 9, 17

Alla: Haravakylän ja Notkon kulttuurimaisemat yhdistyvät laajaksi yhtenäiseksi peltoalueeksi valtatie 12 eteläpuolella.

10 Orrilan kulttuurimaisema

Orrilan kulttuurimaisema sijoittuu I Salpausselälle, kohtaan jossa hiekkaharjanteiden väliin on lajittunut viljavampaa hietamaata. Orrilanmäen vanhaa ryhmäkylän aluetta ympäröivät pellot sekä etelä- että pohjoispuolella ja alueelle avautuu hienoja näkymiä useista ilmansuunnista.

Varhaisin maininta Orrilasta, silloisesta Villähteen kylästä, on mahdollisesti vuodelta 1470. Kylä sijoittuu Ylisen Viipurintien varteen. Villähteen kylä pysyi pitkään ryhmäkylänä ja hajosi vasta 1910-luvun uusjaossa. Orrilan tila jäi alkuperäiselle paikalleen. Ympäröivä rakennuskanta on ajallisesti hyvin sekoittunutta. Vanhimmat pienet asuintalot ovat 1920- ja 1930-luvulta.

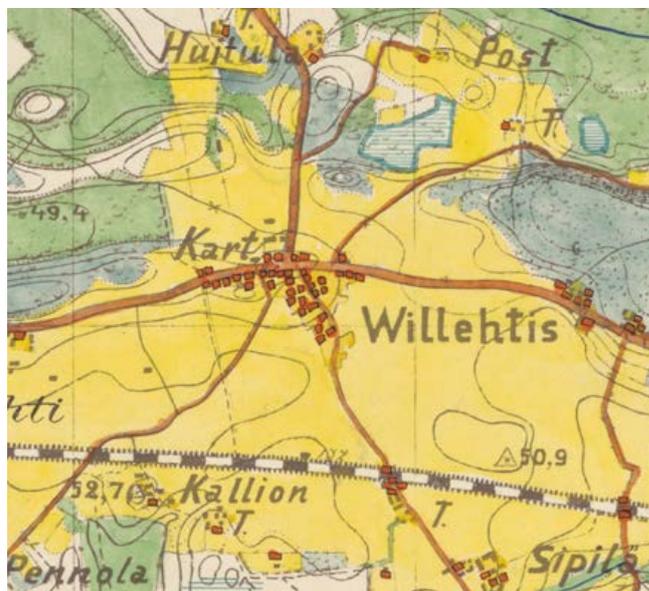
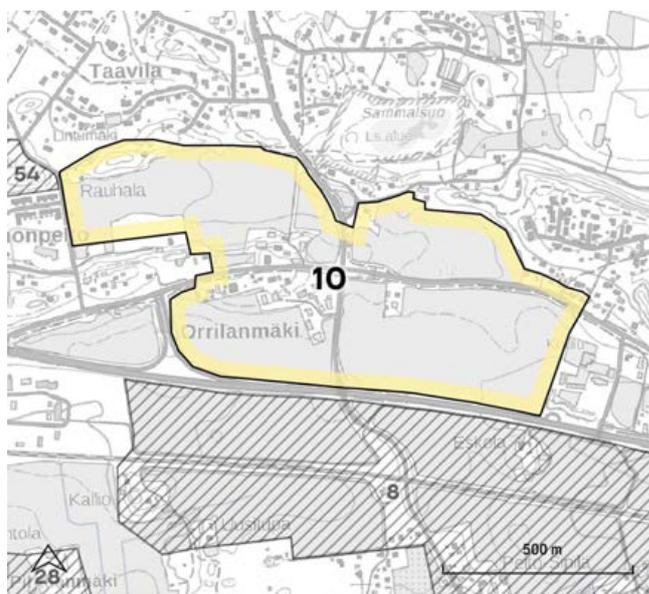
Orrilanmäen ympäristön maisematila on säilynyt hyvin. Kyläkeskusta ympäröivät peltoaukeat ovat pienentyneet alkuperäisestä laajuudestaan, mutta maiseman tunnelma on säilynyt. Orrilan alueen kasvillisuus on monilajista ja alueella on vanhaa puustoa. Alueen pohjoislaidalla on säilynyt hakamaatyypistä luonnonympäristöä. Suurin muutos on alueen eteläreunaan 1980-luvulla rakennettu valtatie, joka on katkaissut yhteyden Haravakylän peltomaisemiin.

Orrilan kulttuurimaisema on maisemakuvallisesti ja historiallisesti arvokas.

Orrilan tilaa ympäröivät lähimmät viljelyaukeat tulee säilyttää avoimena. Alueen mahdollista täydennysrakentamisen mahdollisuuksia on tutkittu tarkemmin vuonna 2020 valmistuneessa maisematarkastelussa. Orrilan tilan merkitystä ja sen vanhaa puustoa sekä monilajista ja -kerroksellista ilmettä maiseman keskeisessä solmukohdassa tulee vaalia. Vanhat tielinjaukset tulee säilyttää.

Orrilan kulttuurimaisema on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuus.

Lähteet: 2, 8, 10

Vasemmalla: Orrilan tilakeskuksen pohjoispuolella on maisemakuvallisesti merkittävä peltoalue.
Alla: Orrilanmäen pienipiirteistä rakentamista Villähteen tien eteläpuolella.

Orrilan (Villähteen) kyläalue 1870-luvulla. VT XIV 34

11 Koiskalan kulttuurimaisema

Koiskala sijaitsee I Salpausselän ja Kymijärven pohjoispuolella. Maisematyypille on luontaista laaksojen ja selänteiden suuntautuneisuus, mikä näkyy myös Koiskalan kohdalla. Kulttuurimaiseman keskeisimmät peltoaukeat sijoittuvat Koiskalan kartanon ympärille ja lisäksi Koivukummunkadun eteläpuolella sijaitsee samansuuntainen laaksopainanne peltoaukeineen. Kulttuurimaiseman pohjoispuolella aluetta reunustaa Sietikan metsäinen selännealue.

Ensimmäinen maininta asutuksesta Koiskalassa on vuodelta 1461. Koiskalan kylä oli keskiajalla Nastolan pitäjän suurimpia kyliä. Lahteen Koiskala liitettiin vuonna 1956. Kulttuurimaiseman pohjoislaidalla kulkee vanha tielinjaus, jonka varrella on säilynyt muutamia kartanon torppia. Koiskalan eteläpuolella sijaitsee sodan jälkeen perustettu asutustila-alue sekä 1950-luvulla perustettu kesämökkialue.

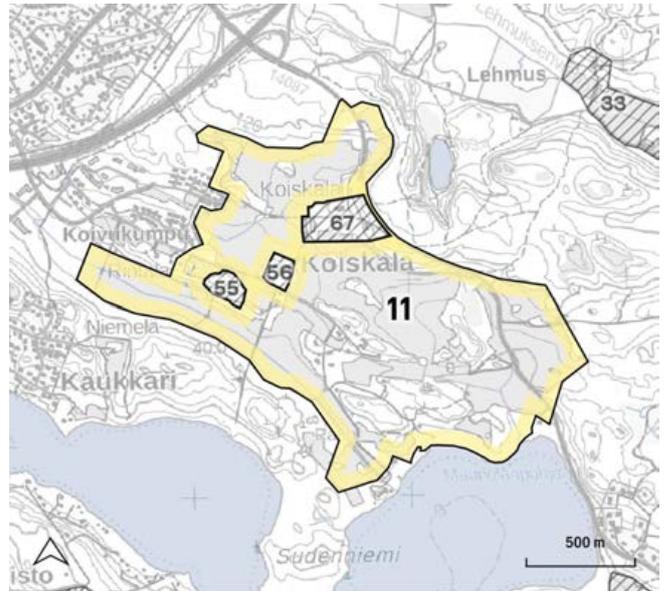
Koiskalan kulttuurimaisema on säilyttänyt laajuutensa melko hyvin. Kartanoa ympäröivät pelot ovat lähes saman laajuiset kuin vanhimmissa kartoissa. Sotien jälkeen Siperian alueelle rakennutun asutus on tiivistynyt ja alueen länsipuolelle Koivukumpuun on tullut uudempaa rakennuskantaa. Koiskalantien linjaus on säilyttänyt luonteensa ja sen varressa kasvaa näyttävä vanha tammirivistö.

Koiskalan kulttuurimaisema on historiallisesti ja maisemakuvallisesti arvokas. Koiskalan kartanon alue ja sekä Myllymäen perinneympäristö ja Koiskalan perinneympäristö on rajattu omiksi kohteiksi.

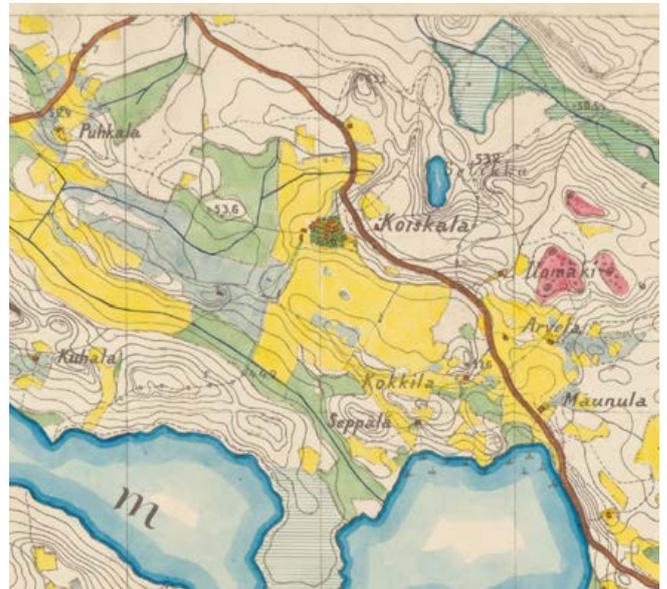
Koiskalan viljelyalueet tulee säilyttää avoimina ja viljelykäytössä ja metsäsaarekkeet metsäisinä ja monilajisina. Koiskalantien historiallinen linjaus, kapea mutkitteleva luonne sekä tammirivistö tulee säilyttää.

Koiskalan kulttuurimaisema on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö sekä maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema-alue. Koiskalan kulttuurimaisema on myös paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde. Maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajaukseen sisältyy myös viereinen Sietikan metsäalue.

Lähteet: 2, 3, 11, 17

Koiskalan alue 1870-luvulla. VT XIV 34

Vieressä: Koiskalantien varren tammirivistö on maisemallisesti merkittävä.
Alla: Koiskalan kartanoa pihapiireineen ympäröivät viljellyt pellot.

12 Nastolan kirkonkylän kulttuurimaisema

Nastolan kirkonkylä sijoittuu I Salpausselälle, Pikku-Kukkaseen viettävälle pohjoisrinteelle. Loivaan viljelymaisemaan avautuvat kauniit näkyvät Salpausselän laelta kirkon suunnasta.

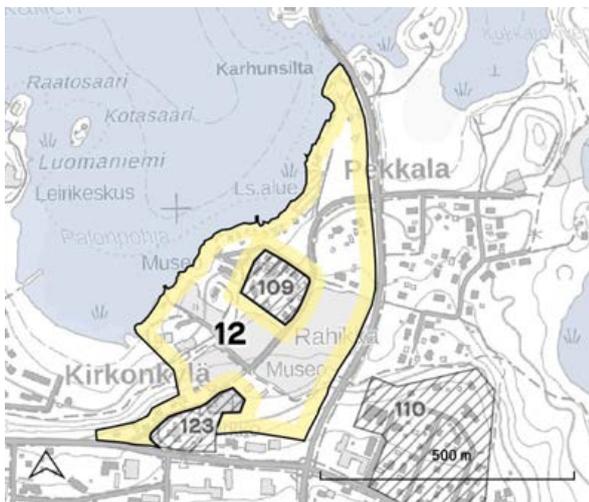
Vanhin kyläalue on sijoittunut Rahikan, Pekkan ja Tervämäen ympäristöön kirkon pohjoispuolelle. Alueen poikki kulkeva tie noudattaa vanhaa tielinjausta, joka on nähtävissä Kuninkaan kartastossa 1700-luvun lopulta. Varsinainen Ylinen Viipurintie kulki kuitenkin Salpausselän etelärinteen puolella.

Karhusillantie rajaa säilyneitä peltoaukeita itäreunassa. Rakentaminen sijoittuu viljelyalueiden ja järven välille. Peltojen eteläreunalla sijaitsee Nastolan kotiseutumuseo. Nastolan kirkonkylän kulttuurimaisemaan liittyvät myös Nastolan kirkko ympäristöineen sekä Sipilän pientaloalue, jotka on rajattu omiksi kohteikseen.

Nastolan kirkonkylä on maisemakuvallisesti ja historiallisesti arvokas. Peltoaukeat on säilytettävä avoimina. Näkymät kirkolta ja kirkolle tulee säilyttää. Vanha tielinjaus tulee säilyttää nykyisellä paikallaan.

Kirkonkylän kulttuurimaisema on osa maakunnallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuutta. Alue on myös paikallisesti arvokas rakennetun ympäristön kohde. Pellot on asemakaavoitettu maatalousalueeksi, jolla ympäristö säilytetään. Asemakaavan mukaan viljelyalueet tulee säilyttää avoimena peltomaisemana.

Lähteet: 2, 8

Nastolan kirkonkylä 1870-luvulla. VT XIV 34 ja 35

Alla: Nastolan kirkonkylän viljelymaisema. Vasemmalla kotiseutumuseo.

13 Seestan kulttuurimaisema

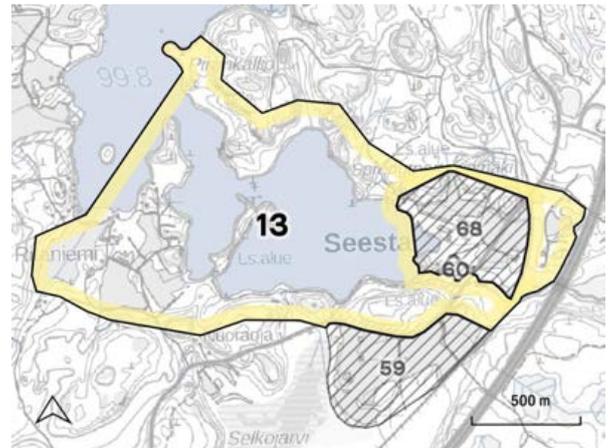
Seestan kulttuurimaisema sijoittuu usean maisematyyppin solmukohtaan. Kivijärvi erottaa Pesäkallio-Viuha-Pyhäntaan, Oksjärvi-Pärnämaen sekä Kalliojärven selännealueita. Kulttuurimaisema rajautuu Kivijärven pohjukan ympärille. Se liittyy Seestan kartanon ympäristöön edustaen enemmän luonnonmaisemaa kuin viljelymaisemaa.

Anneli Mäkelän mukaan Kivijärvessä sijaitseva Lintusaari on mahdollisesti keskiaikainen linnavuori. Paikan nimi on muuntunut ajan saatossa. Vanhoja jo hävinneitä paikannimiä alueella ovat olleet Linnasaari, Hiidenkallio ja Hiidenistuin.

Lintusaaren niemi on maisemassa merkittävä kiintopiste, joka on osa Seestan luonnonsuojelualuetta. Kivijärven eteläpuolelle sijoittuu Ritaniemen alue, jolla on tasaisempaa peltomaisemaa. Seestan kulttuurimaisema on maisemakuvallisesti ja historiallisesti arvokas. Seestan kartanon alue sekä perinneympäristö on rajattu omiksi kohteikseen.

Järveä kehystävät metsäiset selänteet tulee säilyttää metsäisinä. Järven yli avautuu näkymiä Seestan kartanoalueelle.

Seestan kartanon alue on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Alue on maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema-alue sekä paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

Seestan alue 1800-luvun lopulla. PK 3112 04 ja 3111 06

Lähteet: 2, 8, 12, 17

Lintusaari sijaitsee Seestan kulttuurimaiseman keskellä. (LK-BW)

14 Vanajanraitin kulttuurimaisema

15 Pyhäntaan kulttuurimaisema

Vanajanraitin ja Pyhäntaan kylät sijoittuvat Pyhäntaan kyläseudun maisematyyppiin, joka erottuu Pesäkallio-Viuha-Pyhäntaan kallioselänten alueesta alavampana ja pienipiirteisempänä laaksopainanteena. Kylät sijoittuvat Alasen, Evtun ja Kivijärven muodostaman kolmion laitamille. Alueella on pienialaisia pelloja, jotka sijoittuvat järvien rannoille. Laaksopainannetta rajaavat jyrkkäpiirteiset kallioselänteet.

Varhaisin maininta Pyhäntaan kylästä on vuodelta 1464. Vanaja mainitaan käräjöpöytäkirjoissa vuonna 1479. Pyhäntaan kylä sijoittui kahdelle mäelle ryhmäkyläin, kunnes se hajosi uusjaossa 1800-luvun loppupuolella. 1950-luvulla rakennettu Pyhäntaantie halkaisee Pyhäntaan kylän kahtia. Vanajan kylä sijoittuu Kivijärven itärannalle Vanajanraitin varrelle. Kylä on säilynyt tiiviinä isojaosta huolimatta.

Pyhäntaan kyläalueella on monenikäistä pientaloasutusta. Kumpuileva maasto ja vanhat tielinjat tekevät maisemakuvasta viehättävän. Avoimet alueet pienialaisia. Vanajan kylä sijoittuu Vanajanraitin vanhan tielinjauksen varrelle. Kylän peltoaukeat sijoittuvat rakentamisen ja järven väliin. Itäpuolella kylää rajaa jylhä metsäinen selännevyöhyke.

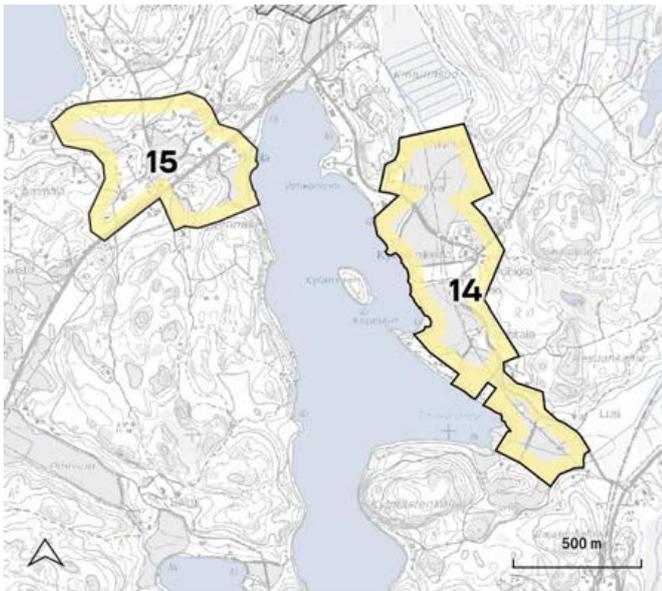
Pyhäntaan ja Vanajanraitin kulttuurimaisemat ovat maisemakuvallisesti ja historiallisesti arvokkaita.

Vanhat historialliset tielinjaukset tulee säilyttää. Pyhäntaan kylämiljöön pienipiirteisyys ja väljyys tulee säilyttää. Vanajan kylässä merkittäviä ovat näkymä järvelle avoimen peltomaiseman yli. Rakentamista ei tule sijoittaa tien ja järven väliin.

Vanajanraitin kulttuurimaisema on paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

Lähteet: 8, 9, 12

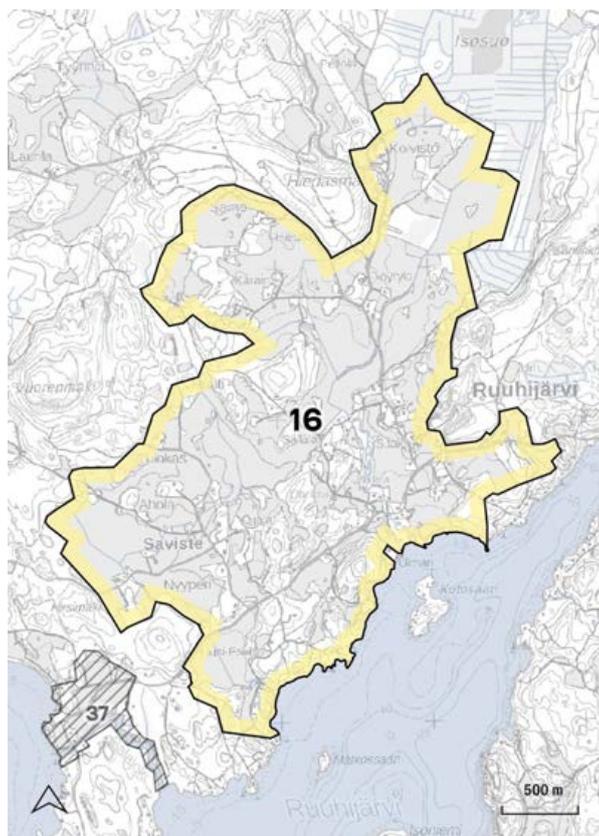

Puhäntään ja Vanajan kyläalueet 1800-luvun lopulla. PK 3112 04

*Alla vasemmalla: Vanajanraitin kylätie mutkittelee rantapeltojen ja selänteen välimaastossa.
Alla oikealla: Puhäntään kulttuurimaiseman rakentaminen on pieniipiirteistä ja piha-alueet laajoja.*

16 Ruuhijärven kulttuurimaisema

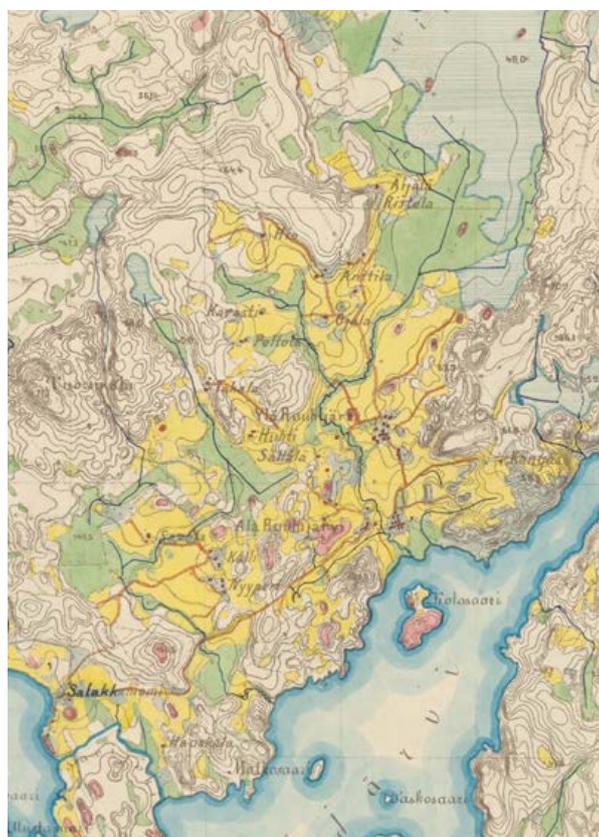
Ruuhijärvi sijaitsee Il Salpausselän eteläpuolella Ruuhijärven rannalla. Alue kuuluu Nastolan järvi-seutuun, tarkemmin Ruuhijärven laaksoon. Alue on kumpuilevaa viljelymaisemaa, jota metsäiset kallio- ja harjuselänteet reunustavat. Kyläalueella on monimuotoista puustoa, joka rikastuttaa alueen maisemakuvaa.

Ruuhijärven kylällä on ollut asutusta rautakaudelta lähtien. Ensimmäiset kirjalliset maininnat ovat 1400-luvulta. Kylä sijoittui liikenteellisesti hyvälle paikalle Ylisen Viipurintien pohjoisen haaran tuntumaan.

Ruuhijärven peltomaisema on säilyttänyt hyvin luonteensa. Vanhat tielinjat kulkevat alkuperäisillä paikoillaan ja viljelymaisema on säilyttänyt yhteyden järvelle Lassinjoen varressa. Vanhimmat peltoaukeat sijoittuvat Lassinjoen hietalaaksoon, josta viljely on laajennut ulommas savikkoisemmille alueille. Asutus sijoittuu peltomaisemaan hajanaisesti ja kumpareilta avautuu hienoja näkymiä kylän sisäisesti.

Ruuhijärven kulttuurimaisema on maakunnallisesti ja historiallisesti merkittävä. Alueen maisematila on hyvin säilynyttä, minkä johdosta alueella on myös alkuperäisyysarvoa.

Ruuhijärven maisemassa on useita merkittäviä maamerkkirakennuksia, sekä Ruuhijärventien eteläpuolella keskellä peltomaisemaa kasvava maisemakuusi. Alueen pellot tulee säilyttää vil-

Ruuhijärven kylä 1870-luvulla. VT XV 35

jelykäytössä. Vanhat tielinjaukset tulee säilyttää. Rakentamisessa tulee säilyttää monikerrokselliset ja -ilmeiset reunavyöhykkeet peltomaisemassa. Näkymäyhteys järvelle on merkittävä.

Ruuhijärven kylän kulttuurimaisema on maakunnallisesti arvokas maisema-alue ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Kylän ydinalue on myös maakunnallisesti arvokas rakennetun ympäristön kohde.

Lähteet: 2, 8, 14, 17

Yllä: Ruuhijärven Seurantalon luota avautuu näkymä kohti järveä. Alla: Ruuhijärven kulttuurimaisemalle tyypillisiä ovat vaihtelevat peltomaisemat, joiden reunamille sijoittuu rakentamista.

17 Järvisten kulttuurimaisema

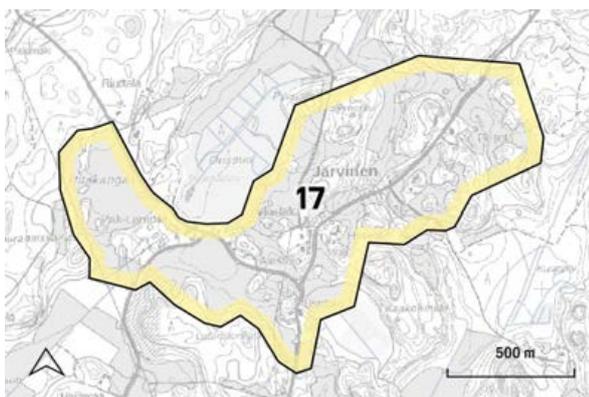
Järvisten kulttuurimaisema kuuluu Ruuhijärven laakson maisematyyppiin, toisen Salpausselän eteläpuolella. Kyläalueen maisema on pienipiirteistä ja kumpuilevaa pienialaisten viljelyalueiden ja metsäisten mäkien mosaiikkia. Kyläalueen länsi-luoteispuolelle sijoittuu Hangassuon pellon ja Orissuon muodostama suuntautunut murroslaakso.

Järvisten kylä on Ruuhijärven siirtokylä, joka muodostui 1650-luvulla keskiaikaisten teiden risteykseen. Järvisten läpi kulki yhdystie Uudenkyllän ja Vuolenkosken välillä.

Järvisten kyläalue on säilyttänyt hyvin kylämäisen tiiviin luonteensa. Vanhimmat pellot sijoituvat aivan teiden risteuksen tuntumaan, josta viljely on laajentunut ulommas kyläkeskustasta. Tielinjaukset ovat säilyneet hyvin vanhoilla linjoillaan. Mäki- ja peltosaarekkeiden kasvillisuus ja puusto on monilajista ja vahvistavat kylän maisemakuvaa.

Järvisten kylä on maisemakuvallisesti, historiallisesti ja alkuperäisyyden suhteen arvokas. Kylän pienipiirteisyys ja maisematilan mosaiikkimaisuus tulee säilyttää. Peltoaukeat tulee säilyttää avoimina viljelykäytössä. Tielinjaukset tulee säilyttää.

Lähteet: 2, 8, 14, 17

Järvisten kylä 1870-luvulla. VT XV 35

Järvisten kylän ydinalue on maakunnallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön alue. Kylän länsipuolelle sijoittuu maakunnallisesti arvokas Harjunmäen maisema-alue, jonka arvot liittyvät alueen luonnonmaisemaan ja suppamaastoon. Järvisten kylä on myös paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön alue.

Alla: Järvisten kylätie mutkittelee kumpuilevan mosaiikkimaisen kylämiljöön keskellä.

18 Metsäkylän kulttuurimaisema, itä

19 Metsäkylän kulttuurimaisema, länsi

Metsäkylän seutu on alavaa savilaaksoa, jossa pienet metsäiset moreeni-kalliokumpareet täplittävät peltomaisemaa. Asutus on sijoittunut maisemakuvassa hajalleen ja selkeää kyläkeskusta ei ole havaittavissa.

Metsäkylän alue on uudempaa kyläkerrostumaa. Vanhimmat tilat ovat isonjaon aikaisia 1800-luvulta. Osa niistä on säilynyt huomattavan hyvin alkuperäisen ilmeensä. Metsäkylän meijerin seudulle kyläasutusta syntyi Immilän uusjaon seurauksena 1920-30-luvun vaihteessa.

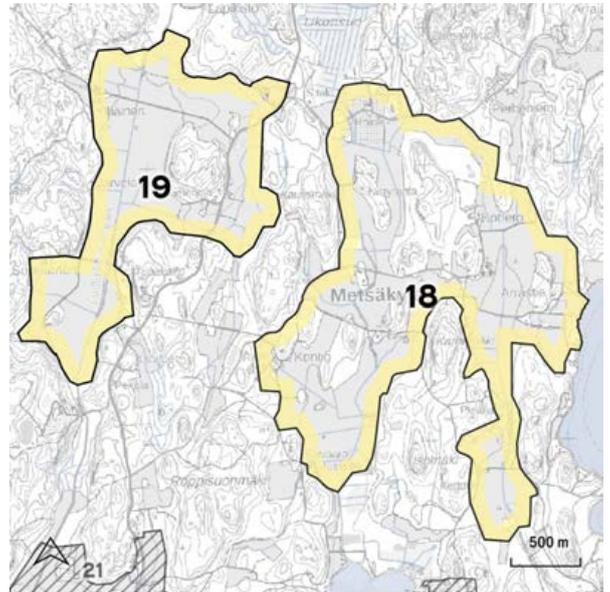
Metsäkylän peltoaukeat eivät muodosta yhtenäistä kokonaisuutta. Niiden keskelle sijoittuu myös laajoja metsäisiä seläniteitä, joita alavat viljelymaisemat reunustavat. Vanha tielinjaus Uudestakylästä Vuolenkoskelle on säilyttänyt linjauksensa. Rakentaminen sijoittuu perinteisesti metsän ja pellon reunoille.

Metsäkylän peltoaukeat ovat maisemakuvallisesti arvokkaita. Vanhojen tilakeskusten ympäristöt pihapiireineen ovat myös historiallisesti arvokkaita. Pellot tulee säilyttää avoimina. Vanhat tielinjaukset tulee säilyttää.

Metsäkylän kulttuurimaiseman alueella sijaitsee neljä paikallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön kohdetta.

Lähteet: 8, 9

Metsäkylän kulttuurimaisema on alavaa aluetta, jolla rakennusryhmät sijaitsevat etäällä toisistaan.

Metsäkylän alue 1870-luvulla VT XV 35

20 Immilän kulttuurimaisema

Immilän kulttuurimaisema sijoittuu Immilä-Uudenkylän laaksopainanteen pohjoisosaan Ruuhjärvestä Sylvöjärveen laskevan Immilänjoen varsille. Alue sijoittuu kallioselänteiden väliselle savi-, hieta- ja hiekkamaalle. Miljöö on loivasti kumpuilevaa vanhaa viljelymaisemaa.

Immilän kulttuurimaiseman asutus juontaa juurensa esihistorialliselle ajalle. Kylän alueelta on löytöjä sekä kivi- että rautakaudelta. Ensimmäiset historialliset maininnat Immilän kylästä ovat vuodelta 1445. Keskiaikainen kyläasutus sijoittui Ylä-Immilän, Aleskylän ja Kalkkolan ryhmäkyläihin. Kalkkolan entinen kyläalue ei kuulu kulttuurimaisemarakenteeseen. Ryhmäkylät hajoivat lopullisesti 1900-luvun alun uusjakoon. Immilänjoessa on sijainnut myllyjä jo keskiajalla. Yläjuoksulla on sijainnut Immilän kylän ja Arrajoen myllyt sekä alakoskella Toivonojan ja Uudenkylän myllyt. Koskessa on sijainnut myös sahatoimintaa.

Yllä: Immilän myllyn alue on kunnostettu viihtyisäksi ja yhteisölliseksi kylän toimintakeskukseksi, jossa toimii muunmuassa kahvila.

Alla: Immilän peltomaisema on loivasti kumpuilevaa. Rakennuskanta on sijoittunut luontevasti metsäisten selänteiden ja viljelylaakson vaihtumisvyöhykkeelle.

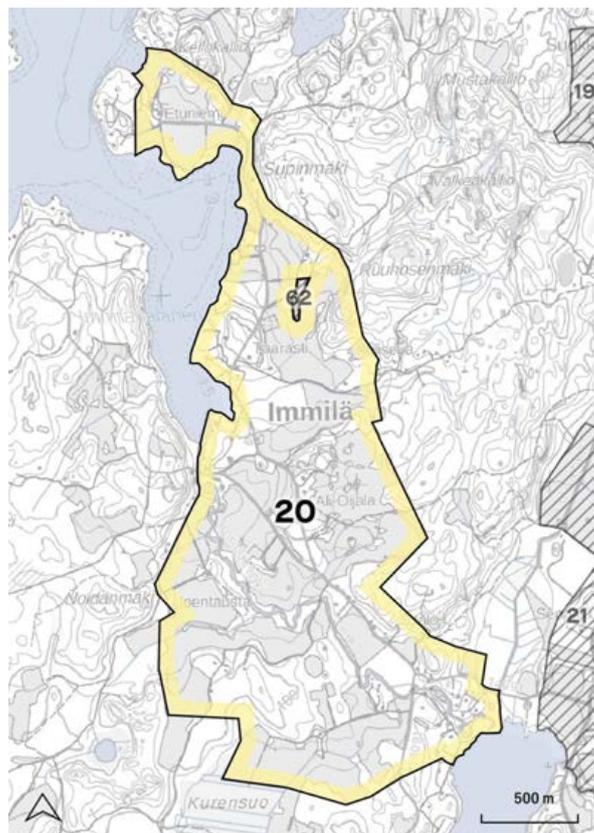

Kylämäet erottuvat avoimessa viljelymaisemassa edelleen merkittävinä kiinnekohtina. Immilän historiallinen viljelymaisema on säilynyt hyvin. Vanhin viljely keskittyi kylämäkien ympärille, josta viljely on laajentunut nykyisiin mittohinsa. Immilän kylän yhteismylly on kunnostettu matkailukohteeksi. Koskessa on nähtävissä vanhoja myllyn rakenteita. Osa vanhoista tielinjauksista on edelleen käytössä.

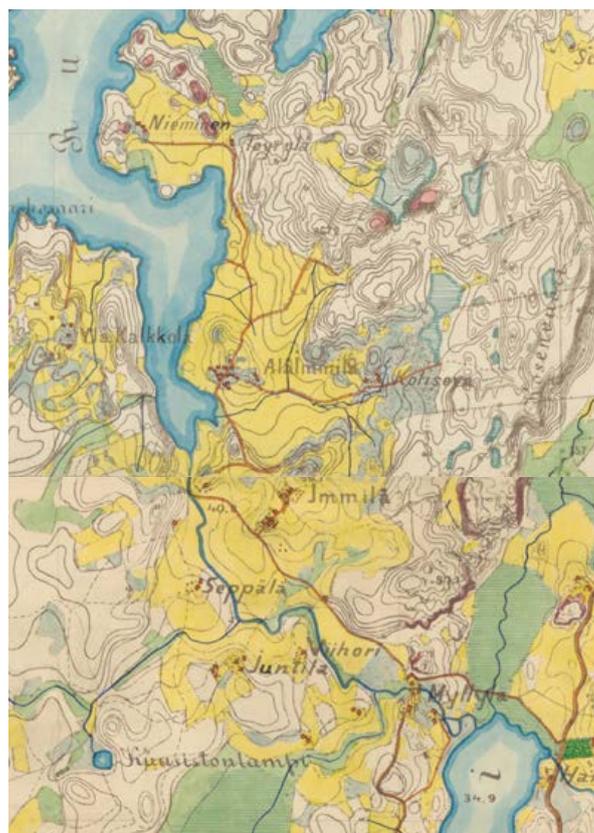
Immilän kulttuurimaisema on maisemakuvallisesti, historiallisesti ja alkuperäisyydeltään arvokas. Taarastin perinneympäristö on rajattu omaksi kohteekseen.

Immilän kylän avoimet peltoaukeat tulee säilyttää viljelykäytössä. Vanhat tielinjaukset säilytetään. Avoimet näkymät viljelymaisemasta järvelle sekä jokiuomaan tulee säilyttää. Kylämäkien maisemallinen merkitys tulee huomioida.

Immilän kylä on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö sekä maakunnallisesti arvokas maisema-alue. Lisäksi Immilän myllyn alue on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

Lähteet: 2, 8, 15, 17

Immilän kyläalue 1870-luvulla. VT XV 35, VT XIV 35

21 Arrajoen kulttuurimaisema

Arrajoen kulttuurimaisema sijoittuu maisemakuvallisesti Metsäkylän seudun mosaikkimaiseen peltomaiseman ja metsäisten moreeni-kalliokumpareiden muodostamaan miljööseen. Arrajoen viljelyalue on muodostunut Uudenkylän ja Vuolenkosken välisen tieyhteyden varrelle Sylvöjärven pohjoispuolelle.

Arrajoen kulttuurimaisemaan liittyy Arrajoen kartano, joka perustettiin vuonna 1651. Kartano tuhoutui palossa vuonna 1948, ja nykyinen rakennus on rakennettu vanhan kivijalan päälle. Arrajoen kylätontti sijoittui kartanon pohjoispuolelle.

Kartanoon on aikoinaan liittynyt puutarha, joka on alun perin perustettu 1700-luvun lopulla. Päärakennukselle johtaa vielä nykyäänkin jalopuukujanne Heinolantieltä. Kartanon aluetta rajaavat kuusirivit näkyvät viljelymaisemassa voimakkaana. Heinolantie noudattelee vanhaa tielinjausta.

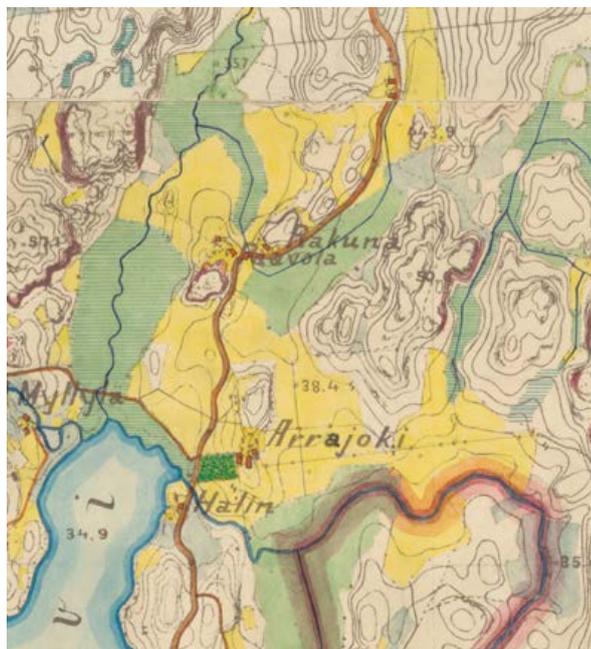
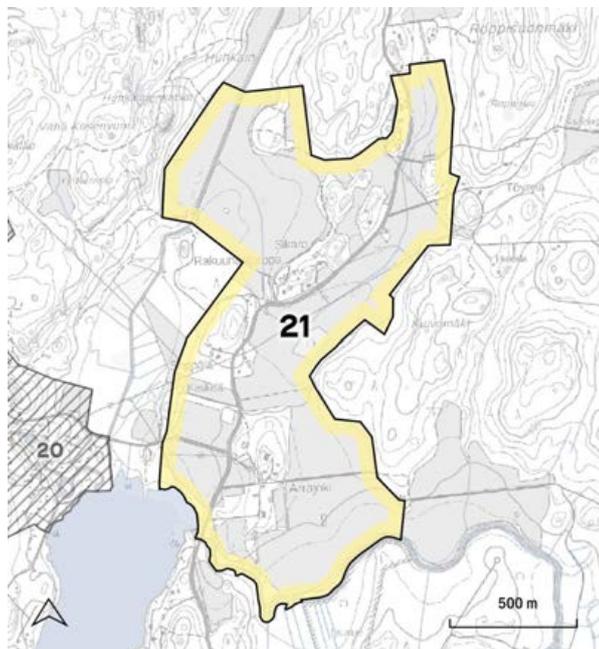
Arrajoen kulttuurimaisema on maisemakuvallisesti ja historiallisesti merkittävä. Vanhat tielinjaukset tulee säilyttää. Viljelymaisema tulee säilyttää avoimena. Arrajoen kartanoalueen maisemakuvallinen merkitys kuusiaitoineen ja puukujanteineen tulee säilyttää.

Yllä: Arrajoen kartanolle johtava puukujanne on edelleen nähtävissä.

Arrajoen kulttuurimaisema on maakunnallisesti arvokas maisema-alue. Arrajoen kartanoalue on myös paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde, vaikka itse kartanorakennus onkin tuhoutunut.

Lähteet: 8, 15, 17

Arrajoen kulttuurimaisema 1870-luvulla. VT XV 35, VT XIV 35

22 Arolan kulttuurimaisema

Arolan kulttuurimaisema sijaitsee heti I Salpausselän eteläpuolella. Viljelylaakso muodostaa oman maisematyyppinsä, jolle on tyypillistä hyvin tasainen savilaakso, jota rajaavat kallioiset metsäselänteet. Salpausselältä avautuu pitkiä näkymiä viljelylaaksoon.

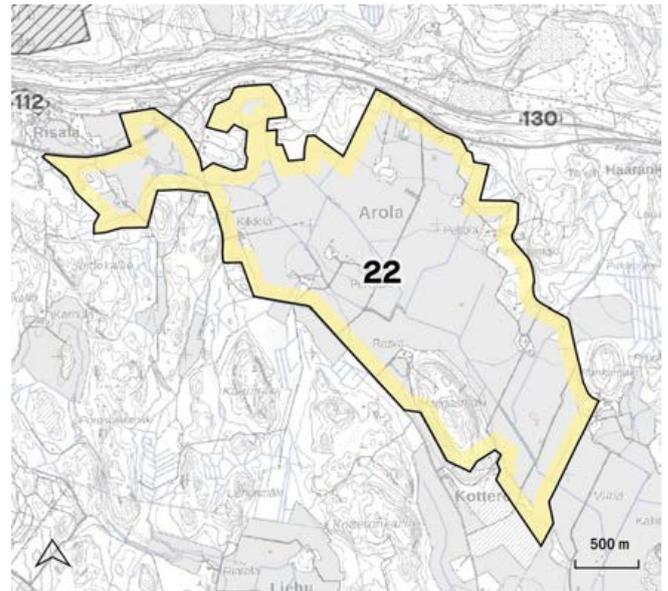
Arolan laaja viljelymaisema on saanut alkunsa Uudenkylän uusjaosta 1900-luvun alkupuoliskolla. Uusjaossa kahdeksan taloa siirrettiin kyläkeskuksesta viljelystensä äärelle, joista neljä taloa siirtyi Arolaan.

Alue on säilyttänyt viljelymaiseman piirteet hyvin. Peltoaukean poikki on suunniteltu valtatie 12 uusi tielinjaus, joka tulee vaikuttamaan alueen maisemakuvaan. Arolan kulttuurimaisema on maisemakuvallisesti ja historiallisesti merkittävä.

Arolan kulttuurimaiseman laajuus ja pitkät näkymät ovat maisemakuvassa merkittäviä. Alueen pohjoisosassa näkymät kohti viljelymaisemaa tulee säilyttää. Hangasmäen kalliyselänteen silhuetti on maisemakuvassa merkittävä.

Arolan kulttuurimaisema on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

Lähteet: 8

Arolan alue 1870-luvulla. VT XIV 35

Alla: Arolan kulttuurimaisema avautuu hienosti I Salpausselältä etelään katsottaessa.

23 Uudenkylän kulttuurimaisema

Uudenkylän kulttuurimaisema rajautuu eteläreunastaan I Salpausselkään, josta alue ulottuu Sylvöjärven suuntaan, Immilä-Uudenkylän viljelylaaksoon. Alue on loivasti kumpuilevaa savi- ja hietamaata. Asutus on sijoittunut pienille kalliota ja hiekkakumpareille pääasiassa I Salpausselän tuntumaan.

Uudenkylän historia ulottuu keskiajalle. Ensimmäinen kirjallinen maininta löytyy vuodelta 1422. Keskiaikainen Uusikylä sijoittui Ylisen Viipurintien linjauksia yhdistävän tien varteen, mikä teki siitä luontevan paikan pitäjän hallinnolliseksi keskuksiksi. Uusikylä säilyi tiiviinä ryhmäkylänä aina uusjakoon 1930-luvulle asti vaikkakin Pönnölän-

mäelle siirtyi taloja jo 1600-luvulla. Uudenkylän länsipuolella sijaitsi Uusikartano, joka perustettiin vuonna 1879. Kartano kuitenkin paloi jo vuonna 1949.

Uudenkylän halki kulkevan kylätien miljöö on viehättävä vaikka tasaus onkin aikojen saatossa noussut merkittävästi ympäristöstään. Kylätien varrella kasvaa maisemallisesti merkittävää kasvillisuutta. Viljelyaukeat ovat säilyneet maatalouskäytössä. Tiestö noudattelee vanhoja linjauksia. Uusikartanon rakennuksesta ovat jäljellä kasvillisuuden peittämät rauniot. Kartanon puistoalue on villiintynyt, mutta alkuperäistä kasvillisuutta on mahdollisesti vielä jäljellä. Uusikartanontien varressa kasvaa kaksi kookasta tammea muistumana kartanoajasta.

Uudenkylän kulttuurimaisema on maisemakuvallisesti ja historiallisesti merkittävä. Heinolantien varressa kylämiljööllä on myös alkuperäisyysarvoa.

Uudenkylän peltoaukeat tulee säilyttää viljelykäytössä. Alueen vanhat tielinjaukset tulee säilyttää. Monilajista perinneympäristöön sopivaa kulttuurikasvillisuutta tulee vaalia kyläkeskuksen alueella. Uusikartanon alueella mahdolliset kartanopuiston jäänteet tulee huomioida alueella toimiessa.

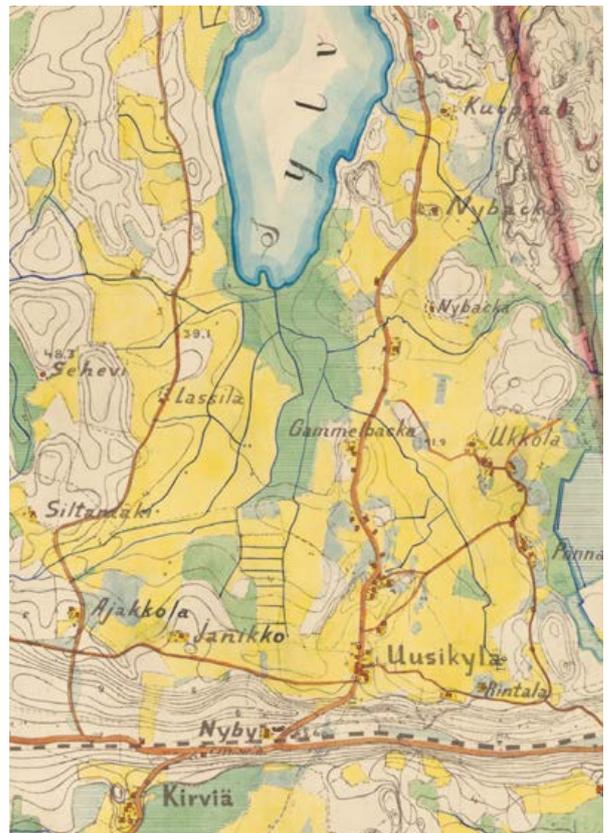
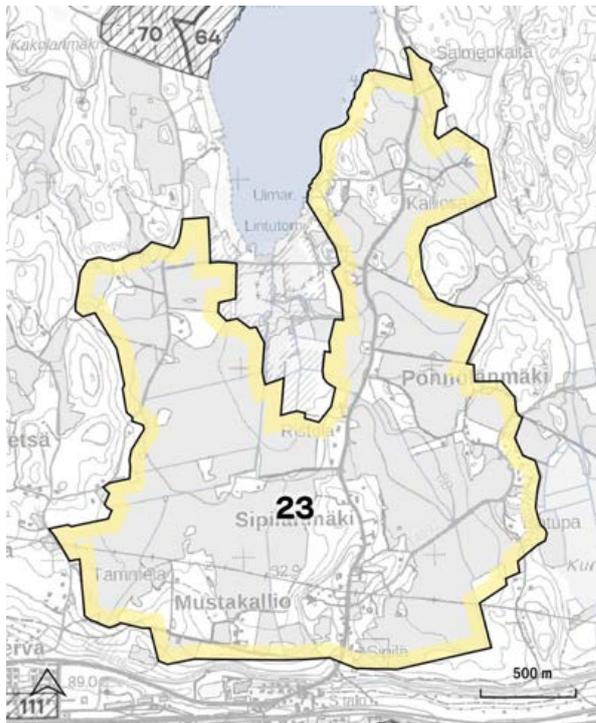
Uusikartano näkyy maanmittauslaitoksen ilmakuvassa vuodelta 1949.

Lähteet: 2, 8, 15, 17

*Vasemmalla: Näkymä Uudenkylän kylästä.
Alla oikealla: Uusikartanontien miljöö on vehreä.*

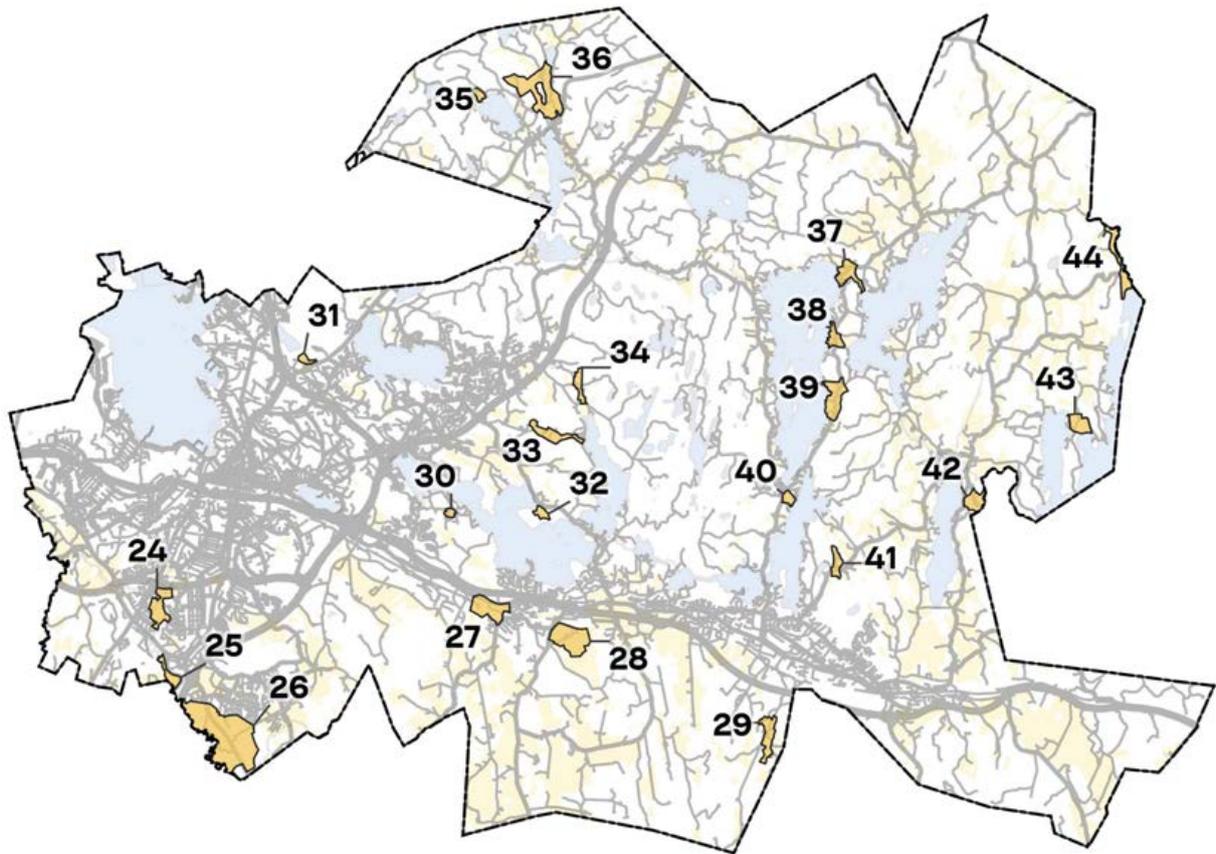
Uusikylä 1870-luvulla. VT XIV 35

Uudenkylän kulttuurimaisema on Heinolantien varrella maakunnallisesti arvokas maisema-alue ja paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde. Kyläkeskuksen alue ja Mannakodin alue ovat maakunnallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön kohteita.

Miekköntien viljelymaisema

VANHAT VILJELYMAISEMAT

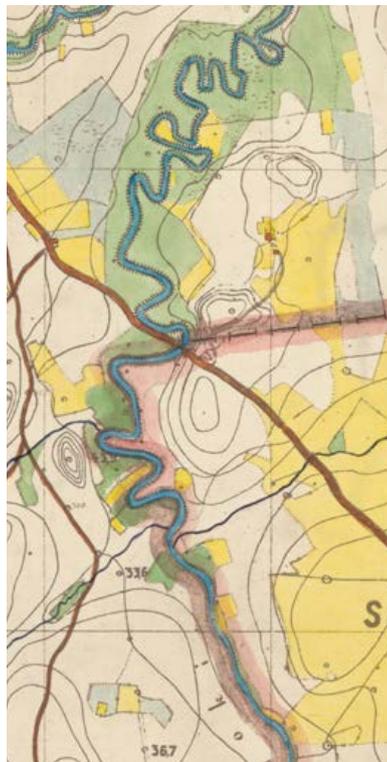
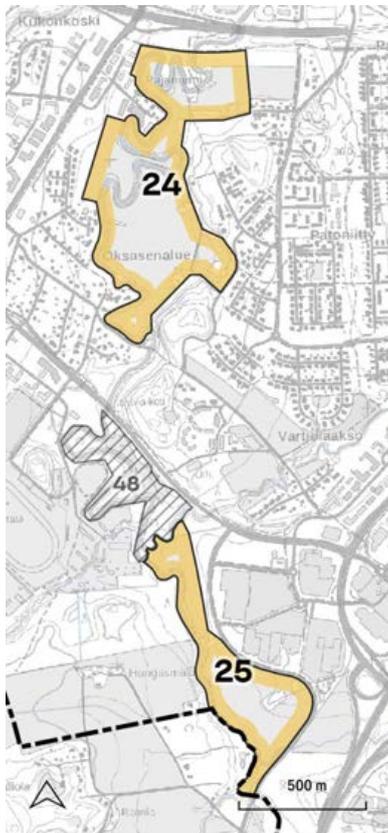
Kohteiden arvoluokat:
alkuperäisyysarvo
historiallinen arvo
maisemakuvallinen arvo

Kohteet sijoittuvat kyläkeskusten ulkopuolelle, mutta ovat olleet pitkään viljeltyinä ja alueisiin liittyy rakentamista ja tilakeskuksia. Avoimet alueet ja rakentaminen muodostavat mielenkiintoisen ja viehättävän kokonaisuuden.

Alueiden säilyminen edellyttää maaseudun elinvoimaisuuden säilymistä sekä kaupunkialueilla avointen viheralueiden suunnitelmallista hoitoa.

24 Porvoonjoen viljelymaisema

25 Miekkiön viljelymaisema

Porvoonjoen ympäristö 1870-luvulla.
VT XIV 33

Porvoonjoen ja Miekkiön viljelymaisemat sijoittuvat Porvoonjokilaaksoon Porvoonjoen varteen. Porvoonjoki meanderoi voimakkaasti savi-hietalaakson pohjalla. Alueet rajautuvat tiiviiseen taajama-alueeseen.

Miekkiön ja Porvoonjoen viljelymaisemat ovat vanhoja rantaniittyjä ja näkyvät 1870-luvun kartoilla. Miekkiön alue on ollut osa Simolan (Renkomäen) kylämiljöötä. Alueilla on myös muinaisjäännöskohteita - kivikautisia asuinpaikkoja.

Peltomaisemat ovat säilyneet avoimina viljelykäytössä. Osa pelloista on kaupungin omistuksessa, osa yksityisiä. Porvoonjoen varressa kulkee Porvoonjoen ulkoilupolku. Jokea pitkin kulkee melontareitti. Miekkiöntieltä aukeaa merkittäviä näkymiä jokilaaksoon.

Porvoonjoen ja Miekkiön viljelymaisemat ovat maisemakuvalisesti arvokkaita.

Peltomaisemat tulee pitää avoimina ja näkymät Miekkiöntieltä jokilaaksoon sekä peltoaarekkeisiin säilyttää. Porvoonjoenpolun virkistyskäyttö tulee huomioida alueella. Porvoonjoen viljelymaiseman rajautuminen alueen pohjoisosissa on muuttunut voimakkaasti Eteläisen kehätien rakentamisen jäljiltä. Alueen maisemakuva on näiltä osin vielä kehittymässä.

Miekkiön viljelymaiseman pohjoispää on asemakaavoitettu lähivirkistysalueeksi, jonka maisemallinen ja kulttuurihistoriallinen luonne säilytetään.

Lähteet: 6

Yllä: Porvoonjoen viljelymaisemaa.
Alla Miekkiön viljelymaisemaa.

26 Renkomäen viljelymaisema

Renkomäen viljelymaisema sijoittuu Porvoonjokilaaksoon Porvoonjoen ja Renkomäen pientaloasutuksen väliin. Alueen läpi kulkee Uusi Orimattilantie. Viljelymaisema on avara ja tasainen. Sitä rajaavat metsävyöhykkeet ja Porvoonjoen varren kasvillisuus.

Renkomäen viljelymaisema on vanhaa Ancylusjärven pohjaa ja altis tulvimiselle. Alueen pellot ovat olleet alavia rantaniittyjä 1800-luvun lopulla. 1930-luvun topografikartassa alueet on otettu viljelykäyttöön. Viljelyalueen halkaiseva Uusi Orimattilantie on rakennettu 1980-luvulla.

Avoin maisematila on pysynyt samassa laajuudessa vuosisatojen ajan. Valtatien rakentaminen peltomaiseman halki on muuttanut maisemakuvaa ja erityisesti suuntaa, mistä aluetta tarkastellaan. Nykyään maisematilassa näkyy

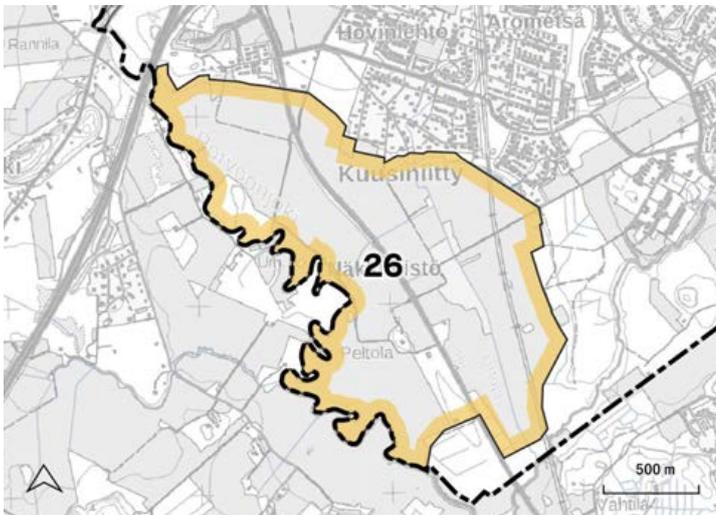
voimakkaana maamerkinä peltojen pohjoispuolelle sijoittuva Luhdan tornitalo. Viljelymaiseman pohjoisreunassa pientaloalue on työntynyt viljelymaisemaan ilman reunavyöhykettä mikä näkyy maisemassa aukkona reunustavassa metsäsiluetissa.

Renkomäen viljelymaisema on maisemakuvalisesti merkittävä. Renkomäen pellot tulee säilyttää viljeltyinä. Viljelymaisemaan rajautuvilla pientaloalueilla peltomaisemaa vasten tulisi jättää puustoinen reunavyöhyke pehmentämään vaikutusta maisematilaan. Alueella sijaitsevien tilakeskusten merkitys maiseman kiinnekohtina tulee säilyttää.

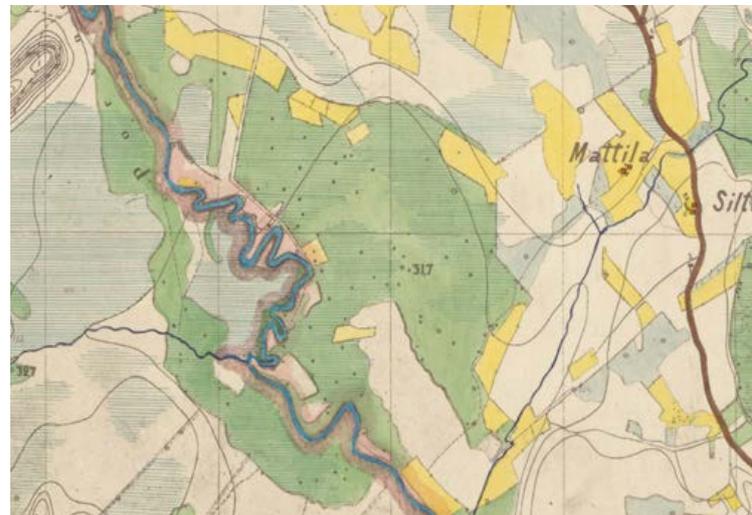
Porvoonjoen varsi valtatie lounaispuolella on osa maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

Lähteet: 4, 17

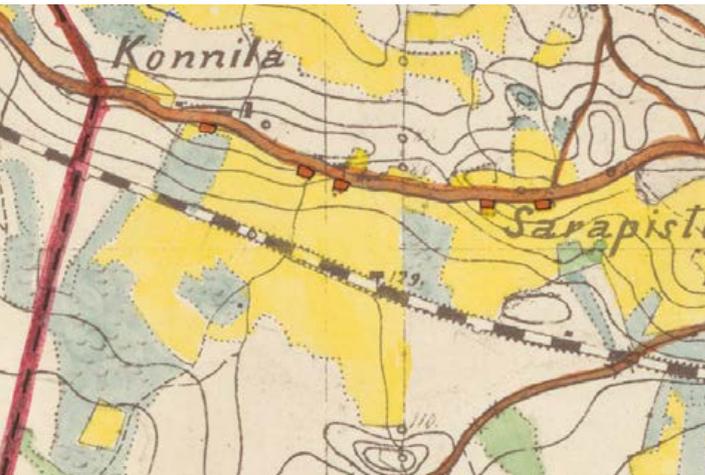
Alimpana: Luhdan toimistotalon torni erottuu selvästi Renkomäen viljelymaisemassa.

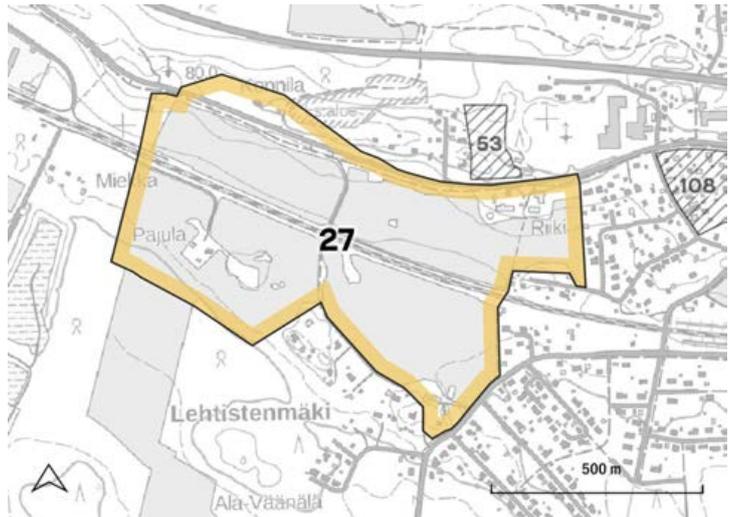
Renkomäen niittyalueet 1870-luvulla. VT XIV 33

27 Riiki-Konnilan viljelymaisema

Viljelymaisemaa 1870-luvulla. VT XIV 34

Riiki-Konnilan viljelymaisema sijoittuu Paimiojan ja Heinjoen laakson maisematyyppiin. I Salpausselän eteläpuolelle sijoittuva viljelymaisema laskee kohti etelä-kaakkoa. Aluetta rajaa kaakossa Villähteen 1960-luvulla kaavoitettu asuinalue.

Jo 1800-luvulla viljelytyinä olleiden peltoaukeiden pohjoisreunassa kulkee Ylinen Viipurintie I Salpausselän etelärinteellä. Alueen halki kulkee myös 1870 avattu Riihimäki-Pietari rautatie.

Vanha tielinjaus on säilyttänyt linjauksensa. Villähteentieltä avautuvat kauniit maisemat maalaismiljööseen pitkältä matkalta. Peltoaukea jatkuu Lankilantielle asti. Myös Lankilantien suunnasta avautuu hieno näkymä kohti I Salpausselkää. Vanhat Riikin ja Konnilan tilakeskukset puustoisine pihapiireineen ovat merkittäviä kiinnekohtia katumiljöössä.

Riiki-Konnilan viljelymaisema on maisemakuvallisesti merkittävä. Villähteentien linjaus on myös historiallisesti merkittävä.

Ylinen Viipurintien vanha linjaus tulee säilyttää ja sen viereiset peltoaukeat tulee säilyttää avoimina. Näkymä Lankilantieltä kohti I Salpausselkää tulee säilyttää. Pientaloalueiden rajautumisessa peltomaisemaan tulee tontin ja avoimen viljelymaiseman väliin muodostaa puustoinen reunavyöhyke.

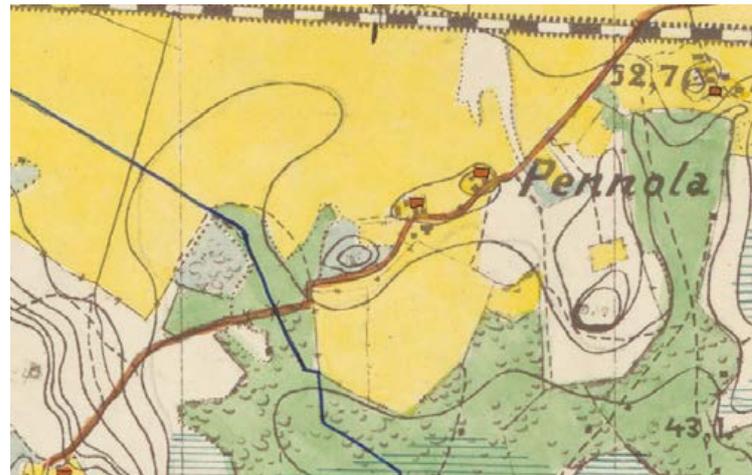
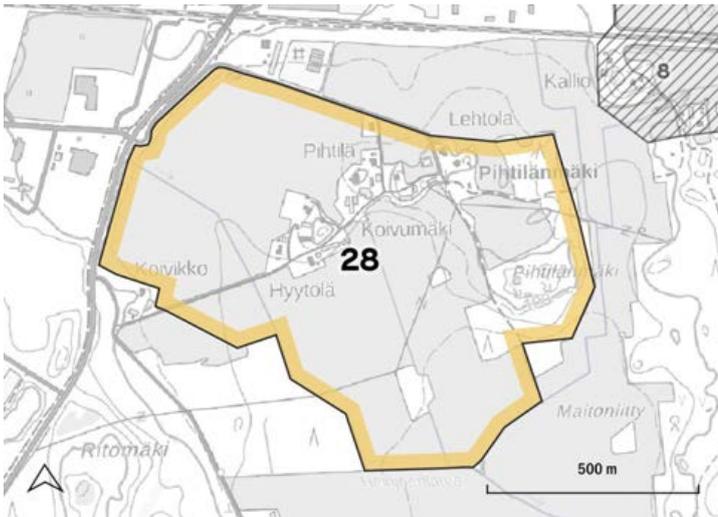
Riiki-Konnilan viljelymaisemaan sisältyy paikallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

Lähteet: 8, 14

Alla: Villähteentieltä avautuu viljelymaisema kohti etelää.

28 Pihtilänmäen viljelymaisema

Pihtilänmäen alue 1870-luvulla. VT XIV 34

Pihtilänmäki sijoittuu I Salpausselän eteläpuolelle Heinjokeen laskevan Heinjoenlatvaa ympäröiville viljelyaukeille. Maisemakuvallisesti aluetta rajaa etelästä Ritomäen metsäinen selännealue ja idästä Pitkäkallion metsäinen selänne.

Alueen pohjoisimmat pellot ovat olleet osa Villähteen kylän peltomaita ja näkyvät 1700-luvun lopun Kuninkaan kartastossa viljeltyinä. Peltoalueet ovat tästä laajentuneet huomattavasti kohti etelää. Pihtilänmäen asutus on Erstan kartan maista lohkotuista siirtotiloista.

Avoin peltomaisema, jonka maisemallisena keskipisteenä Pihtilänmäen asutus sijaitsee on säilyttänyt ilmeensä noin 1800-luvulta lähtien. Se on maisemakuvallisesti arvokas.

Asutuskeskittymän luonne viljelymaiseman metsäsaarekkeena tulee säilyttää. Alueen puusto ja kasvillisuuden monikerroksellisuus luovat alueelle sen ominaispiirteet. Maisemakuvassa merkityksellistä on Pihtilänmäen asutussaareketta ympäröivä avoin maisema, joka tulee säilyttää.

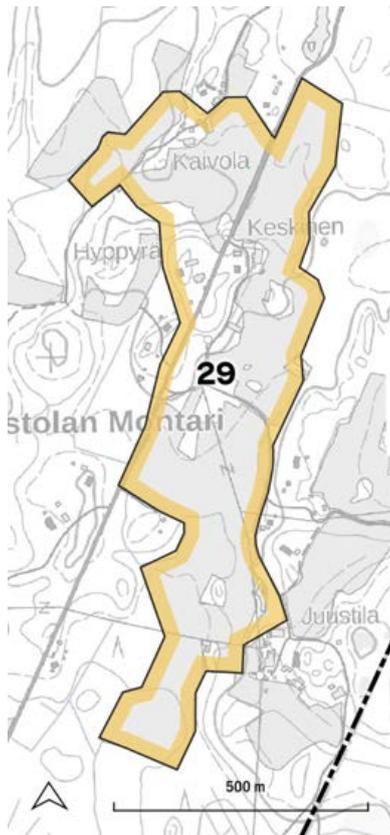
Pihtilänmäen viljelymaiseman pohjoisosa kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen.

Lähteet: 18

Alla: Pihtilänmäen asutus sijoittuu viljelymaiseman keskeiselle metsäsaarekkeelle.

29 Montarin viljelymaisema

Montarin kylä 1870-luvulla. VT XIV 35

Nastolan Montarin viljelymaisema sijoittuu Pihtilänmäki-Haravakylä-Montarin viljelylaaksoon. Montarin alue kuuluu Sepänjoen valuma-alueeseen, joka laskee Koskenkylänjokeen.

Montarin kylä on peräisin Villähteen isojaon ajalta. Kaivola on vanha Orrilan torppa, joka itsenäistyi. Niemivuoren (entinen Hyppyra) tila erotettiin Penttilän kantatilasta.

Montarin puustoista pienipiirteistä metsä- ja asutusaareketa ympäröivät pienialaiset pellot. Alueelle tyypillistä on pienipiirteisyys ja kumpuilevuus.

Montarin viljelymaisema on maisemakuvallisesti arvokas. Alueen peltomaisemat tulee säilyttää avoimina viljelykäytössä. Asutuksen nykyinen luonteva puustoinen reunavyöhyke viljelymaisemaan tulee säilyttää.

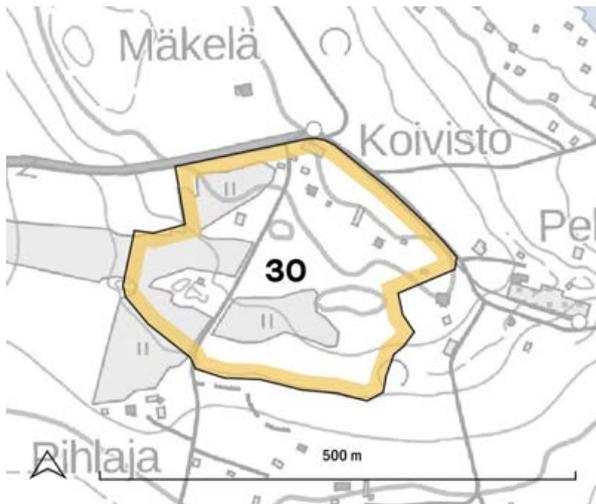
Montarin alue on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

Lähteet: 8, 18

Alla: Montarin kylätie johtaa viljelymaiseman läpi asutuskeskittymään.

30 Karistonmäen viljelymaisema

Karistonmäki 1870-luvulla. VT XIV 34

Lähteet: 25

Karistonmäki sijaitsee I Salpausselän ja Kymijärven välissä. Alue kuuluu Karisto-Koiskala-Kunnaksen seutuun. Karistonmäen maaperä on moreenia ja hiekkaa. Karistonmäki on voimakkaasti kasvavan Kariston pientaloalueen laajentumisaluetta.

Karistonmäellä on sijainnut torppa jo 1700-luvun lopulla. Alue kuului Koiskalan kartanon maihin. Vanhat tielinjaukset ovat edelleen nähtävillä. Nykyinen rakennuskanta sijoittuu mäen laella hajanaisesti pienien peltoaukeiden reunoille. Rakennuskanta on ikärakenteeltaan moninaista.

Karistonmäen viljelymaisema sijoittuu mäen laekialueelle ja siltä avautuu pitkiä näkymiä peltoaukeita myöden ympäristöönsä. Tiestö on kapeaa ja sorapintaista. Pientareilla ja niityillä kasvaa perinteisiä kukkivia niittykasveja.

Karistonmäen arvot ovat maisemakuvallisia. Kulttuurimaisemarajaukseen on rajattu keskeinen kyläalue Karistonmäen laella, jossa tulee säilyttää vanhojen tielinjausten luonne ja rajautuminen pihapiireihin. Niityt ja muut avoimet alueet tulee säilyttää edelleen avoimena, jotta pitkien näkymien säilyminen mahdollistuu.

Alla: Karistonmäeltä avautuu pitkiä näkymiä.

31 Holman viljelymaisema

Holman viljelymaisema sijaitsee Merrasjärven kaakkoispuolella Pesäkallion laajemman kallioselänteiden eteläpuolella. Maisematyyppina alue sijoittuu Kivmaa-Myllypohjan kallioselänteiden alueeseen.

Holman niityt ovat olleet Holman tilan peltoja. Alueet ovat olleet alunperin laajemmat ja ulottuneet Merrasjärven rantaan asti. 1970-luvulla viljelyaukeat olivat jo pienentyneet lähelle nykyisiä mittoja.

Niittyalueiden läpi kulkee ulkoilureitti, sekä ajo-yhteys tonteille. Holman niityt on nostettu niityverkostoselvityksessä kehitettäväksi kohteeksi.

Holman viljelymaisemalla on maisemakuvallista arvoa. Alueet tulee säilyttää avoimina niittyinä. Nykyiset ulkoilureittien linjaukset tulee säilyttää. Aluetta tulee kehittää luonnon monimuotoisuus huomioiden.

Lähteet: 19

Holman alue 1800-luvun lopulla. PK 3111_06_la

Alla: Suositettu ulkoilureitti kulkee Holman viljelymaiseman poikki.

32 Niemelänniemen viljelymaisema

Niemelänniemen pelto 1870-luvulla. VT XIV 34

Peltomaisemaa rajaavat vielä toistaiseksi metsäiset viheralueet.

Niemelänniemen viljelymaisema sijaitsee Kymijärven pohjoisrannalla. Alue on osa Karisto-Koiskala-Kunnaksen seutua, jolle on ominaista luode-kaakkoissuuntaiset peltoaukeat, kuten Niemelänniemessä. Niemelänniemi on vielä rakentumatonta, mutta sille on asemakaavoitettu pientaloasutusta.

Niemelänniemen peltoaukea on Lahden nykyisten peltoalueiden vanhinta kerrostumaa. Pellon pohjoisreunalla sijaitsi aikanaan Kuraston torppa. 1700-luvun alun asiakirjoissa viitataan myös Koiskalan Niemelän torppaan. Vanhasta torppariasutuksena on jäljellä enää pelto ja niemi.

Niemelänniemen pelto on maisemakuvallisesti arvokas. Viljelymaisema on säilyttänyt hyvin laajuutensa. Se sijaitsee suojaisessa notkelmassa Koiskalantien eteläpuolella.

Pelto tulee säilyttää avoimena. Avoimeen maisemaan rajautuvassa rakentamisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota tonttien ja pellon reuna-työhykkeeseen. Tonttien tasaus tulee liittää loivasti laskien avoimeen maisematiilaan. Reuna-työhykkeeseen tulee istuttaa monikerroksellista kasvillisuutta.

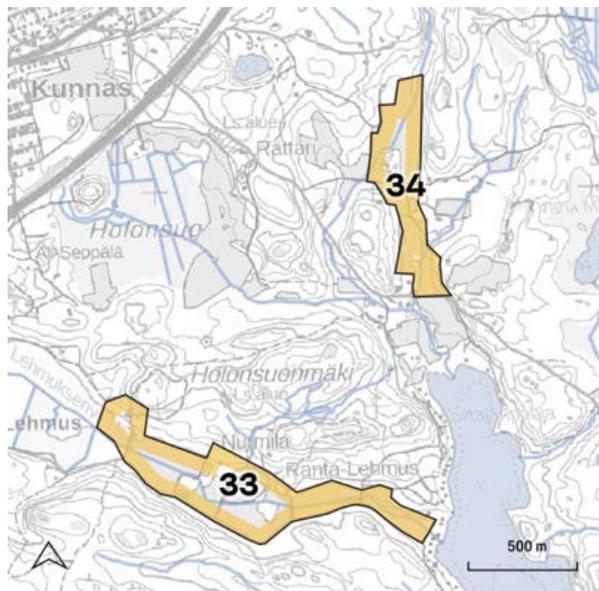
Niemelänniemen viljelymaisema on asemakaavoitettu maisemallisesti arvokkaaksi peltoalueeksi. Alueen pohjoisosaan on kaavoitettu asumista.

Lähteet: 23, 26

33 Lehmuksen viljelymaisema

34 Ohrapään viljelymaisema

Ohrapään ja Lehmuksen alue 1800-luvun lopulla. PK 3111_06_la

Lehmuksen ja Ohrapään kapeat peltolaaksot sijaitsevat Kärkjärveen laskevien purolaaksojen varrella. Alueet sijoittuvat Karisto-Koiskala-Kunnaksen seudun maisematyyppiin. Ohrapään alue rajautuu itäosiltaan jylhään Kalliojärven maisematyyppiin.

Ohrapään viljelymaiseman vanhimmat pellot ovat 1800-luvulta. Pitäjänkartassa näkyy torppa nykyisen Metsä-Seppälän tilan kohdalla. Lehmuksen alueella ei Pitäjänkarttaan ole merkitty viljelyalueita, mutta puronvarret ovat olleet niittyjä. Lehmuksen tilat ovat Koiskalan kartanosta erotettuja siirtotiloja.

Ohrapään tilakeskus on viljelymaiseman keskipiste. Muu rakentaminen on sijoittunut maisematilan reunoille tai metsän sisään. Lehmuksen alueella asutus sijoittuu laakson pohjoispuolisen selänteen lämpimille etelärinteille. Keski-Lehmuksen tilalle johtava puukujanne erottuu maisemassa ja rajaa maisematilaa alueen länsipäässä. Alueet ovat muotoutuneet selkeästi maisemarakenteen vaikutuksesta ja säilyttäneet perinteisen avoimen ilmeensä. Lehmuksen alueella toimii hevosetilat.

Ohrapään ja Lehmuksen viljelymaisemat ovat maisemakuvallisesti arvokkaita.

Viereisellä yllä: Lehmuksen alueella on paljon hevosaitauksia. Vieressä alla: Ohrapään kapean viljelymaiseman päätteenä näkyy tilakeskus.

Viljelymaisemat tulee säilyttää avoimina, jotta alueelle luonteenomaiset pitkät näkymät säilyvät. Kookasta rakentamista ei tule sijoittaa maisematilan keskelle, jotta alueille luonteenomaiset pitkät näkymälinjat säilyvät.

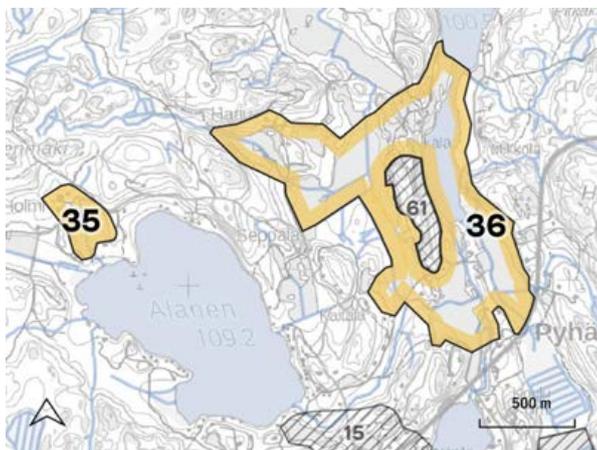
Lehmuksen viljelymaisema ulottuu etelälaidaltaan Koiskalan maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajaukseen.

Lähteet: 5, 18, 26

35 Holmin viljelymaisema

36 Evatun viljelymaisema

Alanen- ja Evattujärven ympäristöä 1870-luvulla.
PK 3112_04_la

Evatun viljelymaisema ja Holmin hieman syrjemmällä sijaitseva peltoaukea sijaitsevat Pyhäntään kyläseudun alueella, Pyhäntään kallionselänteen keskelle jäävän järvien rajaaman vanhan kyläseudun alueella. Holmi sijoittuu Alanen-järven luoteispuolelle, ja Evatun viljelymaisema Evattu-järven eteläosiin, Kivijärven pohjoispuolelle.

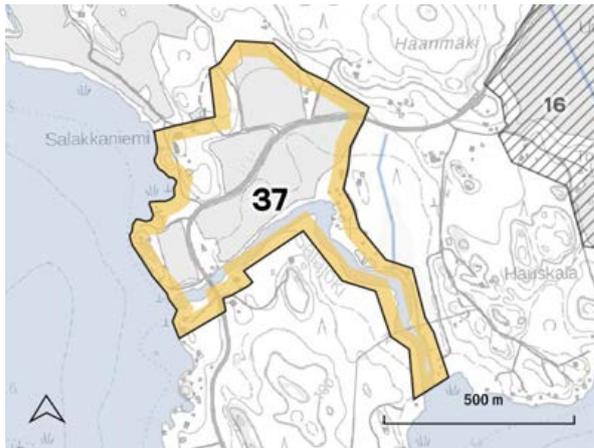
Pyhäntään ryhmäkylät hajosivat uusjaossa 1800-luvun loppupuolella, jolloin useita taloja siirtyi kyläkeskusten ulkopuolelle. Jo aiemmin kyläkeskusten ulkopuolelle oli muodostunut asutusta, kuten mm. Holmin ja Harjun tilat, jotka erotettiin Seestan kartanon maista. Evatun viljelymaisemat ovat muotoutuneet samoihin aikoihin.

Evatun peltoaukeat polveilevat maastonmuotojen mukaan järven etelä- ja länsipuolella. Järven yli avautuu hienoja näkymiä mm. Pykälän tilalle. Holmin tila sijaitsee sivummalla tammikujanteen päässä. Evatun viljelymaisema-alueen sisään jää Akkalan perinneympäristö, joka on rajattu omaksi kohteekseen.

Holmin ja Evatun viljelymaisemat ovat maisemakuvallisesti merkittäviä. Peltoalueet tulee säilyttää viljeltyinä. Vanhat tielinjaukset tulee säilyttää. Pitkät näkymät viljelymaisemassa ja järvien yli tulee säilyttää.

Holmin viljelymaisema sekä Harjun tila ympäristöineen ja Evattujärven eteläosa ovat paikallisesti arvokkaita rakennetun ympäristön kohteita.

37 Salajoen ympäristö

Salajoen alue 1870-luvulla. VT_XV 35

Salajoki ympäristöineen sijoittuu järvien väliselle kannakselle Nastolan järvisuon maisematyypin alueelle. Joki laskee Salajärvestä Ruuhijärveen. Joen pohjoispuolella on pienenkö peltoaukea.

Vanhin asutus sijoittuu Salajoen pohjoispuolelle, josta vanhimmat tielinjaukset ovat yhdistäneet alueen Ruuhijärven kyläkeskukseen. Joen pohjoispuolella, rantapeltojen taakse jäävän kallioniemen ympärillä oli 1900-luvun alkupuolella tilattomien asuinrakennuksia. Salakkaniemen tila siirtyi nykyiselle paikalleen Ruuhijärven kylällä toimitetun isonjaon seurauksena 1800-luvulla.

Rakentaminen on sijoittunut vesialueiden rannoille ja peltoaukeat keskemmälle kannasta. Ruuhijärventie kulkee viljelyaukean keskeltä loivasti mutkitellen. Salajoen varren itäpuoliset peltoaukeat ovat metsittyneet ja sen varteen on syntynyt loma- ja asuinrakentamista.

Yllä Salajoki kohti Salajärveä.

Alla: Peltomaisemaa Ruuhijärventien varrella.

Salajoen ympäristö on maisemakuvallisesti arvokasta. Pienet peltoaukeat tulee säilyttää avoimina. Peltojen reunavyöhykkeet tulee säilyttää metsäisinä.

Salajärven ranta-alueet ovat paikallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön aluetta.

38 Oson viljelymaisema

39 Linnakallion viljelymaisema

Linnakallion ja Oson viljelymaisemat sijaitsevat Salajärven rannalla, Nastolan järvisseudun maisematyyppin alueella. Pienialaisia peltoaukeita rajaavat jyrkät kallioiset metsäselänteet.

Linnakallion viljelymaiseman laidalla sijaitsee Kalkkolan rautakautisen muinaislinnan jäännökset. Alueella on näkyvissä kivivalleja. Linnakallion viljelymaiseman asutukseen kuuluvat nykyisen Takalan tilan, entisen Ala-Kalkkolan, rakennusryhmä sekä Salajärven rantaan sijoittuvat huvilat. Salajärven huvilarakentaminen edustaa 1900-luvun aluen huvilakulttuuria, joka on saanut jatkoa sotien jälkeen kesämökkirakentamisena. Oson tilakeskus siirtyi nykyiselle paikalleen Ruuhijärven isonjaon seurauksena 1800-luvulla.

Alueiden maisematilojen laajuus on hyvin säilynyt. Nykyinen Ruuhijärventien kulki Ala-Kalkkolaan asti ja on myöhemmin jatkettu siitä pohjoisen suuntaan polkulinjaa myöden kohti Salajokea. Sekä Oson että Linnakallion alueen huviloiden pihapiireissä kasvaa runsasta ja monilajista puustoa, joka luo viihtyisää ympäristöä.

Maisema 1870-luvulla. VT XV 35

Sekä Oson että Linnakallion alueet ovat maisemakuvallisesti merkittäviä. Linnakalliolla on myös historiallista arvoa.

Avoimet viljelymaisemat tulee säilyttää viljeltyinä. Näkymät peltoaukeiden yli järvelle tulee säilyttää. Myös näkymät järveltä rannalle ovat merkittäviä, erityisesti huvilamiljöön ja huviloihin liittyvät pihapiirit luovat rantamaisemasta mielenkiintoisen ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaan.

Linnakallion alue on maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Molemmat alueet ovat osa Salajärven itärannan paikallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön kohdetta.

Vasemmalla: Oson viljelymaisema ja järvinäkymä.
Oikealla: Linnakallion peltomaisemaa.

Lähteet: 2, 6, 8, 9

40 Kumian viljelymaisema

Kumia 1870-luvulla. VT XIV 35

Lähteet: 6, 8, 9, 13

Kumian viljelymaisema sijoittuu Iso-Kukkasen rannalle, Nastolan järvisseudun maisematyyppin alueelle.

Rajaus käsittää Kumian kylän pohjoisemman osan, ns. Alhaisten talon alueen peltoineen. Viljelymaisema sijaitsee Ruuhijärventien, Pajulahdentien ja Kumiantien risteyksessä vanhan tielinjan kaakkoispuolella. Kumian kylä on ollut osa Nastolan kylää. Alhaisten talo oli upseerien virkatalo, eli puustelli, joka perustettiin 1600-luvun lopulla. Tilakeskus säilyi kokonaisuutena 1960-luvulle saakka, jonka jälkeen suurin vanhasta rakennuskannasta on tuhoutunut.

Kumian kylän peltomaisema Alhaisten talon eteläpuolella on säilyttänyt maisemallisen merkityksensä, vaikka Pajulahdentien ja Ruuhijärventien tielinjausta on oikaistu useampaan otteeseen Kumian kylän kohdalla. Tilan päärakennus näkyy maisematilan päätteenä ja vanhalta tielinjaukselta avautuu kauniit näkymät kyläpellolle.

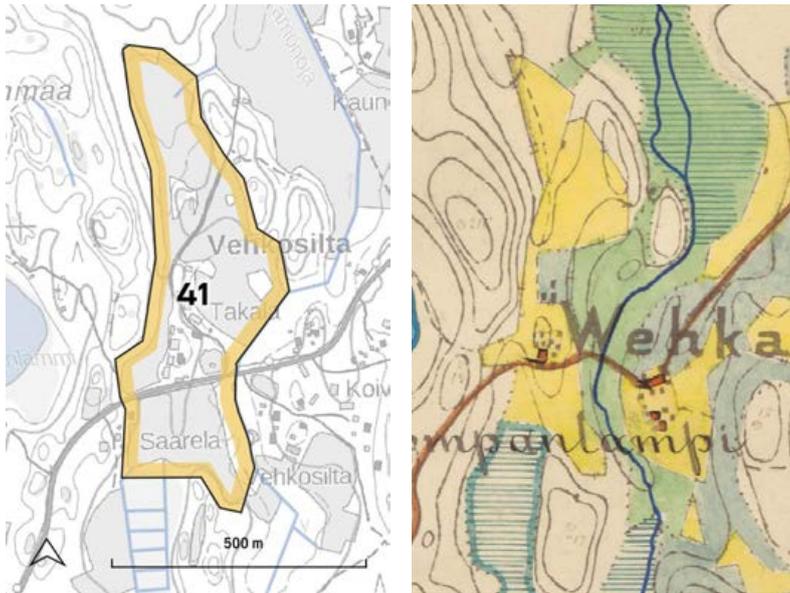
Kumian kylän viljelymaisema on maisemakuvallisesti arvokas. Se tulee säilyttää avoimena. Kevyen liikenteen väylän sijoittuminen vanhan tielinjauksen vierelle on leventänyt tiemaisemaa. Näkymät viljelymaiseman yli kyläkeskukseen tulee säilyttää, mutta ajoväylän ja kevyen liikenteen väylän tuntumaan olisi mahdollista istuttaa kasvillisuusryhmiä pehmentämään leventynyttä tielinjausta.

Alue on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

Alla: Kumian viljelymaisema avautuu Pajulahdentien varrella.

41 Vehkosillan viljelymaisema

Vehkosilta 1870-luvulla. VT XIV 35

Vehkosillan viljelymaisema sijaitsee Kirkonkylältä Immilään johtavan Vehkosillantien varrella. Alue kuuluu Nastolan järvisiedun maisematyypiin. Kulttuurimaisemarajaukseen on otettu mukaan kyläalueen länsipuolinen suuntautunut viljelyaukea siihen liittyvine rakennuksineen ja reunavyöhykkeineen.

Vehkosillan tilat Saarela, Vehkosilta ja Koivisto olivat alkujaan Nastolan pappilan torppia, jotka itsenäistettiin 1925. Viljelymaisema on vanhaa ja on peräisin vähintään 1700-luvulta.

Vehkosillan kyläalueen ja pelot halkaisee Vehkosillantie, josta avautuu mielenkiintoinen näkymä viljelylaaksoon. Viljelymaisema on pienentynyt alkuperäisestä. Vielä 1960-luvun ilmakuvasa peltoaukeat levittyvät alueella selkeästi laajempina ja rakennukset ovat sijoittuneet peltoaukeiden keskelle.

Nykyään asuinrakennukset jäävät puuston taakse piiloon. Tielinjausta on oikaistu, joskin se mukailee edelleen vanhaa linjausta.

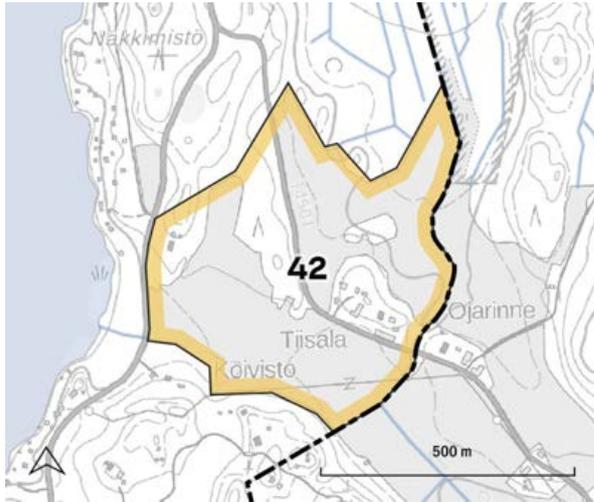
Vehkosilta on maisemakuvalisesti arvokas. Viljelymaisema tulee säilyttää avoimena. Näkymät tieltä peltomaisemaan tulee säilyttää. Tien pohjoispuolella olevien maatalousrakennusten volyyymi ja massa korostavat hienosti laakson suuntautuneisuutta.

Lähteet: 7, 16

Alla: Vehkosillan peltomaisemaa rajaavat maatalousrakennusten rivistö.

42 Oulajan viljelymaisema

Oulajan viljelymaisema 1870-luvulla. VT XIV 35

Oulajan viljelymaisema sijaitsee Arrajoen eteläpuolella Metsäkylän seudun maisematyypin alueella. Oulajan peltomaisema sijoittuu Oulaanjoen laaksoon, joka jatkuu litin puolelle.

Oulajan peltoalue on ollut viljelyssä vähintään 1800-luvulta. Lahden puolelle Oulajan viljelymaisemaa sijoittuu Tiisalan tila, joka on ollut Arrajoen kartanon torppa ja tilanhoitajan asuinpaikka. Viljelymaiseman länsireunalla kulkee vanhaa tielinjausta noudatellen Heinolantie.

1800-luvun lopun kartassa peltomaiseman poikki on kulkenut suurempi tieyhteys Oulajantieltä Heinolantielle. Nykyään Oulajantie kulkee pohjoisempaa linjausta pitkin. Peltomaisema on vielä 1980-luvulla avautunut Sylvöjärven rantaan asti, mutta Heinolantien ja järven välinen alue on 1990-luvulla metsittyä tai metsitettyä.

Oulajan viljelymaisema on maisemakvallisesti arvokas. Se tulee säilyttää avoimena. Näkymät Heinolantieltä peltomaisemaan tulee säilyttää. Viljelyalueen reunamilla kasvaa kookasta lehtipuustoa, joka muodostaa esteettisesti kauniita näkymiä tiemaisemaan.

Lähteet: 9, 16, 29

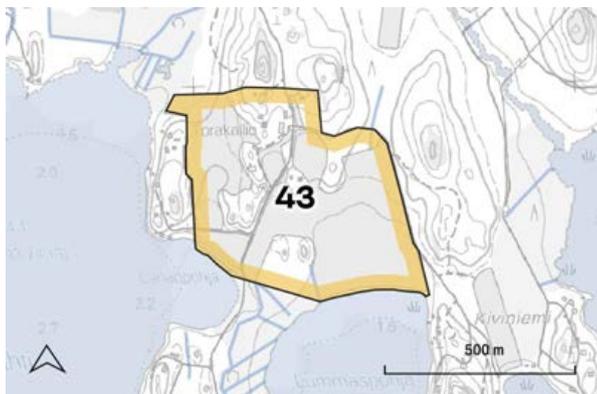
Alla: Oulajan peltoaukeat avautuvat Heinolantien varrelta.

43 Torakallion viljelymaisema

Yllä: Torakallion peltoaukean takaa avautuu näkyä Arrajärvelle.

Torakallio 1870-luvulla. VT XIV 35

Torakallion viljelymaisema sijoittuu Arrajärven rannalle, Kilpisaareen johtavan kannaksen pohjoispuolelle. Alue kuuluu Metsäkylän seutuun, jolla metsäselänneet ja peltoaukeat muodostavat mosaiikkimaista miljöötä.

Torakallion nimestä kerrotaan tarinaa, jonka mukaan kallionhaltija olisi suivaantunut rajariitaa äänekkäästi käyneihin miehiin ja hylännyt kotinsa. Lähtiessään haltija oli sanonut: "Hävetkää te, jotka torailemalla rikotte pyhäisen rauhani ja kutsuttakoon häpäisemäänne kalliota ikuisesti Torakallioksi!" Kallion viereen myöhemmin rakennettu talo sai nimensä tämän tapahtuman mukaan.

Torakallion peltoaukeat ulottuvat Arrajärven rantaan ja alueen itäpuoleiseen rantaan istutettu puurivistö joka rytmittää maisemakuvaa. Torakallion Avoin maisematila on ollut laajempi, mutta Arrajärven pohjukan alavat niityt ovat metsittyneet.

Torakallion viljelymaisema on maisemakuvallisesti arvokas. Alueen avoin viljelymaisema ja näkymät järvelle tulee säilyttää.

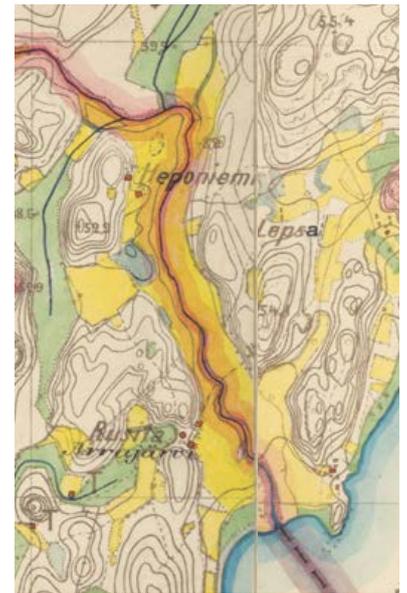
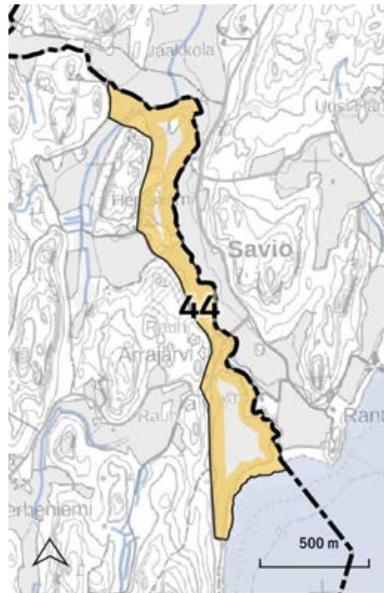
Lähteet: 7, 16

44 Savion viljelymaisema

Savion viljelymaisema sijoittuu litin rajalle, Saviojan varteen. Viljelymaisemakokonaisuus jatkuu litin puolelle. Alue sijoittuu Järvisen-Savion kallioselänteen maisematyyppiin, joka sijoittuu Vuolenskosken kylän ja Kymijoen länsipuolelle.

Lahden puolella viljelymaisemaa sijaitsevat Arrajärven ja Heponiemen tilat. Saviojan itäpuolella, litin puolella on sijainnut myös tilakeskus, joka näkyy myös 1700-luvun Kuninkaan kartastossa, mutta se on sittemmin hävinnyt. Kymijoen rannassa sijaitsee Rantalan tila.

Savion viljelymaisema noudattelee maisemarakenteen muotoja ja seuraa Saviojan vartta. Rakennukset sijoittuvat perinteisesti viljelylaakson ja metsäselänteiden reunavyöhykkeelle.

Savion viljelylaakso 1870-luvulla. VT XV 36

Savion viljelymaisema on maisemakuvallisesti arvokas. Pellot tulee säilyttää viljeltyinä. Jokivarren monilajista kasvillisuutta tulee vaalia.

Arrajärven tila on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

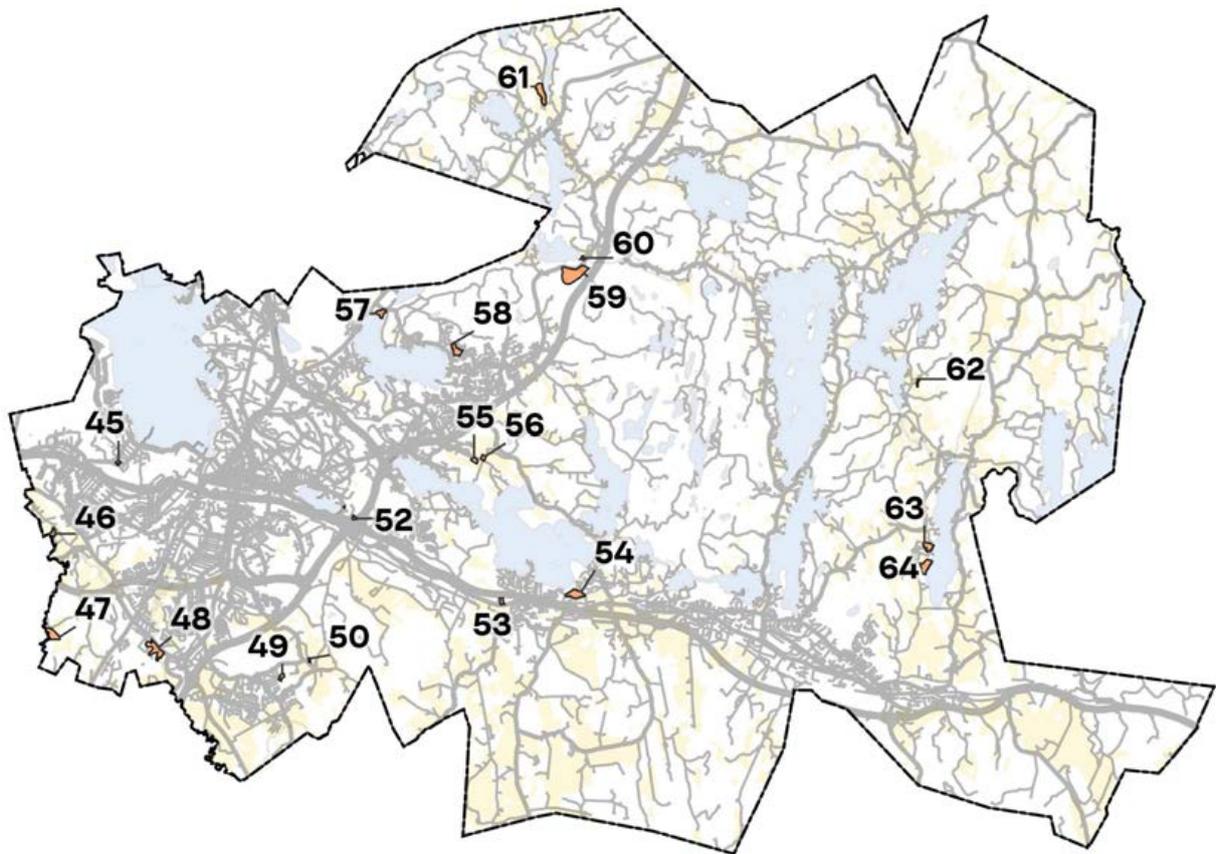
Alla: Savion viljelymaisemaa itäpuolella kulkevalta tieltä katsoen.

Lähteet: 16, 30, 31

Paakkolanmäki

PERINNEYMPÄRISTÖT

Kohteiden arvoluokat:
historiallinen arvo
maisemakuvallinen arvo
alkuperäisyysarvo
harvinaisuusarvo
kasvilajistollinen arvo

Perinneympäristöt muodostuvat perinnebiotoopeista lähiympäristöineen. Rajauksissa on huomioitu luonnonsuojelullisten arvojen lisäksi alueen maisemallinen arvo kokonaisuutena.

Alueet ovat vanhoja niittyjä, laitumia, muinaismuistoalueita ja ketoja. Alueiden säilyminen vaatii usein hoitotoimenpiteitä ja esimerkiksi laidunnusta.

45 Tapanilan perinneriitty

Tapanilan perinneriitty (Jalkarannan niitty) sijaitsee Tapanilan pientaloalueella Salpausselän pohjoispuolella. Alue on osa Salpausselän maisematyyppiä.

Tapanilan perinneriitty sijaitsee vanhan Tapanilan tilan mailla. Ympäröivä Tapanilan pientaloalue on rakennettu Tapanilan pelloille 1940-luvulla.

Alueen pohjoisosassa on kuiva etelärinnekeito ja eteläosassa vanhan taimiston jäänteitä ja rehevää tuoretta niittyä.

Tapanilan perinneriitty on kaupunkirakenteellisesti ja luonnonarvoiltaan merkittävä kohde. Aluetta tulee hoitaa arvokkaana perinneympäristönä. Maisemapuut tulee säilyttää. Rajautuminen tontteihin tulee säilyttää monikerroksellisena.

Niittyalue on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi valtakunnallisessa perinnebiotooppien inventoinnissa 2021.

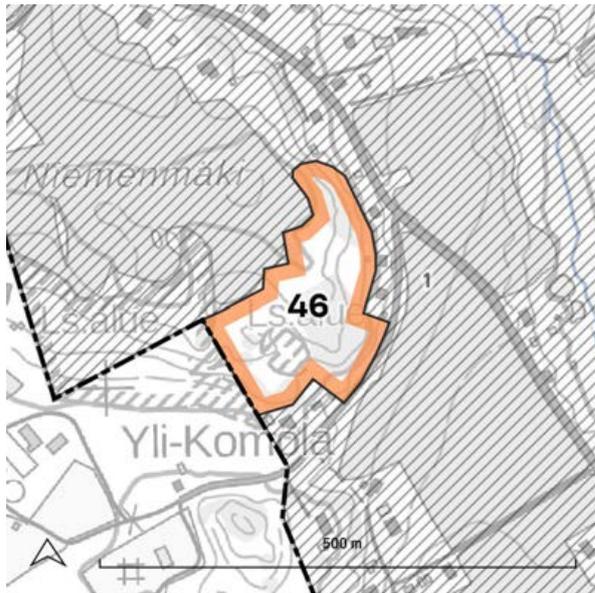
Tapanilan perinneriitty liittyy valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaiden rakennetun kulttuuriympäristön kohderajauksiin.

Lähteet: 16, 19, 32, 36

Alla: Tapanilan perinneriityllä kasvaa myös maisemapuita.

46 Niemenmäen perinnekeito

Niemenmäen perinnekeito (Niemenmäen kallioketo, Komolankallio) sijaitsee Okeroisissa Komolantien länsipuolella. Alue kuuluu Porvoonjoen laakson maisematyyppiin. Niemenmäki nousee jyrkästi Komolantien puoleisesta peltomaisemasta metsäisenä selänteenä. Alueen luoteispuolella perinnemaisema liittyy topografisesti ylemmällä tasolla sijaitsevaan peltomaisemaan.

Alueella on vanhasta laidunnuksesta jäljellä olevia kasvilajeja. Lähistöllä sijaitsee myös kivikautinen asuinpaikka.

Kalliolta avautuu hieno näköala kohti itää. Pohjoisosa alueesta on yksityistä maa-aluetta, kun eteläisempi osa on kaupungin omistamaa. Erityisesti alueen pohjoisosassa on paahteista ja luontoarvoiltaan edustavampaa ympäristöä.

Niemenmäki on maisemakuvultaan ja luontoarvoiltaan merkittävä kohde. Alueen silhuetti ja luonne peltomaisemaa rajaavana elementtinä tulee säilyttää. Alueen puoliavoin luonne ja siltä avautuvat näkymät tulee säilyttää. Alueelle tulee laatia hoito- ja käyttösuunnitelma.

Kallioketo on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi valtakunnallisessa perinnebiotooppien inventoinnissa 2021.

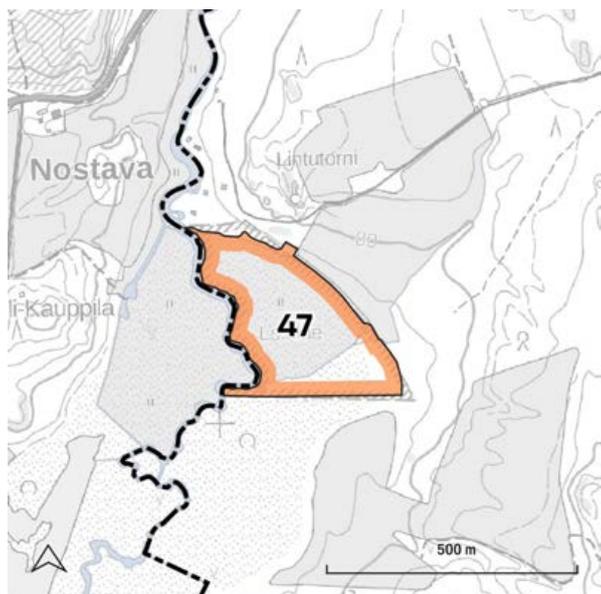
Niemenmäen perinnekeito sisältyy maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueen ja rakennetun kulttuuriympäristön alueen rajauksiin.

Lähteet: 32, 33, 36

Alla: Niemenmäen perinnekeito sijaitsee jyrkän kallioselänteen päällä.

47 Luhdanjoen tulvaniitty

Luhdanjoen tulvaniitty sijaitsee Lahden lounaisrajalla, Luhdanjoen rannalla. Alue kuuluu Jokimaan metsäselänteiden maisematyyppiin, jota rajaa Luhdanjoen jyrkkäpiirteinen murroslaakso.

Luhdanjoki mutkittellee alavassa savilaaksossa. Alueella on sijainnut Luhdanjoen muinaisjärvi viimeisimmän jääkauden Ancyclus-järvivaiheen aikana. Muinaisjärven ympäristössä on myös useita kivikautisia asuinpaikkoja.

Luhdanjoen tulvaniitty on perustettu luonnonsuojelualueeksi. Aluetta hoidetaan laiduntamalla. Luhdanjoen alue on myös maisemallisesti arvokas.

Luhdanjoen tulvaniitty on maisemakuvallisesti sekä luontoarvoiltaan merkittävä. Aluetta hoidetaan luontoarvot turvaten.

Alue on luokiteltu maakunnalliseksi arvokkaaksi perinnebiotoopiksi valtakunnallisessa perinnebiotooppien inventoinnissa 2021.

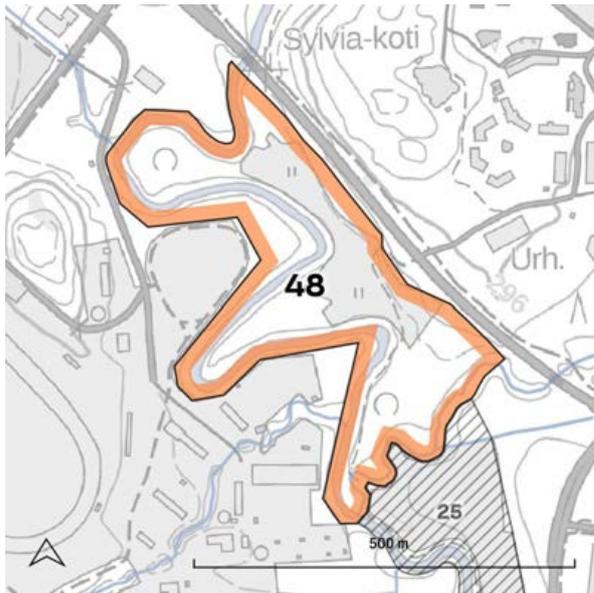
Alue on osa maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

Alla: Luhdanjoki mutkittellee kauniisti tulvaniityn läpi.

Lähteet: 17, 36

48 Ristolan perinnelaidun

Ristolan perinnelaidun sijaitsee Uuden Orimattilantien eteläpuolella Porvoonjoen varressa. Alue kuuluu Porvoonjoen laakson maisematyyppiin. Porvoonjoki meanderoi Ristolan kohdalla voimakkaasti. Alue on tasaista savikkoa.

Ristolan perinnelaidun liittyy Ristolan kivikautiseen asuinpaikkaan, jota pidetään yhtenä vanhimmista tunnettuna asuinpaikkana Suomessa. Alue on sijainnut aikoinaan Ancyliusjärven rannalla. Aivan alueen vieressä, tien pohjoispuolella sijaitsee muinainen kvartskivilouhos, mikä on saattanut vaikuttaa asuinpaikan sijoittumiseen.

Ristolan perinnelaidunta hoidetaan laiduntamalla alueella lampaita. Aluetta on laiduntanut yksityinen lampuri, jonka kanssa kaupunki on tehnyt sopimuksen.

Kohde on historiallisesti ja kasvilajistollisesti arvokas. Alue tulee säilyttää avoimena laiduntamisen keinoin. Näkymät Uudelta Orimattilantieltä laitumelle tulee säilyttää. Porvoonjoen varsi tulee säilyttää monikerroksellisena puustoisena vyöhykkeenä.

Alue on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi valtakunnallisessa perinnebiotooppien inventoinnissa 2021.

Alue on asemakaavoitettu muinaismuistoalueeksi.

Alla: Ristolan perinnelaitumella on lammaslaidun.

Lähteet: 6, 32, 34, 36

49 Tarolan perinneyti

Yllä: Tarolan perinneytin maastonmuodot ovat vaihtelevat.

Tarolan niitty laskeutuu kauniisti polveillen pientaloalueelta kohti itää. Alue kuuluu maisematyypiluokituksessa Renkomäen selänteeseen. Maaperältään notkelma on savea, mikä poikkeaa ympäristöstään.

Tarolan niitty on kartta- ja ilmakuvatarkastelujen perusteella raivattu pelloksi 1930-1951 vuosien välillä. Vielä 1986 alue on ollut avointa huomattavasti laajemmin. Viereisen pientaloalueen rakentua, myös avoin niittyalue on pikkuhiljaa metsittynyt.

Alueella on monipuolista niittylajistoa. Niittyä on aiemmin laidunnettu. Vuoden 2007 selvityksessä laidunnuksen todettiin päättyneen aiemmin.

Tarolan niitty on maisemakvaltaan ja lajistoltaan arvokas. Sille olisi syytä laatia hoito- ja käyttösuunnitelma. Aluetta tulee hoitaa arvoniittynä.

Tarolanniitty on tunnistettu arvoniityksi Lahden niittyverkostaselvityksessä 2019.

50 Jussilan perinneriitty

Jussilan perinneriitty sijaitsee Ämmälän kyläkeskuksen alueella. Alue on osa Porvoonjoen laakson maisematyyppiä Renkomäen selänteen itäpuolella.

Niittyalueen kasvillisuus on edustavaa ja sitä on hoidettu aiemmin laiduntamalla. Vuoden 2007 selvityksessä todettiin, että laidunnus oli lopetettu ja alue oli rehevöitynyt.

Jussilan perinneriitty on maisemakuvallisesti ja lajistoltaan arvokas. Perinneriitty liittyy kiinteästi Ämmälän kylämiljööseen ja rikastuttaa sen kulttuurihistoriallisia arvoja. Niittyä tulee hoitaa jatkossakin laiduntamalla ja säilyttää sen luontoarvot sekä maisemallinen merkitys osana vanhaa kylämiljöötä.

Jussilan perinneriitty on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopeiksi Päijät-Hämeen perinnemaisemaselvityksessä (2000).

Alue on osa maakunnallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön kohdetta.

Alla: Jussilan perinneriitty on osa Ämmälän kyläkeskusta. (LK-BW)

Lähteet: 4, 32

51 Joutjärven perinneytiä 52 Latomäen perinneytiä

Joutjärven ja Latomäen (Mäkelän) niityt sijaitsevat Joutjärven ja valtatie 4:n välissä. Alueet sijoittuvat maisematyypiltään Salpausselän ja Kivimaa-Myllypohjan kallioselänteiden rajalle.

Joutjärven ja Latomäen niityt ovat jäänteitä alueella sijainneen Järvenpään kylän tiluksista. Mäkelän tila oli olemassa vielä 1980-luvulla, jonka jälkeen tilan pellot ovat muuttuneet niityiksi. Joutjärven niitty on ollut laajempi kokonaisuus, mutta metsittynyt reunoiltaan. 2004 niityn viereen valmistui pientalo.

Joutjärven ja Latomäen niityt ovat pieniä kaupunkiinnyttä. Joutjärven niittyä hoidetaan maisemaniittynä. Latomäen niittyalue sijaitsee syrjässä lähellä moottoritien ramppia. Alue on vuokrattu yksityiselle yhdistykselle.

Niityt ovat kasvilajistollisesti arvokkaita. Alueita tulee hoitaa perinneytiinä luontoarvot turvata.

Niityt on luokiteltu paikallisesti arvokkaiksi perinnebiotoopeiksi valtakunnallisessa perinnebiotooppien inventoinnissa 2021.

Alla: Latomäen niityn taustalla näkyy moottoritien ramppi.

Lähteet: 32, 36

53 Riikin perinnelaidun

Yllä: Riikin perinnelaitumen avoin osuus sijoittuu aivan Villähteentien varteen.

Riikin laidun sijaitsee Salpausselän maisematyyppin alueella, reunamuodostuman etelärinteellä. Tilakeskuksen ja laidunalueen välitse kulkee Villähteentie.

Riikin laidun on aiemmin ollut laajempi avoin maisematila, joka on pikkuhiljaa metsittynyt. Alue kuuluu Riikin tilan maihin. Riikin tila on lohkottu Erstan Alhaisten talosta 1900-luvun alkupuolella. Perinnelaitumen eteläpuolitse kulkeva Villähteentien noudattelee vanhan Ylisen Viipurintien linjausta.

Riikin perinnelaidun on kasvilajistollisesti arvokas. Alue on paikallisesti merkittävä niittyjen, hakamaan ja metsälaidunten muodostama kokonaisuus.

Riikin laidunta tulee hoitaa perinneympäristönä laiduntaen luontoarvot turvaten.

Kohde on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi Päijät-Hämeen perinnemaisemaselvityksessä.

54 Vanhankartanonmäen perinneympäristö

Vanhankartanonmäki sijaitsee Salpausselän maisematyypin alueella. Selänne on muotoutunut sorasta / hiekasta ja erottuu ympäröivästä tasaisemmasta laaksopainanteesta selkeästi.

Alla: Vanhankartanonmäen laella sijaitsee avoin perinneympäristö.

Vanhankartanonmäellä on sijainnut aiemmin Erstan kartano, ennen kuin nykyinen kartanorakennus valmistui Ylisen Viipurintien varteen 1800-luvulla.

Kulttuurimaisemarajaukseen on otettu mukaan koko Vanhankartanonmäki. Alueen reunoilla on kookasta puustoa ja mäen laella on varsinainen perinnebiotooppialue. Alueella on niittyalueita ja hakamaata.

Vanhankartanonmäki on maisemakuvallisesti, historiallisesti ja kasvilajistollisesti arvokas.

Perinnebiotooppia tulee hoitaa hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti. Vanhankartanonmäen metsäinen siluettia ja vanhaa kookasta puustoa tulee vaalia.

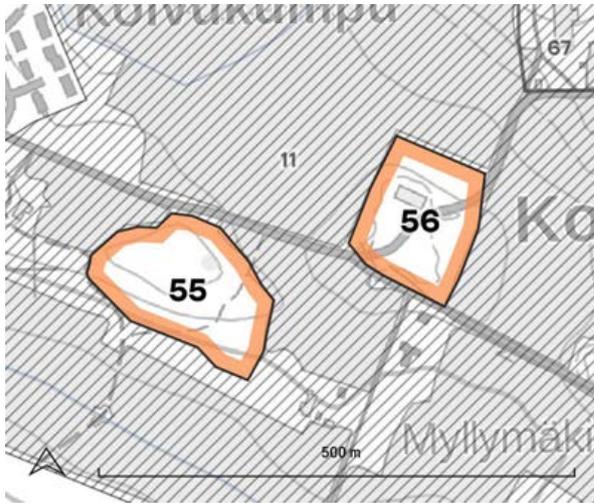
Alue on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi valtakunnallisessa perinnebiotooppien inventoinnissa 2021. Inventoinnin mukaan asianmukaisella hoidolla on mahdollista, että alueen arvo nousee maakunnalliseksi.

Lähteet: 9, 35, 36

55 Myllymäen perinneympäristö

56 Koiskalan perinneympäristö

Yllä: Myllymäen perinneympäristön monilajinen metsäalue näkyy Koivukummunkadun varressa.

Alla: Koiskalan perinneympäristöön liittyy myös vanha talusrakennus. Aluetta rajaa puurivi pellon suuntaan.

Koiskalan kulttuurimaiseman keskelle on rajattu kaksi perinneympäristöaluetta. Alueet liittyvät kiinteästi Koiskalan kartanoalueeseen. Koiskalan alue kuuluu Karisto-Koiskala-Kunnaksen seutuun. Perinneympäristöt sijoittuvat viljelymaiseman keskelle näkyvälle paikalle maisemassa.

Perinnemaisemat liittyvät Koiskalan kartanon historiaan. Sekä Myllymäen haka, että Koiskalan niitty ovat osa kartanomaiseman kokonaisuutta. Koiskalan kartanon historia ulottuu vähintään 1400-luvulle, ja sillä oli useita torppia lähiympäristössään.

Myllymäen haka on kivikkoinen ja metsäinen mäki, joka erottuu monilajisella puustollaan viljelymaisemassa. Koiskalan niitty on kasvilajistoltaan edustava ja erottuu hyvin ympäristöstään teiden risteyskohdassa.

Kohteet ovat maisemakuvallisesti ja kasvilajistollisesti arvokkaita alueita. Niillä on myös historiallista arvoa. Alueita tulee hoitaa perinneympäristöinä.

Myllymäen haka on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi ja Koiskalan niityt paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopeiksi Päijät-Hämeen perinnemaisemaselvityksessä.

Koiskalan perinneympäristö sisältyy valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaiden rakennetun ympäristön kohteiden rajauksiin. Alue on myös osa maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Myllymäen haka sijoittuu rajausten reunalle. Alue on osa maakunnallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön rajausta.

Lähteet: 32, 37

57 Takkulan perinneympäristö

Takkulan niitty sijoittuu Alasenjärven pohjoisrannalle. Se liittyy laajempaan Pesäkallio-Viuhka-Pyhäntaan kalliyselännekokonaisuuteen. Alueella on pienialaisia niittyjä ja peltoaukeita, joita rajaavat jyrkkärinteiset ja kalliiset metsäselänteet.

Takkulan niityt ovat kuuluneet Takkulan tilan maihin. Alue näkyy niittynä 1800-luvun lopun pitäjänkartassa ja peltona 1930-luvun topografiakartassa.

Takkulan niitty on osa luontoarvoiltaan monipuolista ja maisemallisesti kaunista elinympäristökokonaisuutta. Alueella on metsälaitumen ja tuoreen niityn lajistoa. Niityn luoteisreunassa on kivikautuinen asuinpaikka. Niityn vieritse kulkee ulkoilupolku, joka on talvisin osa latuverkostoa. Aluerajaukseen on otettu mukaan ulkoilupolun pohjoispuolista rinnettä, joka rajaa kohteen maisematilaa.

Alueella on maisemakuvallista arvoa sekä luontoarvoja. Niityn luontoarvot ovat heikentyneet hoidon puutteesta johtuen, mutta alue on edelleen kunnostuskelpoinen. Niittyä tulee hoitaa hoitosuunnitelman mukaisesti.

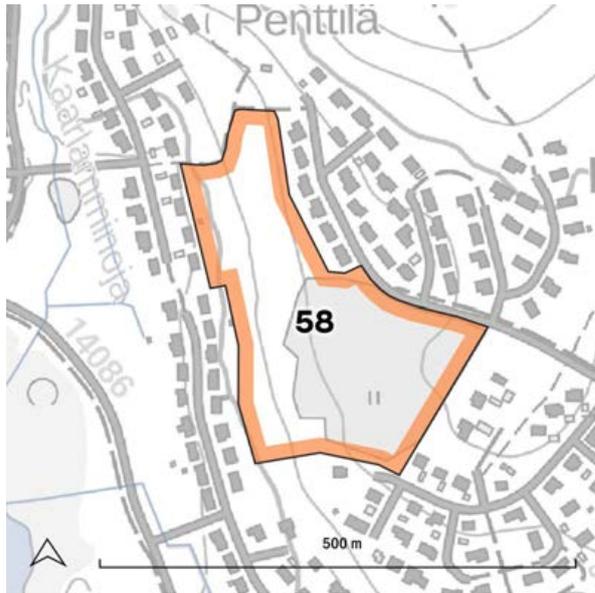
Takkulan perinneympäristö on tunnistettu arvoniittiksi Lahden niittyverkostoselvityksessä 2019.

Alla: Takkulanniityn avointa maisemaa.

Lähteet: 19, 38

58 Paakkolanmäen perinnelaidun

Paakkolanmäki sijoittuu Pesäkallio-Viuha-Pyhäntaan kallioselännealueen eteläreunalle. Maasto viettää loivasti länteen. Aluetta ympäröivät omakotitalot pihoineen.

Paakkolanmäen alueen historia ulottuu rautakaudelle, jonka aikainen asutuspaikka nykyisellä niityllä on sijainnut. Keskiajalla alue liittyi Ahtialan kylän laajempiin viljelymaihin. Ahtialan asutus laajeni Paakkolanmäen alueelle 1980-luvulla, jolloin alueella toteutettiin myös arkeologiset kaivaukset.

Paakkolanmäki on asemakaavassa muinaismuistoaluetta sekä lähivirkistysaluetta. Aluetta pidetään avoimena laiduntamalla siellä lampaita.

Paakkolanmäki on vaikuttava avoin vanha laidunalue uudehkon omakotitaloalueen lomassa ja sillä on merkittävä maisemakuvallinen ja historiallinen arvo. Kohteen kasvilajistollinen arvo on myös merkittävä.

Aluetta tulee hoitaa Paakkolanmäen hoitosuunnitelman mukaisesti.

Paakkolanmäki on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi valtakunnallisessa perinnebiotooppien inventoinnissa 2021.

Paakkolanmäen keskeisimmät osat on asemakaavoitettu muinaismuistoalueeksi.

Alla: Paakkolanmäen alueella sijaitsee lammaslaidunta.

Lähteet: 6, 36, 39

59 Seestan perinneympäristö

60 Seestan kartanon perinnelaidun

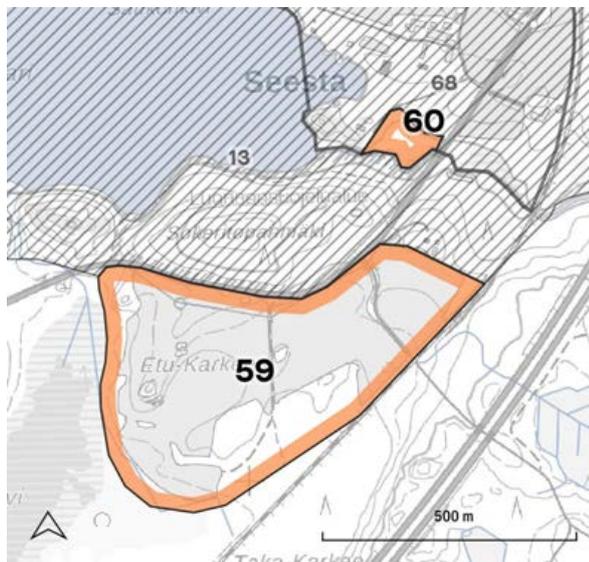
Seestan perinneympäristö ja Seestan kartanon perinnelaidun ovat tyypiltään metsälaitumia. Alueet sijoittuvat kartanon tuntumaan Kivijärven kaakkoispuolelle, Oksjärvi-Pärnämäen ja Kalliojärven selännealueiden rajalle.

Metsälaitumet muodostuvat useammasta metsäsaarekkeesta. Seestantien eteläpuolinen viljelyalue on rajattu mukaan perinneympäristöön, joskin nimenomaan metsäsaarekkeet ovat vanhoja metsälaitumia.

Metsälaitumien kasvillisuus on monipuolista ja alueelta löytyy niin hakamaita, luonnonniittyjä, sekametsälaitumia kuin kuusimetsälaidunta ja kallioketoa.

Kohteet ovat maisemakuvallisesti ja lajistollisesti arvokkaita. Alueita tulee hoitaa perinnebiotooppien arvot turvaten. Maisemassa tulee kiinnittää huomiota alueiden monimuotoisen puuston säilymiseen ja avoimeen viljelymajaan rajautumiseen.

Alla: Seestantietien rajautuvan peltoaukean metsäsaarekkeet ovat arvokkaita perinneympäristöjä.

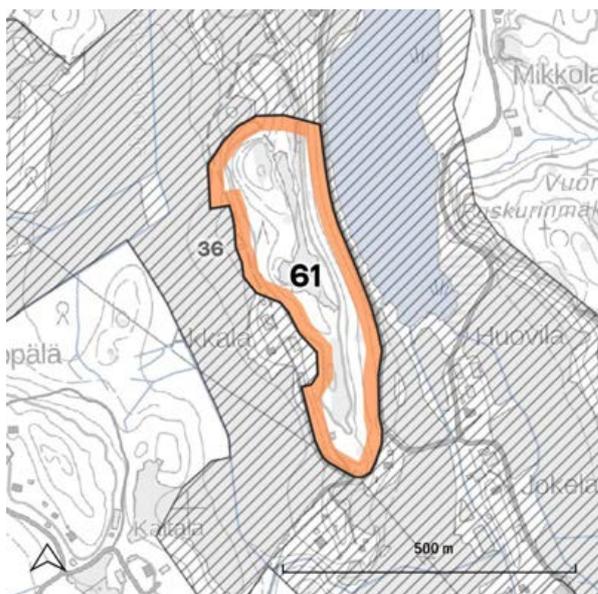
Kohteet on luokiteltu paikallisesti arvokkaiksi perinnebiotoopeiksi Päijät-Hämeen perinnemaisemaselvityksessä.

Seestan kartanon perinnelaidun on osa valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön rajauksia. Alue on myös osa maakunnallisesti arvokasta maisema-alueita. Seestan kartanon alue on suojeltu rakennussuojelulailla.

Lähteet: 12, 32

61 Akkalan perinnelaidun

Akkalan perinneympäristö on tyypiltään metsälaidun. Alue sijaitsee Evattu-järven länsipuolella kalliisella selänteellä. Alue kuuluu Pyhäntään kyläseudun alueeseen.

Akkalan metsälaidun sijaitsee Pyhäntään kylän koillispuolella ja liittyy laajempaan viljelymaiseen. Alueelle avautuu näkymiä Evattu-järven yli.

Perinneympäristön kasvillisuus on monipuolista ja alueelta löytyy niin hakamaita, luonnonniittyjä, sekametsälaitumia kuin kuusimetsälaidunta ja kalliokettoa. Kohde on maisemakuvallisesti ja lajistoltaan arvokas.

Aluetta tulee hoitaa perinnebiotoopin arvot turvaten. Maisemassa tulee kiinnittää huomiota alueen monimuotoisen puuston säilymiseen.

Kohde on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopeiksi Päijät-Hämeen perinnemaisemaselvityksessä.

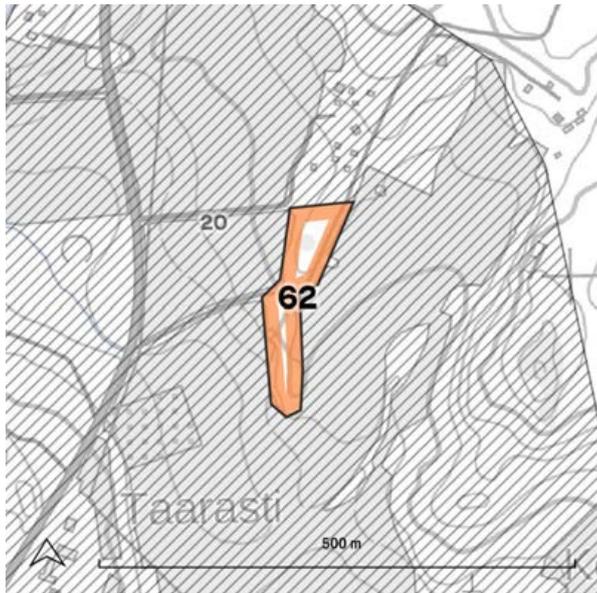
Akkalan perinnelaidun rajautuu paikallisesti arvokkaan rakennetun ympäristön kohteeseen.

Alla: Akkalan perinnelaidun näkyy Evattujärven yli monilajisena metsänä.

Lähteet: 12, 32

62 Taarastin perinneympäristö

Taarastin perinneympäristö sijaitsee Immilän kylässä Immilän-Uudenkylän laakson alueella. Alue on kalliainen peltojen keskeltä kohoava kapea kieleke, jolla kasvaa ketokasvillisuutta, mäntyä ja katajia.

Taarastin alueella on tehty runsaasti rautakautisia esinelöytöjä metallinilmainsiharrastajien toimesta. Alueella on mahdollisesti rautakautinen hautapaikka.

Taarastin kallioketo on merkittävä osa peltomaisemaa ja sitä kohden avautuu hienot näkymät Niementieltä. Alue on maisemakuvallisesti, historiallisesti ja lajistoltaan arvokas.

Taarastin aluetta tulee hoitaa sen perinneympäristön luontoarvojen säilyminen turvaten. Alueen puoliavoin reunavyöhyke suhteessa peltomaisemaan tulee säilyttää.

Kohde on luokiteltu maakunnallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi Päijät-Hämeen perinnetuomareiden selvityksessä.

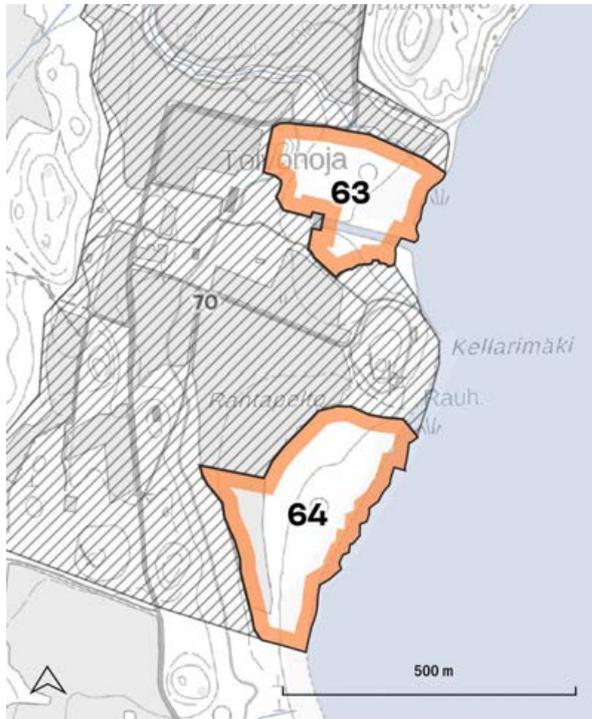
Taarastin alue sisältyy maakunnallisesti arvokkaisiin rakennetun kulttuuriympäristön rajaukseen sekä maisema-alueeseen. Alue on myös osa paikallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön kohdetta.

Alla: Taarastin kallioketo erottuu hyvin peltomaisemasta.

Lähteet: 6, 15, 32

63 Toivonojan perinnelaidun 64 Rantapellon perinnelaidun

Toivonojan ja Rantapellon perinnelaitumet sijaitsevat Sylvöjärven länsirannalla Toivonojan kartanon tiluksilla. Kohteet sijoittuvat Immilän-Uudenkylän laakson maisematyyppin alueelle.

Kohderajauksiin on otettu mukaan rantaan rajautuvat perinnebiotoopit. Lisäksi kartanon pihapiirissä on perinneyksiksi luokiteltua aluetta. Toivonojan rantaniitty on ollut aiemmin laidunnuksessa. Pohjoisemman niittyalueen halki kulkee Toivonojan kartanolle kaitettu yhteys venevalkamaan.

Perinnelaitumet ovat maisemakuvallisesti ja lajistoltaan arvokkaita kohteita. Niitä tulee hoitaa perinnebiotoopin luontoarvot turvaten.

Kohde on luokiteltu paikallisesti arvokkaaksi perinnebiotoopiksi Päijät-Hämeen perinne-maisemaselvityksessä.

Alueet sisältyvät valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaiden rakennetun kulttuuriympäristön kohderajauksiin. Alueet sisältyvät myös maakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajaukseen.

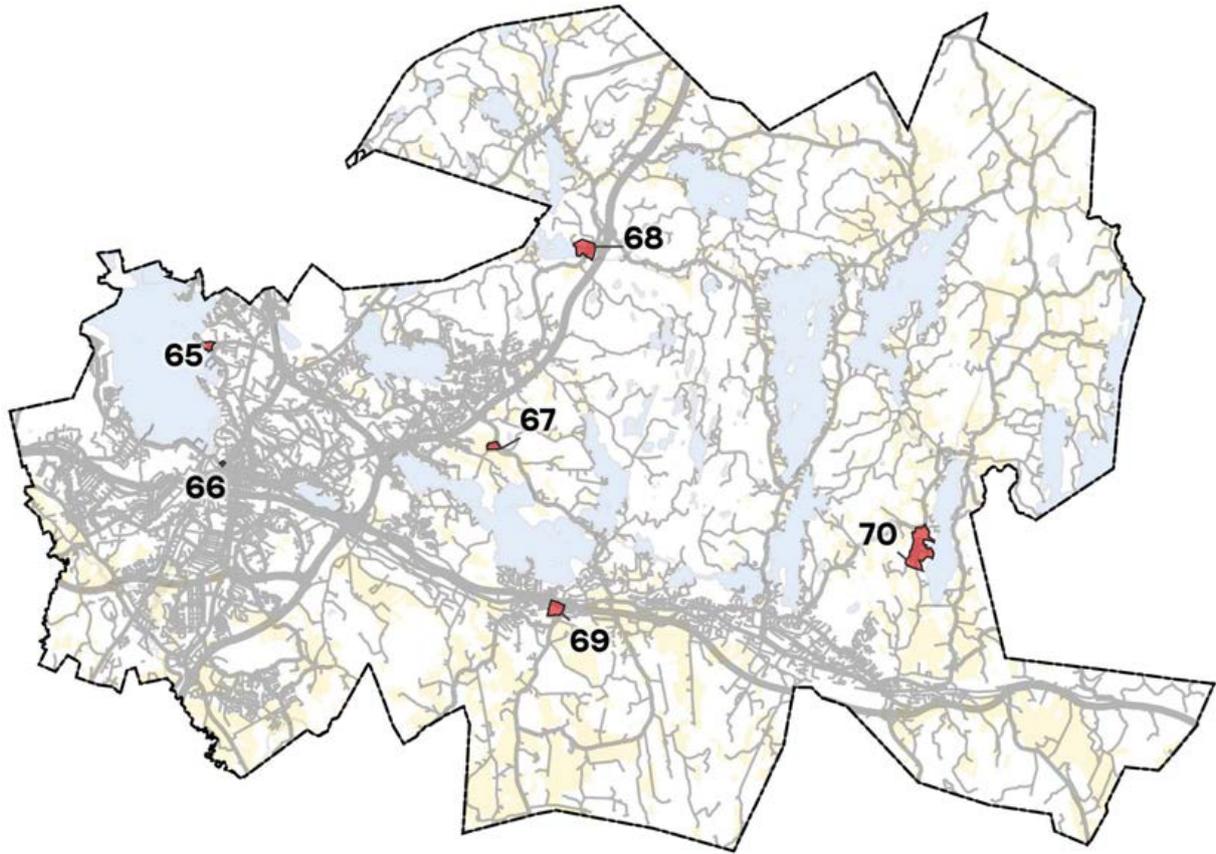

Lähteet: 32

Oikealla: Toivonojan perinneympäristöt sijoittuvat Sylvöjärven rannalle. (LK-BW)

Mukkulan kartano (LKKP)

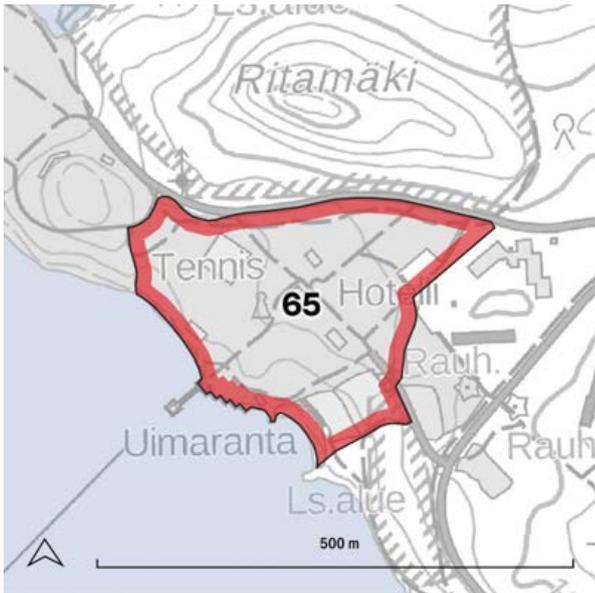
KARTANOMILJÖÖT

Kohteiden arvoluokat:
historiallinen arvo
maisemakuvallinen arvo
maisema-arkkitehtoninen arvo
symboli- ja identiteetti-arvo

Kartanot ovat merkityksellisiä ympäristöjä niin rakennusperinnön kuin maisema-arvojen kannalta. Niillä on pitkä historia ja vaikutus ympäristöönsä myös laajemmin.

Osa kartanoalueista on yksityisiä ja osa julkisessa käytössä. Kartanoihin liittyy usein hyvin suunniteltu puutarha sekä laajempi viheralue. Alueiden säilyminen vaatii suunnitelmallista hoitoa.

65 Mukkulan kartano

Yllä: Kartanorakennuksen läheisyydessä puistosommitelma on symmetrinen. Näkymä rakennuksen parvekkeelta kohti Vesijärveä.

Mukkulan kartano sijaitsee Vesijärven rannalla Vesijärven laakson alueella. Kartanopuiston takana sijaitsee Ritämäen metsäinen luonnonsuojelualue sekä Mukkulan keskusta.

Mukkulan kartanon historia ulottuu 1400-luvulle. 1800-luvun alussa kartanon puistoa ruvettiin kehittämään maisemapuistoksi ajan tyyllivirtausten mukaan. Puiston vanhimmat tammet ovat peräisin tältä ajalta. Kartanon alueella oli aiemmin huomattavasti enemmän rakennuksia kuin nykyisin. Varsinaisia puistosuunnitelmia kartanonpuistosta ei ole löydetty, eikä niitä ole välttämättä koskaan tehtykään. Aluetta on kehitetty paikan päällä syntyneiden ideoiden perusteella.

1959 alue siirtyi Lahden kaupungin omistukseen ja aluetta kehitettiin virkistys- ja matkailualueena. 2012 puisto päätettiin peruskorjata vanhaa 1800-luvun ilmettä kunnioittaen. Samaan aikaan kartanon alueelle laadittiin myös uusi asemakaava, jossa kartano puistoinen sai suojelumerkin.

Mukkulan kartanolle saavutaan koillisesta kartanon keskilinjaa pitkin. Rakennuksen edustalla on pyöreä istutusalue, jota kulkureitit reunustavat. Rakennukset sijoittuvat puistossa rinteeseen ylätasanteelle. Päärakennuksen lounaispuolella sijaitsee muurein terassoitu puutarha, jonka jatkeena on runko-orapihlajakujanne rantaan. Rannassa sijaitsevat uudemmat virkistyskäyttöä palvelevat rakenteet kuten sauna, uimaranta, kahvila terassirakenteineen sekä leikkipaikka. Mukkulan kartanopuiston on hyvin suosittu ulkoilualue. Itse rakennus on nykyään ravintola- ja hotellikäytössä.

Mukkulan kartanopuisto on maisemakuvallisesti, historiallisesti ja maisema-arkkitehtonisesti arvokas kokonaisuus. Sillä on myös merkitys Mukkulan identiteetille yhteisenä toiminnallisena puistoalueena.

Kartanopuisto on kunnostettu historialliset arvot huomioiden. Puistoon on tehty hoitosuunnitelma, jota tulee noudattaa.

Kuvat viereisellä sivulla: Saapumissuunta kartanon päärakennukselle. Rakennuksen edustalla on edelleen pyöreä istutussommitelma.

Alue on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

Mukkulan kartanopuisto on merkitty asema-kaavassa alueeksi, jonka kulttuurihistorialliset rakennukset ja erityispiirteet säilytetään. Kaavamääräyksessä todetaan, että alueella ovat sallittuja vain sellaiset toimenpiteet ja toiminnot, jotka sopivat kartanopuiston luonteeseen.

66 Lahden kartano

Lahden kartano sijaitsee Lahden keskustan länsilaidalla Vesijärven laaksossa. Kartano pihoi-
neen sijoittuu ruutukaavakeskustan sekä Lahden
Kisapuiston ja Pikku-Vesijärven muodostaman
kokonaisuuden väliin, eräänlaiseen kaupunkira-
kenteelliseen nivelkohtaan.

Lahden kartano on ollut 1500-luvulta lähtien
yksi Lahden kylän tärkeimpiä tiloja. Sen histo-
ria liittyy kiinteästi Lahden historiaan. Kartanon
omisti 1800-1900-lukujen vaihteessa August
Fellman, jonka vaimo Ida kauniisti kartanonpuu-
tarhaa, jossa jo aiemminkin oli ollut puutarha ja
kasvillisuutta. Lahden kylä paloi vuonna 1877,
mutta kartano säästy palolta. Fellmannien ajoilta
puutarhasta on mahdollisesti säilynyt muutamia
puita, mutta pääosa puustosta on istutettu karta-
non tultua Lahden kaupungin omistukseen 1924.

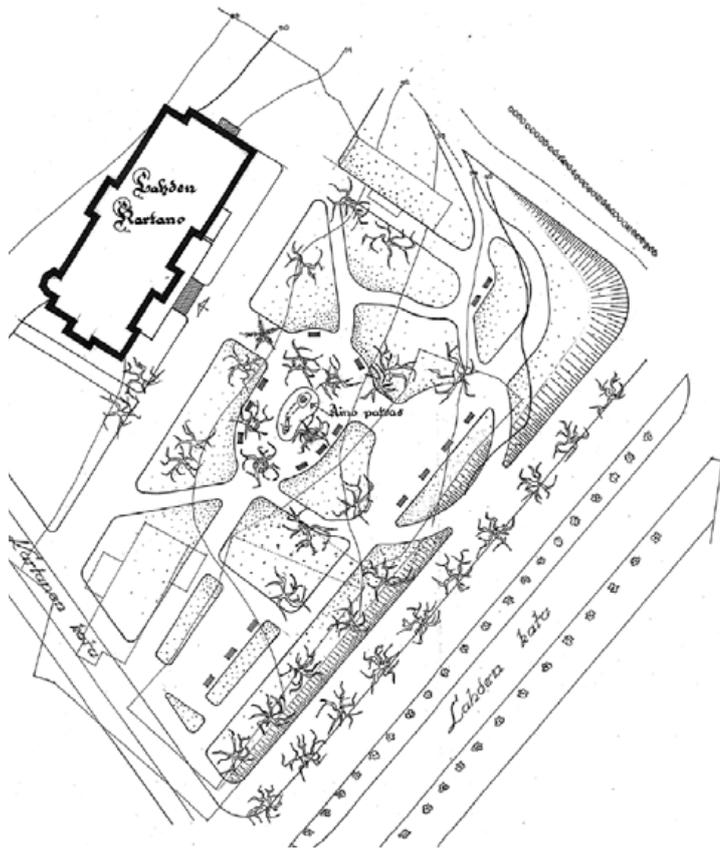
Puiston nykyinen ilme pohjautuu 1950-luvun
jäsentelyyn. Puiston ytimessä on suihkulähde, jo-
hon on sijoitettu kuvanveistäjä Emil Wikströmin
Aino-veistos vuodelta 1909. Suihkulähdettä ym-
pärii liuskekivikiveys.

1950-luvulla Lahdenkadulta johti puistoon
leveät pengertportaat kohtia suihkulähdettä.
Alueelle sijoitettiin myös hiekka-alueita lasten
leikkiä ja pallopelejä varten.

*Vieressä: Kartanorakennus puistosta katsoen.
Alla: Aino-veistos on edelleen puiston sydän.*

Aino-patsaan sijoitusehdotus Lahden kartanon puistoon vuonna 1949.

Kartanonpuisto päätettiin peruskorjata vuonna 2017, kun päärakennuksessa toimiva historiallinen museo oli kunnostustyön alla. Puiston liittyminen kaupunkirakenteeseen muuttui, kun viereinen linja-autoasema siirtyi toisaalle ja rakennusten välitse rakennettiin uusi katuyhteys.

Puiston kunnostuksessa lähtökohtana on ollut 1950-60-lukujen jäsentely. Kadun ja puiston välistä yhteyttä avarrettiin poistamalla alueelle itsestään kasvanutta puustoa ja yhteys Lahdenkadulle toteutettiin puiston itäkulmaan vanhan pengerportaan sijasta. Leikkialueet poistettiin ja alueesta pyrittiin saamaan puoliavoin, viihtyisä oleskelualue. Puiston peruskorjaus valmistui 2023, lukuunottamatta rakennukseen liittyviä viimeistelyitä.

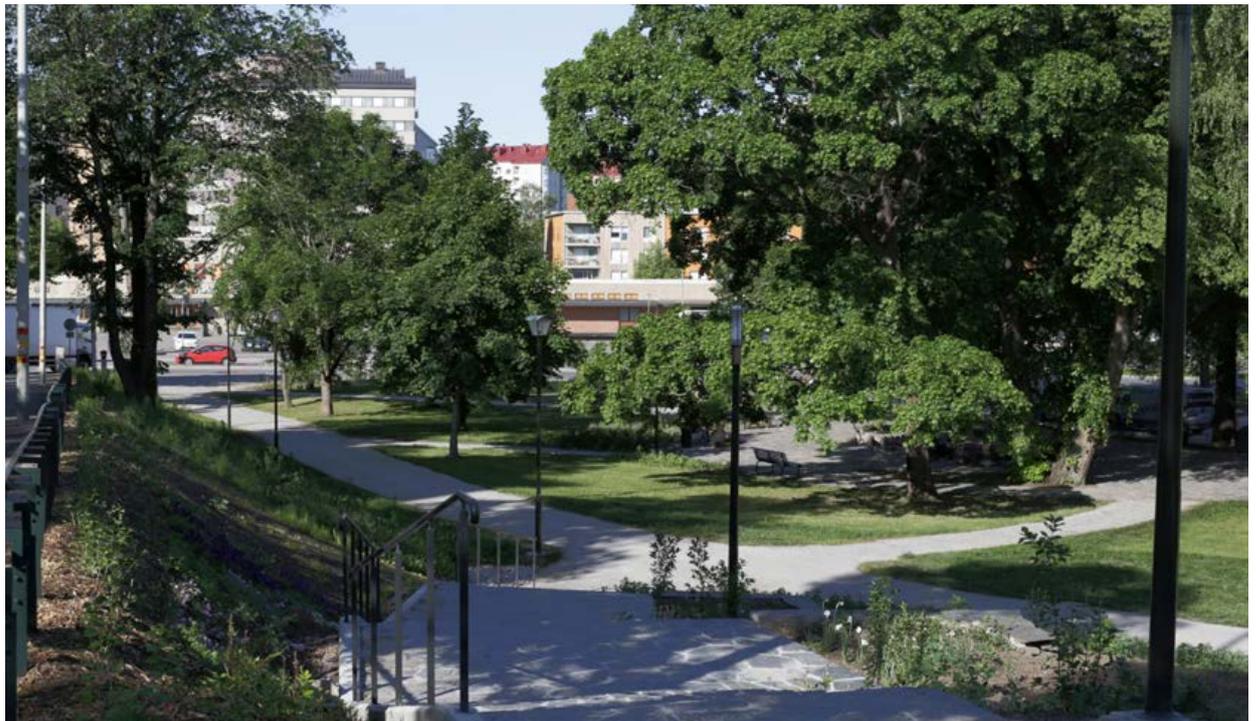
Lahden kartanon alue on kaupunkirakenteellisesti, ja maisema-arkkitehtonisesti arvokas puistoalue. Lahden kartanonpuistoa tulee hoitaa alueelle tehdyn hoitosuunnitelman mukaan. Alueen ilme tulee säilyttää 1950-60 -lukujen mukaisena.

Alue on maakunnallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde. Kartanorakennus on paikallisesti arvokas rakennetun ympäristön kohde.

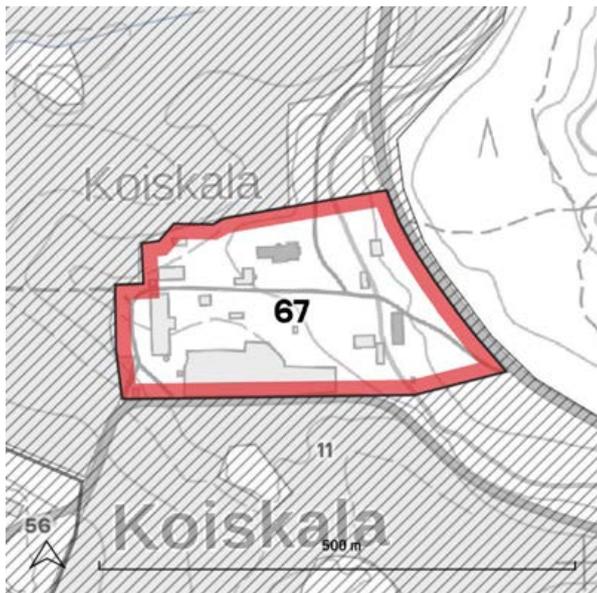
Alue on asemakaavoitettu museorakennusten korttelialueeksi, jolla ympäristö säilytetään. Kaavamääräyksen mukaan rakennusta ympäröivä vanha puisto tulee säilyttää ja sen historiallista luonnetta tulee korostaa.

Alla: Peruskorjauksen yhteydessä rakennettiin Lahdenkadulta uusi porrasyhteys puistoon.

Lähteet: 2, 3, 21, 64, 65

67 Koiskalan kartano

Koiskalan kartano sijaitsee Kymijärven pohjoispuolella osana Koiskalan laajempaa kulttuurimaisema-aluetta. Kartanon koillispuolella on Sietikan lampi ja metsäistä selännettä. Alue kuuluu Karisto-Koiskala-Kunnaksen seutuun, jolle ovat tyypillisiä itä-länsisuuntaiset avoimet viljelylaaksot.

Koiskalan kartanon historia ulottuu vuoteen 1650. Kartanon puistoalue on ulottunut 1800-luvulla Sietikan lammelle asti. Kartanon puutarhasa viljeltiin kukkia ja hyötykasveja. Kasvitarha ja kasvihuoneet oli sijoitettu puutarhan eteläosaan. Kartanon muotopuutarha uudistettiin 1926 Paul Olssonin suunnitelman mukaan. Olssonin suunnitelmassa kartanon edestä lähti suora hiekkakäytävä, jota rytmitti kaksi luonnonkivipengertä. Puutarhaan toteutettiin myös istutuspyöriö ja tenniskenttä. Alueella on runsaasti vanhaa puustoa.

Koiskalan kartanon pihapiiri liittyy Koiskalan laajempaan kulttuurimaisemaan ja on alueen maisemassa kiintopiste. Pihapiirin rakennukset ja monilajinen puusto erottuvat maisemassa. Kartanon puutarhassa on säilynyt osia Paul Olssonin suunnitelmasta. Puutarhaa on kunnostettu pikkuhiljaa kulttuuriarvot huomioiden.

Kartanokokonaisuus on maisemassa merkittävä maamerkki ja myös sen alueelta aukeaa pitkiä näkymiä ympäröivään viljelymaisemaan. Alue on maisemakuvallisesti ja historiallisesti merkittävä. Kartanopuistolla on myös maisema-arkkitehtonista arvoa. Alueen arvoja tulee vaalia. Kartanon puiston historiallisena esikuvana voidaan pitää 1920-luvun suunnitelmia.

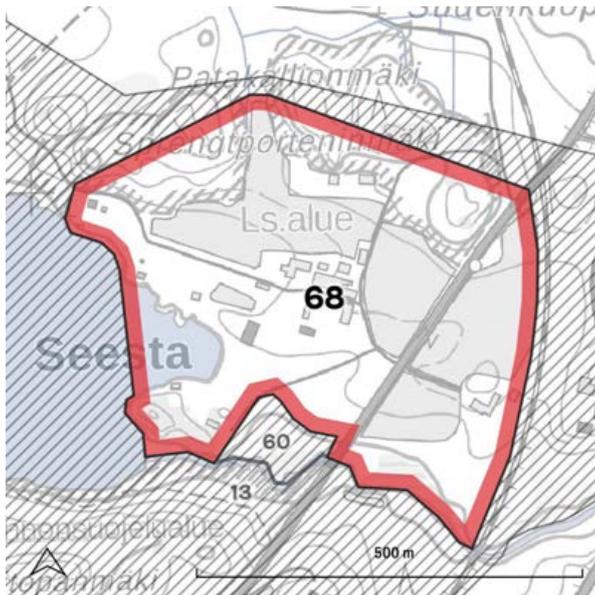
Alue on valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö sekä osa maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

Yllä: Koiskalan kartano on yksityisomistuksessa. Kartanorakennukset erottuvat Koivukummunkadulta. Alla: Koiskalan kartanon putarha ennen vuotta 1931.

Lähteet: 2, 3, 6, 11, 21

68 Seestan kartano

Seestan kartano sijaitsee Lahden pohjoisosissa Kivijärven rannalla. Alue sijoittuu usean maisematyyppin solmukohtaan. Kivijärvi erottaa Pesäkallio-Viuha-Pyhäntaan, Oksjärvi-Pärnämäen sekä Kalliojärven selännealueita. Kartanon alue sijaitsee Seestaanjoen pohjoispuolella ja on rajattu osaksi Oksjärvi-Pärnämäen selänneitä.

Seestan kartanon historia ulottuu vuoteen 1662. Kartanon tunnetuin omistaja lienee Yrjö Maunu (Göran Magnus) Sprengtporten, jonka omistuksessa kartano oli vuosina 1782-1790. Oleskellessaan kartanossa Sprengtporten kirjoitti runoja, luonnosteli proosateostaan "Mitt Lugn" sekä luonnosteli tussipiirroksin kartanorakennusta ja siihen liittyvää kukkatarhaa sekä puistosuunnitelmaa. Suunnitelmat eivät kuitenkaan toteutuneet, mutta Sprengtportenin muisto on säilynyt alueen nimistössä. Kartano siirtyi nykyiselle omistajasuvulle 1791.

Kartanon päärakennuksen edustalla on ovaalin muotoinen nurmiaukio, jonka keskellä on pyöreä istutusryhmä. Alkuperäinen muoto hävitettiin 1980-luvulla, mutta se palautettiin samantapaisena 2000-luvun alussa. Rakennuksen takana, järven puolella on ympyränmuotoinen kulkureitti, jonka muoto on säilynyt vähintään 1930-luvulta.

Kartano ei juurikaan näy Seestantielle. Tietä vasten on istutettu peittävä kuusiaita, joka toisaalta sopii hyvin kartanomiljööseen.

Seestan kartanoalue on maisemakuvallisesti, historiallisesti ja maisema-arkkitehtonisesti arvokas ympäristö. Alueen kulttuurihistoriallisia arvoja tulee vaalia. Piha-alueen suunnittelussa on syytä tavoitella rakennuksen aikakauteen soveltuva kasvillisuutta ja tyyllisuutta.

Alue on valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö sekä osa maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Seestan kartanoalue on suojeltu rakennussuojelulailla.

*Yllä: Seestan kartanon
päärakennus 1910-luvulla.
Alla: Seestan kartano
ei näy viereiseltä
Seestantieltä*

**Kuva: Museovirasto, Historian kuvakokoelma,
kuvaaja Signe Brander**

69 Erstan kartano

Erstan kartano sijaitsee Salpausselän eteläisellä rinteellä. Alueen pohjoispuolitse kulkee valtatie 12 ja eteläpuolitse Lahti-Pietari rautatie. Alue on osa Nastolan nauhataajamaa.

Erstan kartanon historia tunnetaan vuoteen 1651 asti. Alunperin kartano sijaitsi nykyisellä Vanhankartanonmäellä. Nykyiselle paikalleen Erstan kartano sijoittui 1800-luvulla. Kartanon nimen kerrotaankin saaneen nimensä 1830-luvulla silloisen omistajansa Erik Johan Trålen nimikirjaimista. Kartanon päärakennus ja toinen sivurakennuksista ovat 1830-luvuilta. Kokonaisuuteen kuuluu useita eri-ikäisiä rakennuksia.

Kartanon päärakennukseen liittyy vihreä puutarha. Etupiha ja rakennuksen ympäristö ovat olleet koristepuutarhana ja hyötykasviviljelykset ovat sijainneet puutarhan eteläpäässä. Kartanopuutarhan länsipuolinen metsäinen osa on peräisin 1900-luvun alusta.

Rakennuksen eteläpuolelta lähtee kulkureitti kartanon keskiakselia pitkin. Aivan rakennuksen edustalla on ollut kaareva reittisommitelma, joka on korvautunut aukiomaisemmalla tilalla. Avoin nurmipiha laskee loivasti kohti etelää.

Etupuutarhassa laajaa nurmikenttää ja sillä kasvavia kookkaita puita sekä kukka- ja pensastutuksia kiertää kaareva kulkureitti molemmin puolin. Isojaon aikaisessa kartassa kaarevat kulkureitit ovat olleet muodoltaan täsmällisempiä ja niiden läpi on kulkenut pienemmät polut ristiin. 1911 kartassa etupuutarhan muotokieli on jo muuttunut pehmeämmäksi ja keskialuetta kiertäviä kulkuraitteja on molemmin puolin kaksi rinnakkaista. Nykyinen pisaranmuotoinen kulkureitti on nähtävissä 1949 vuoden ilmakuvassa.

Kartanon pihapiiriä rajaavat ja halkovat liikeneympäristöt, mikä on heikentänyt kartanon maisemallista merkitystä maamerkinä. Kartanonaluetta alunperin ympäröineet avoimet viljelymaisemat ovat kutistuneet pieniksi peltoaukeiksi rakennuksen itä- ja eteläpuolella.

Erstan kartano vasemmalla 1900-luvun alku ja oikealla 1911. KA, HMMT

Kartanon puisto ja monipuolinen iäkäs rakennuskanta sekä puisto muodostavat nykyiselläänkin edustavan historiallisen maisemakokonaisuuden. Kartano pihapiireineen on kaupunkirakenteellisesti, maisemakuvallisesti, historiallisesti ja maisema-arkkitehtonisesti arvokas. Alueen vanhaa puustoa tulee vaalia. Kartanon päärakennuksen puistoalueen historiallinen ilme tulee säilyttää. Avoimet näkymät ympäristöstä kartanon suuntaan tulee säilyttää.

Erstan kartanoalue on valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö sekä osa maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Kartanon päärakennus pihapiireineen on suojeltu rakennussuojelulailla.

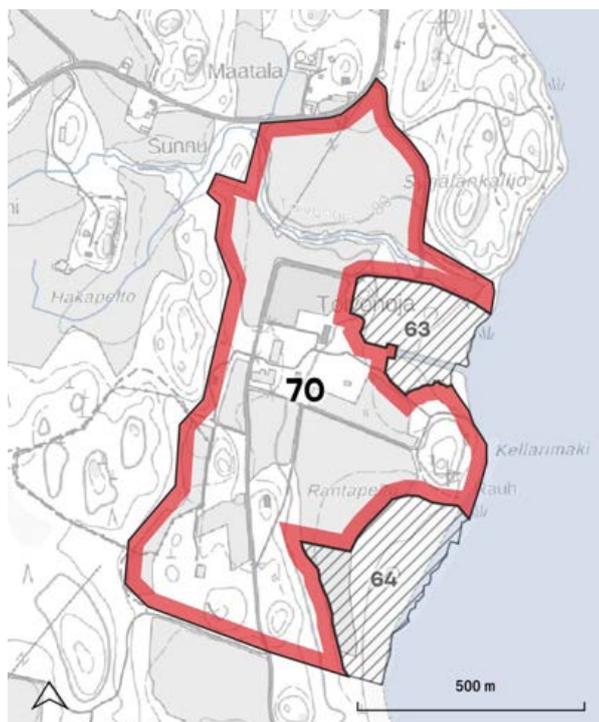
Erstan kartano ympäristöineen on suojeltu asemakaavalla. Kaavamääräyksissä on otettu kantaa ympäristön säilymiseen ja sekä rakentamisen että istutusten soveltuvuudesta kartanomiljööseen. Rakennettuja alueita ympäröi maisemallisesti arvokas peltoalue, joka on pyrittävä säilyttämään viljelykäytössä.

*Yllä: Erstan kartanon päärakennus etupihan suunnasta.
Alla: Näkymä kartanon päärakennuksen edustalta kohti etelää.*

Lähteet: 2, 8, 9, 13, 64

70 Toivonojan kartano

Toivonoja sijaitsee Sylvöjärven länsirannalla. Alue on osa Immilä-Uudenkylän laakson maisematyyppiä joka kulkee Ruuhijärveltä etelä-kaakon suuntaan kohti Salpausselkää.

Toivonojan kartanosta pääosa on entistä Sipilän ratsutilaa, joka jaettiin vuonna 1783 kahteen osaan, Sipilään ja Toivonojaan. Kartanon nykyisen päärakennuksen keskiosa on vuodelta 1807. Kartanoa uudistettiin voimakkaasti 1870-luvulla. Mittavat korjaus- ja muutostyöt aiheuttivat vararikon, jonka seurauksena 1879 Toivonojasta erotettiin Uudenkylän kartano.

1800-luvulla Toivonojalla harjoitettiin maanviljelystä ja karjanhoitoa sekä kalastusta. Uudistusten jälkeisissä valokuvissa myös Toivonojan puutarha on runsas. Rakennuksen itäpuolella sijaitsi ajan hengen mukainen pyöreä istutusryhmä. 1910-luvun kartassa rakennusta ympäröi puutarha-alue, jossa risteilee runsas polkuverkosto. Alavalla ranta-alueella on kanaalimainen vesiyhteys puutarhasta järvelle.

Toivonojan puutarhan nykyinen ilme on 2000-luvun alusta maisema-arkkitehti Lars Barnön käsialaa. Suunnitelman lähtökohtana ei ollut tietyn historiallisen aikakauden tilanteen pa-

lauttaminen. Puutarhan ilme oli vaihdellut aikakausien saatossa runsaastikin. Suunnitelmassa pyrittiin säilyttämään vanhaa puustoa ja kasvillisuutta mahdollisuuksien mukaan. Suunnitelma on klassinen ja siinä on keskeisenä teemana aksiaalisommitelmat. Kartanolta rantaan johtaa koivukuja, samoin rakennuksen edustalla on koivukujanne. Portilta katsoen rakennus jää kasvillisuuden peittoon.

Kartanorakennusta puutarhoineen ympäröivät avoimet peltoalueet. Pohjoispuolella kulkee mutkittleva Toivonoja. Rannassa sijaitsevat perinneympäristöalueet on rajattu omiksi kohteikseen.

Toivonojan kartano on maisemakuvallisesti ja historiallisesti arvokas alue. Kartanon puutarha on suunniteltu kartanomiljööseen sopivaksi. Alueen vanhaa puustoa tulee vaalia ja puistosomitelmaa noudattaa. Ympäröivät peltoaukeat tulee säilyttää avoimina ja purouman historiallinen linjaus säilyttää.

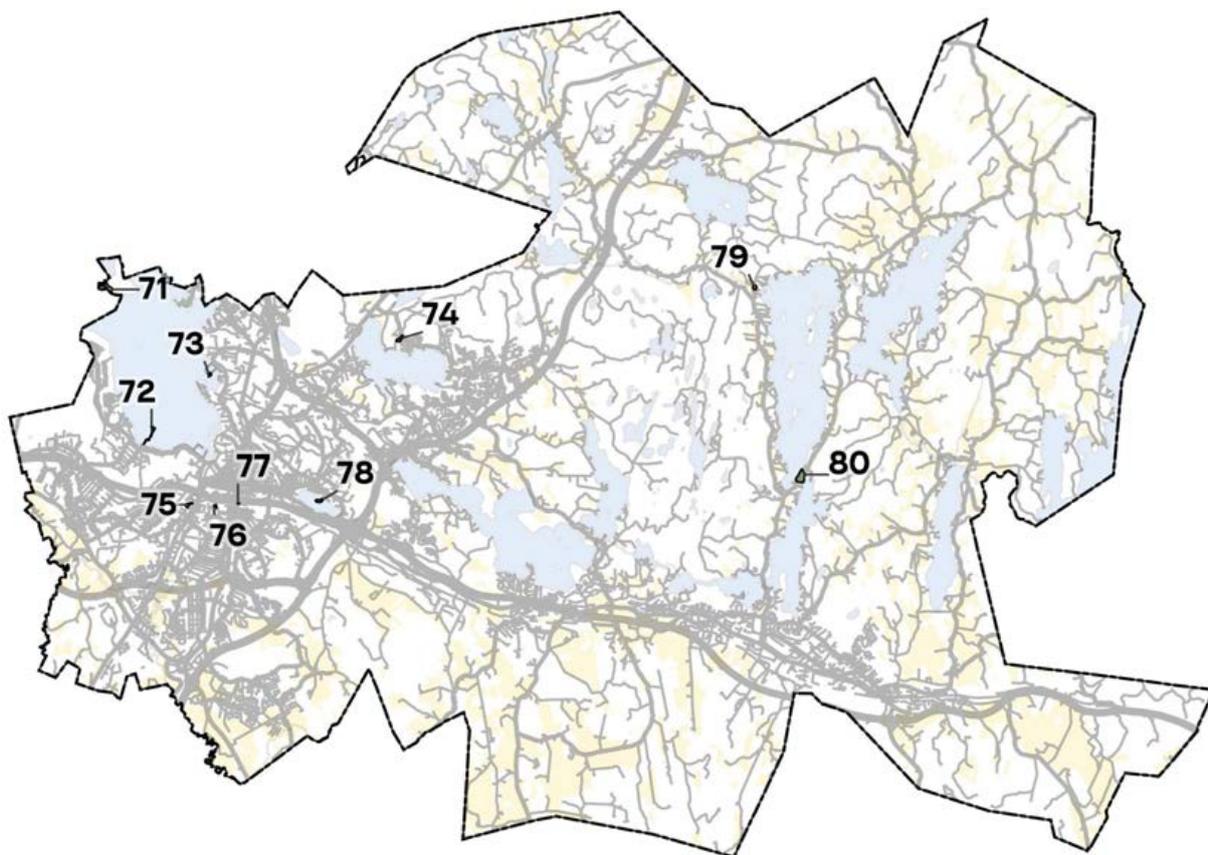
Toivonoja on valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö sekä osa maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

Ylimpänä: Toivonojan kartanolle johtaa koivukuja, joka näkyy Toivonojantieltä.

Myllysaari

PIHAPIIRIT

Kohteiden arvoluokat:
alkuperäisyysarvo
historiallinen arvo
maisemakuvallinen arvo

Kohteet ovat vanhoja hyvin säilyneitä pihapiirejä, jotka ovat säilyttäneet hyvin historiallisen ilmeensä tai erottuvat alueella erityisen monimuotoisina ja viihtyisinä ympäristöinä. Rakennukset ja pihapiiri muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden.

Alueiden hoitaminen edellyttää suunnitelmallisuutta, jotta pihapiirien ominaispiirteet voivat säilyä.

71 Enonsaaren ranta ja pihapiiri

Enonsaari sijaitsee Vesijärvellä Enonselän keskiosassa. Saari nousee järven pinnasta 51 metriä ylemmäs ja on selkeä kiintopiste monesta suunnasta katsottaessa.

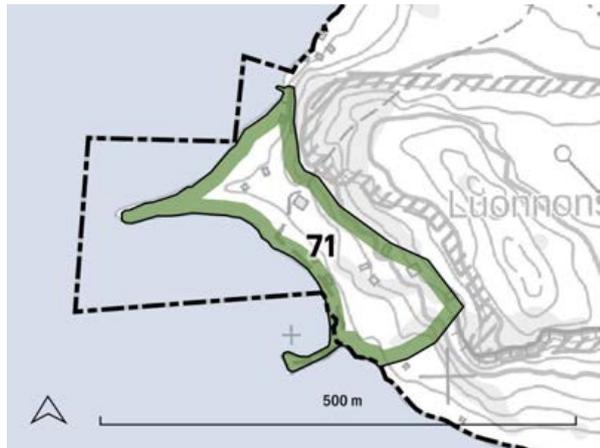
Enonsaari tuli kaupunkilaisten kesänviettopaikaksi 1900-luvun alussa, jolloin saaren eteläosaan syntyi huvilamiljö. Saaren Siesta-nimisellä tilalla oli alunperin kalastusmaja. Nykyinen huvilarakennus rakennettiin vuosina 1917-1918. Lahden kaupunki hankki tilan uima- ja retkeilytoimintaa varten 1951. Vuonna 1998 laaditussa osayleiskaavassa Siesta-huvila sekä neljä muuta huvilarakennusta suojeltiin.

Ranta on nykyisin julkisessa retkeily- ja uimarakäytössä. Siesta-huvila on vastikään kunnostettu ja toimii kahvilana. Ranta ja pihapiiri ovat puoliavointa niittymäistä tilaa. Puusto on lajistoltaan mäntyvaltaista.

Enonsaaren ranta-alue on maisemakuvallisesti arvokas. Alueen historiallinen merkitys virkistyspaikkana tuo alueelle myös symboli- ja identiteettiä. Enonsaaren ranta tulee säilyttää julkisena virkistysalueena ja sen puoliavointa ilmettä tulee vaalia. Niittymäisyys ja mäntyjen muodostama maisemakuva ovat alueelle ominaisia.

Enonsaari on maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Siesta-huvila on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

Lähteet: 3, 20

Yllä: Siesta-huvila on Enonsaaren maamerkkirakennus.
Alla: Enonsaaren virkistysrantaa.

72 Myllysaari

Myllysaari muodostuu kokonaisuudesta, jossa varsinaiseen Myllysaareen johtaa saarten ja siltojen ketju. Alue sijaitsee Vesijärven etelärannalla, aivan Salpausselän rinteiden pohjoispuolella. Alue on osa Vesijärven laakson maisematyyppiä.

Myllysaari on ollut vanhastaan lahtelaisten kesäviettäpaikka. Alueen maamerkki, Lahden Purjehdusseuran paviljonkirakennus, valmistui 1910. Saarelta on myös löytynyt rautakautinen hauta paviljongin rakentamisen yhteydessä. Paviljongin

ympäristö on istutettu 1930-luvulla kaikki silloin Suomessa viihtyneet jalopuut Lahden purjehdusseuran kommodori Johan Kempin toimesta. Osa puista on edelleen löydettävissä. Kävely-yhteys Myllysaareen siltojen ja tekosaarien kautta on tehty 1980-luvun alussa.

Myllysaari on viehättävä pieni saari, jossa vene-laiturit ja rakennukset ovat merkittävässä osassa alueen maisemakuvan muodostumiselle. Kapeita yhteyssiltoja pitkin mahtuu kulkemaan huoltoajo, mutta niiden luonne on kuitenkin jalankulkumainen.

Myllysaarella on merkittävä maisemakuvallinen, historiallinen sekä identiteettiarvo. Alueelta aukeaa hienoja näkymiä kohti Vesijärveä, Ankkuria ja Lahden satamaa.

Myllysaaren vanhaa puustoa tulee vaalia. Alueen silhuetti kaukomaisemassa tulee säilyttää. Yhteyssiltojen mittakaava tulee säilyttää.

Myllysaari on maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Myllysaaren pohjoisin saari on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde. Paviljonkirakennus sekä pihapiirin ympäristö puustoineen on asemakavalla suojeltu.

Lähteet: 2, 3, 6, 23

Alla: Paviljonkirakennus on merkittävä maamerkki myös veneellä saavuttaessa.

73 Kahvisaari

Kahvisaari sijaitsee Vesijärven koillisrannalla Niemen venesataman yhteydessä. Alue kuuluu Vesijärven laakson maisematyyppiin.

Kahvisaaren historia liittyy Niemen sataman vieressä sijaitsevan Lahden Polttimo Oy:n historiaan. Yhtiön perustaja Ferdinand Frigrén osti Kahvisaaren eli Vähäsaaren 1897 ja rakennutti saareen huvilan kesänviettopaikaksi. Lah-

den kaupunki osti saaren rakennuksineen 1940. Vuonna 1964 saari luovutettiin Vesisamoilijoiden käyttöön, jotka rakensivat alueelle mm. kanoottivajoja ja saunan.

Kahvisaari on yhdistetty maapenkereellä Niemen satamaan. Penger on rakennettu 1960-luvun lopulla.

Kahvisaarelle luonteenomaista on pienipiirteisyys. Alueella on vielä jäljellä vanhoja perennastutuksia ja siltä aukeavat näkymät laajasti eri suuntiin Niemenrantaan, Ruoriniemeen ja Vesijärvelle.

Kahvisaarella on merkittävää kaupunkirakenteellista, maisemallista ja historiallista arvoa. Alueen pienipiirteisyys tulee säilyttää. Olevaa kasvillisuutta tulee vaalia. Alueen silhuetti kauko- maisemassa tulee säilyttää.

Kahvisaaren huvilarakennus ympäristöineen on paikallisesti arvokas rakennetun ympäristön kohde. Kahvisaaren asemakaavassa on alueen ympäristöä, maisemaa ja puustoa koskevia kaavamääräyksiä.

Alla: Kahvisaaren huvilarakennus piiloutuu pihapuuston suojiin.

Lähteet: 3, 23

74 Viuhan vanha pihapiiri

Viuhan vanha pihapiiri sijoittuu Alasenjärven pohjoispuolelle, Pesäkallio-Viuha-Pyhäntaan kallioselänteen maisematyyppialueelle. Alueelle tyypillisiä ovat voimakkaat ja laajat kallioselänteiden alueet, joiden väliin jää kapeita mutkittelevia laaksopainanteita. Viuha sijoittuu alueen eteläosaan.

Viuha on ollut aikoinaan Seestan kartanoon kuuluneen Sipuran säterin torppa. Paikalla on ollut talo ilmeisesti 1800-luvun puolivälistä lähtien. Torppa lunastettiin suvulle 1920-luvulla. Nykyinen talo on rakennettu 1940-luvulla.

Aluerajaukseen on sisällytetty Viuhan pihapiiri ja siihen liittyntä viljelymaisemaa uuden pientaloalueen länsipuolella. Pihapiirillä on kaupunkirakenteellista ja historiallista arvoa. Se on kasvillisuudeltaan huomattavan runsas ja perinneympäristöä on hoidettu vaalien. Kookkaampaa puustoa sijoittuu vasten viljelymaisemaa.

Peltomaiseman ja pihapiirin välinen reunavyöhyke sekä pihapiiri kokonaisuutena on maisemakuvallisesti merkittävä. Viljelymaisema vanhan pihapiirin ja uuden rakentamisen välissä tulee säilyttää avoimena. Pihapiirin perinteistä ilmettä ja monipuolista kasvillisuutta tulee edelleen vaalia.

Alla: Ylä-Viuhantie kulkee kohteen pihapiirin sivuitse. Maitolaituri jää tien toiselle puolelle.

Lähteet: 3, 28

75 Tornatorin vanha pihapiiri

Tornatorin alue sijoittuu I Salpausselän etelärin-
teelle, rautatien eteläpuolelle. Alue liittyy kiinte-
ästi taajamarakenteeseen.

Tornatorin alueella sijaitsi Rullatehdas ja Puuse-
päntehdas. Entisen tehdasalueen pohjoispuolella
on vanha Rullatehtaan, vuonna 1888 valmistu-
nut, tehtaanjohtajan huvila, jota ympäröi vihreä
pihapiiri. Rakennusten etupihan puolella sijaitsi
maisemapuutarhatyylinen osa mutkittelevine
polkuineen, joiden varsille oli sijoituttettu leväh-

dyspaikkoja. Rakennuksen taakse sijoittui hyöty-
puutarha. Tornatorin huvilan jatkeena radan ete-
läpuolella on myös ratakartijan asunto, joka liittyy
Mytjäisten rautatievarikon aluekokonaisuuteen.

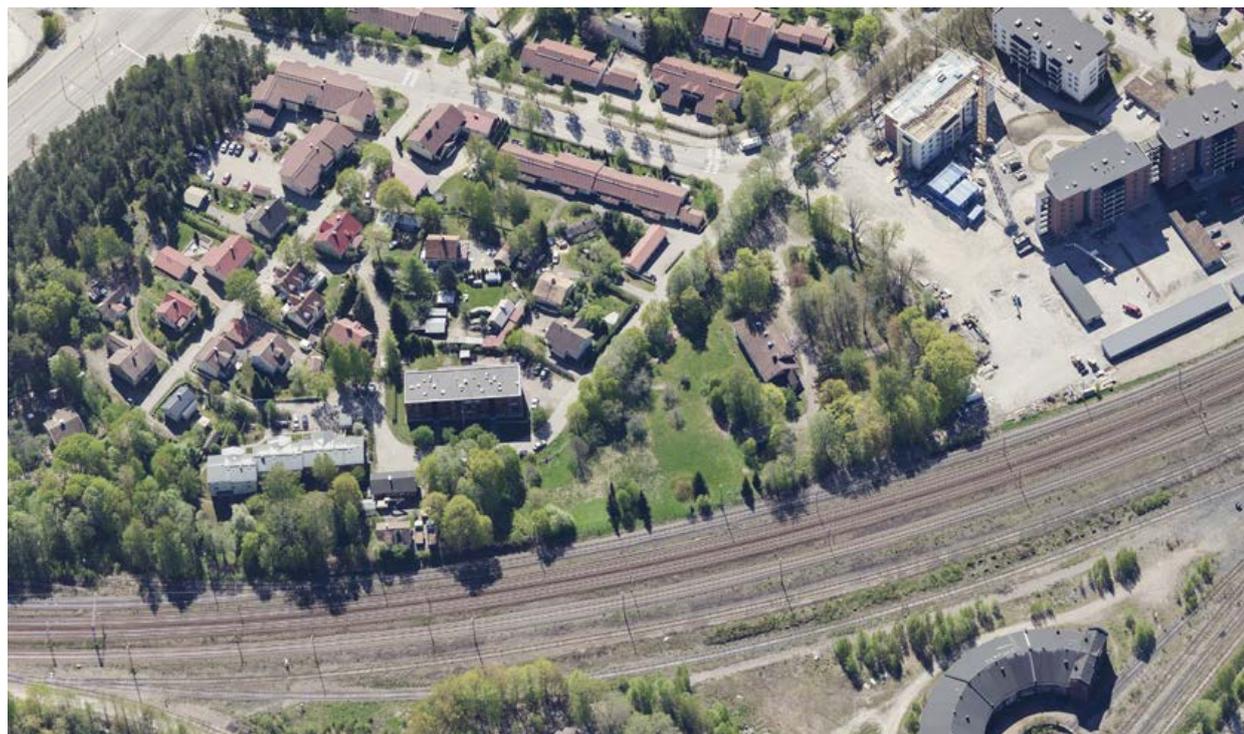
Laajempi tehdasalue on muuntunut suurelta
osin nykyaikaiseen asuinrakentamiseen. Teh-
taanjohtajan huvilan alueella etupihan puu-
tarha-arkkitehtuurin muoto on hyvin säilynyt.
Alueen puut ovat vanhoja ja keskeinen reitistö
on havaittavissa. Takapihan hyötypuutarha on
nykyään enimmiltä osiltaan niittymäistä nurmea.

Tornatorin puutarha on ainoa tehdaspuistojen
edustaja Lahdessa. Kohde on maisemakuvalli-
sesti ja historiallisesti arvokas. Vanha puusto ja
ulkoalueiden kulttuurihistorialliset ja kaupunki-
kuvan kannalta arvokkaat ominaispiirteet tulee
säilyttää. Alueella tulee suosia alkuperäistä kas-
vilajistoa.

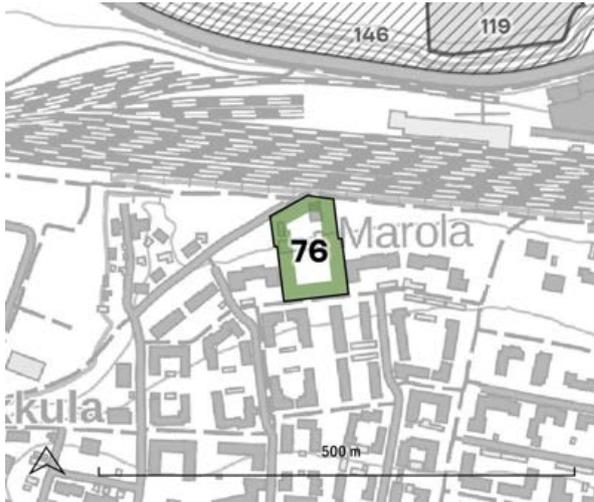
*Tornatorin ja ratakartijan talon alueet ovat maa-
kunnallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriym-
päristön kohteita. Tornatorin alue on paikallisesti
arvokas rakennetun ympäristön kohte. Alueet on
suojeltu asemakaavalla. Ratakartijan talo pihapi-
reineen on osa valtakunnallisesti arvokasta ra-
kennetun kulttuuriympäristön aluetta. Kohde on
myös rautatiesopimuksella suojeltu.*

Lähteet: 2, 6, 21, 22, 23

Alla: Tornatorin alueen viistokuva 2019. (LK-BW)

76 Yli-Marolan pihapiiri

Yli-Marolan pihapiiri sijoittuu I Salpausselän etelärinteeseen Radiomäen ja ratapihan eteläpuolelle. Alue liittyy kiinteästi taajamarakenteseen.

Yli-Marola on yksi Lahden kylän vanhoista kantataloista. Se siirrettiin nykyiselle paikalleen Lahden kylän palon jälkeen. Nykyinen päärakennus on vuodelta 1925 ja se on remontoitu 2022.

Yli-Marolan pihapiiri on poikkeuksellisen ehjä ja siihen kuuluu useita vanhoja talousrakennuksia. Alueen ympärille on rakennettu 1980-luvulla matalia asuinkerrostaloja.

Yli-Marolalla toimii kotieläinpiha ja siellä järjestetään 4H-yhdistyksen toimintaa. Pihapiirissä on perinteistä puutarhakasvillisuutta ja eläinaitausten reunoilla on kookasta puustoa. Pihapiirin eteläreunalta avautuu niittymäinen alue, Yli-Marolanpuisto, joka tuo hieman lisätilaa arvokkaalle kulttuuriympäristölle. Niittyä on hyödynnetty laidunnukseen.

Yli-Marola on maisemakuvallisesti ja historiallisesti merkittävä kohde. Perinnepihamainen miljöö tulee säilyttää ja niittymäinen alue pihapiirin eteläpuolella pitää avoimena tai puolivoimena.

Yli-Marola on paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Yli-Marolan pihapiiri on merkitty asemakaavassa säilytettäväksi ympäristöksi.

Alla: Yli-Marolan pihapiiriä.

Lähteet: 3, 23

77 Asemapäällikön talon pihapiiri

Asemapäällikön talo pihapiireineen sijaitsee Lahden rautatieaseman itäpuolella Salpausselän maisematyyppin alueella. Pihapiiri rajoittuu Askonkatuun, Lahden matkakakeskuksen laiturialueisiin ja rautatiealueeseen.

Asemapäälliköntalo on rakennettu 1912. Rakennukseen liittyvä puisto on osittain peräisin taloa edeltävältä ajalta, jolloin puisto liittyi vanhaan, nyt jo purettuun asemarakennukseen. Vanhasta asemapuistosta suuri osa on jäänyt rakentamisen alla ja viimeisenä muistumana on jäljellä Asemapäällikön talon pihapiiri. Piha-alueetta on ympäröinyt kaikilta sivuilta oraphilaja-aita. Rakennuksen eteläpuolella on ollut suorakulmainen nurmiparterri. Alueella oli myös hyötytarha.

Puiston historiallinen ilme palautettiin 2017 tehtyjen suunnitelmien mukaisesti. Asemapäälliköntalossa toimii kahvila ja pihapiiri on avoin kaikille.

Asemapäällikön talon pihapiiri on kaupunkirakenteellisesti ja puistohistoriallisesti merkittävä. Alueen historiallista ilmettä ja vanhaa puustoa tulee vaalia.

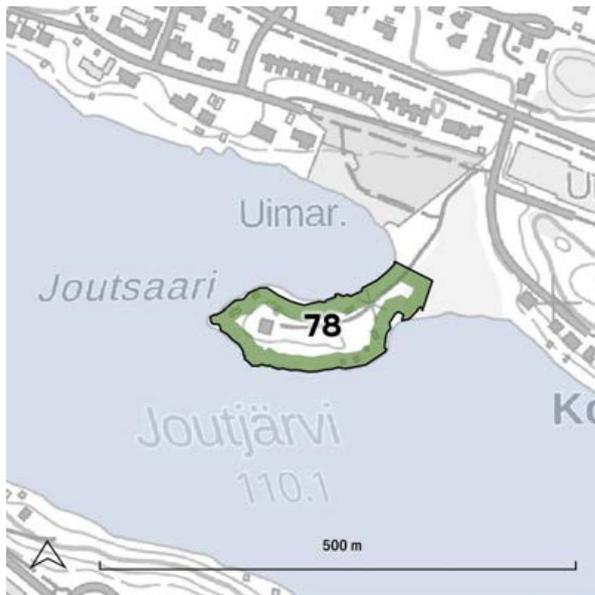
Alue on valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Rakennus on paikallisesti arvokas kohde. Rakennus pihapiireineen on suojeltu asemakaavalla.

Alla: Asemapäälliköntalo rautatien suunnasta.

Lähteet: 2, 3, 6, 76

78 Joutsaari

Joutsaari sijaitsee maisemallisesti näkyvässä paikalla keskellä Joutjärveä. I Salpausselän pohjoisrinteen puolella. Joutjärven rannoille sijoittuu pientalorakentamista ja virkistysaluita.

Joutsaareissa sijaitsee 1900-luvun alkupuolella valmistunut huvila. Alue on ollut yhdistysten kesäviettäpaikkana. Etelä- ja kaakkoisrannalla on 1950-luvun lopulla valmistuneita pieniä vuokramökkejä sekä saunarakennus.

Joutsaari on nimestään huolimatta niemi, joka on vehreä ja metsäinen. Alue on yksityisessä omistuksessa. Joutsaari on maisemakavallisesti ja kaupunkirakenteellisesti merkittävä viheralue.

Joutsaaren pienipiirteinen miljöö tulee säilyttää. Saaren rantaan sijoittuva puusto on järvimaiseman kannalta merkittävä. Alueella on yksittäisiä vanhoja maisemapuita, joita tulee vaalia. Alueella tulee suosia perinteiseen ympäristöön sopivia kasveja ja rakenteita.

Joutsaaren huvila pihapiireineen on paikallisesti arvokas rakennetun ympäristön kohde.

Lähteet: 3, 24

*Ylinnä: Joutsaaren huvilarakennus.
Keskellä: Rannan vuokramökit sopeutuvat maisemaan.
Alinna: Huvilan saunarannan ympäristöä.*

79 Jokelan ja Rehtilän pihapiirit

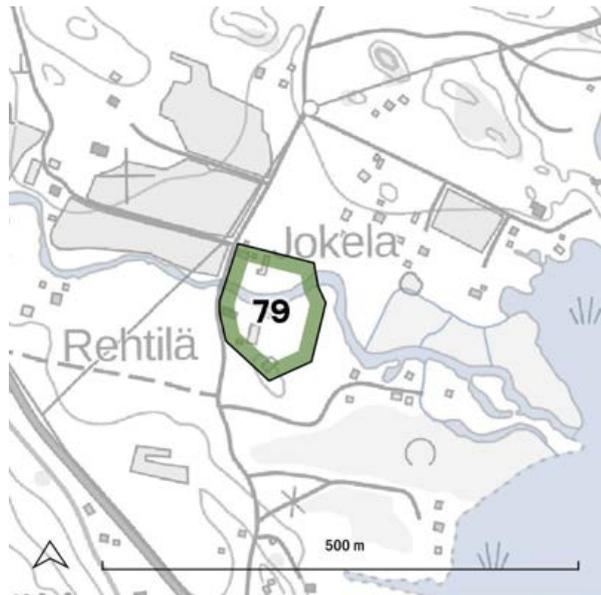
Jokelan ja Rehtilän tilat sijoittuvat Luhtaanjoen alajuoksulle Salajärven rannan tuntumaan. Alue on osa Nastolan järvisseudun maisematyyppiä.

Jokelan ja Rehtilän tilojen rakennukset ovat 1920-luvulta. Rehtilän tila on ollut Ruuhijärvellä sijainneen Rusilan päätilan torppa 1880-luvulla. Luhtaanjoen varrella on ollut laaja avoin viljelymaisema, joka on ulottunut Luhtaanjoen ja Seestanjoen varsilla Kumiantielle asti.

Nykyään näkymä Arrakantieltä Salajärvelle on metsittyynyt umpeen ja viljelymaiseman laajuus joen varressa pienentynyt huomattavasti. Jokelan ja Rehtilän pihapiirit muodostavat yhtenäisen pienmiljöön Luhtaanjoen suistoon. Pihapiirien kasvillisuus ja perinteinen miljöö muodostavat viehättävän kokonaisuuden.

Kohde on maisemakuvallisesti merkittävä. Pihapiirien perinteistä luonnetta ja alkuperäistä kasvillisuutta tulee vaalia.

Jokelan ja Rehtilän pihapiirit ovat paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

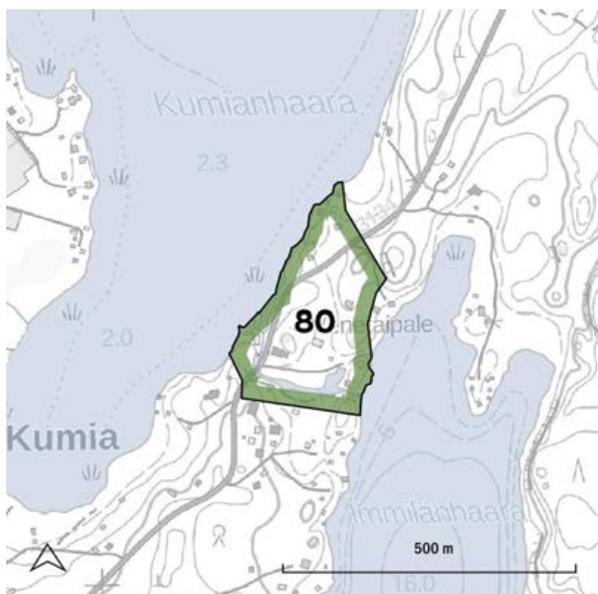

Lähteet: 8, 9, 16, 27

Alla: Jokelan ja Rehtilän pihapiirien läpi virtaa maisemassa merkittävä Luhtaanjoki.

80 Kumian mylly ympäristöineen

Kumian mylly sijoittuu Salajärven ja Iso-Kukkasen väliselle kannakselle, Nastolan järvisuon maisematyypin alueelle.

Mylly sijoittui Kumian kyläkeskuksen pohjoispuolelle. Myllyn paikasta kiisteltiin jo 1600-luvulla. Alunperin mylly lienee rakennettu 1630-luvulla. Nykyinen, vanhempi myllyrakennus, on

1890-luvulta. Uudempi vehnämyllyrakennus on 1930-luvulta. Myllytoiminta päättyi Kumialla vuonna 1964. Myllyn ympäristössä on asuinrakennuksia pihapiireineen 1900-luvun alusta. Ruuhijärventien toisella puolella on kaksikerroksinen funktionalistista tyyliä edustava kauppaneuvos Pajarisen talo.

Kumian mylly sijoittuu maisemalliseen solmu-kohtaan järvien väliselle kannakselle. Vanhan rakennuskannan, puuston ja virtaavan veden yhdistelmä luovat hienon maisemallisen kokonaisuuden. Ruuhijärventie kulkee mutkitellen alueen halki ja siltä avautuu kulttuurimaisemaan hienoja näkymiä.

Kumian myllyn kohdalla vanha kapea ja mutkitteleva tie luo paikasta erityisen. Tie kulkee paikoin aivan Salajärven rannan tuntumassa. Kohde on maisemakuvallisesti, maisemarakenteellisesti ja historiallisesti arvokas. Näkymät järvelle ja mylly-ympäristöön tulee säilyttää.

Kumian mylly on valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

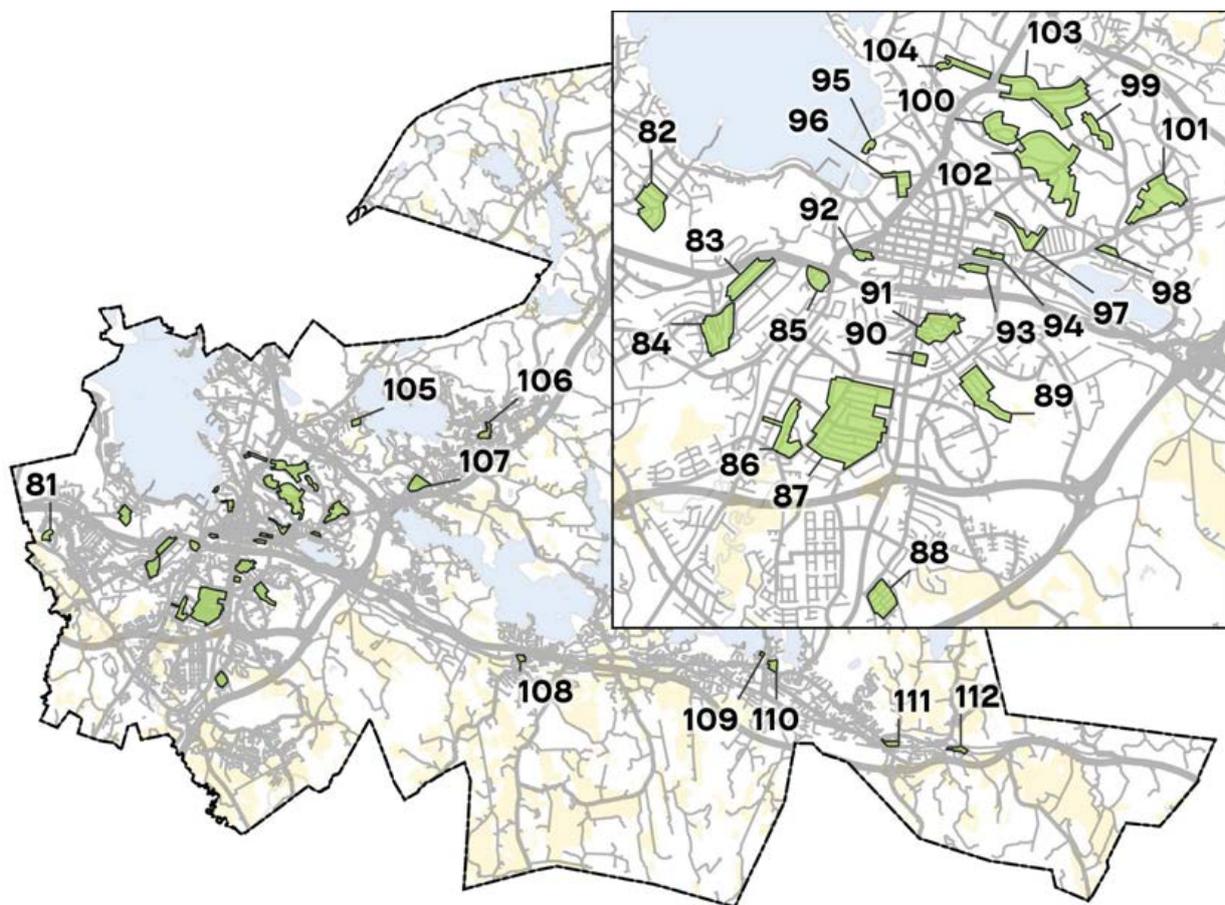
Lähteet: 6, 8, 9, 13

Alla: Kumiankosken yli kulkee kävelysilta.

Anttilanmäki

YHTENÄISET PUUTARHAMAISET PIENTALOALUEET

Kohteiden arvoluokat:
 alkuperäisyysarvo
 kasvilajistollinen arvo
 kaupunkirakenteellinen arvo
 maisemakuvallinen arvo,

Kohteiden rakennuskanta on joko hyvin yhtenäistä tietyn aikakauden rakentamista tai vanhaa monen ikäisestä rakentamisesta muodostunut harmoninen kokonaisuus. Alueet ovat lisäksi puutarhamaisia ja ne ovat maisemakuvultaan pieni-piirteisiä.

Alueiden luonteeseen kuuluvat mm. pensasaidat, puusto, teiden kapeus ja alueen sijoittuminen maisemarakenteessa. Omakotiyhdistyksillä on ollut suuri rooli puutarhakasvillisuuden säilyttämisessä.

81 Riihelän pientaloalue

Riihelän pientaloalue sijoittuu Salpausselän etelärinteelle Porvoonjoen laakson maisematyyppin alueelle. Kohteen itäpuolitse laskee Murronoja etelään Okeroisten kulttuurimaisemaa kohden.

Riihelän pientaloalue on osa Riihelän asuatomessualueutta vuodelta 1978. Riihelän kaavarunkoalueen perusrakenteesta järjestettiin kut-

sukilpailu, jonka voitti arkkitehti Tuomo Hahl. Suunnitelmaan liittyi myös maisemasuunnitelma, jonka laati Ulla Priha. Maisemasuunnitelman tavoitteena oli muodostaa rauhalliset ja tarkoituksenmukaiset kortteli- ja piha-alueet sekä erottaa piha- ja puistoalueet toisistaan yhtenäisin puu- ja pensasistutuksin. Maisemasuunnitelman keskeisin osa oli pientaloalueen pohjoispuolelle sijoitettava Erviänpuisto leikkialueineen ja lampineen.

Erviänkadun pohjoisosien kortteleissa rakennusten monimuotoisuus ja pihojen puutarhamaisuus muodostavat viihtyisän asuinympäristön. Korttelialueiden sisällä on oma pienipiirteinen mittakaava, joka rajautuu ympäröivien puistoalueiden laajempaan maisemaan.

Riihelän alue on kaupunkirakenteessa merkittävä puutarhamainen alue. Korttelien puutarhamainen ilme ja mittakaavallinen luonne tulee säilyttää.

Kohde on osa maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Alueen eteläosa on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

Lähteet: 2, 40, 41

Alla: Riihelän pientaloalueella pihojen mittakaava on pienipiirteistä.

82 Tapanilan pientaloalue

Tapanilan pientaloalue sijaitsee Salpausselän pohjoisrinteellä. Pientaloalueen kaarevat kadut myötäilevät maastonmuotoja ja alueelta avautuu paikoin pitkiä näkymiä kohti Vesijärveä.

Tapanilan alue pystytettiin talvisodan jälkeen entisen Tapanilan tilan pelloille. Alueelle sijoitettiin myös Ruotsista lahjoitettuja, niin sanottuja ruotsalaistaloja. Talot on sijoitettu kulmittain kiinni katulinjaan. Rakennukset ovat pieniä ja niihin liittyvät perinteiset luonnonläheiset puutarhat, joilla on paljon hyötykasveja.

Alueella on säilynyt hyvin alkuperäinen vehreä miljöö ja se on kaupunkirakenteellisesti ja maisemakuvallisesti arvokas.

Alueen puutarhamaisuus ja pienimittakaavaisuus sekä tonteilla että katutilassa tulee säilyttää. Pihoiilla kannattaa suosia perinnekasvillisuutta ja välttää laajoja kivettyjä tai asfaltoituja pintoja.

Kohde on valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Alueen pohjoisosaan on laadittu suoje-lukaava 1983.

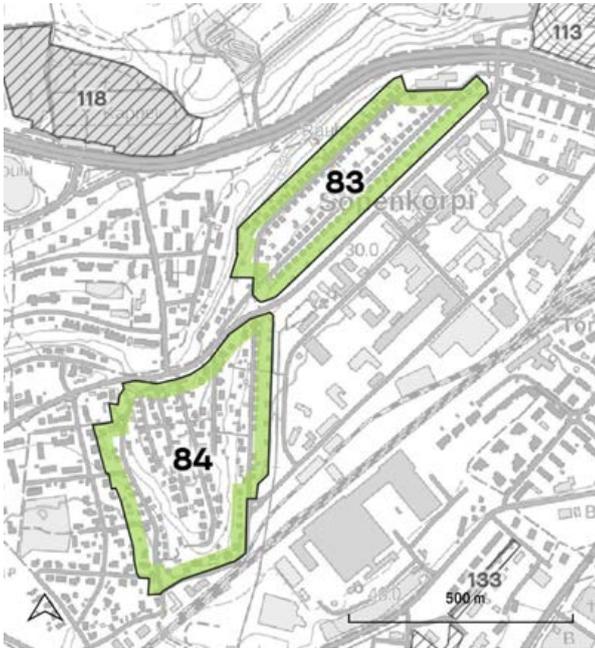
Alla: Hiihtäjätien varressa katu kaartaa maastoa mukaillen rakennusten rytmittäessä katukuvaa.

Lähteet: 2, 3, 42

83 Sopenkorven pientaloalue

84 Kärpäsen pientaloalue

Sopenkorven ja Kärpäsen pientaloalueet sijoittuvat Salpausselän maisematyyppin alueelle, reunamuodostuman etelärinteelle. Sopenkorven alue on enemmän itään laskevalla rinteellä ja Kärpäsen alue etelään suuntautuvan ulokkeen laella ja reunoilla.

Sopenkorven pientaloalueen asemakaava on vuodelta 1938 ja se on edelleen voimassa osittain. Alueen rakennuskanta on pääasiassa rakennettu vuosina 1939-1941. Alue on hyvin suoraviivainen ja sääntillinen. Rakennukset ovat sijoittuneet säännöllisin välimatkoin lähellä kadun reunaa ja rakennusten piha-alueet rajautuvat katutilaan pensasaidoin, mikä luo katutilaan viihtyisyyttä ja rytmiä.

Kärpäsen pientaloalue on muodostunut monenikäisestä rakennuskannasta. Alueen ensimmäiset rakennukset ovat peräisin 1900-luvun alkupuolelta, jolloin mäelle kehittyi maastoja mukailevaa mökkiasutusta. Alue liitettiin Lahteen 1933. Alueen teiden linjaukset ovat suurimmaksi osaksi säilyneet. Alueen pienimittakaavaisuus ja vehreät rinteeseen sijoittuvat puutarhat tekevät alueesta viihtyisän.

Sekä Sopenkorven, että Kärpäsen pientaloalueet ovat säilyttäneet hyvin vehreän ja idyllisen puutarhamaisen miljöön. Alueet ovat maisemakuvallisesti ja kaupunkirakenteellisesti arvokkaita.

*Ylinnä: Sopenkorven pientaloaluetta.
Alinna: Kärpäsen pientaloalueelta aukeaa pitkiä näkymiä.*

Alueiden puutarhamaisuus ja katutilan pienimittakaavainen mitoitus tulee säilyttää. Piholla kannattaa suosia läpäiseviä pinnoitteita ja perinnekasvilisuutta.

Sopenkorven pientaloalue sekä Harjuntaustankadun itäpuoli ovat osa maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Kohteet ovat kokonaisuudessaan paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

Lähteet: 2, 3

85 Mytjäisten pientaloalue

Mytjäisten pientaloalue sijoittuu Salpausselän maisematyyppin alueelle, reunamuodostuman etelärinteen puolelle. Alue on muodostunut Mytjäjärven ympärille, mutta supistunut huomattavasti ympäröivien teiden rakennuttua.

Mytjäisten alue liitettiin Lahteen vuonna 1901. Alue on melko vapaasti rakentunut ja rakennuskanta on monimuotoista.

Vanhat rakennukset ja niihin liittyvät puutarhat sekä katuun rajautuvat aidat muodostavat viihtyisän kokonaisuuden. Alue on maisemakuvallisesti ja kaupunkirakenteellisesti arvokas.

Alueen miljöö on viihtyisä ja sen puutarhamaisuus ja mittakaava tulee säilyttää. Katutilojen ja puistoalueiden luonne on olennainen osa kokonaisuutta. Piholla tulee suosia perinnekasvillisuutta ja sovittaa rakenteet alueen kaupunkikuvaan.

Mytjäisten alue on maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Paikallisesti arvokkaaksi on luokiteltu rakennetun ympäristön osalta pientalotontit, jotka ovat myös asemakaavassa suojeltuja.

Lähteet: 2, 3

*Vieressä: Mytjäjärvellä on suosittu uimaranta.
Alla: Väinönkadun varren pientaloja.*

86 Ali-Juhakkalantien pientaloalue

87 Launeen pientaloalue

Launeen pientaloalue sijoittuu Porvoonjoen laakson savikoille. Alue on hyvin tasaista. Launeen pientaloalue on jaettu kahteen osaan. Itäinen osa-alue muodostaa alueen laajemman yhtenäisemmän kokonaisuuden. Läntinen Ali-Juhakkalantien osuus edustaa samaa viihtyisää miljöötä, mutta on hieman irrallaan suuremmasta kokonaisuudesta. Eri osa-alueiden väliin sijoittuu kallioinen selänne sekä koulurakennus.

Viereisellä sivulla: Ali-Juhakkalantieltä johtaa länteen puistoraitti.

Launeen pientaloalueen perusrunko pohjautuu Carolus Lindbergin vuonna 1937 hyväksytyyn kaupungin eteläisten osien asemakaavaan, jossa kaavoitettiin kaupunkiin 1933 liitettyjä maa-alueita. Laajaa pientaloaluetta toteutettiin 1944 vuodesta lähtien pitkälle 1950-luvulle. Osa tonteista luovutettiin siirtoväelle ja rintamamiehille.

Laaja puutarhamainen pientaloalue rakentui melko lyhyessä ajassa johtuen sodanjälkeisestä asuntopulasta. Ajallinen yhtenäisyys ja rakennusten sijoittuminen kadun varteen pensasaitojen rajaamin piha-aluein luo alueelle viihtyisän ihmisen mittakaavaisen miljöö. Alueet ovat maisemakuvallisesti ja kaupunkirakenteellisesti arvokkaita.

Alueen katutilojen luonne, johon kuuluvat tonttien leikatut orapihlaja-aidat, tulee säilyttää. Tontit tulee säilyttää puutarhamaisina ja perinnekasvillisuutta suosien.

Launeen pientaloalueiden itäinen osa-alue on osa maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Molemmat kohteet ovat paikallisesti arvokkaita rakennetun ympäristön alueita. Osa Launeen pientaloalueesta on asemakaavalla suojeltua.

Lähteet: 2, 3, 40

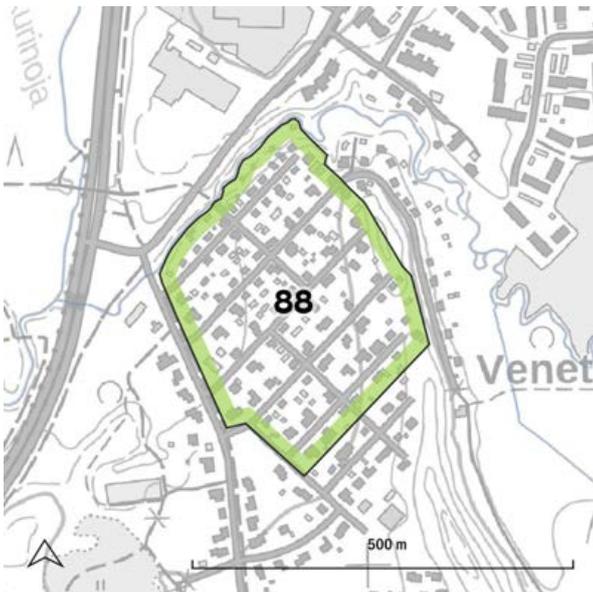
*Ylinnä: Launeella pensasaidat luovat miellyttävää katukuvaa.
Alinna: Lähteenkadun kapeat kulkuraitit ovat tärkeitä kävely-yhteyksiä.*

88 Venetsian pientaloalue

Yllä: Venetsian pientaloalueella pensasaidat ovat tärkeä osa katutilaa.

Venetsian alue sijoittuu Vartio-ojan eteläpuolelle Porvoonjoen laaksoon. Alue on tulvaherkkää ja on saanut nimensäkin Vartio-ojan tulvimisen myötä.

Venetsian alueen ensimmäiset talot rakennettiin vuonna 1920. Alue liitettiin Lahteen vuoden 1956 suuressa alueliitoksessa. Alueen ensimmäinen asemakaava on vuodelta 1964. Vanhin rakennuskanta sijoittuu Venetsian pohjoisosiin aivan Vartiojan mutkaan, josta alue on pikku hiljaa levinnyt vuosikymmenten saatossa etelämmäksi.

Alueelle tyypillisiä ovat kapeat yhdensuuntaiset kadut, joiden risteyskohdat on kivetty luonnonkivellä. Tontteja reunustavat pensasaidat.

Venetsian pientaloalue on maisemakuvallisesti arvokas. Alueen pienimittakaavaisuus, katutilan luonne ja tonttien puutarhamaisuus sekä pensasaidat tulee säilyttää.

Venetsian pientaloalue on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

89 Kerinkallion pientaloalue

Yllä: Nikkarinkadulta avautuu pitkät näkymät Lahden maamerkkeihin.

Kerinkallion pientaloalue sijoittuu Salpausselän eteläpuolelle Kerinkallion selännealueelle, jonka kallio-moreeniselänteet ovat jyrkkärinteisiä. Kohdealue sijoittuu Liipolan ja Saksalan selännealueiden väliseen laaksopainanteeseen.

Kerinkallion pientaloalue perustettiin sotien jälkeen Anttilan ja Saksalan talojen pelloille. Alueen luoteisosan asemakaavan laati Kaarlo Könönen vuonna 1945 ja kaakkoon suuntautuvan osan Tauno Niemioja 1948. Vuoden 1948 kaavassa on kiinnitetty myös huomiota tonttien istutuksiin määräämällä kadun eteläreunaan istutusalue, jolla on ”kasvatettava metsän puita, pensaita ja ruohoa”.

Alueen luoteisosa on hyvin suorakulmainen ja säännöllinen, katutilaa reunustavat pensasaidat. Kaakon puoleinen Nikkarinkadun pääte mukaillee maastonmuotoja selänteiden lakialueiden välissä. Nikkarinkadulta avautuu pitkä näkymä kohti Salpausselkää. Katutilassa näkyy kaavan mukainen vapaa kasvillisuusvyöhyke. Pohjoisreunalla tontit ovat pääasiassa aidattu pensasaidoin.

Kerinkallion pientaloalue on maisemakuvalisesti arvokas. Kerinkallion puutarhamaisuus, pensasaidat, näkymät ja pienimittakaavaisuus tulee säilyttää.

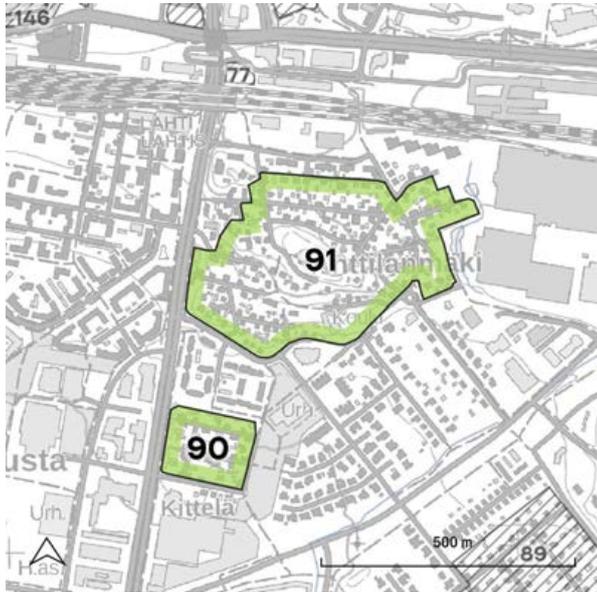

Kerinkallion pientaloalue on maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Alueen pohjoisosa on myös paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

Lähteet: 2, 3, 23, 40, 44

90 Kittelän pientaloalue

91 Anttilanmäen pientaloalue

Anttilanmäen ja Kittelän pientalokokonaisuudet sijaitsevat Salpausselän eteläpuolella. Anttilanmäki sijoittuu Kerinkallion selännealueen maisematyypin alueelle. Se on rakentunut kallioiselle selänteelle. Kittelän alue sijoittuu Anttilanmäen eteläpuolelle tasaisemmalle savikkoiselle Porvoonjoen laakson maisematyypin reunalle.

Alueen kantatalot olivat Anttila, Saksala ja Kittelä, jotka siirrettiin lähelle peltojaan Lahden kylästä kylän palon (1877) jälkeen. Rautatien läheisyys teki alueesta houkuttelevan myös köyhemmälle väestölle. Alue rakentui vapaamuotoisesti ilman ohjausta, rakennukset olivat pieniä ja lähekkäin toisiaan.

Anttilanmäen ja Kittelän pientaloalueet liitettiin Lahteen vuoden 1933 suuressa alueliitoksessa, jolloin laadittiin myös asemakaava Carolus Kindbergin toimesta. Kaava ei kuitenkaan toteutunut Anttilanmäen osalta, sillä siinä ei oltu huomioitu maastonmuotoja tai olevaa asutusta. Kittelän osalta kaava noudatteli olevaa rakennetta. Myöhemmissä kaavoituksen vaiheissa Anttilanmäelle pohjoisosiin suunniteltiin jopa kerrostaloja, mutta myös nämä suunnitelmat jäivät toteutumatta. Kittelän alueelle saatiin suojelukaava sekä rakennustapaohjeet 1985. Anttilanmäen nykyinen suojelukaava ja siihen liittyvät rakennustapaohjeet ovat vuodelta 2010.

Anttilanmäen luonteeseen kuuluu tiiviys ja pieni-piirteisyys. Kadut ovat kapeita ja alueen rakennukset pienikokoisia. Alueen syntyhistoria vaikuttaa voimakkaasti alueen miljööseen. Kittelän alueella perusperiaate on alun alkaen ollut suoraviivainen, johtuen jo maastonmuodoista. Tasaisemmalle alueelle on ollut helppo tehdä suorat kadut ja tonttirivistöt. Kaikki alueen alkuperäiset kantatalot ovat hävinneet ja Anttilanmäen laelle on perustettu puisto vanhan Anttilan tilan paikalle.

Piha-alueet ovat olleet luonnonmukaisia ja yksinkertaisia. Kukkapenkit sijoittuvat tyyppillisesti rakennusten viereen ja pihassa on kookasta puustoa, ketomaista kasvillisuutta ja sorapintaiset kulkuväylät. Hyötykasvien viljely ja perinteiset perennalajit olivat pihalla tavallisia.

Alueiden rakennustaiteelliset arvot ovat muuttuneet, kun alueiden rakennuskanta on uudistunut ja katuja on kunnostettu, mutta pienimittakaavaisuus ja puutarhamaisuus ovat säilyttäneet miljöönsä omaleimaisuuden. Anttilanmäen ja Kittelän pientaloalueet ovat maisemakuvallisesti merkittäviä.

Alueiden mittakaava, puutarhamaisuus ja miljöö on säilytettävä. Alueella tulee noudattaa laadittuja rakennustapaohjeita.

Anttilanmäen alue on valtakunnallisesti ja maakunnallisesti ja paikallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Kittelän alue on paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Sekä Anttilanmäen, että Kittelän alueen tontit ovat asemakaavalla suojeltuja.

Lähteet: 2, 3, 6, 45

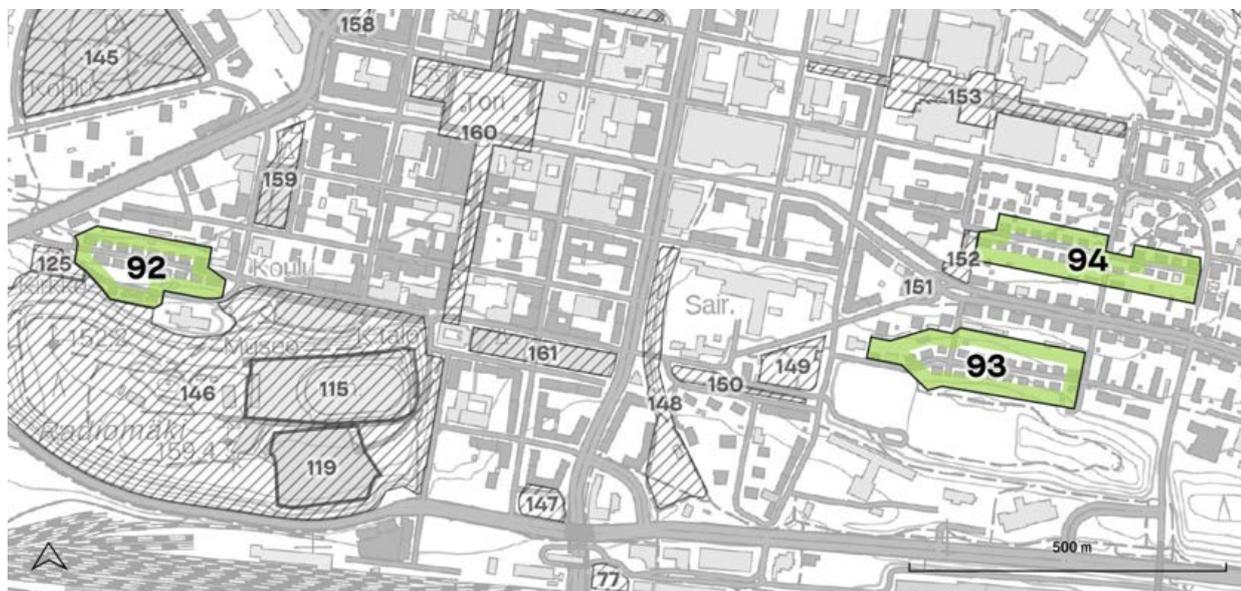
*Viereisellä sivulla vasemmalla : Heikinkatua.
Oikealla ylhäällä: Lutukkakujan varrella on kaupunginosan yhteinen kasvipankki.
Oikealla keskellä: Kittelän alueella kadut ovat suoraviivaisia.
Oikealla alhaalla: Anttilanmäen laelta aukeaa viehättäviä näkymiä rakennusten yli.*

92 Harjukadun pientaloalue

93 Onnelantien pientaloalue

94 Kymintien pientaloalue

Harjukadun, Onnelantien ja Kymintien pientaloalueet sijaitsevat Lahden ydinkeskustan reunamilla, Salpausselän maisematyyppin alueella, muodostuman pohjoisrinteellä.

Pientaloalueet perustuvat puutarhakaupunki-ideologiaan. Otto-livari Meurman laati sekä Lahden itäisen osan asemakaavan vuonna 1928 että myös Lahden läntisille alueille asemakaavan vuonna 1931. Pientaloalueiden pääpiirteet ovat muotoutuneet näiden suunnitelmien mukaan. Harjukadun alueelle tehtiin kuitenkin kaavamuu- tos 1936, jonka pohjalta alue on lopullisesti raken- tunut.

Rakennukset sijoittuvat katujen pohjoisreunoil- la katuun kiinni ja eteläreunalla kapean etupuutarhan taakse. Harjukadulla myös eteläreunan rakennukset ovat katulinjassa kiinni. Alkuperäisessä Meurmannin suunnitelmassa myös Harjukadulla oli eteläpuoliset etupuutarhat, mutta kaavamuu- toksen myötä ne poistettiin. Rakennusten takapi- hoilla on rehevät puutarhat ja talousrakennukset.

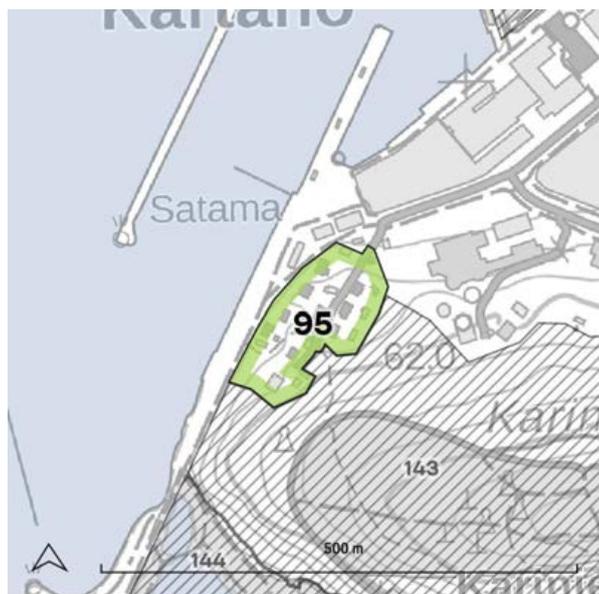
Katujen ihmisen mittakaavainen miljö, etu- puutarhat ja rakennusten väleistä pilkistävät puutarhat luovat viihtyisän ympäristön. Harjuka- dun rajaukseen on liitetty mukaan myös Hum- pulankadun uudempi 1980-luvulta peräisin oleva pientalomiljö, joka jatkaa Harjukadun puutarha- maista miljöötä samanhenkisellä sommittelulla ja vehreillä piholla.

Kohteet ovat kaupunkikuvallisesti ja -raken- teellisesti merkittäviä. Alueilla tulee suosia run- sasta puutarhakasvillisuutta ja kiinnittää huomio- ta vehrään ja pienimittakaavaiseen, viihtyisään katutilaan.

Harjukadun, Onnelantien ja Kymintien pienta- loalueet ovat Humpulankatua lukuun ottamatta valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallises- ti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä. Harjukadun ja Kymintien varren tontit sekä yksi tontti Onnelantiellä ovat asemakaavalla suojeltu- ja.

95 Karirannankujan pientaloalue

Karirannankujan pientaloalue sijaitsee Vesijärven rannassa Kariniemen selännealueen länsirinteellä. Alue on osa Vesijärven laakson maisematyyppiä.

Vesijärven rantaan valmistui rautatien pistoraide vuonna 1870. Alueen itäpuolelle, Kariniemen rinteeseen syntyi aseman ja sataman työntekijöiden yhdyskunta. Alueella sijaitsee

vielä muutama alkuperäinen rakennus, asemapäälliköntalo sekä Aarnela eli lohikäärmehuvi. Lisäksi vanhaa rakennuskantaa löytyy talousrakennuksista.

Alueen asemakaava on vuodelta 1994. Kaavassa on annettu määräyksiä koskien säilytettävää kasvillisuutta.

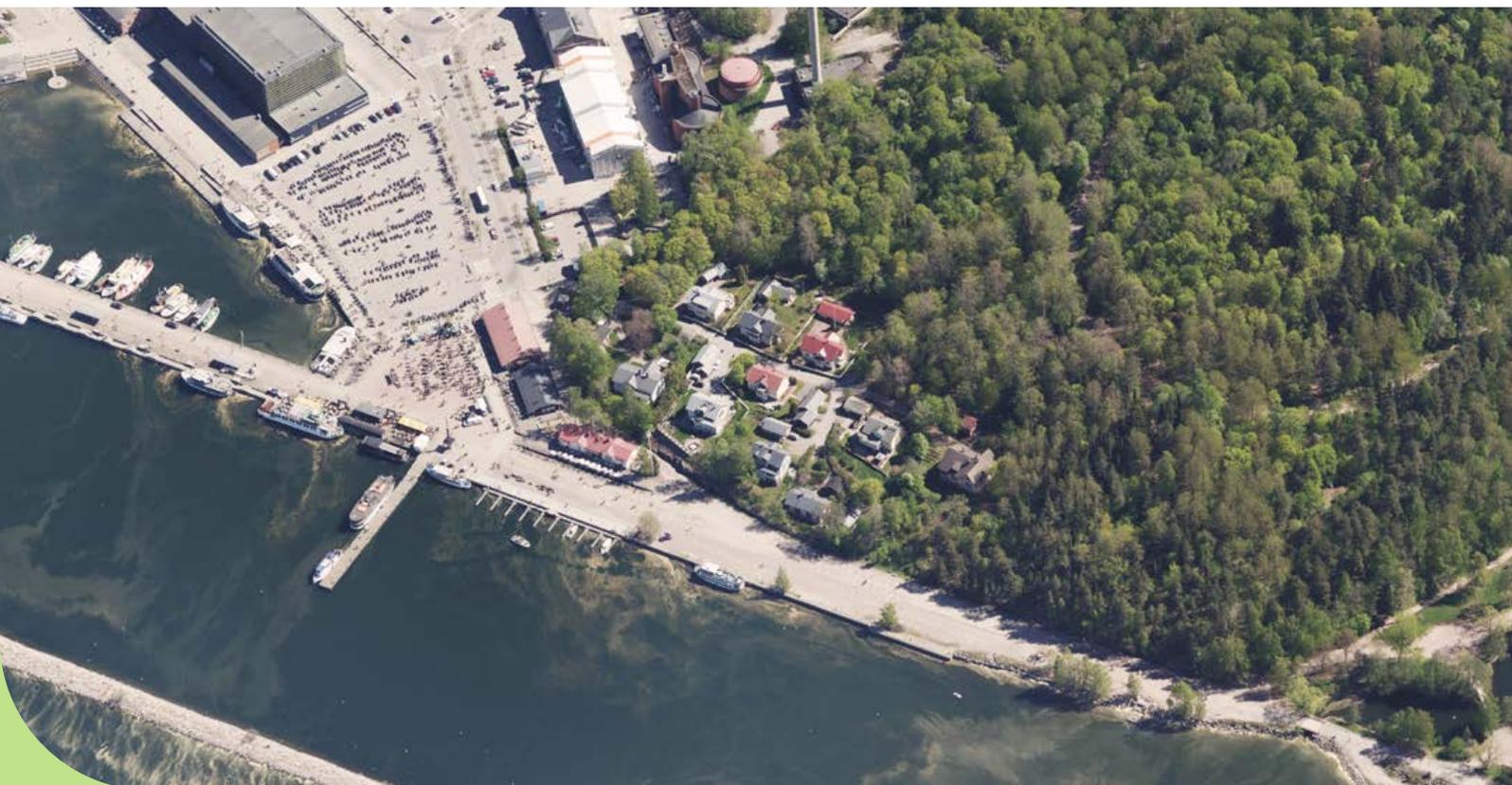
Suurin osa Karirannankujan pientaloista on peräisin 1990-luvulta. Alueen mittakaava on pieni- ja rakennukset on sijoitettu rinteeseen luontevasti. Pientaloalue muodostaa viehättävän silhuetin Lahden sataman jatkona Vesijärveltä katsottaessa.

Karirannankujan pientaloalueella on historiallista merkitystä ja maisemakuvallista merkitystä. Alueen pienipiirteisyys ja vehreys tulee säilyttää. Alueen suunnittelussa tulee huomioida näkymät järvelle ja järveltä. Vehreää puutarhamiljöötä tulee vaalia.

Karirannankuja pientaloalue on osa maakunnallisesti ja paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Alueen ympäristökuva ja vanhimmat rakennukset on suojeltu asemakaavassa.

Alla: Karirannankujan pientaloalue sijoittuu aivan Vesijärven rantaan. (LK-BW)

Lähteet: 2, 3, 23

96 Kariniemen pientaloalue

Kariniemen pientaloalue sijoittuu Vesijärven laaksoon, Kariniemen jyrkkärinteisen kallio-mooreeniselänteen eteläpuolella. Alue sijoittuu ydinkeskustan länsilaidalle, josta avautuvat avarat näkymät Kisapuiston ja Pikku-Vesijärven suuntaan.

Pientaloalue on rakentunut pääasiassa 1938-1945. Alueen kaavan katulinjaukset perustuvat vuoden 1924 Carolus Lindbergin kaavaan ja korttelijako ja rakennusmassoittelu Meurmanin vuoden 1934 kaavaan.

Katumiljöönoudattelee samaa henkeä kuin aikakauden muissakin keskustan pientalokaavoissa. Kadun toisella reunalla on jätetty pieni etupuutarha katulinjan ja rakennusten väliin ja kun kadun toinen reunan rakennukset ovat kiinni katulinjassa. Rakennusten väliin jäävät laajat ja vehreät takapihat, jotka avautuvat poikittaisten katuyhteyksien varsille.

Kariniemen pientaloalue on kaupunkikuvallisesti ja -rakenteellisesti merkittävä. Alueen vehreää yleisilmettä ja viihtyisää kaupunkikuvaa tulee vaalia. Katujen päätteinä avautuvat näkymät Kisapuistoon ja Pikku-Vesijärven puistoon tulee säilyttää avoimina. Alueen kasvillisuudessa tulee suosia perinteisiä alueen aikakauteen sopivia puutarhakasveja. Etupihat tulee säilyttää vehreinä istutettuina alueina.

Kariniemen pientaloalue on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Alueen tontit ovat asemakaavalla suojeltuja.

Lähteet: 2, 3, 23, 53

Vasemmalla: Kariniemenkadun varrella talojen etupihat ovat katukuvalle merkityksellisiä. Oikealla: Rakennusten vehreät takapihat näkyvät Tarinakadulle.

97 Pyhättömänmäen pientaloalue

Pyhättömänmäen pientaloalue sijoittuu Mustankallionmäen laelle etelään avautuvan rinteeseen puolelle. Se on osa Kivimaa-Myllypohjan kalliiselänteiden maisematyyppiä. Kohteeseen sisältyy sekä Pyhättömänmäen länsiosan yhtenäinen pientaloalue että Mustankalliontien varren paritalojen muodostama kokonaisuus.

Pyhättömänmäen pientalot ovat rakentuneet 1937-1940. Sommitelma perustuu Kaarlo Könösen 1930-luvun kaavoihin. Katujen toisessa reunassa rakennukset ovat kiinni katulinjassa ja toisella laidalla ne sijaitsevat tontin keskellä.

Rakennusten pieni mittakaava ja vehreät mäntykankaalle perustetut puutarhat tekevät alueesta viihtyisän ja miellyttävän. Mustankallionmäen rinteeltä avautuvat hienot näkymät kohti Lahden ydinkeskustaa. Alue on kaupunkikuvallisesti merkittävä.

Mustankalliontien 1950-60 lukujen paritalot sijaitsevat lännempänä rinteessä. Myös paritaloista avautuu pitkiä näkymälinjoja keskustaan.

Pientaloalueen luonne tulee säilyttää vehreänä ja mahdollistaa näköalojen säilyminen säilyttäen kuitenkin myös rinteeseen puustoinen silhuetti. Alueen kasvillisuudessa tulee suosia mäntykankaalla viihtyviä lajeja sekä alueen rakentamiskaudelle tyypillisiä puutarhakasveja.

Mustankalliontien, Vesitorninkadun ja Supankadun pientalot ovat osa maakunnallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön aluetta. Saman alueen tontit ovat myös asemakaavalla suojeltuja. Pyhättömänmäen pientaloalue on kokonaisuutena paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

Lähteet: 2, 3, 23, 40

Alla: Mustankalliontien pientalojen katutiljoita.

98 Tenavan pientaloalue

Tenavan pientaloalue on tiivis ja pieni katujen rajaama kokonaisuus. Se sijoittuu Kivimaa-Myllypohjan kallioselänteiden maisematyyppialueelle, Joutjärven pohjoispuolelle.

Tenavan alueen asemakaavaratkaisu perustuu Kaarlo Könösen 1937 vuonna hyväksytyyn Lahden itäisten osien asemakaavaan. Alueen rakennuskanta on iältään yhtenäistä, 1939-1940 rakennettuja.

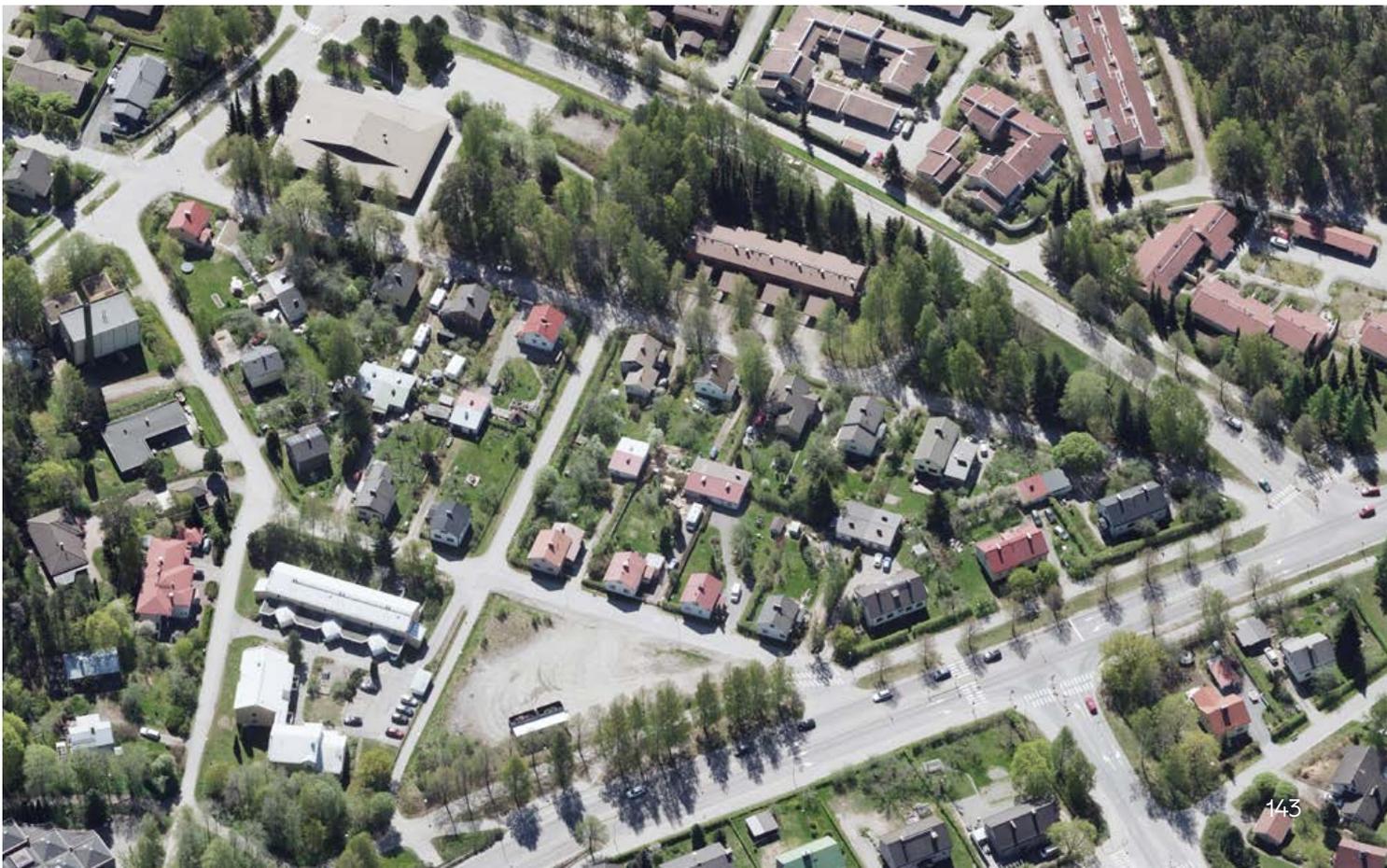
Rakennukset sijoittuvat korttelialueen reunoille, katujen varteen ja niiden keskelle on muodostunut vihreä tonttipihojen keidas yhdistettyine piharakennuksineen. Tontteja rajaavat pensasaidat. Alueen halkaisee vähäliikenteinen Joutjärvenkatu.

Tenavan pientaloalue on kaupunkikuvaltaan merkittävä. Alueelle luonteenomaiset vihreät korttelin keskellä sijaitsevat pihat, yhdistetyt piharakennukset ja tontteja rajaavat pensasaidat tulee säilyttää.

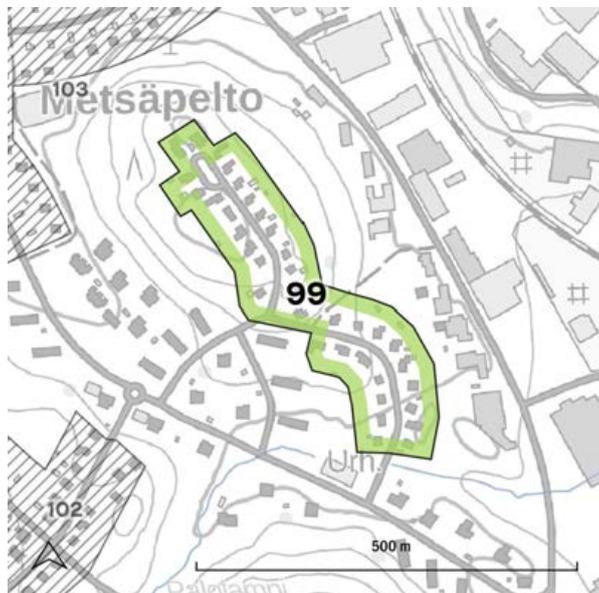
Kohde on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde. Kaksi tonteista on suojeltu asemakaavalla.

Alla: Tenavan pientaloalue kesällä 2019.

Lähteet: 3, 23 (LK-BW)

99 Kyllikintien ja Pohjanakanpolun pientaloalue

Mansikkavuoren pientaloalue sijaitsee Metsäpellossa Kivimaa-Myllypohjan kallioselänteiden maisematyyppin alueella. Alue sijoittuu kallioisen selänteen laelle maastonmyötäisesti kaareutuviin Kyllikintien ja Pohjanakanpolun vartein.

Alueen asemakaava on vuodelta 1955. Kadun vartein on rajattu etupuutarhavyöhykkeet, joiden taakse, kapeiden tonttien etuosaan on sijoitettu rakennusalat. Alueen rakennuskanta on yhtenäistä Puutalo OY:n tyyppitaloja.

Alueella on paljon pensasaitoja, mutta myös avoimemmin katuun liittyviä piha-alueita. Rakennusten rytmi ja katujen kaareva linjaus maastossa ovat merkittävä alueen maisemakuvalle. Kyllikintien päätteenä on katualueella kaavan mukainen puustoinen puoliavoin viheralue.

Pientaloalue on kaupunkikuvallisesti merkittävä. Alueen vehreä ilme ja mittakaava sekä tonteilla että katutilassa tulee säilyttää.

Kohde on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristö alue.

Alla: Kyllikintiellä matalat ja värikkäät pientalotontit pensasaitoineen muodostavat yhtenäistä ilmettä katukuvaan.

Lähteet: 3, 40

100 Suopuiston pientaloalue

Suopuiston pientaloalue sijoittuu Kivimaa-Myllypohjan kallioselänteiden maisematyyppialueeseen. Alueet sijoittuu Kiveriön länsilaidalle. Kelohongantie nousee kaartaa selänteiden laelle ja Suopuistontie kulkee laaksopainanteessa maastoa mukailen.

Lähteet: 3, 23, 40, 48

Suopuiston alue on kaavoitettu 1950-1960-luvulla jatkona Kiveriön kaavoitukselle. Alueen rakennuskanta on rakennettu vuosina 1955-1964. Rakennukset ovat pääasiassa Puutalo Oy:n tyyppitalomalleja. Alueen kadut mukailevat maastonmuotoja. Kelohongantien talot muodostavat oman kokonaisuutensa noustessaan selänteiden laelle. Suopuistontien varren talot sijaitsevat tontin takareunassa rinteen juurella ja vehreät pihat avautuvat katutilaan.

Kohde on kaupunkikuvallisesti arvokas. Alueiden mittakaava ja katutilojen luonne tulee säilyttää. Katua reunustavassa kasvillisuudessa tulee suosia rakentamisaikakaudelle tyypillistä kasvillisuutta.

Pientaloalue on paikallisesti arvokas rakennettun kulttuuriympäristön kohde. Suopuistontien varressa on asemakaavassa suojeltuja alueita.

Alla. Suopuiston pientaloalueen tyyppitalot sijoittuvat maastoon hyvin.

101 Joutjoen pientaloalue

102 Kiveriön pientaloalue

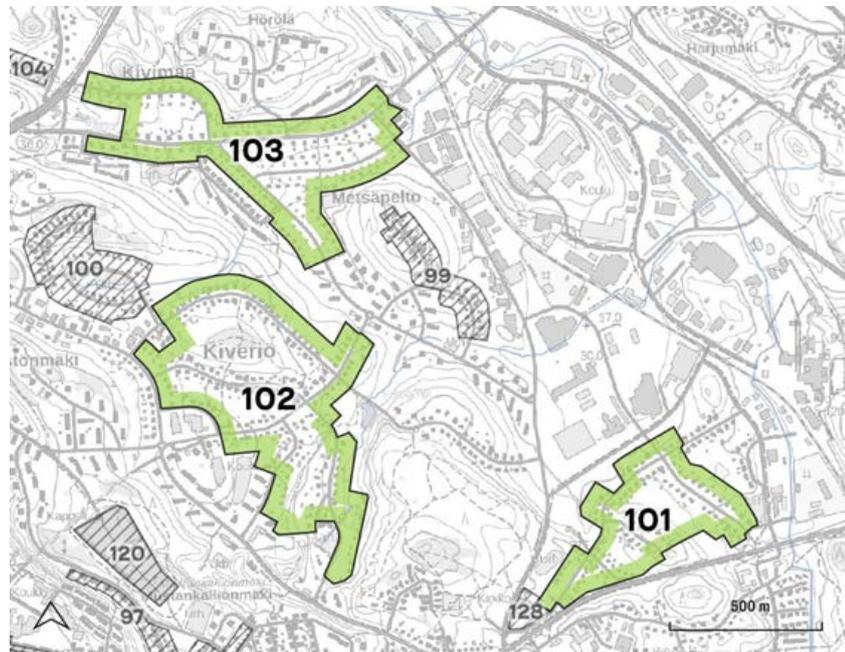
103 Heinlammin pientaloalue

Joutjoen, Kiveriön ja Heinlammin pientaloalueet sijoittuvat Kivimaa-Myllypohjan kallioselänteiden maisematyypialueelle. Ne sijoittuvat selänteiden lakialueiden väliin painanteisiin ja niiden katulinjat mukailevat luontevasti maastonmuotoja.

Pientaloalueita yhdistää aikakausi, jolloin ne on kaavoitettu ja ne ovat rakentuneet, vaikka alueet itsessään sijaitsevatkin toisistaan erillään.

Joutjoen alueelle perustettiin 1940-luvun lopulla tontteja siirtoväelle ja rintamamiehille. Alueen kaavallinen perusrunko pohjautuu vuosien 1946 ja 1952 asemakaavoihin. Alueella on kapeita ja pitkiä tontteja, joilla on vehreät suuret piha-alueet.

Kiveriön alueen ensimmäinen asemakaava on vuodelta 1948 ja lopullinen kaava vuodelta 1953. Katulinjat sijoittuvat selänteiden väliin painanteisiin. Rakennusten sijainti tontin etuosassa tai takaosassa vaihtelevat kaduittain tai kokonaisuuksittain. Piha-alueet ovat laajoja ja vehreitä. Katujen eteläreunoilla vaadittiin kaavamääräyksissä aitaamaton vyöhyke, jolla "kasvatetaan metsän puita, pensaita ja ruohoa".

Yllä: Kiveriön pientaloalueella on näyttävää puustoa. Vasemmalla: Kivimäentien katumaisemaa. Viereisellä sivulla: Saunatien pientaloja.

Heinlammin alue kaavoitettiin 1945 ja se rakentui verrattaen nopeasti vuoteen 1951 mennessä. Tontit ovat laajoja ja eri kaduille on luotu erilaista ilmettä rakennusten sijoittelulla ja katon harjansuunnilla.

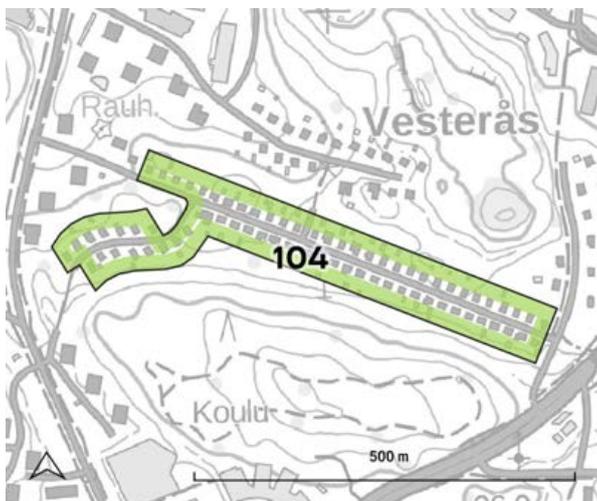
Joutjoen, Kiveriön ja Heinlammin pientaloalueet ovat vehreitä ja viihtyisiä omakotialueita, joiden maisemakuvassa näkyy alueiden yhtenäinen rakentamisajankohta. Katutilat ovat viihtyisiä ja vehreitä. Kadut myötäilevät maastonmuotoja ja tontit liittyvät katuun hoidetuin istutuksin. Alueilla on kaupunkikuvallinen ja kaupunkirakenteellinen arvo.

Pientalomiljöön mittakaava ja katu-tilojen luonne tulee säilyttää. Katua reunustavassa kasvillisuudessa tulee suosia rakentamisaikakaudelle tyypillistä kasvillisuutta.

Joutjoen ja Heinlammin pientaloalueet ovat paikallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön kohteita. Metsäpellontien varressa on asemakaavassa suojeltuja alueita.

104 Vesteråsin pientaloalue

Yllä: Suomenkatu kaartaa maastonmyötäisesti.

Vesteråsin pientaloalue sijoittuu kallioisten selänteiden väliin, Kivimaa-Myllypohjan kallioselänteiden maisematyyppialueelle.

Alueen asemakaava on vuodelta 1941. Alue kaavoitettiin heti talvisodan jälkeen Ruotsista saatuja lahjataloja varten. Alue sai nimensä ruotsalaiselta ystävyyskaupunki Västeråsilta.

Ruotsinkatu kulkee suoraviivaisesti laakson pohjaa pitkin ja siitä haarautuu Suomenkatu, joka mutkittelee maaston mukaisesti. Ruotsinkadun varren rakennukset on sijoitettu säännöllisesti kadun varteen, kun Suomenkadun varrella rakennukset ovat kulmittain katuun nähden. Tontit on rajattu pensasaidoin.

Rakennusten yhtenäinen värimaailma ja tontteja rajaavat orapihlaja-aidat muodostavat alueesta omaleimaisen ja harmonisen kokonaisuuden. Alueella on kaupunkikuvallinen ja maisemakuvalinen merkitys.

Alueelle on laadittu rakennustapaohjeet 1987 vahvistetun asemakaavan yhteydessä. Rakennustapaohjeissa suositellaan käyttämään pensasaidan lajina orapihlajaa. Myös muun kasvillisuuden osalta tulee suosia perinteistä alueelle sopivaa kasvilajistoa. Alueen mittakaava ja maisemakuva tulee säilyttää.

Västeråsin alue on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Alue on suojeltu asemakaavalla.

105 Kotiniemen siirtolapuutarha

Yllä: Siirtolapuutarhan ilme on viihtyisä ja yhtenäinen.

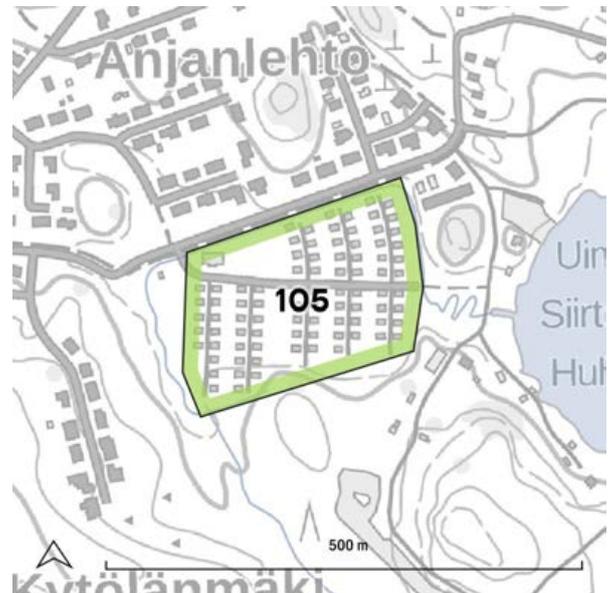
Kotiniemen siirtolapuutarha sijaitsee Alasenjärven länsipuolella Kivimaa-Myllypohjan kalliose- länteiden maisematyyppin alueella. Alue sijoittuu savikkoiseen painanteeseen kallioisten mäkien keskelle. Alue on vanhaa peltoa.

Alueelle alettiin tutkia siirtolapuutarhan sijoit- tamista kaupunginhallituksen kehoituksesta 1981. Esisuunnitelman perusteella laadittiin asemakaa- va, joka hyväksyttiin 1983.

Kotiniemen siirtolapuutarhayhdistys on pe- rustettu 1984. Kaupunki vuokrasi yhdistykselle vajaan 5 ha kokoisen alueen käytettäväksi siirto- lapuutarha-alueena. Alueelle on muodostettu 85 viljelypalstaa sekä yhteiskäyttöalueet.

Kaupunki laati alueelle rakennustapaohjeet, joissa on ohjeistettu rakennuksen mallia, sijoit- tumista sekä piharakennuksia. Varsinaisten mök- kien lisäksi tonteille on sallittua rakentaa kevytra- kenteiset pergolat.

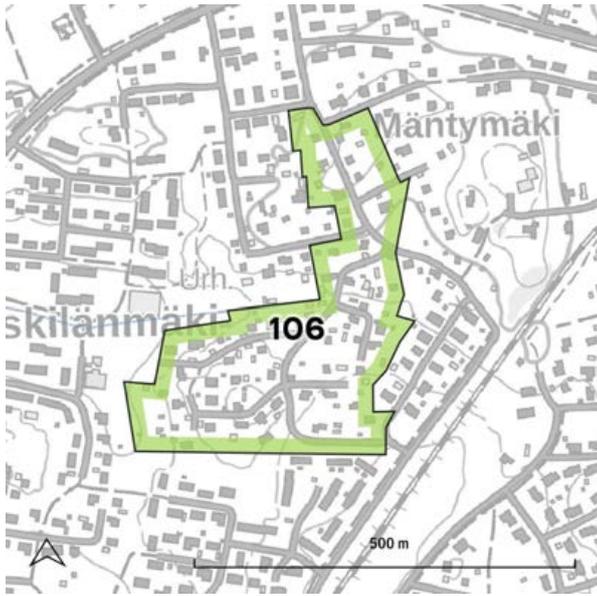
Siirtolapuutarhamökit sijoittuvat säännöllisin välimatkoin kahdeksan pääratista erkanevan polun varteen. Rakentamista on säädelty raken-

nustapaohjein ja myös istutuksista on annettu määräyksiä. Alueelle ei saa istuttaa korkeaksi, yli mökin harjakorkeuden kasvavia puita tai pensai- ta. Polkuja reunustavat pensasaidat.

Alue on maisemakuvallisesti ja kaupunkiraken- teellisesti merkittävä. Se tulee säilyttää vehreänä ja pienimittakaavaisena siirtolapuutarha-alueena.

106 Kiiskilänmäen pientaloalue

Kiiskilänmäki sijaitsee Alasenjärven itäpuolella hietamaalla vanhan Ahtialan kylän pelloilla. Alue kuuluu Karisto-Koiskala-Kunnaksen seutuun.

Pientaloasutus on syntynyt pääasiassa 1940-50-luvuilla ilman asemakaavaa. Alueen omaleimaisuus muodostuu pienipiirteisistä maastonmuodoista ja niitä myötäilevistä kapeista kaduista. Rakennuskanta on moni-ilmeistä ja vaihtelevaa. Alue on asemakaavoitettu vuonna 1992.

Kiiskilänmäen alue on viihtyisä mutkitteline katuineen ja vehreine pihoineen. Alue on säilyttänyt tasapainoisen ihmisen kokoisen mittakaavan. Alue on maisemakuvallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävä.

Alueen katutilojen ja tonttien inhimillinen suhde tulee säilyttää. Alueen kasvivalinnoissa tulee suosia perinteisiä asuinalueen aikakauteen sopivia puutarha- ja aitakasveja.

Kohde on paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

Lähteet: 3, 40

Alla: Kiiskilänmäellä kadut ovat kapeita ja mutkittelia.

107 Myllypohjan pientaloalue

Myllypohjan pientaloalue sijoittuu Potilanjoen itäpuolelle kahdelle kallioiselle pienelle selänteelle ja niiden väliseen laaksopainanteeseen. Alue kuuluu Kivimaa-Myllypohjan kallioselänteiden maisematyyppiin.

Alla: Myllypohjassa maastonmuodot ovat vaihtelevat ja rakennukset on sovitettu hyvin maisemaan.

Myllypohjan alue on rakentunut 1940-50 lukujen vaihteessa Koiskalan ja Taavilan tilan maille, joille perustettiin pientalopalstoja siirtoväelle. Alue liitettiin Nastolasta Lahteen 1956. Myllypohjan pientaloalueen ensimmäinen asemakaava vahvistettiin 1990. Samalla alueelle laadittiin rakentamistapaohjeet.

Myllypohjan pientaloalueen asutus on sovitettu haastavaan maastoon. Alueen väljä mäki-asutus vehreine puutarhoineen luo alueelle viihtyisää omaleimaisuutta. Tontit on suurelta osin aidattu pensasaidoin. Alue on kaupunki- ja maisemakuvallisesti merkittävä.

Kapeiden katujen ja väljän puutarhamaisen asutuksen muodostama kokonaisuus tulee säilyttää. Alueella tulee suosia perinteisiä rakentamisaikakauteen sopivaa kasvillisuutta.

Kohde on paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

Lähteet: 3, 40, 51

108 Villähteen pientaloalue

Villähteen ja Suppalan pientaloalueet sijaitsevat Salpausselän maisematyyppin alueella Kymijärven eteläpuolella. Niiden välitse kulkee valtatie 12, joka jakaa Nastolan aluetta voimakkaasti.

Villähteen pientaloalueen rakennuskanta muodostuu pääasiassa 1940-luvun lopun ja 1950-luvun rakennuksista. Alue rajautuu Villähteentiehen, Palotiehen, Lähdetiehen ja Sepänpuistoon. Kiinteistöt on lohkottu Rehulan tilasta, joka sijaitsi alueen lounaispuolella.

Suppalan alue on rakentunut pääasiassa 1950-luvulla Suppalan tilan pelloille lohkotuille kiinteistöille. Vuoden 1995 asemakaavassa Suppalan alueen katujen leveyttä kavennettiin, jotta ympäristön kaunis maisemakuva säilyisi.

Villähteen pientaloalueen sisäiset kapeat kadunpätkät, vehreät perinteiset piha-alueet ja monimuotoinen rakennuskanta luovat viihtyisää ympäristöä.

Suppalan Kylätien varren rakennuskanta on säilyttänyt alkuperäistä ilmettään, kun viereisen Teuvontien rakennukset ja miljöö on jo muuttunut. Alueelle luonteenomaista on kapea ja pitkä katulinja, jota reunustavat pensasaidat.

Yllä: Alueen rakennukset ja pihapiirit muodostavat pienipiirteistä maisemakuva.

Villähteen pientaloalue on maisemakuvallisesti merkittävä. Alueiden kapeat kadut ja puutarhamainen vehreys tulee säilyttää. Alueilla tulee suosia perinteisiä vanhoja puutarhakasveja.

109 Sipiläntien pientaloalue

110 Kirkonkylän pientaloalue

Nastolan kirkonkylän alueella sijaitsevat Sipiläntien alue ja kirkonkylän itälaidalla sijaitseva pientaloalue sijoittuvat Kukkasjärvien väliselle kannakselle, Salpausselän maisematyyppin alueelle. Ne ovat osa Nastolan kirkonkylän paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuurimaisemaa.

Sipiläntien rakennuskannan vanhimpaa aikakautta edustavat Rahikan tilan 1800-luvun lopulta peräisin olevat rakennukset. Aivan niiden vieressä on 1980-luvun lopun kytkettyjä pientaloja ja niiden länsipuolella omakotitaloja sekä 1990-luvulta että 1920-luvulta.

Kirkonkylän pientaloalueen rakennuskanta on pääasiassa peräisin 1940-50-luvuilta. Alueen ulkokehällä on myös isompia 1970-luvun rakennuksia.

Molemmat pientaloalueet ovat puutarhamaisia ja vehreitä keitaista, joissa alueen inhimillinen mittakaava luo viihtyisää ympäristöä. Alueet ovat kaupunkikuvallisesti merkittäviä.

Katualueiden, rakennuksien ja puutarhamiljöön muodostama tasapainonen kokonaisuus tulee säilyttää.

Sipilän pientaloalue on osa maakunnallisesti arvokasta rakennetun ympäristön kohdetta. Molemmat alueet ovat paikallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä. Osa Kirkonkylän pientaloalueesta on asemakaavalla suojeltu.

Lähteet: 8, 9, 52

*Yllä: Sipiläntien rivitalot muodostavat maisemassa omaleimaisen alueen
Alla: Kirkonkylän pientaloalueelle ovat tyypillisiä pensasaidat ja suorat katulinjat.*

111 Ellentien pientaloalue

Ellentien pientaloalue sijaitsee heti Lahti-Pietari rautatien pohjoispuolella, Salpausselän maisematyyppin alueella. Alue on kuivaa mäntykantaa.

Ellentien varren rakennuskanta edustaa sodan jälleenrakennuskautta. Alueen on muotoutunut pääosin 1950-luvulla. Hirsitien varressa on 1970-luvulta rakennettuja tyyppitaloja.

Alueen perusrunko on suoraviivainen. Ellentie ja Varastotie kulkevat samansuuntaisesti rautatien kanssa. Hirsitien linjaus viistosti luoteesta on rakennettu 1970-luvun lopulla Rakokiven liikekeskusten kehittyessä. Alueen tontit ovat vehreitä ja niitä reunustavat pensasaidat.

Alueen puutarhamaisuus ja Ellentien katutilan kapeus luovat alueelle viihtyisän maisemakuvan. Kohteella on kaupunkikuvallista arvoa. Katutilan mitoitus, alueen mittakaava tulee säilyttää ja tonttien vehreyttä vaalia.

Alue on paikallisesti arvokas rakennetun ympäristön alue. Terveystalon tontti on suojeltu asemakaavalla.

Alla: Ellentie on katukuvaltaan vehreä.

Lähteet: 8, 9, 23

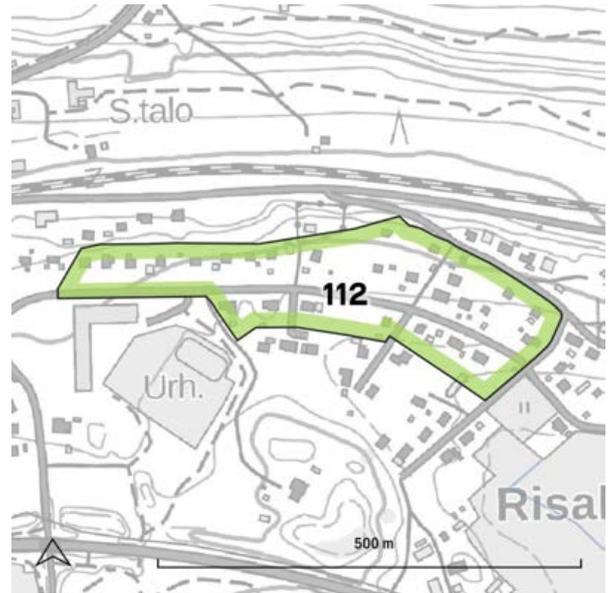
112 Uudenkylän pientaloalue

Uudenkylän pientaloalue sijaitsee Salpausselän jyrkän etelärinteessä alla Lahti-Pietari rautatien tuntumassa.

Alueen rakennuskanta on pääasiassa 1960-luvulta.

Uudenkylän alueella on paljon pientaloasutusta. Kulttuurimaisemarajaukseen valikoitui Yhteiskouluntien varren kohta, jossa katutila ja tonttien puutarhamaisuus muodostavat pidemmän yhteisen viihtyisän jakson. Rakennusten sijainti jyrkän rinteessä alapuolella muodostaa pohjoispuolen tonteille voimakkaan taustasilhuetin.

Kohteella on maisemakuvallista arvoa. Alueen monimuotoinen puutarhamainen kasvillisuus sekä katutilan ja tonttien suhde toisiinsa tulee säilyttää.

Lähteet: 23

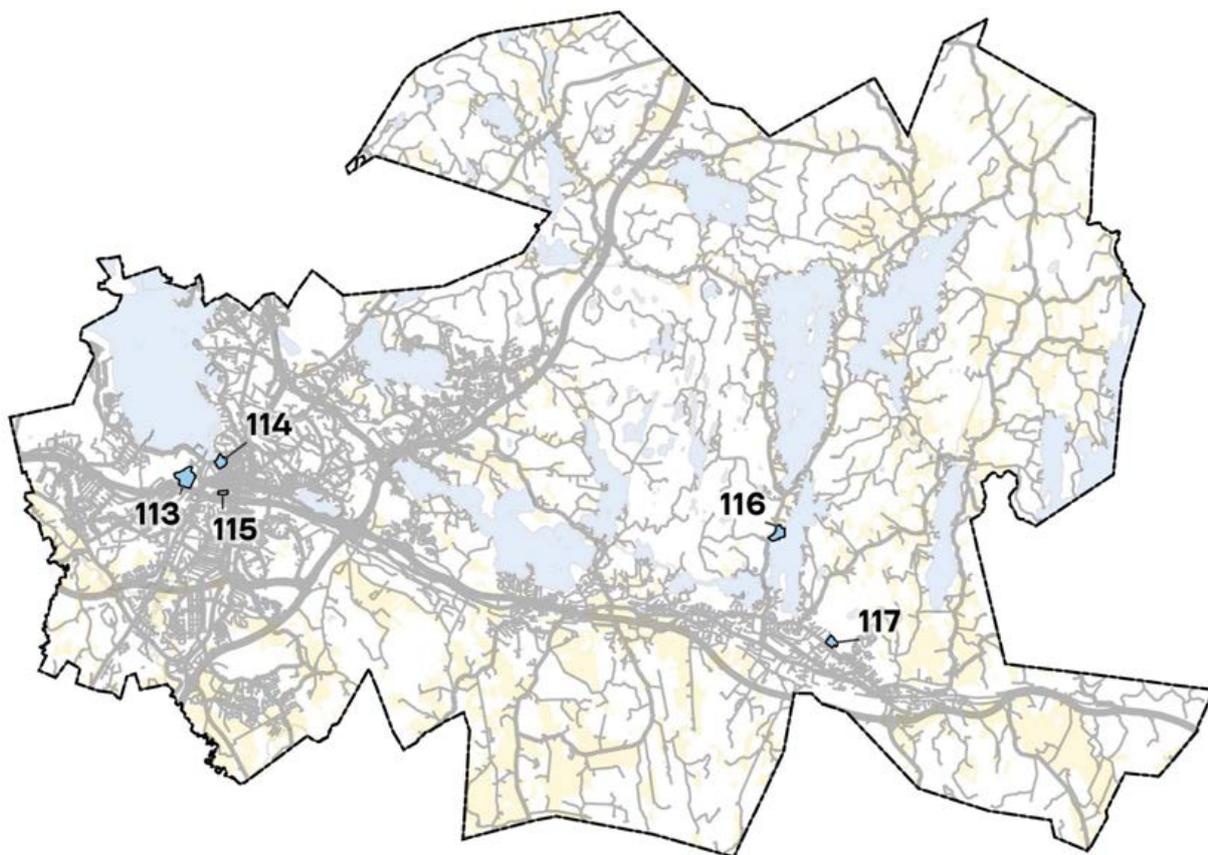
Alla: Yhteiskouluntien puutarhamaista katumiljöötä.

MÄRKHYPPÄJÄ
Suomen Mäkihyppäysliiton
toimittama mäkihyppäysmuistomerkki
Suomen Mäkihyppäysliiton
toimittama mäkihyppäysmuistomerkki
Suomen Mäkihyppäysliiton
toimittama mäkihyppäysmuistomerkki
Suomen Mäkihyppäysliiton
toimittama mäkihyppäysmuistomerkki

Urheilukeskus

AIKAKAUDELLEEN TYYPILLISET URHEILUPUISTOT

Kohteiden arvoluokat:

historiallinen arvo

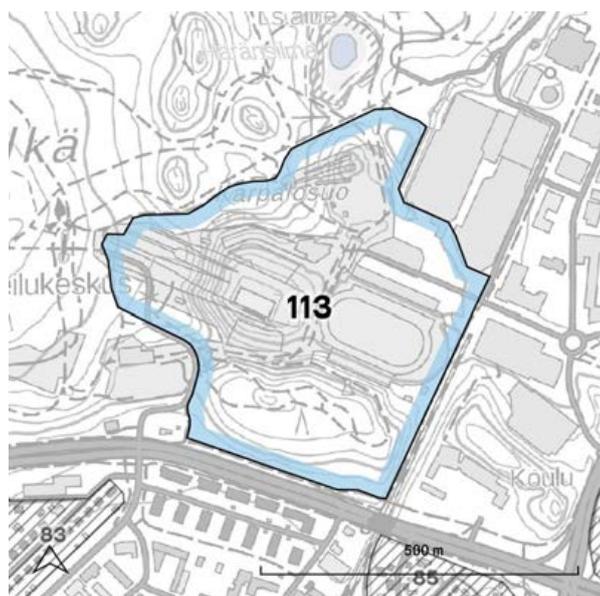
kaupunkirakenteellinen arvo

symboli- ja identiteettiarvo

Kohteet edustavat Lahden imagoa urheilukaupunkina ja ovat edustavia esimerkkejä aikakautensa liikuntarakentamisesta.

Alueiden kehittämisessä tulee huomioida sekä niiden toimivuus, että maisemaan ja ympäristöön liittyvät arvot.

113 Urheilukeskus

Lahden urheilukeskus sijaitsee Salpausselällä Lahden keskustan länsipuolella. Urheilukeskuksen eteläreunaan sijoittuu Kisatulikukkula, joka rajaa aluetta etelän suunnalta. Varsinainen rakennetumpi urheilualue sijoittuu selänteiden pohjoispuolelle luontaiseen suppaan, jota on alueen rakentamisen yhteydessä syvennetty ja jyrkennetty. Urheilukeskuksen rakennettua ydintä ympäröivät Salpausselän metsäiset hiekkakankaat ja alueelta löytyy myös jyrkkiä avoimia paahderinteitä. Alueen länsireunalla on vanhan satamaradan linjaus.

Urheilukeskuksen syntyhistoria juontaa juurensa 1920-luvulle, jolloin alueelle ryhdyttiin kehittämään hiihtokeskusta. Ensimmäiset Salpausselän hiihdot järjestettiin 1923 ja Salpausselän kisat alkoivat vuonna 1926.

Urheilukeskuksen nykyinen ilme pohjautuu 1970 laadittuun suunnitelmaan, jossa Lahden rinnakkaiset hyppyrimäet sijoitettiin nykyiselle paikalleen. Suurmäki valmistui 1972 ja sen pohjalle sijoittuva maauimala 1973. Normaalmäki, pikkumäki ja urheilustadionin pääkatsomo valmistuivat 1976-1977.

Lahden suurhalli valmistui 1981, jonka yhteydessä tehtiin pääkatsomon ja suurhallin väliset istutusalueet. Hallia laajennettiin 1997, jonka yhteydessä rakennuksen edustalle muodostettiin laajennusosan päälle kansipiha pergoloineen.

Uutta rakennuskantaa urheilukeskuksessa edustavat Hiihtomuseon laajennus vuodelta 2000 sekä pääkatsomon ja mäkikatsomon välistä kulkeva hiihtosilta vuodelta 2016.

Alla: Hyppyrimäet sijoittuvat Salpausselän herkkään maastoon, jossa luonto-, virkistys- ja maisema-arvot kohtaavat.

Urheilukeskuksen yleisilme on mittakaavaltaan suureellinen ja sen monumentaalinen 1970-luvun henki on säilynyt alueella. Rinteiden jyrkät luiskat ja jatkuvat muutokset reitistöissä ovat aiheuttaneet puustolle ja maanpeitekasvillisuudelle haasteita. Urheilukeskuksen sisäänkäynnin ja pysäköintialueiden istutusalueet ovat vaatimattomia suhteessa alueen muuhun ilmeeseen.

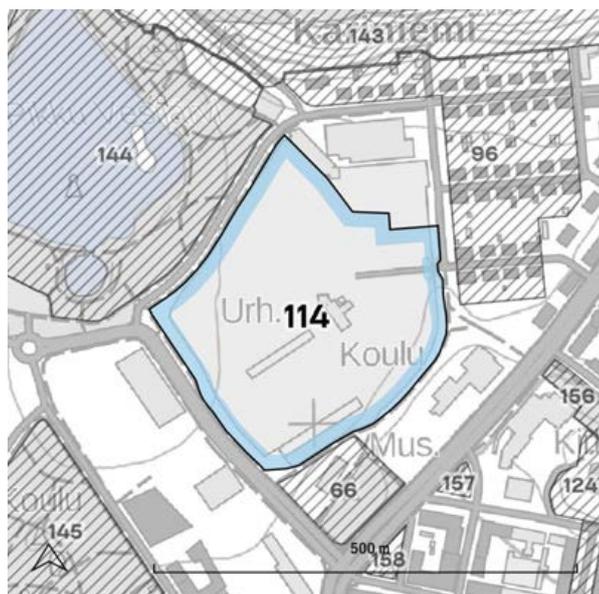
Hyppyrimäet ovat yksi Lahden merkittävimmistä maamerkeistä, jotka näkyvät moneen suuntaan ja ovat keskustan katunäkymien päätteinä. Alue on maisemakuvallisesti, historiallisesti sekä symboli- ja identiteetti-arvoltaan merkittävä.

Urheilukeskuksen voimakkaat maastonmuodot yhdessä monumentaalisten rakennusten kanssa sekä metsän ulottuminen rakennettuun alueeseen kiinni muodostavat alueen maisemakuvan ytimen. Alueen sisäänkäyntiympäristöä tulisi kehittää vastaamaan alueen muuta maisemakuvaa. Metsäisillä alueilla tulee ympäristörakentamisessa käyttää luonnonkasvillisuutta. Näkymät hyppyrimäkiin tulee säilyttää.

Urheilukeskus on valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Alueen arvot on huomioitu myös asemakaavamääräyksissä. Alue rajautuu valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen.

Lähteet: 2, 3, 6, 40, 54

114 Kisapuisto

Kisapuisto sijaitsee Lahden keskustan länsipuolella Salpausselän ja Kariniemenmäen välisessä laaksossa, Pikku-Vesijärven tuntumassa. Alue on osa Vesijärven laakson maisematyyppiä.

Kisapuiston alue oli Lahden kartanon maita vuoteen 1919 asti. Vesijärven pohjukka ulottui tuolloin puoleen väliin puistoa. Alueen ensimmäiset asemakaavat jäivät toteutumatta. Kaarlo Könösen vuoden 1941 asemakaavassa Kisapuisto

to oli piirretty yhdistämään keskustan ja rannan viheralueita. Kisapuistoa alettiin varsinaisesti suunnitella vuonna 1950. Vuoden 1952 Olympialaisissa Lahden kentällä pelattiin osa jalkapallon alkuotteluista. Olympiavuodelta muistoina ovat lipunmyyntikojut, pääportti sekä sivuportit ajalle tyyppillisine liuskekivipylväineen. Pääportin olympiarenkaat palautettiin kadonneiden tilalle 2002 olympialaisten 50-vuotisjuhlan kunniaksi.

Kisapuiston ilmeeseen kuuluvat vehreys, suuret puut ja laajat nurmipinnat. Kariniemenkadun varren hopeapajukujanne uusittiin 2020. Alunperin Kisapuistoa rajannut orapihlaja-aita on hävinnyt 2010-luvun kuluessa ja korvattu verkkoaidalla. Kartanonkadun varteen istutettiin uusi pensasaita kadunrakentamisen yhteydessä 2019.

Kisapuiston laaja viheralue on merkittävä liikunta-alue. Sillä on suuri maisemakuvallinen merkitys puoliavoimena vehreänä keitaana, joka liittyy Lahden keskustan puistoalueet Pikku-Vesijärven puistoon ja Vesijärven rantaan. Alueen puustoa ja kasvillisuutta tulee vaalia ja varmistaa, että alueen luonne vehreänä keitaana säilyy. Aluetta ympäröivät pensasaidat tulisi palauttaa.

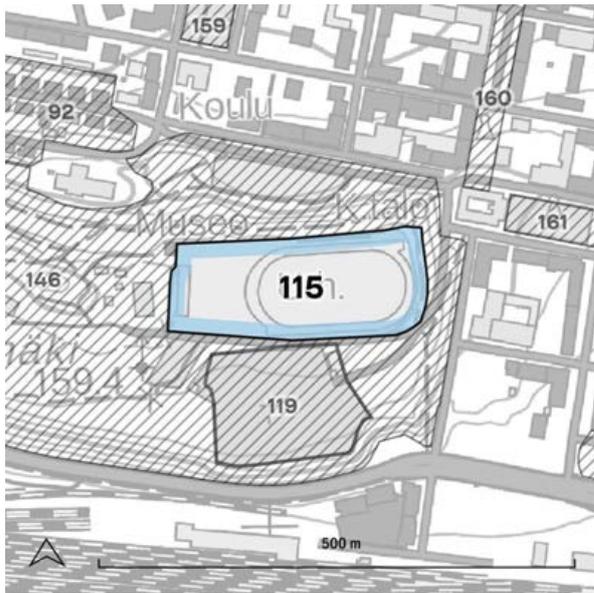
Kisapuisto on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu ympäristö.

Alla: Kisapuisto on ollut perinteisesti vehreä urheilualue.

Lähteet: 3, 21, 40

115 Radiomäen urheilukenttä

Radiomäen kenttä sijaitsee Salpausselän laella, Radiomäen itäpäässä, aivan kaupungintalon tuntumassa.

Radiomäen kenttä on Lahden vanhin yleisurheilukenttä. Se on perustettu 1922. Päätös kentän sijainnista tehtiin 1917 urheilukonsultti Lauri Pihkalan ja arkkitehti Bertel Strömmerin ehdotuksen perusteella. Kaupungintalon ympäristöstä haluttiin muodostaa monipuolinen toiminnallinen keskus yhdistämällä kaupungin koulu- ja kulttuuripalveluja. Urheilukenttä haluttiin sijoittaa myös asemakaavallisesti huomattavalle paikalle. Kentän yhteyteen oli suunnitteilla myös paviljonki-rakennus, sekä pergola-aiheita, mutta niistä luovuttiin myöhemmin.

Radiomäen kentällä on sijaintinsa ja historiansa puolesta suuri symboli- ja identiteetti-arvo. Kentän itäpäässä on kolmet vanhat kentälle johtavat betoniportaat. Kulmien yhteydessä on myös lipunmyyntikojut. Alueelta näkyy kaupungintalon torni, mikä luo tunteen, "että on kaupungin katolla".

Alue tulee säilyttää urheilukäytössä. Vanhat porrasyhteydet tulee säilyttää.

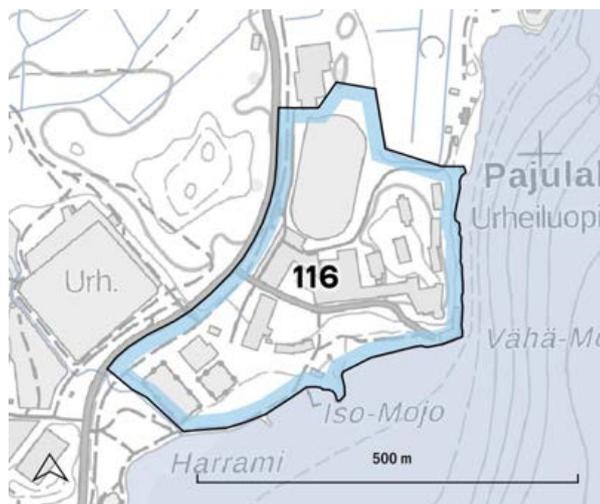
Alue on osa maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

Lähteet: 55

Alla: Radiomäen kentällä Lahden maamerkit hallitsevat maisemaa.

116 Pajulahden liikuntakeskus

Pajulahti sijaitsee Iso-Kukkasen rannalla, Nastolan järvisuudun alueella. Liikuntakeskuksen länsipuolelta alkaa kallioinen ja jylhä Kalliojärven selännealue, jolla risteilee lukuisia ulkoilureittejä. Iso-Kukkaselta pääsee vesiteitse sekä Kymijärven suuntaan, että Salajärven kautta Kymijoen suuntaan.

Pajulahti perustettiin 1929 Työväen Urheiluliiton TUL:in toimesta naisten urheilutoimintaa varten. Miesten kurssitoiminta alkoi vuonna 1935. Jo perustamisesta lähtien Pajulahden luonnolla oli

keskeinen rooli osana urheilua ja liikkumista. Pajulahden nykyinen päärakennus valmistui 1948, jonka jälkeen rakennus-kompleksi on laajennettu 1970- ja 2010-luvuilla.

Vanha päärakennus sijoittuu maisemallisesti hienosti lähelle rantaa kallioiden ja rantamännikön lomaan. Polveileva maasto ja uudet polkurakenteet istuvat maastoon hyvin. Rannalta avautuvat hienot näkymät järvelle. Pajulahteen johtavan tien varressa näkymiä hallitsevat uudemmat mutta osin myös ränsistyneet hallirakennelmat ja kentät.

Alue on kokonaisuutena maisemakuvallisesti arvokas. Hieno kallioinen rantamaisema puustoineen tulee säilyttää. Myös uudempien rakennusten pihapiireihin ja ympäristörakentamiseen olisi syytä kiinnittää enemmän huomiota. Vanha puusto tulee säilyttää. Alueen ympäristörakentamisessa tulee käyttää alueelle sopivaa luonnokasvillisuutta.

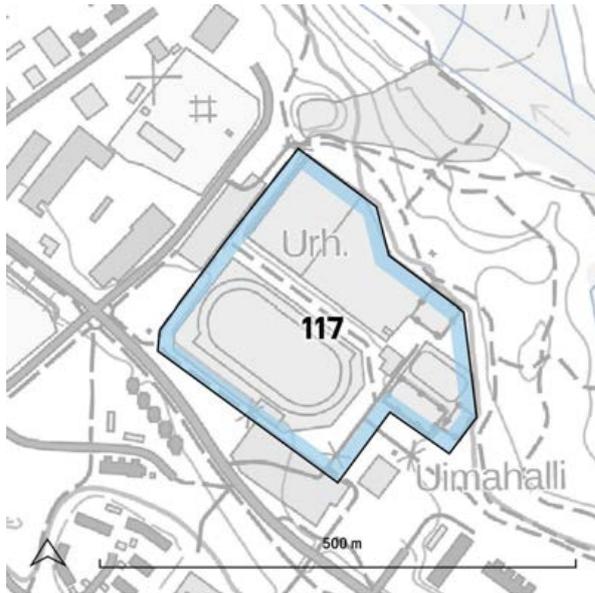
Alue on paikallisesti arvokas rakennetun ympäristön kohde. Pajulahden päärakennus on suojeltu asemakaavalla. Asemakaavassa on myös luonnonympäristöä koskevia suojeluhenkisiä määräyksiä.

Lähteet: 8, 56

Alla: Pajulahden rantakalliot ja niihin sovitettua rakentamista.

117 Rakokiven urheilukeskus

Rakokiven urheilukeskus sijaitsee Salpausselän laella, pohjoiseen viettävän rinteeseen harjanteella. Urheilukeskus liittyy Rakokiven liikekeskukseen ja rajautuu laajempaan metsäiseen ulkoiluvyöhykkeeseen.

Rakokivi on 1970-luvulla neitseelliseen maastoon perustettu kaupallinen keskusta. Alueen asemakaava on vuodelta 1976 ja se noudattaa Olli Kivisen tekemää Rakokiven kaavarunkoa. 1970-luku oli liikuntarakentamisen kulta-aikaa Suomessa ja myös Rakokiveen suunniteltiin ajan henkeen mittava urheilu- ja vapaa-aikatoimintakeskus, joka ei toteutunut koko suunnitellussa laajuudessaan. Kentät ja uimahalli valmistuivat 1980-luvun alkupuolella.

Rakokiven urheilukeskuksen kentät on terasoitu nurmiluisiin maastoon sovittaen. Alueeseen liittyy laajempi metsäinen Turranlammen ulkoilualue.

Rakokiven urheilukeskus on maisemakuvallisesti arvokas. Urheilualue tulee säilyttää luonteeltaan avoimena ja luiskaukset nurmella tai niittymäisinä.

Alue on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

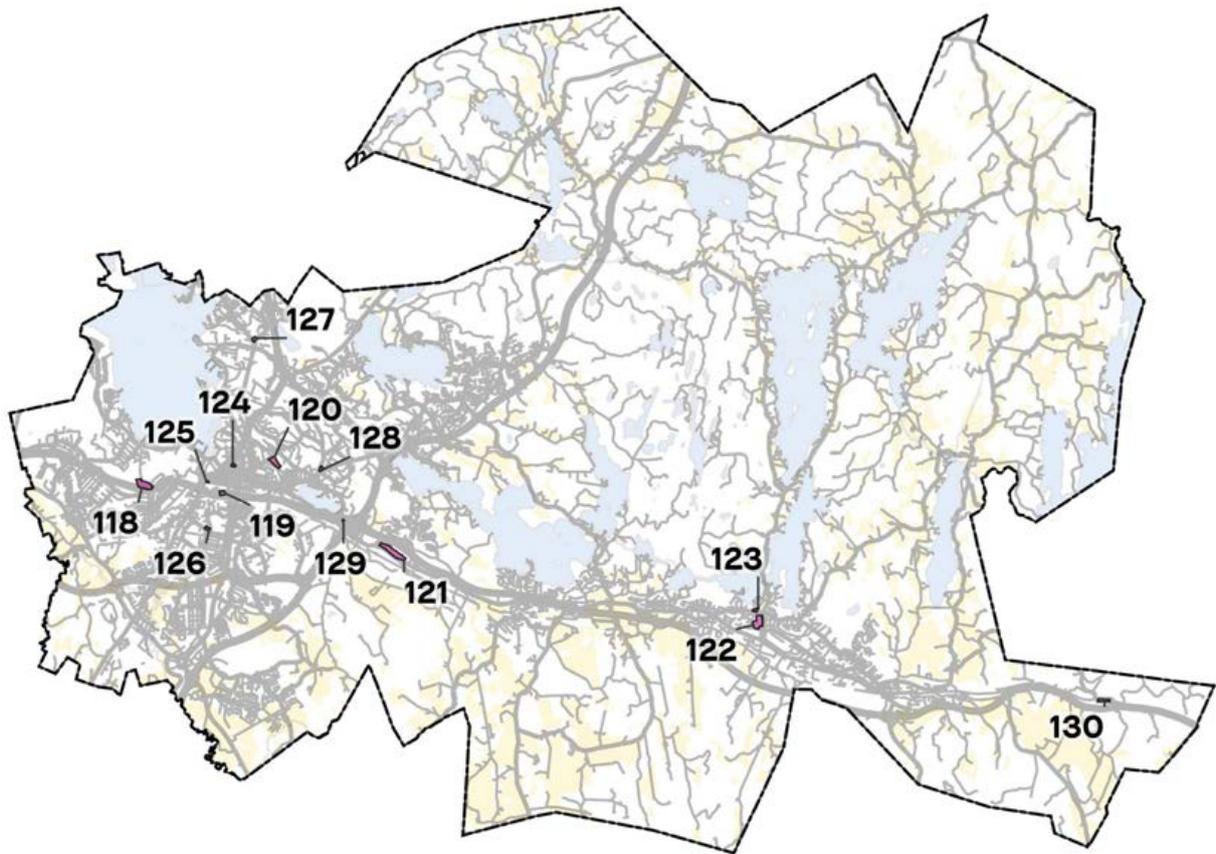
Alla: Rakokiven urheilualue on pengerretty maastoon nurmiluisin.

Lähteet: 8

Levon hautausmaa

HENGELLISET YMPÄRISTÖT

Kohteiden arvoluokat:

historiallinen arvo

kasvilajistollinen arvo

kaupunkirakenteellinen arvo

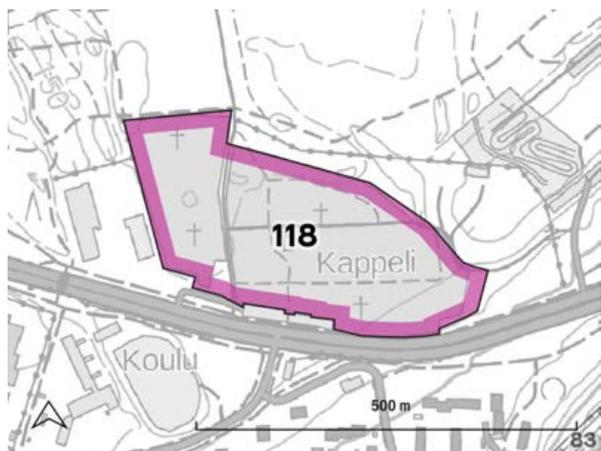
maisema-arkkitehtoninen arvo

symboli- ja identiteetti-arvo

Kohteet ovat hautausmaita ja kirkkoja puutarhamaisine piha-alueineen. Alueet ovat kaupunkirakenteessa vehreitä arvokkaita hiljentymisen paikkoja.

Monilajiset puutarhamaiset kohteet vaativat suunnitelmallista hoitoa ja niillä on suuri merkitys osana viherrakennetta.

118 Läntinen hautausmaa

Läntinen hautausmaa sijaitsee Salpausselän laella. Alue rajoittuu laajaan Salpausselän virkistysalueeseen. Hautausmaan poikki kulkee ulkoilureitti.

Lahden läntinen hautausmaa otettiin käyttöön 1921, alueen kuulussa vielä Hollolan kuntaan. Vuonna 1933 alue liitettiin Lahteen. Vanhinta osaa

hautausmaasta edustaa alueen itäisin osa, josta hautausmaata on laajennettu vaiheittain lännemmäs. Hautausmaan kappeli on Tauno Niemiojan suunnittelema vuodelta 1955. Kappeli sijoittuu nykyisen sisääntuloportilta alkavan kulkureitin päätteeksi.

Hautausmaalla on monipuolinen kasvillisuus. Puulajisto on mäntyvaltaista. Kappelille johtavan kulkuväylän molemmin puolin on kanadantuijarrivistöt.

Alue on tunnelmaltaan rauhallinen ja kasvillisuudeltaan runsas. Läntinen hautausmaa on maisemakuvallisesti sekä symbolisesti arvokas alue. Hautausmaan huoliteltu ja puutarhamainen ilme tulee säilyttää.

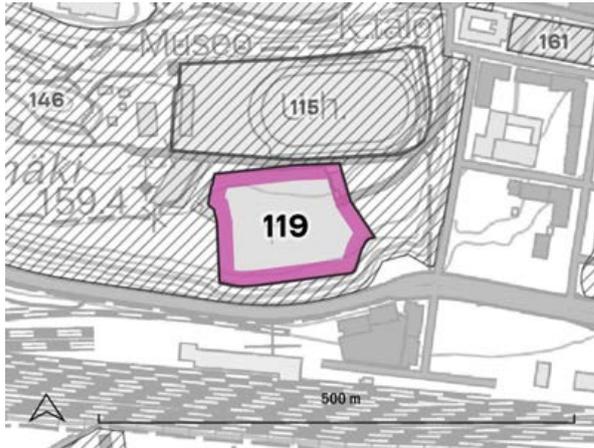
Hautausmaa on osa valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Kappelirakennus on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

Lähteet: 3, 23, 40, 58

Alla: Hautausmaan pääportilta aukeaa näkymä kappelille.

119 Vanha hautausmaa

Vanha hautausmaa sijaitsee Radiomäen laella, Salpausselän reunamuodostumalla, aivan keskustan kupeessa. Alue viettää etelää kohden ja rajautuu Radiomäen jyrkkään etelärinteeseen.

Vanha hautausmaa perustettiin vuonna 1894. Alueella on paljon vanhoja sukuhautoja sekä monumentteja. Hautausmaan itäreunalla on uudempi uurnahautojen alue on vuodelta 1990.

Hautausmaan vanhalla puolella haudat on tyyppillisesti rajattu reunakivin ja hautarivistöt polveilevat maastossa puiden lomassa. Alue on tunnelmallinen vanhan puuston ja moni-ilmeisten muistomerkkien mosaiikki. Hautausmaata rajaa etelässä kivimuuri.

Vanha hautausmaa on kaupunkirakenteellisesti, maisemakuvallisesti, historiallisesti ja symbolisesti arvokas kohde. Alueen puustoa tulee vaalia. Hautausmaalta avautuvat näkymät etelää kohden puuston lomitse tulee säilyttää.

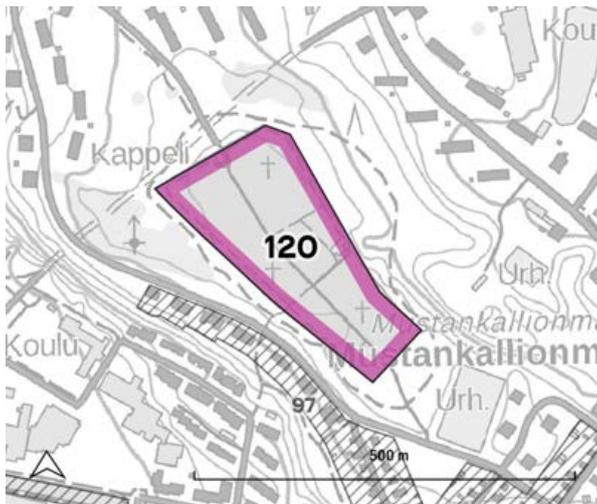
Alue on osa maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

Alla: Vanhan hautausmaa viettää kohti Radiomäen jyrkkää etelärinnettä.

Lähteet: 58, 59

120 Mustankallion hautausmaa

Mustankallion hautausmaa sijaitsee Mustankallionmäellä Lahden keskustaa koillispuolella rajaavan selänteen laella. Alue kuuluu Kivimaa-Myllypohjan kallioselänteiden maisematyyppiin, joskin Mustankallionmäki on eteläosiltaan hiekkaselänettä.

Mustankallion hautausmaa perustettiin 1917. Hautausmaa vihittiin käyttöön alun perin nimellä Uusi hautausmaa, mutta nimi muutettiin 1958 kun Levon hautausmaa otettiin käyttöön. Hautausmaalla on Albert Koiviston suunnittelema kappeli vuodelta 1925.

Hautausmaa on hyvin suoralinjainen. Alueen puusto on pääasiassa mäntyä. Pääkäytävän molemmin puolin on sijainnut pylväshaaparivistöt, jotka on uusittu kartiotammirivistöiksi. Hautausmaata kiertää matala kivimuuri.

Mustankallion hautausmaa on symbolisesti arvokas. Alueen kookasta puustoa tulee vaalia.

Kappeli on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

Lähteet: 3, 58

Alla: Mustankallion hautausmaan kappelilta alkava hautausmaan pääkäytävä.

121 Levon hautausmaa

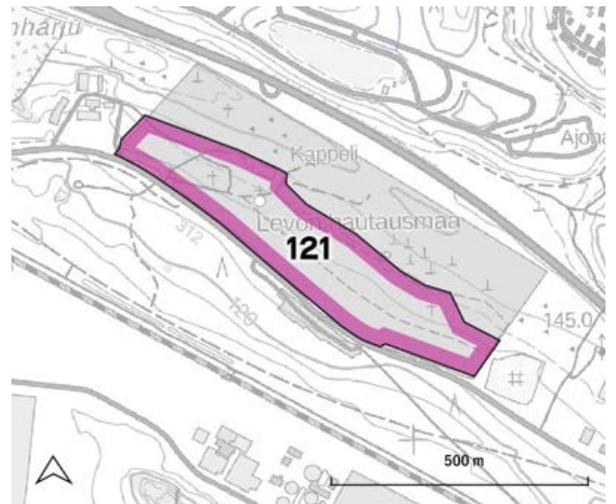
Levon hautausmaa sijaitsee Lahden Kolavan kaupunginosassa Salpausselän laella, Valtatien 12 eteläpuolella. Hautausmaa kuuluu Salpausselän maisematyyppiin.

Levon hautausmaa perustettiin 1958. Samana vuonna valmistui hautausmaan kappeli, jonka suunnittelivat Niilo ja Aili Pulkka.

Levon hautausmaa muodostuu useammasta erityyppisestä osasta. Perinteisen arkkuhautausalueen lisäksi alueella on luonnonmukaiset uurnametsä ja muistolehto. Uurnametsän alueella haudat on sijoitettu jääkauden aikaisten siirtolohkareiden lomaan. Kappelin edustalle on jätetty laaja eduspuutarha, jonka linjakkaat istutukset henkivät samaa aikakautta rakennuksen kanssa.

Levon hautausmaa on maisema-arkkitehtonisesti ja symbolisesti arvokas alue. Kohteen monimuotoista kasvillisuutta tulee vaalia. Uurnametsä ja muistolehto tulee säilyttää luonnontilaisina.

Kappeli on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde.

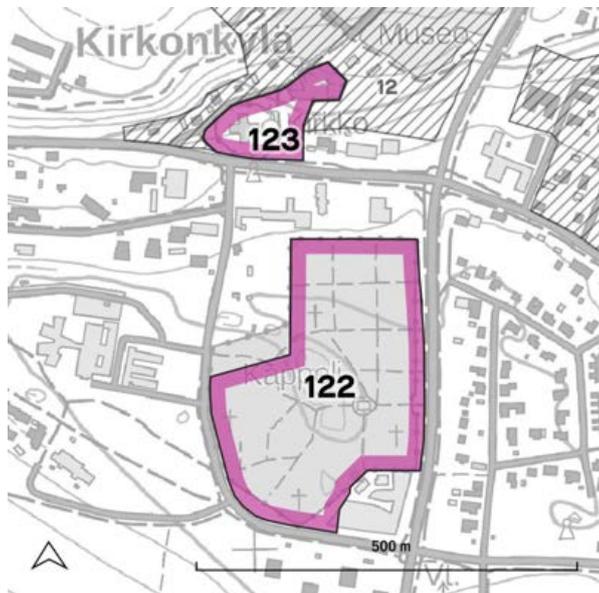
Lähteet: 3, 58

Alla: Levon hautausmaan kappelin edustalla on geometriset istutukset.

122 Nastolan hautausmaa

123 Nastolan kirkko

Nastolan kirkko ja hautausmaa sijaitsevat Nastolan kirkonkylällä Salpausselän laella. Kirkko sijoittuu selänteen pohjoisreunalle Pikku-Kukkaseen laskeutuvan viljelymaiseman reunalle. Kirkon vieressä sijaitsee kivimuurein rajattu sankarihautausmaa-alue. Varsinainen Nastolan hautausmaa sijaitsee vanhan kunnantalon eteläpuolella.

Nastolan kirkko valmistui 1804. Sen kellotapuli on alunperin rakennettu jo ennen vuotta 1760, ja nykyiselle paikalleen se siirrettiin vuonna 1804. Kirkon rakensi tunnettu kirkonrakentaja Mats Åkergren. Kirkossa on tehty muutostöitä 1890-luvulla, 1930-luvulla sekä 2000-luvun alussa. Kirkon pohjoispuolella on vanha kivimuurein rajattu kirkkotarha, joka on nykyisin sankarihautausmaa. Sankarihautausmaalle johtava portti on arkkitehti Elis Kaalamon suunnittelema, ja se rakennettiin paikalleen vuonna 1949.

Nastolan kirkko on merkittävä maamerkki saavuttaessa Nastolan kirkonkylälle. Kirkko ympäristöineen sijaitsee alueen läpi kulkevan päätien varressa. Pihamaa on avointa ja alueella kasvaa yksittäisiä hienoja mäntyjä. Kirkolta aukeaa näkymä Nastolan vanhaan viljelymaisemaan.

Nastolan kirkko on kaupunkirakenteellisesti, maisemakuvallisesti, historiallisesti ja symbolisesti arvokas. Kirkon merkitys kirkonkylän keskuksen maamerkinä tulee säilyttää. Maiseman avautuminen järven suuntaan tulee säilyttää.

Alla: Nastolan kirkko ja tapuli muodostavat kirkonkylälle keskeisen maamerkin.

*Yllä: Nastolan hautausmaan uurnalehto on sommiteltu luonnonsuppaan.
Alla: Sankarihautausmaan portti sopii hyvin miljööseen.*

Nastolan hautausmaa on Lahden vanhin hautausmaa. Sen vanhimmat osat on perustettu jo 1848. Aluetta on laajennettu useaan otteeseen. Hautausmaan uusin osa on Bey Hengin suunnittelema luonnonsuppaan rakennettu uurnalehto, joka valmistui 2008. Hautausmaan vanhinta osaa kiertää matala kivimuuri, jota on laajennettu hautausmaan kasvaessa. Pääportilta alkavan käytävän päätteenä on Tauno Niemiojan suunnittelema kappeli vuodelta 1954.

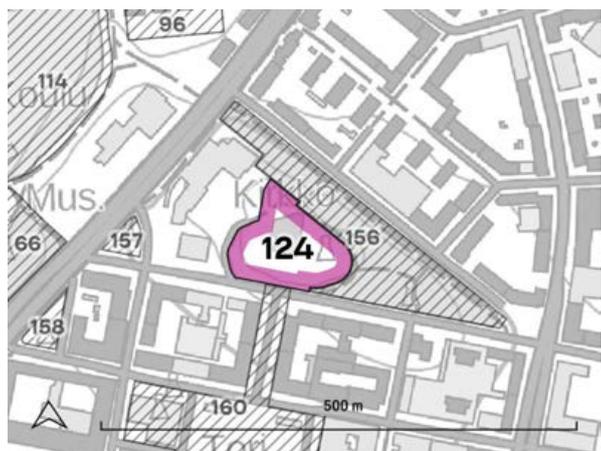
Nastolan hautausmaan yleisilme on metsäinen ja luonnonmukainen. Uurnalehdon alueella kasvillisuutena on pääasiassa koivuja, saniaisia ja maanpeitekasveja. Nastolan hautausmaan kasvillisuus on syntynyt eri aikakausien ihanteiden pohjalta.

Nastolan hautausmaa on maisema-arkkitehtonisesti ja symbolisesti arvokas. Hautausmaan luonnonmukainen ja vehreä ilme tulee säilyttää. Kirkon ja hautausmaan välistä akselia olisi syytä kehittää.

Nastolan kirkko on osa maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Nastolan kirkko ja tapuli on suojeltu Kirkkolailla. Sekä kirkko ympäristöineen että hautausmaa ovat osa paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristön aluetta.

Lähteet: 8, 58, 60

124 Ristinkirkko

Lahden Ristinkirkko sijoittuu Lahden keskustaan Kolkkanmäelle. Kolkkanmäki sijaitsee Vesijärven laaksossa ja nousee jyrkästi keskustan muutoin tasaiselta alueelta.

Kirkon paikka on peräisin Lahden ensimmäisestä asemakaavasta. Ennen Ristinkirkkoa samalla paikalla sijaitsi Lahden vanha puukirkko, jota ympäröi Kirkkopuisto. 1940-luvun alussa kirkon itäpuolelle perustettiin sankarihautausmaa, jonka suunnitteli arkkitehti Irma Kolsi. Nykyinen Alvar Aallon suunnittelema Ristinkirkko valmistui 1978. Ristinkirkon rakentaminen ei juuri vaikuttanut puistoympäristöön.

Hautausmaa-alue on melko avoin ja se rajattiin puistosta alunperin leikatulla kuusiaidalla, joka korvattiin leikatulla orapihlaja-aidalla 1967. Haudat on sijoitettu kaarevina kehinä suuntautuen kohti kirkkoa. Hautausmaalla sijaitsee Wäinö Aaltosen toteuttama muistomerkki "Vapauden hengetär" vuodelta 1952. Kirkon edusta on pidetty avoimena ja sinne ei ole haluttu sijoittaa kukkaryhmiä.

Ristinkirkko ympäristöineen on kaupunkikuvallisesti, historiallisesti sekä symbolisesti ja identiteetin kannalta arvokas. Kirkon merkitys näkymän päätteeksi ja maamerkinä eri suunnista tulee säilyttää. Hautausmaa-alueen muotokieli ja suhde kirkkorakennukseen tulee säilyttää.

Ristinkirkko ympäristöineen on valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Kirkko-piha-alueineen on suojeltu asemakaavalla.

*Yllä: Ristinkirkko kellotorneineen muodostaa maamerkin Lahden keskustassa.
Alla: Kirkon viereen sijoittuu pensasaidalla rajattu sankarihautausmaa.*

125 Ortodoksikirkko

Lahden ortodoksinen kirkko, Pyhän kolminaisuuden kirkko, sijaitsee Salpausselällä Radiomäen pohjoisrinteellä.

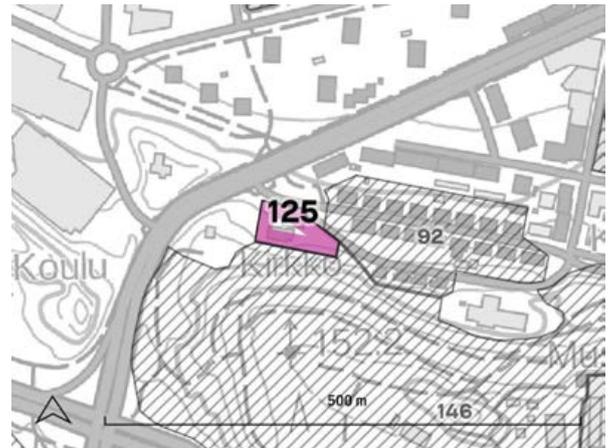
Kirkko on valmistunut 1955 ja sen on suunnitellut arkkitehti Toivo Paatela. Kirkolle johtavat liuskekivet portaat näkyvät jo ensimmäisissä asemapiirroksissa. Kirkon ja katualueen väliselle piha-alueelle rakennettiin seurakuntasali 1978. Kirkkoa ja piha-aluetta on remontoitu viimeksi 2000-luvun alkupuolella.

Kirkon etupihan avoin ylärinteeseen nouseva nurmialue sekä kirkon takana rauhallisena kohoava metsäinen Radiomäen silhuetti luovat rauhallisen maisemallisen kehyksen kauniille rakennukselle. Kadun varren suuret puut ovat osa kokonaisuutta.

Ortodoksikirkko ympäristöineen on maisemakuvallisesti ja symbolisesti arvokas. Piha-alueen huoliteltu ja pelkistetty ilme tulee säilyttää.

Kirkko on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Rakennus on suojeltu asemakaavalla.

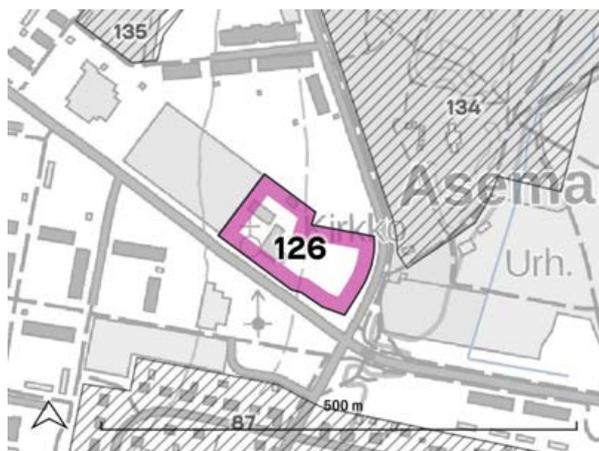
Lähteet: 2, 3, 23, 40

Ortodoksikirkko sijoittuu Radiomäen pohjoisrinteeseen.

126 Launeen kirkko

Yllä: Ilmakuvasa vuodelta 1960 näkyy kirkon alkuperäinen pihasommitelma.

Alla: Kirkkopihan puustoisien eteläkulman läpi johtaa kulureitti takapihan sisäänkäynnille.

Launeen kirkko sijaitsee Porvoonjoen laakson maisematyypialueella, Launeen pientaloalueen pohjoispuolella.

Launeen kirkko valmistui 1953. Arkkitehti Erik Lindroos suunnitteli sen alunperin seurakuntataloksi. 1958 rakennusta laajennettiin ja sen yhteyteen rakennettiin kellotapuli. Rakennus peruskorjattiin 2000-2001, jolloin myös pihajärjestelyt uusittiin. Uusi sisäänkäynti on nyt kirkon takana sijaitsevalta pysäköintialueelta. Piha-alueelle on suunniteltu paljon toimintoja lapsille. Etupihalla on alunperin ollut suorakulmainen istutus, jota on kiertänyt tukimuuri ja kävelyalue. Tontin luoteisreunalla on ollut leikattu pensasaita.

Kirkko sijaitsee teiden risteyksessä ja on rajattu kadusta tiilielementtimuurilla. Pihan eteläkulmassa kasvaa kookasta puustoa, joka rauhoittaa piha-alueita. Kirkon sisäänkäynnin muutos on muodostanut takapihalle uuden etupihamaisen alueen.

Alue on maisemakuvallisesti ja symbolisesti arvokas. Piha-alueen suurta puustoa tulee vaalia. Etupihan istutusalueen osittainen ennallistaminen voisi parantaa kirkon Tapparakadun puoleista saapumista juhlavammaksi.

Launeen kirkko on paikallisesti arvokas rakennetun kulttuuriympäristön kohde. Rakennus on suojeltu asemakaavalla.

Lähteet: 3, 23, 40

127 Mukkulan kirkko

Mukkulan kirkko sijaitsee Vesijärven laakson alueella Merrasojan itäpuolella. Kirkko sijoittuu teiden risteykseen, Mukkulan kaupunginosaan.

Kirkko valmistui 1993. Sen on suunnitellut arkkitehti Juhani Boman. Alueen asemakaava on vuodelta 1988. Asemakaavassa osoitettiin rakennukselle kaupunkirakenteellisesti ja kaupunkikuvallisesti soveltuva paikka.

Kirkon piha-alueet laskeutuvat loivasti viettäen kohti lounasta. Piha liittyy Merrasojanpuiston puoliavoimeen maisemaan. Nykyinen pihasuunnitelma on vuodelta 2002, jolloin kirkon pohjoisreunalle lisättiin säteittäisesti koivuangervoistutukset. Istutukset korostavat hyvin kirkon muotoa ja maiseman muotoa. Samalla laajennettiin lasten leikkialuetta. Suunnitelman talviliukumäki on toteutettu suunnitelmasta poiketen keskemälle avointa maisematilaa, minkä johdosta maastonmuotoilu näyttää alueelle epäsopivalta. Piha-alue on merkitty maastoon harmain graniittipaasin.

Mukkulan kirkko ympäristöineen on kaupunkirakenteellisesti, maisemakuvallisesti ja symbolisesti arvokas. Kirkon piha-alueen loivat maastonmuodot ja niihin sointuvat istutusryhmät tulee säilyttää. Talviliukumäen sijaintia olisi syytä tarkastella maisemaan sopivammin. Mukkulan kirkon merkitys maamerkinä kaupunkikuvassa tulee säilyttää.

Alue on maakunnallisesti ja paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

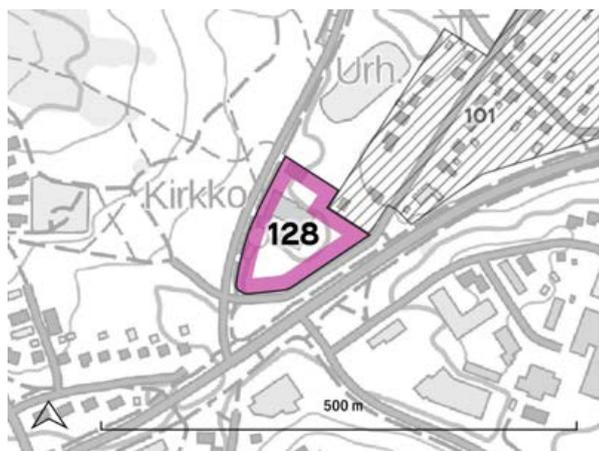
Yllä: Mukkulankadun varressa kirkon kohdalla on mänty, joka on suojeltu luonnonmuistomerkkinä. Alla: Mukkulan kirkon piha-alueiden säteittäiset pensasryhmät rytmittävät alueen maisemakuvaa.

Lähteet: 23, 40

128 Joutjärven kirkko

Joutjärven kirkko sijaitsee Kiveriön kaupunginosan itäpuolella Ahtialantien vieressä. Alue on osa Kivimaa-Myllypohjan maisematyyppialuetta.

Joutjärven kirkko on arkkitehti Unto Ojosen suunnittelema. Se valmistui 1962. Rakennuksessa on jyrkkä keskiaikaisia kirkkoja muistuttava kattoharja. Kellotapuli henkii samaa jyrkkälinjais-ta muotoa. Kirkon piha-alueet sijoittuvat sen itä- ja länsipuolille. Piha-alueet on suunnitellut seurakunnan puutarhuri Vilho Valento.

Kirkon itäpuolella piha-alue laskee puistomaisena kohti viereistä katualuetta. Alueella on kookasta puustoa. Ilmarisentien varrella ja rakennuksen sisäpihalla on ollut alunperin tuija- ja kukkaistutuksia. Nykyään sisäpihan istutukset on poistettu ja kadunvarren tuijat on uusittu 2016. Rakennuksen edustalla on laaja asvaltoitu pysäköintikenttä.

Joutjärven kirkko on kaupunkirakenteellisesti ja symbolisesti arvokas. Kirkon maamerkkimäinen luonne tulee säilyttää. Ympäröivä kasvillisuus on merkittävä osa kokonaisuutta ja sitä tulee vaalia. Kasvivalinnoissa on hyvä suosia alkuperäisiä 1960-luvulle tyyppisiä kasveja.

Alue on paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

Lähteet: 3, 23, 40, 61

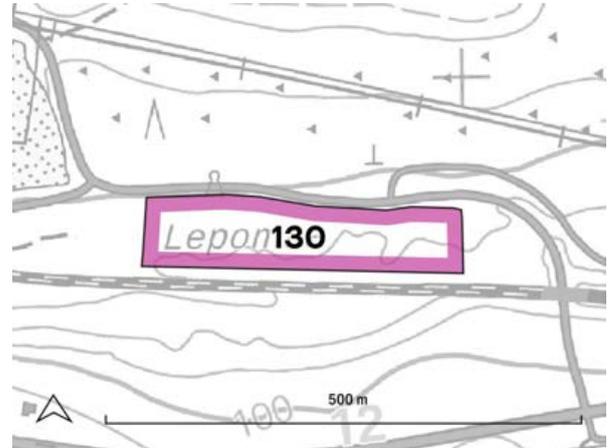

*Yllä: Joutjärven kirkon kellotapuli toimii maamerkinä.
Alla: Kirkon piha-alueet ovat osa kokonaisuutta.*

129 Radanrakentajien hautausmaa, Lahti

130 Radanrakentajien hautausmaa, Nastola

Lahden alueella on kaksi radanrakentajien hautausmaata. Toinen sijaitsee Joutjärven kaakkoispuolella ja on jäänyt moottoritien liittymän rampien väliselle alueelle eristykseen. Toinen sijaitsee Arolassa, Lahden itäisen rajan tuntumassa, Uudenkylän kaupunginosassa. Molemmat kohteet sijaitsevat Salpausselän alueella.

Riihimäki-Pietari radan rakentaminen aloitettiin molemmista päistään 1868. Rata rakennettiin ennätysnopeasti. Se avattiin kokonaisuudessaan käyttöön syksyllä 1870.

Rautatien rakentaminen liittyi Suomen kato-voiteen 1867. Satojen epäonnistuttua ihmiset vaelsivat etelää kohden ravinnon ja työn perässä, minkä johdosta valtiovalta kiirehti radan rakentamista. Tieto työmaasta lisäsi väentungosta raken-

tamisalueilla ja lisäsi kulkutautien sekä ravinnon puutteen määrää. Radan varrelle perustettiin kulkutautisairaaloita ja vieraspaikkakuntalaisille kuolleille perustettiin erilliset radanrakentajien hautausmaat mm. silloisiin Hollolaan ja Nastolaan.

Radanrakentajien hautausmaille on pystytetty yhteiset muistomerkit, sekä myös yksittäisiä muistomerkkejä kuolleille.

Radanrakentajien hautausmaat ovat historiallisesti ja symbolisesti arvokkaita alueita. Ne tulee säilyttää nykyisellään.

Alueet ovat kiinteitä muinaisjäännöksiä ja suojeltu muinaismuistolaililla. Lahden kohde on suojeltu asemakaavassa.

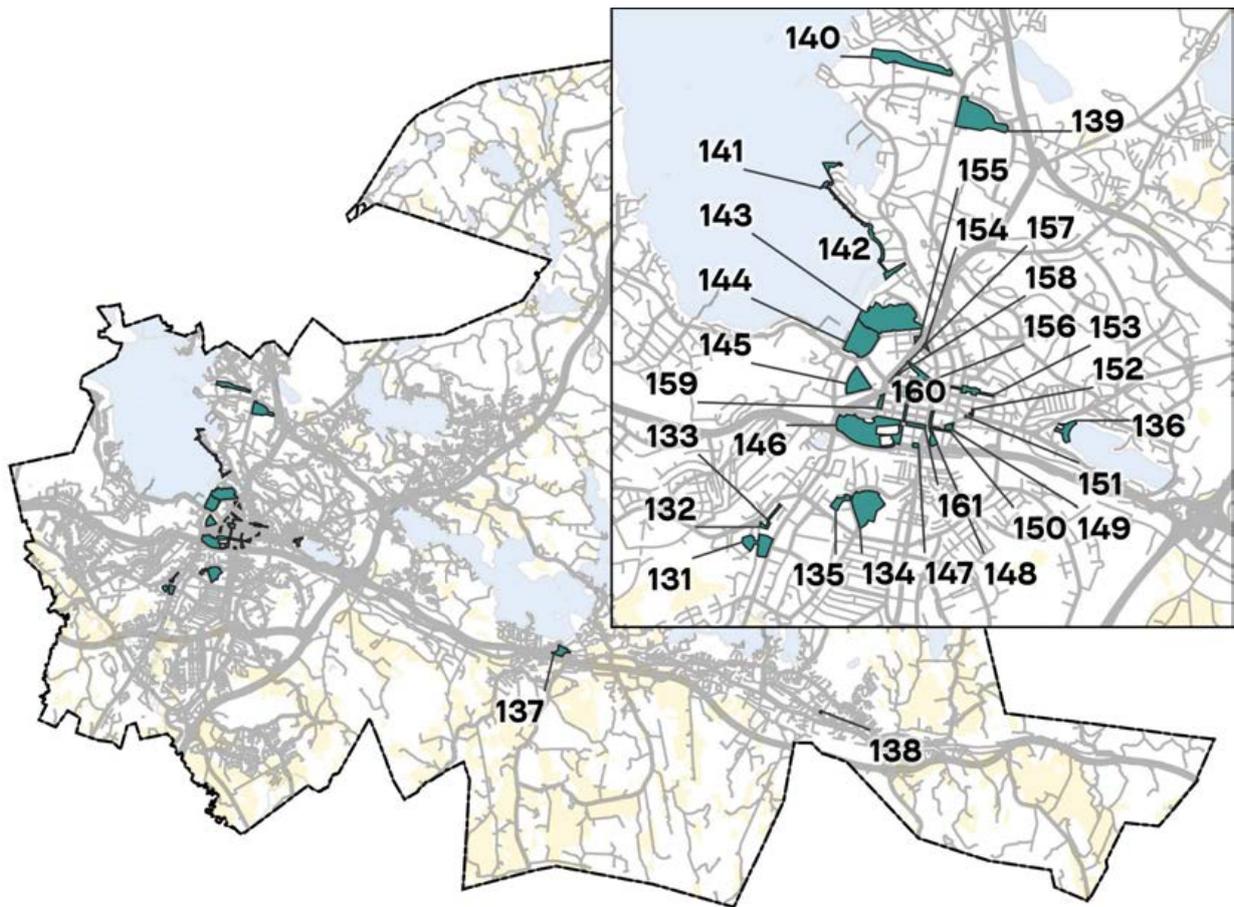
*Vasemmalla: Lahden radanrakentajien hautausmaan muistomerkki.
Oikealla: Nastolan radanrakentajien hautausmaan muistomerkki.*

Lähteet: 15, 62

Eliel Saarisen puisto (LKKP)

PUISTOHISTORIALLISTE TAI KAUPUNKIRAKEN- TEELLISESTI ARVOKKAAT VIHERALUEET

Kohteiden arvoluokat:

historiallinen arvo
kasvilajistollinen arvo
kaupunkirakenteellinen arvo
maisema-arkkitehtoninen arvo
maisemakuvallinen arvo
symboli- ja identiteettiarvo

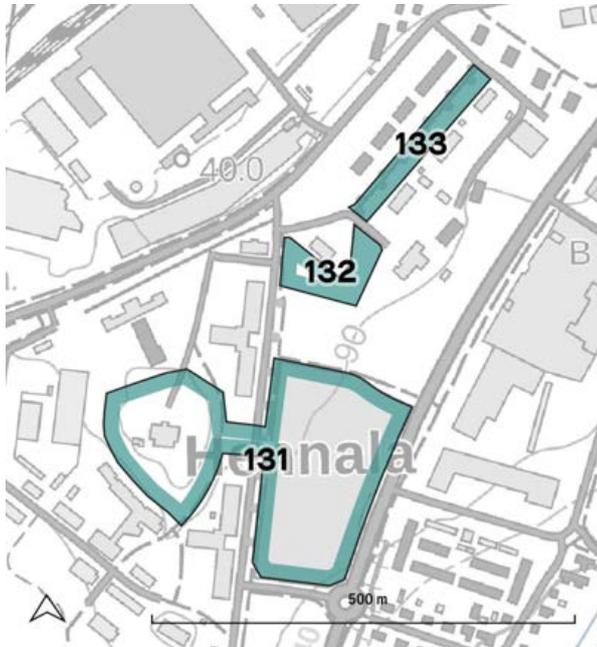
Kohteet sijoittuvat pääasiassa Lahden keskusta-
taan. Alueet ovat puistoja, viheralueita ja julkisia
piha-alueita. Puistot edustavat eri aikakausten
suunnitteluperiaatteita.

Tiiviissä kaupunkikeskustassa puistoilla on suu-
ri merkitys kaupunkivihreän edistäjinä.

131 Kunniakukkula ja Lippukenttä

132 Komentajanpuisto

133 Kasarminpuisto

Yllä: Kunniakukkulan akselille on sijoitettu marsalkka Mannerheimin rintakuva.

Hennalan alue sijaitsee Salpausselän eteläpuolella Porvoonjoen laaksossa. Hennalan varuskunta lakkautettiin 2014, jonka jälkeen rakennuksiin on muodostunut uutta toimintaa ja alueelle on rakennettu uusi katuverkko 2019 hyväksytyt asemakaavan mukaisesti.

Hennalan kasarmialue rakennettiin Venäjän vallan aikana 1912-1913. Alueen puistot ovat nähtävissä jo venäläisten asemapiirroksista alueesta. Suomen sisällissodan aikana alueella oli punavankileiri. Kasarmi otettiin varuskuntakäyttöön 1920, jolloin alueella aloitettiin kunnostukset. 1920-30-luvuilla alueelle istutettiin runsaasti kasvillisuutta sekä puisto käytäviin.

Hennalan alueen punatiilirakennukset ja venäläisaikainen kaavaratkaisu ovat edelleen nähtävissä alueella ja luovat alueelle oman tunnelmansa.

Kunniakukkula on vanhaa sotilaskotia ympäröivä metsäinen puistoalue. Alueella on useita muistomerkkejä kertomassa Hennalan alueen historiasta. Kunniakukulalta lähtee akseli kohti Lippukenttää, jolla on marsalkka Mannerheimin rintakuvapatsas.

Lippukenttä on avoin alunperin noin 3 ha kokoinen nurmialue. Aluetta rajaavat puurivistöt. Alueen asemakaavassa kentän eteläreunaan on osoitettu pysäköintialue.

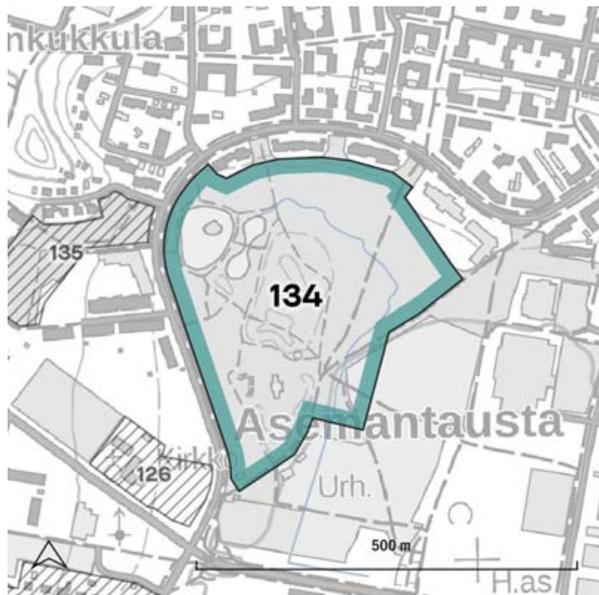
Komentajanpuisto on Komentajantaloa ympäröivä puistoalue, joka on säilynyt väljänä ja puistomaisena alueena. Alueen kasvillisuus on peräisin 1920- ja 30-luvuilla tehdyistä istutuksista.

Kasarminpuisto muodostuu Hennalan lehmuskujasta. Puistoa ympäröivät punatiilliset asuinrakennukset. Komentajantalo on lehmuskujan lounaispään päätepisteenä.

Hennalan puistoalueet muodostavat hienon historiallisen kokonaisuuden. Alueella tyypillisiä ovat puukujanteet ja puistoalueiden akselisommitelmat. Puistot ovat maisemakuvallisesti, historiallisesti ja identiteetin kannalta arvokkaita. Alueen vanhaa puustoa ja historiallista ilmettä tulee vaalia.

Puistot ovat maakunnallisesti ja paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Kunniakukkula ja Lippukenttä ovat myös valtakunnallisesti arvokkaita. Sotilaskoti on suojeltu asemakaavalla.

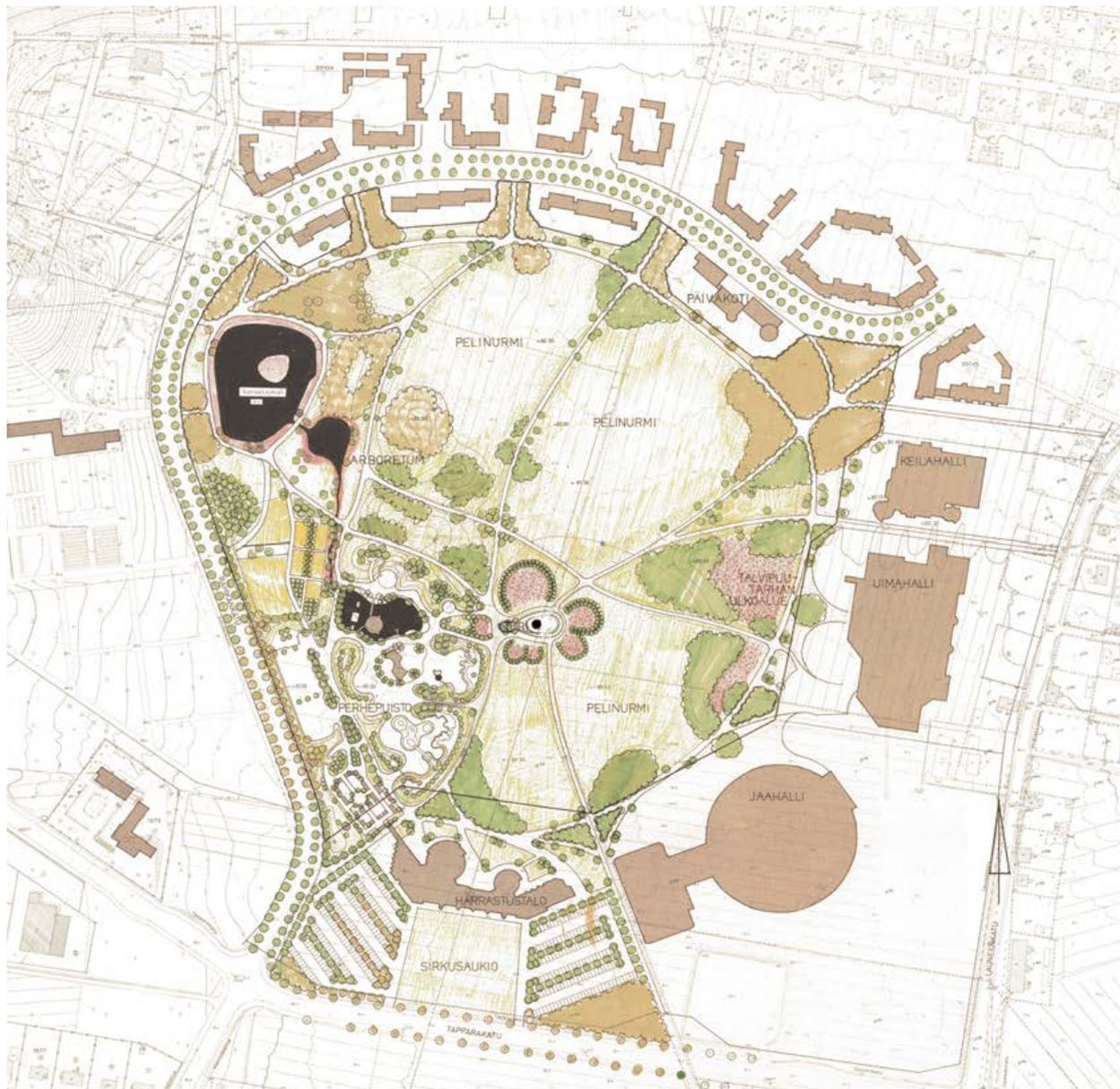
134 Launeen keskuspuisto

Launeen keskuspuisto sijaitsee Salpausselän eteläpuolella Launeen pientaloalueen ja Asemantaustan asuinalueen välisellä vanhalla pelto-alueella. Alue kuuluu Porvoonjoen maisematyyppialueeseen. Launeen keskuspuiston rajaukseen on sisällytetty Perhepuisto, Arboretum, Sorsalammen ympäristö sekä niittyalueet.

Sorsalampi edustaa puiston vanhinta kerrostumaa. Se kaivettiin kastelualtaaksi kaupunginpuutarhalle 1963, jonka yhteydessä ympäröivät alueet perustettiin puistoksi. Launeen keskuspuiston kokonaisuus juontaa juurensa vuoteen

Alla: Keskuspuiston yleissuunnitelma, Maisemasuunnittelutoimisto Leena Iisakkila Ky 1984.

1980, jolloin Lahden valtuusto päätti kaupungin 75-vuotisjuhlan kunniaksi Launeen vapaa-ajankeskuksesta, jonka yksi osa keskuspuisto oli. Keskuspuiston yleissuunnitelman laati Leena Iisakkila vuonna 1984.

Perhepuiston avajaisia vietettiin 1989. Perhepuiston ajatuksena on ollut alusta lähtien tarjota ilmainen kaikenikäisille sopiva toiminnallinen alue. Alueen keskipisteenä toimii Perhepuiston linna, joka uusittiin vuonna 2018. Samalla aluetta aiemmin ympäröinyt vesiaihe muutettiin leikki-alueeksi.

Arboretumin alue rakennettiin vuosina 1992-1994. Alueella sijaitsee yli 400 kasvilajia lajikkeineen, jotka on sijoitettu kasvitieteellisessä järjestyksessä heimoittain.

Keskuspuiston koillisosaan sijoittuu laaja niittyalue, jonka poikki kulkee kulkuraitteja sekä hulevesiuoma. Alueelle on istutettu puuryhmiä.

Launeen keskuspuiston yleissuunnittelu on ollut käynnissä 2023. Tavoitteena on parantaa puiston käytäväverkostoa, tarkastella tilavarausta arboretumin laajentumiselle, päivittää leikkialueita ja -välineitä sekä skeittialuetta.

Alla: Perhepuiston linna on alueen suosituimpia kohteita. Oikealla: Sorsalampien alueen maisema on rauhallista ja vehreää. (LKKP)

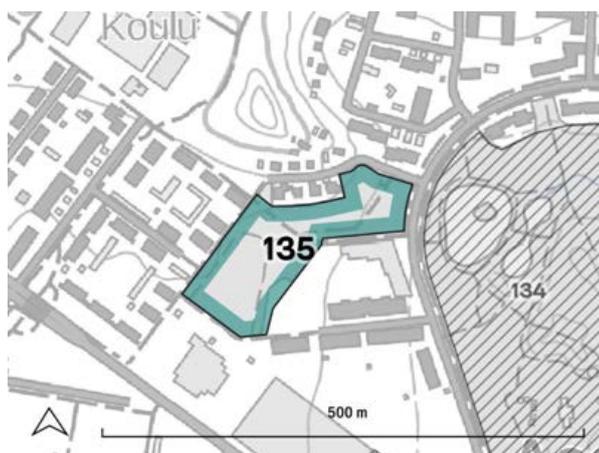
Launeen perhepuistosta on muodostunut Lahtea laajemminkin tunnettu vierailukohde. Keskuspuistolla on suuri merkitys laajana yhteinäisenä viheralueena tiiviin kaupunkirakenteen keskellä. Avoimet niittyalueet tuovat muistuman alueella aikoinaan sijainneista pelloista. Launeen keskuspuisto on maisemakuvallisesti, kaupunkirakenteellisesti ja identiteetin kannalta arvokas.

Keskuspuistoa tulee kehittää nykyisten periaatteiden pohjalta. Alueen laajuus tulee säilyttää jatkossakin.

Lähteet: 21, 23

135 Iinanpuisto ja Ruopanpuisto

Iinanpuisto ja Ruopanpuisto sijaitsevat Lahden keskuspuiston länsipuolella Porvoonjoenlaakson maisematyypialueella. Puistot muodostavat yhdessä Lahden Kirsikkapuiston kokonaisuuden.

Iinanpuiston alueella ja sen eteläpuolella toimi aikoinaan Lahden kaupunginpuutarha, joka siirtyi tälle paikalle vuonna 1963 ja toimi alueella aina vuoteen 2012. Taimistoviljely alueella jatkui vuoteen 2016. Ruopanpuiston alue on ollut viljelykäytössä. Alueen nykyinen asemakaava on vuodelta 2010, jossa kaupunginpuutarhan alueelle kaavoitettiin kerrostaloasumista.

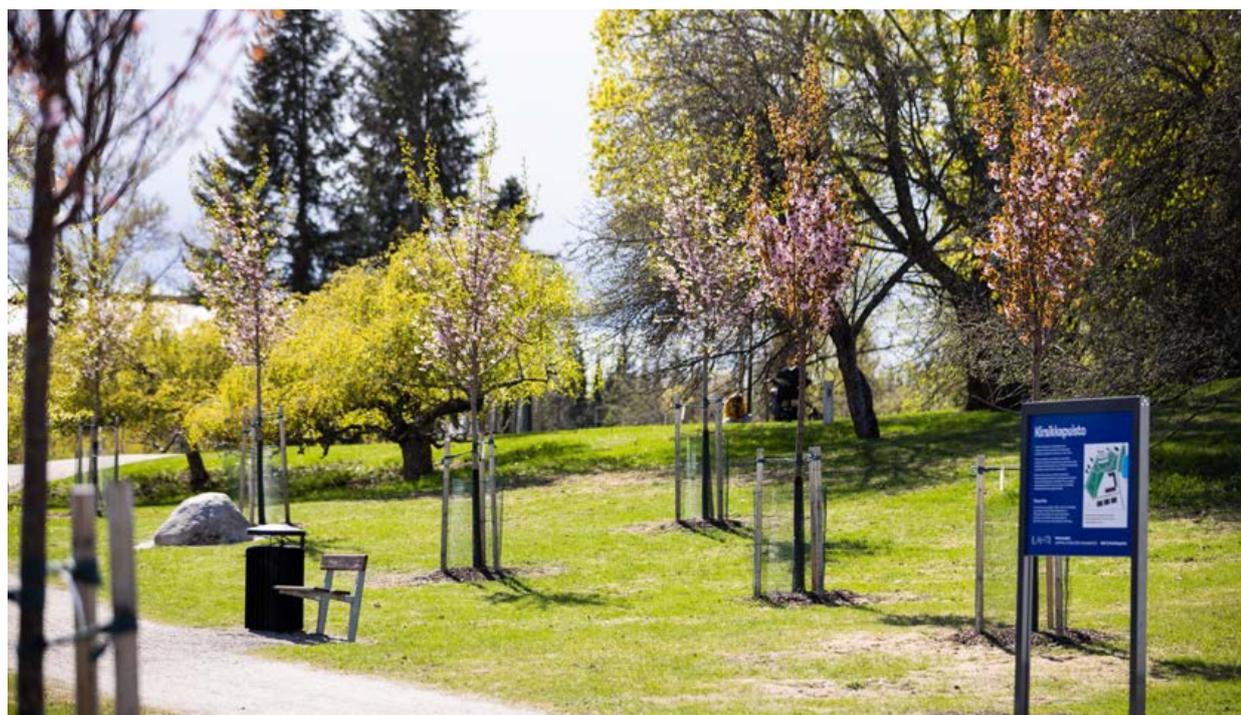
Iinanpuisto sijoittuu Kullankukkulan etelärinteelle, josta puisto jatkuu Ruopanpuistona kohti lounasta tasaisempaan. Alueelle toteutettiin Kirsikkapuisto osallistavan budjetoinnin hankkeena keväällä 2021. Puistoon istutettiin kaikkiaan 55 rusokirsikan ja koristekirsikan taimea.

Puistoja tulee kehittää edelleen Kirsikkapuistoteemalla. Alueella on kulttuurihistoriallinen merkitys jäänteenä kaupunginpuutarhan alueesta ja sillä on suuri merkitys asukasosallisuuden kautta. Kohde on myös maisemakuvallisesti merkittävä.

Yllä oikealla: Puistot sijoittuvat rinteeseen.

Alla: Vastaistutettuja kirsikkapuita kukassa. (LKKP)

Lähteet: 23, 70

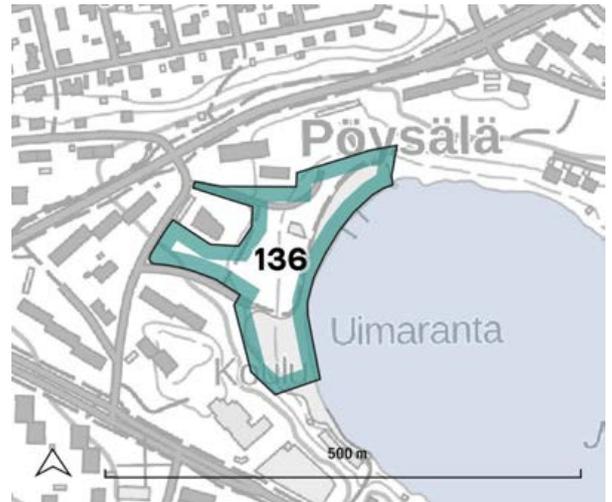
136 Möysän uimaranta

Möysän uimaranta sijaitsee Joutjärven länsirannalla, Salpausselän maisematyypialueella. Joutjärvi on kuroutunut itsenäiseksi järveksi jääkauden aikaisessa Yoldiameren vaiheessa.

Joutjärven alue liitettiin Lahteen 1933. Sitä aiemmin alueelle oli syntynyt itsestään tiheää köyhälistön asuinalueita. Ensimmäinen asemakaava alueelle laadittiin 1937. Möysän uimarannan alueelle oli merkitty hiekkaranta ja sitä reunustivat katualueet sekä huvilatontit. Asemakaava ei toteutunut. Möysän uimarannan ympäristö oli vielä 1950-60 lukujen vaihteessa melko avoin ja aivan rannan tuntumassa oli matalaa asuinrakentamista. Ensimmäiset puistosuunnitelmat alueelle tehtiin 1970-luvulla, josta ovat peräisin myös alueelle tunnuksenomaiset hopeasalavat.

Möysän uimarannan länsi- ja pohjoispuolelle kaavoitettiin 2016 kolme uutta asuinkerrostaloa samalla kun vanha paloaseman käytössä ollut tehdasrakennus muutettiin asuinkäyttöön.

Möysän uimaranta on laaja hiekkaranta, jolla on pitkät perinteet uimarantana. Alueella on suuri kulttuurihistoriallinen arvo osana virkistysympäristöä. Hiekkarantaa reunustavat hopeasalavat,

kävelyreitti sekä uloimmalla kehällä sijoittuva auringonottonurmi ovat alueen rakenteessa merkittävät elementit. Uimarannan alue on maisemakuvallisesti merkittävä.

Möysän uimarannan alueelle tehtiin kunnostussuunnitelma 2018. Alueen avoimuus ja rantaa reunustavat hopeasalavat tulee säilyttää, puustoa tarvittaessa uusien.

Alla: Möysän uimarannalle tyypillisiä ovat hopeapajut, jotka kehystävä kaarevaa rantaviivaa.

Lähteet: 23, 24

137 Vanhankartanonpuisto

Vanhankartanonpuisto sijaitsee Villähteellä Vanhankartanonmäen lounaispuolella, Kymijärven ja valtatie välissä. Alue kuuluu Salpausselän maisematyypin alueeseen.

Vanhankartanonpuisto on vanhaa Erstan kartanon peltoaluetta. Alunperin kartano sijaitsi nykyisellä Vanhankartanonmäellä, puiston koillispuolella. Nykyiselle paikalleen Erstan kartano sijoittui 1800-luvulla.

Puisto ja sitä ympäröivät asuinalueet kaavoitettiin 1980-luvulla. Omakotitaloalueet ovat rakentuneet 1980-2000-lukujen kuluessa. Asemakaavoituksessa on otettu huomioon maiseman perusrunko ja pyritty korostamaan vanhan peltoalueen ja Vanhankartanonmäen muodostamaa kokonaisuutta.

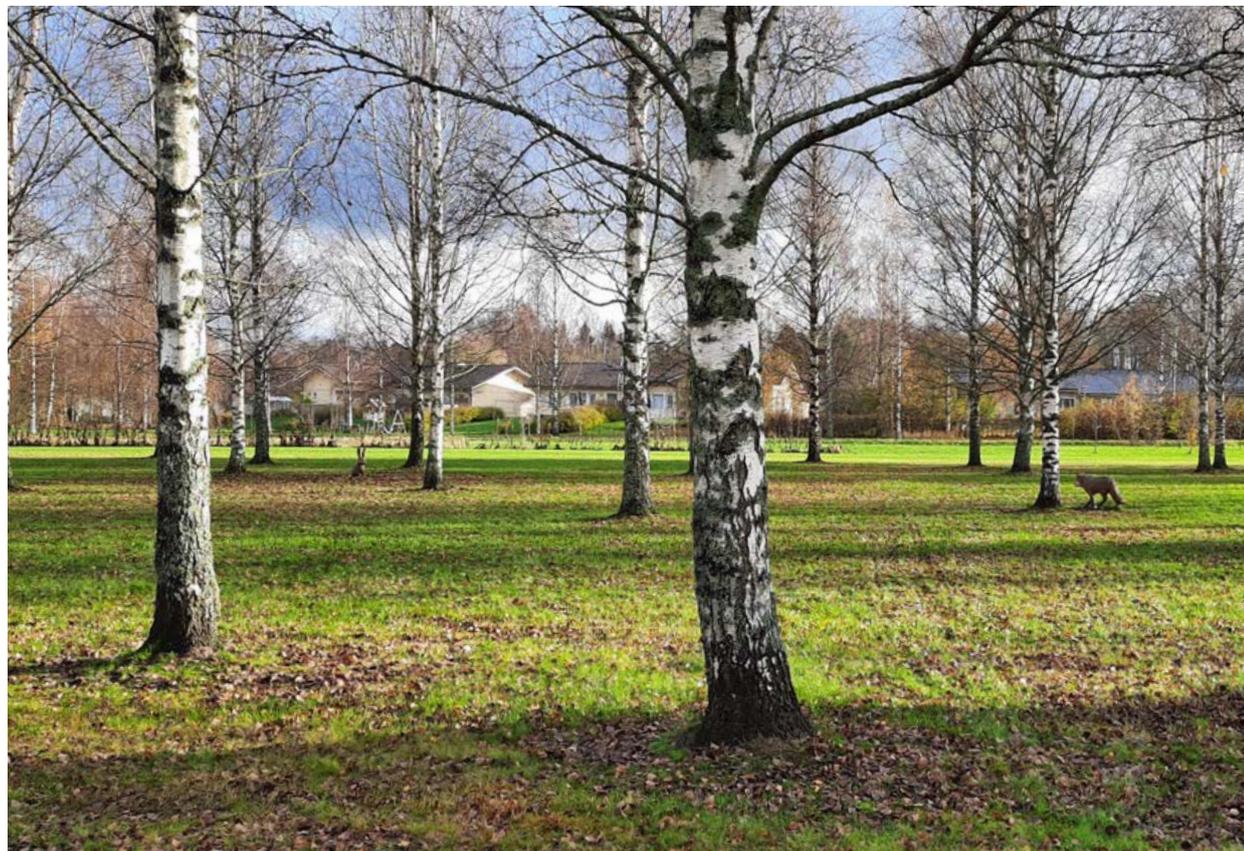
Puiston leikkialue oli ensimmäisiä toteutettuja kohteita alueella. Se on kunnostettu 2016. Ulkoilureitistö rakennettiin 1990-luvun lopulla, jolloin tehtiin myös puiston koivikon istutukset. Vanhankartanonpuisto on yksi Lahden kaupunginosapuistoista.

Vanhankartanonpuisto on kaupunkirakenteellisesti ja maisemakuvallisesti arvokas. Alueella on merkitystä kaupunginosan identiteetille.

Aluetta tulee kehittää monipuolisena toimintapuistona, jossa huomioidaan kohteen maisemalliset ja historialliset arvot.

Lähteet: 16, 23

Alla: Vanhankartanonpuiston puoliavoin koivikko on merkittävä osa puiston miljööstä.

138 Kulttuuripuisto

Kulttuuripuisto sijaitsee Rakokiven keskustassa Toritien länsipuolella. Alue kuuluu Salpausselän maisematyyppiin.

Rakokiven liikekeskus on kaavoitettu ja rakennettu 1970-80-luvuilla arkkitehtikilpailun pohjalta.

Kulttuuripuiston eteläosa on ollut aiemmin pysäköintialueena. 2010-luvun alussa pysäköintialuetta laajennettiin, puustoisien alueen pienentyen samalla puoleen. Vuoden 2019 asemakaavassa pysäköintialue poistettiin ja alue varattiin kokonaisuudessaan puistoksi.

Kulttuuripuiston suunnittelu ja toteutus tehtiin 2021-2023. Suunnittelussa osallistettiin viereisen monitoimitalon oppilaita. Alueelle toteutettiin kivituohkapintainen tapahtuma-aukio, jota ympäröimään rakennettiin katsomo. Puistoon sijoitettiin leikkipaikat isoille ja pienille lapsille.

Kulttuuripuisto on kaupunkirakenteessa merkittävä viheralue. Puistoa tulee kehittää Rakokiven yhteisöllisenä kohtaamispaikkana.

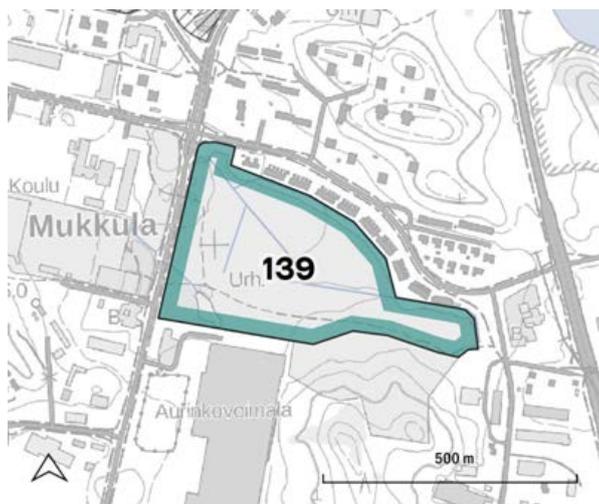

Alla: Rakokiven kulttuuripuiston pohjoisreunalle on jätetty mäntykangasta.

Lähteet: 16, 23

139 Mukkulanpuisto

Yllä: Mukkulanpuistossa on suosittu frisbeegolf-rata. (LKKP)
Alla: Mukkulanpuiston miljöö vaihtelee puoliavoimesta avoimeen maisematilaan.

Mukkulanpuisto sijaitsee Vesijärven laakson maisematyyppialueella, Merrasojan painanteessa. Alue liittyy Mukkulan 1960-luvulla rakennettuun asuinalueeseen.

Mukkulanpuiston alue on vanhaa Mukkulan kartanolle kuulunutta niittyä. Alueelle perustettiin 1960-luvulla golf-kenttä. Alueen eteläpuolella sijaitsevan Isku Oy:n tehtaan laajennuttua, golf-kenttä siirtyi Takkulaan vuonna 1985. Vuodesta 2009 alkaen Mukkulanpuistossa on toiminut frisbeegolf-rata.

Jo golf-toiminnan aikana, puisto nimettiin myös Suomen Rotarien puistoksi. Alueelle on istutettu useita eri yksityishenkilöiden ja klubien istuttamia puita, joista on myös laadittu kartta.

Mukkulanpuisto on kaupunkirakenteessa merkittävä avoin viheralue. Sillä on merkittäviä kulttuurihistoriallisia arvoja.

Alueen puuston hoidossa tulee huomioida muistopuut ja kehittää aluetta yhteistyössä Rotary-järjestön kanssa. Puiston avoin luonne tulee kuitenkin säilyttää.

Puisto on osa paikallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön aluetta.

Lähteet: 21, 23, 71

140 Merrasojanpuisto

Merrasojanpuisto sijaitsee Vesijärven laaksossa Mukkulan lähiökeskuksen pohjoispuolella Merrasojan varrella.

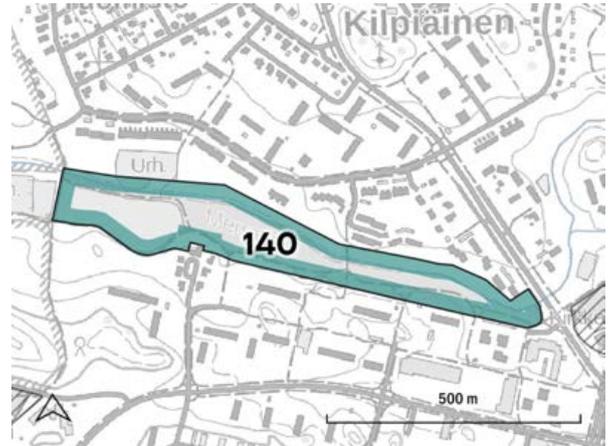
Alue on vanhaa Mukkulan kartanolle kuulunutta niittyaluetta. Mukkulan lähiö kaavoitettiin 1960-luvulla metsäkaupunki-ideologian mukaan. Rakentamisen pohjoispuolelle jätettiin asemakaavassa laaja virkistysalue, joka on nykyään Merrasojanpuisto. Alueen asemakaava pohjautuu edelleen alkuperäiseen Mukkulan lähiön asemakaavaan vuodelta 1962.

Merrasojanpuisto on säilyttänyt avoimen ilmeensä. Alueelle on sijoitettu erilaisia toimintoja, kuten palstaviljelyä ja frisbeegolf-pituusheittoa. Puistolla on historiallista arvoa avoimena säilyneenä niittyalueena, sekä kaupunkirakenteellinen arvo avoimena virkistysalueena.

Alueen luonne tulee säilyttää avoimena ja niitymäisenä sekä näkymät purouomaan säilyttää. Viljelypalstatoiminnan kehittäminen puistossa sopii alueen historialliseen luonteeseen.

Merrasojanpuisto on osa maakunnallisesti ja paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

Lähteet: 21, 23

Yllä: Merrasojanpuiston länsipäässä on viljelypalsta-alue. Alla: Puiston miljö on avointa. Purouoma rajaa puistoa pohjoisreunassa.

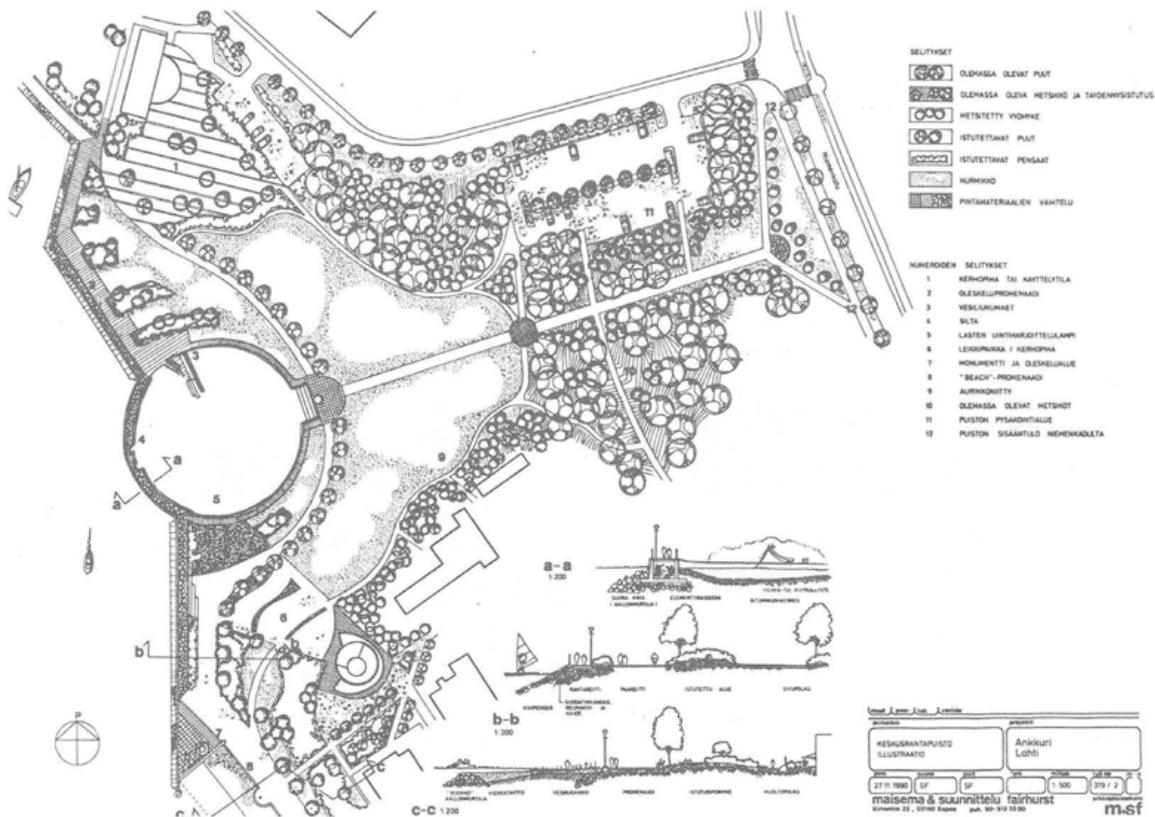
141 Ruoriniemen rantapuistot 142 Sahanpuisto ja Ankkurin rantapromenadi

Ruoriniemen rantapuistot, Ankkurin rantapromenadi ja Sahanpuisto muodostavat laajan viheraluekokonaisuuden Vesijärven itärannalla. Alue kuuluu Vesijärven laakson maisematyppiin.

Ankkurin ja Ruoriniemen viheralueet ovat osa muutostarinaa teollisuusalueesta viihtyisäksi asuinalueeksi. Alueen teollinen historia alkaa vuodesta 1870, jolloin Lahden saha perustetaan ja Vesijärven satamaan avattiin rautatieasema. Muutos asuinalueeksi alkoi vuonna 1985 kun Rauma-Repola Oy päätti lopettaa sahatoimintansa Lahdessa. Osayleiskaavatyön pohjaksi järjestettiin arkkitehtikilpailu 1989-1990.

Ankkurin alueen suunnittelutavoitteena oli, että kaikki rannat säilytetään julkisessa käytössä. Alueen rantaviiva on lähes kokonaan muokattu. Alkuperäistä rantaviivaa on jäljellä ainoastaan Kapteeninaukion kohdalla oleva luonnonkallio ja pieni uimaranta.

Puistojen ja rantojen toteuttaminen tapahtui asuntorakentamisen tahdissa. Ankkurin puistot toteutettiin 1992-2009. Ruoriniemen puistot vuosina 2001-2004 sekä 2011. Sahanpuisto valmistui kokonaisuudessaan 2013.

Rannan eri osa-alueista haluttiin luoda yksilölliset ja tunnistettavat. Ankkurirannan ja Ruoriniemen alueelle valittiin tunnuspuiksi tervaleppä ja koivu sekä promenadille pilvikirsikka. Viheralueita yhdistää kävely- ja pyöräilytie - rantapromenadi.

Ruoriniemen rantapuistojen luonne on vihreä ja puoliavoin. Rantaraitin ja asuintonttien välissä on niittymäinen vyöhyke, jolle on istutettu puuryhmiä suojaamaan pihoja tuulilta ja paahteelta. Ruoriniemen kärjessä on kivetty aukio, josta avautuu pitkät näkymät kohti Enonselkää.

Ankkurin rantapromenadi on ilmeeltään rakennetumpi. Rantavyöhyke on käsitelty louheella ja sinne on istutettu paikoin mm. tyrniä. Kaarevan raitin ja pihojen välissä on niittymäinen vyöhyke. Puut on sijoitettu raitin varteen riviin. Alueen pohjoisosassa on Ankkurin uimaranta, jonka puoliympyrän muotoa on korostettu kivimuurilla ja puuistutuksin.

Sahanpuisto sijoittuu kiilamaisesti Ankkurinrannan ja Sataman väliin. Puisto on ilmeeltään moderni ja istutukset on sijoitettu geometrisesti.

Ankkurin ja Ruoriniemen viheraluekokonaisuus on kaupunkikuvallisesti ja -rakenteellisesti merkittävä kohde. Sillä on myös suuri merkitys lahtelaiselle identiteetille. Eri osa-alueiden ominaispiirteet tulee säilyttää.

Sahanpuisto on osa Lahden sataman maankunnallisesti ja paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

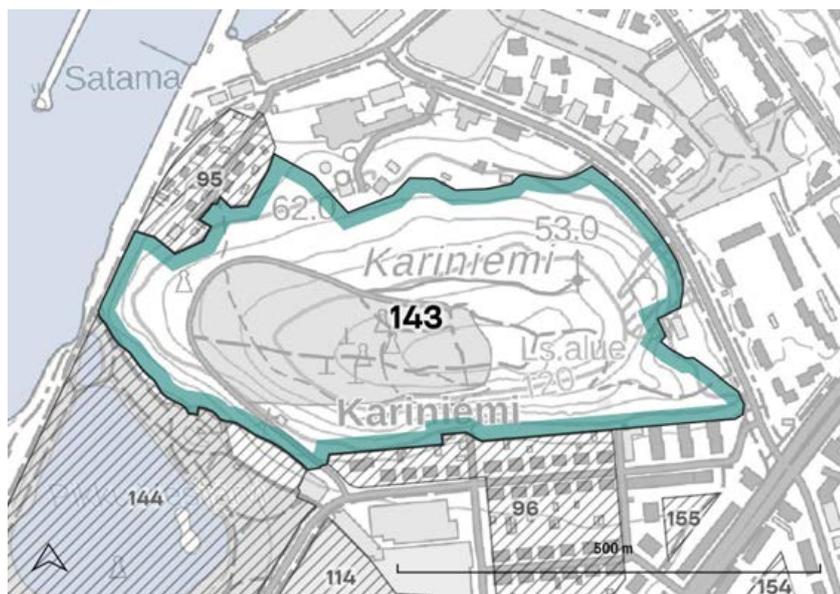
Lähteet: 23, 72

Viereisellä sivulla: Ankkurin osayleiskaavan yhteydessä tehty havainnekuva rantapuistosta. Maisema & suunnittelu Fairhurst

Ylimpänä: Ruoriniemen pohjoiskärjen puulajina on koivu. Keskellä yllä: Ruoriniemen rantareitti kulkee asuintalojen ja rannan välissä. Keskellä alla: Ankkurin rantareitti kulkee kaarevasti rantaa myötäillen. Alimpana; Sahanpuiston ilme on geometrinen.

143 Kariniemenmäki ja Lanupuisto

Kariniemenmäki sijaitsee Vesijärven rannalla Lahden keskustan alueella. Se rajautuu Lahden satamaan ja Pikku-Vesijärven puistoon. Alue kuuluu Vesijärven laakson maisematyyppiin, joskin Kariniemenmäki on pienialainen mutta jyrkkärinainen kallio-hiekkamoreeniselänne.

Kariniemenmäki perustettiin kaupungin luonnonpuistoksi 1930-luvulla. Mäen laelle johtava tie rakennettiin 1936 ja ulkoravintola soittolavoineen valmistuivat seuraavana vuonna. Kesäravintola purettiin 1967, jonka jälkeen alueelle visioitiin jopa hotellia, mutta alueen luonne luonnonpuistona nähtiin tärkeämmäksi. Mäen laelta avautuu näkymälinja vanhojen kiviportaiden suuntaisesti kohti Lahden kaupungintaloa.

Nykyinen Lanupuisto syntyi 1980- ja 1990-luvun taitteessa, kun alueelle pystytettiin kaksitoista kuvanveistäjä Olavi Lanun betoniveistosta. Teokset sulautuvat puistossa osaksi luontoa. Betoniin valettujen veistosten pinta imitoi luonnonmateriaaleja, kuten kiveä, oksia ja jäätä. Vaikka jokainen veistos on itsenäinen taideteos, veistospuisto muodostaa kuitenkin ehjän ja yhtenäisen kokonaisuuden. Lanupuiston kokonaisuutta täydennettiin vuonna 2017 taiteilijan perikunnan lahjoittamalla kolmella veistoksella, jotka sijoitettiin viereiseen Pikku-Vesijärven puistoon.

Kariniemenmäen puusto on monimuotoista ja monipuolista. Alue on osa Pro Puu -yhdistyksen yhdessä kaupungin kanssa perustamaa Arboretumia. Puulajipolulle on merkitty yhteensä 45 eri puulajia, joista osa sijaitsee Kariniemenmäellä ja osa Pikku-Vesijärven puistossa.

Kariniemenmäen luontoarvot ovat merkittävät ja se onkin kulttuuriarvojensa ohella myös Lahden luonnonmonimuotoisuuskohte. Mäen itäreunalla on luonnonsuojelulain mukainen suojeltu luontotyyppi, Kariniemen jalopuumetsikkö.

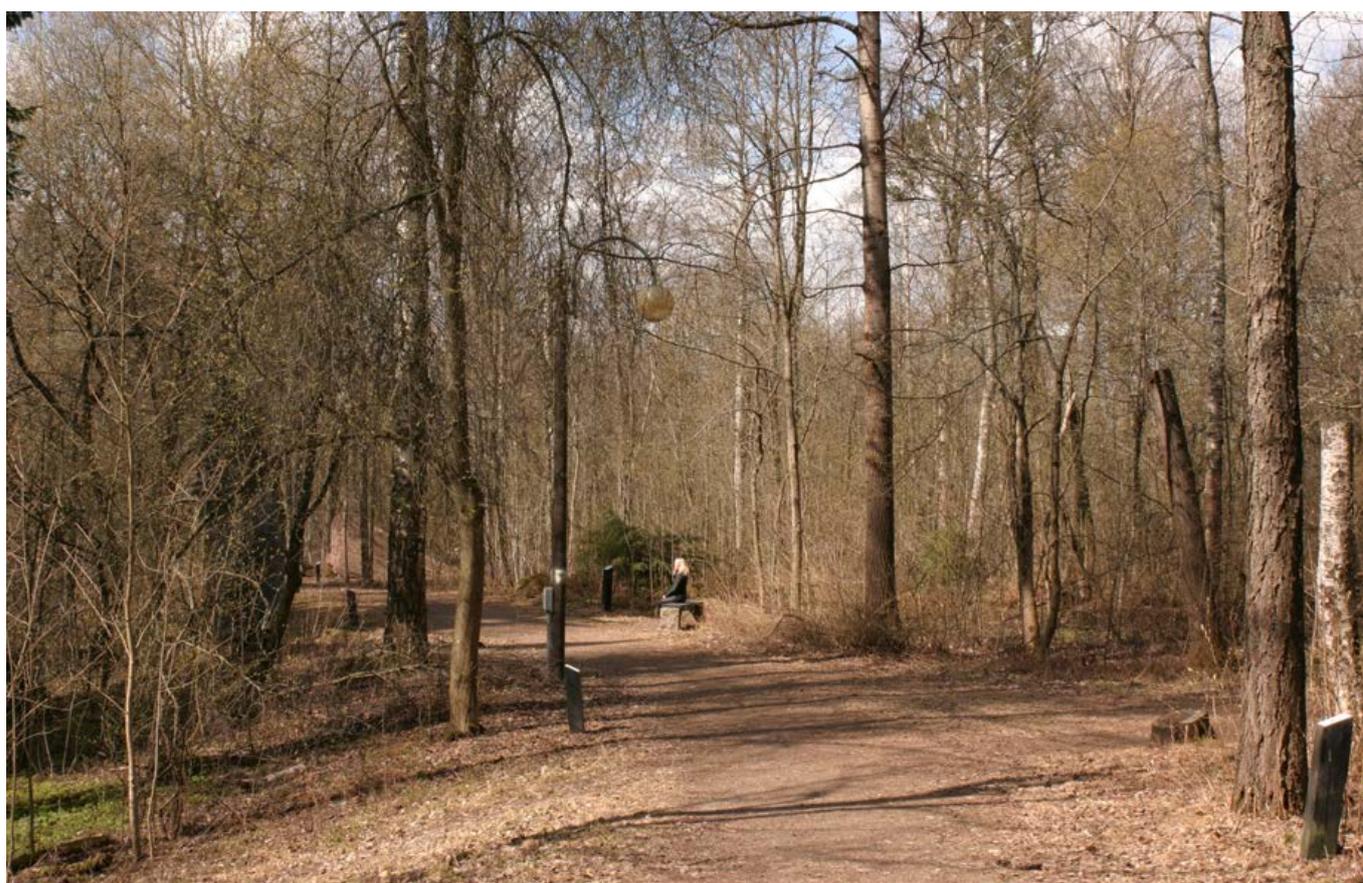
2022 Kariniemen länsirinteelle rakennettiin maisemaportaat, jotka yhdistävät Lanupuiston paremmin satamaraittiin ja Lahden satamaan. Maisemaportaat sovitettiin polville maastoon kiertäen geologiset muodostumat ja liito-orava-puut. Portaat on rakennettu siten, että maanpintaan on kajottu mahdollisimman vähän. Portaiden tasanteilta avautuu näkymiä puiden lomitse kohti Vesijärveä.

Kariniemenmäellä on merkittäviä luontoarvoja ja kulttuurihistoriallisia arvoja. Alueella on myös suuri kaupunkirakenteellinen ja maisemakuvallinen merkitys keskustan laajana virkistyskohteena. Alueelta avautuu merkittäviä näkymiä useampaan suuntaan.

Kariniemenmäelle laadittiin hoito- ja käyttösuunnitelma 1988 ennen Lanupuiston perustamista. Alueen hoito- ja käyttösuunnitelma tulisi päivittää yhteensovittaen sekä alueen luontoarvot, että kulttuuriarvot ja virkistyskäyttö. Merkittävät näkymälinjat tulee pitää riittävän avoimina.

Kariniemenmäen lounaisrinne on osa paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

Lähteet: 21, 23, 73

Viereisellä sivulla: Lanupuiston veistos "Keko"
(Olavi Lanu 1989) (LKKP)

Yllä: Kariniemen maisemapoirtaat on sovitettu maisemaan ja luontoon.
Alla: Lanupuiston ulkoilureitti kulkee luontoarvoiltaan arvokkaalla alueella.

144 Pikku-Vesijärven puisto

Pikku-Vesijärven puisto sijaitsee Vesijärven vieressä Lahden keskustan länsireunalla. Puisto rajautuu Kisapuistoon ja Kariniemenmäkeen. Alue kuuluu Vesijärven laakson maisematyyppiin.

Pikku-Vesijärven alue on ollut alunperin osa Vesijärveä. Järven poukama ulottui pitkälle Kisapuiston alueelle. Vesijärven pinnan korkeutta on laskettu useampaan otteeseen. Pikku-Vesijärvi erottui omaksi alueekseen 1869 valmistuneen

satamaradan rakentamisen myötä. 1920-luvulta lähtien rantaviivaa on myös täytetty.

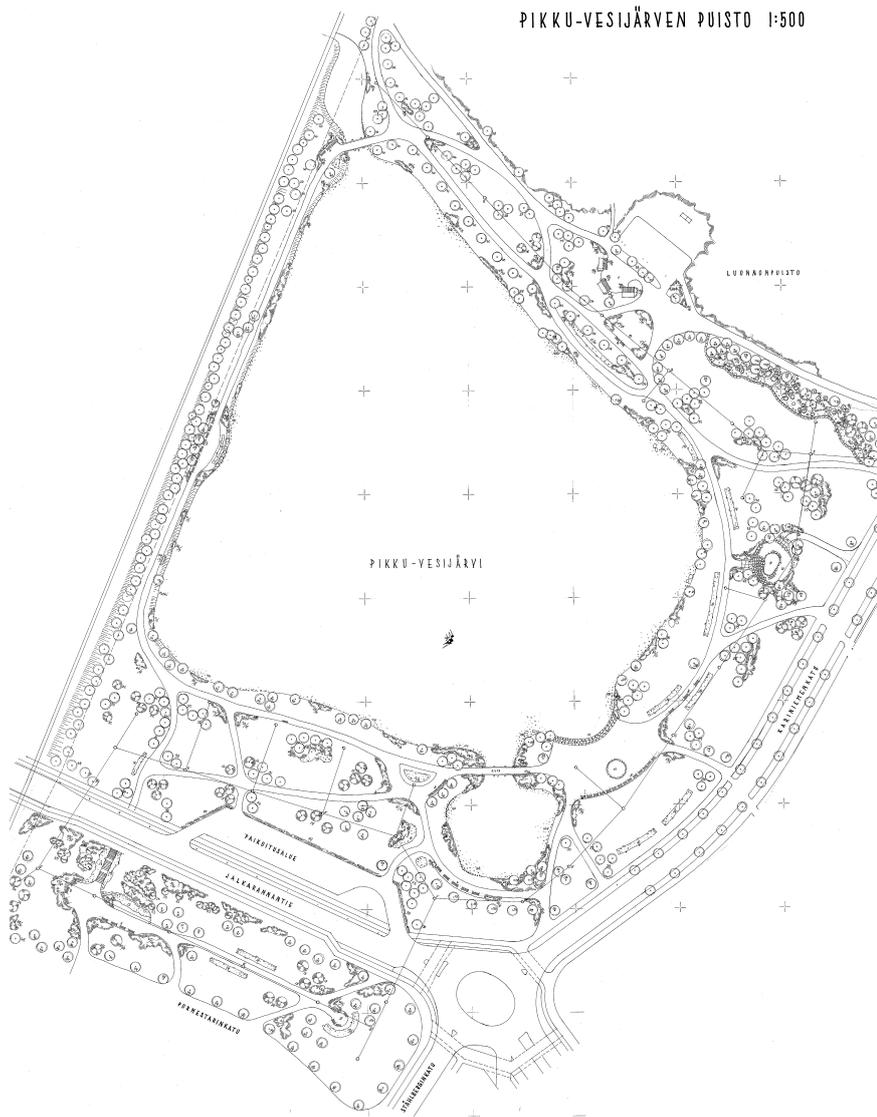
Pikku-Vesijärven alueelle laadittiin ensimmäinen asemakaava jo 1908, vaikka maat olivatkin vielä Fellmannin kartanon maita. Ensimmäisissä kaavoissa Pikku-Vesijärven ympäristö oli ajateltu hyvinkin rakennetuksi. 1930 ja 1940 -lukujen asemakaavoissa muodostui ajatus Pikku-Vesijärveltä Lahdenkadun suuntaan avautuvasta puistoakselista, joka nykyään muodostuu Lahden kartanon ja Kisapuiston välityksellä.

Pikku-Vesijärven puistosta oli tarkoitus tulla alunperin liikuntapuisto, mutta siitä muotoutui enemmän kaupunkipuisto. Puistosuunitelma valmistui 1959 puutarhuri Erkki Kivivuoren toimesta, mutta rakennustyöt kestivät vielä vuosia tämän jälkeen.

Puistoalue kiertää järveä kapeahkona vyöhykkeenä. Järveen rakennettiin kaksi tekosaarta ja rantaviivaa muokattiin niin että puistoon sijoituu kaksi siltaa. Järven ympäri rakennettiin myös tasan kilometrin pituinen kävelyraitti. Puistossa kasvaa runsaasti monia eri puulajeja. Alue onkin osa Pro Puu -yhdistyksen ja Lahden kaupungin perustamaa Arboretumia.

Alla: Näkymä Pikku-Vesijärven yli kohti radiomastoja.

Puisto on säilyttänyt hyvin Kivi-
vuoren aikaisen ilmeensä. Vuonna
1998 Lahti Energia lahjoitti kaupun-
gille värivaloin ja musiikin tahtiin
toimivat vesiurut. Puistoon on laa-
dittu yleissuunnitelma 2021, jossa
puistoon lisätään liikunnallisia ele-
menttejä alkuperäistä puistosuunni-
telmaa kunnioittaen.

Pikku-Vesijärven puisto on saa-
nut useampana vuotena peräkkäin
Green Flag Award -tunnustuksen
laadukkaasta ylläpidosta.

Alue on puistohistoriallisesti, kau-
punkirakenteellisesti ja maisemaku-
vallisesti arvokas. Puisto on tunnel-
maltaan maisemapuutarha ja se on
hyvin suosittu virkistyskohde.

Puiston alkuperäistä kokonais-
suunnitelmaa ja vanhaa puustoa
tulee vaalia. Näkymät kaupungin
maamerkkeihin tulee säilyttää.

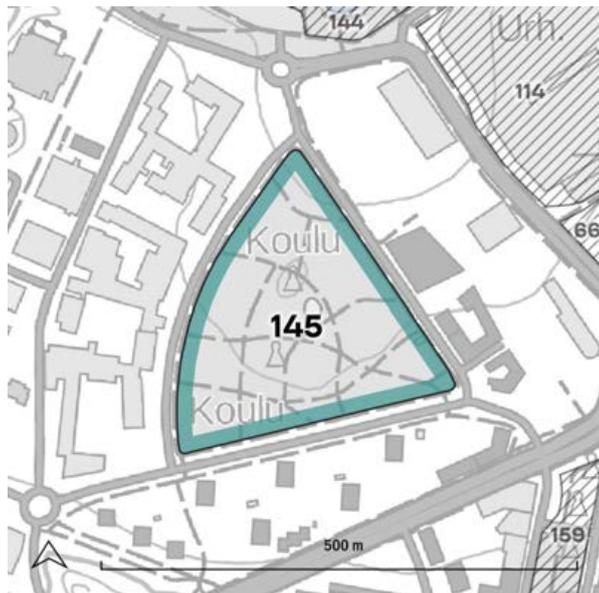
*Pikku-Vesijärven puisto on paikal-
lisesti arvokas rakennetun kulttuu-
riympäristön kohde.*

Yllä: Erkki Kivivuoren laatima
Pikku-Vesijärven puistosuunnitelma
1950-60-lukujen vaihteesta
Vasemmalla: Pääskysiä esittävä "Vauhtia"-veistos (LKKP)
Oikealla: Vesiurkunäytökset ovat suosittuja kesäkaudella.
(LKKP)

Lähteet: 21, 23, 65, 74

145 Fellmanipuisto

Fellmanipuisto sijaitsee Lahden keskusta-alueen länsilaidalla Ranta-Kartanon, Ståhlberginkadun ja Hakatornien rajaamalla alueella. Alue kuuluu Vesijärven laakson maisematyyppiin.

Fellmanipuisto on tasainen vanha peltoalue, joka kuului Lahden kartanon maihin. Alueella oli vielä 1950-luvulla heinäseipäitä ja kaupunkilaisten pieniä viljelytilkkuja.

Puiston historiaan liittyvät kiinteästi Suomen sisällissodan tapahtumat, jolloin silloisella peltoalueella oli suuri väliaikainen punavankien leiri. Vuonna 1978 puistoon pystytettiin punavankien muistomerkki "Uuteen päivään", joka oli taiteilija Erkki Kannoston käsialaa.

Alueen ensimmäisessä asemakaavassa vuodelta 1922, Fellmanipuiston kohdalla on Aleksanterinkadun päätteenä teatterirakennus, jota ympäröi puistoalue. Teatteri ei kuitenkaan toteutunut ja alue oli pitkään varattuna julkisen rakennuksen

Alla: Erkki Kivivuoren puistosuunnitelma 1950-luvun lopulta.

korttelialueeksi. Puutarhuri Erkki Kivivuori suunnitteli alueelle kansanpuiston, 1950-luvun lopulla, mutta suunnitelmien eteneminen kesti pitkään. Vihdoin 1959 päästiin aloittamaan istutustyöt. Alkuperäisessä puistosuunnitelmassa on myös edelleen huomioitu alueelle kaavaillut julkiset rakennukset.

Fellmaninpuistoon istutettiin monipuolisesti runsaat 300 puuta. Käytäväverkoston risteyskohtiin on muodostettu leikatuin pensasaidoin rajatut istuskeluryhmät. Puiston keskeinen aihe on muuta maanpintaa korkeammalle sijoitettu näköalatasanne, jonka viereen rakennettiin liuskekivin reunustettu lampi. Puistossa oli myös suuria kukkaryhmiä.

Puuston kasvettua täysikasvuiseksi Fellmaninpuiston luonne on muuttunut sulkeutuneemmak-

si kuin alkuperäisasussaan. Puiston itälaidalle rakennettiin muusta puistosommitelmasta tyyllisesti eroava lasten leikkialue 1990-luvun alussa.

Fellmaninpuisto on puistohistoriallisesti ja kaupunkirakenteellisesti merkittävä. Alueen maisemapuutarhamaista puoliavointa luonnetta ja monipuolista puustoa tulee vaalia.

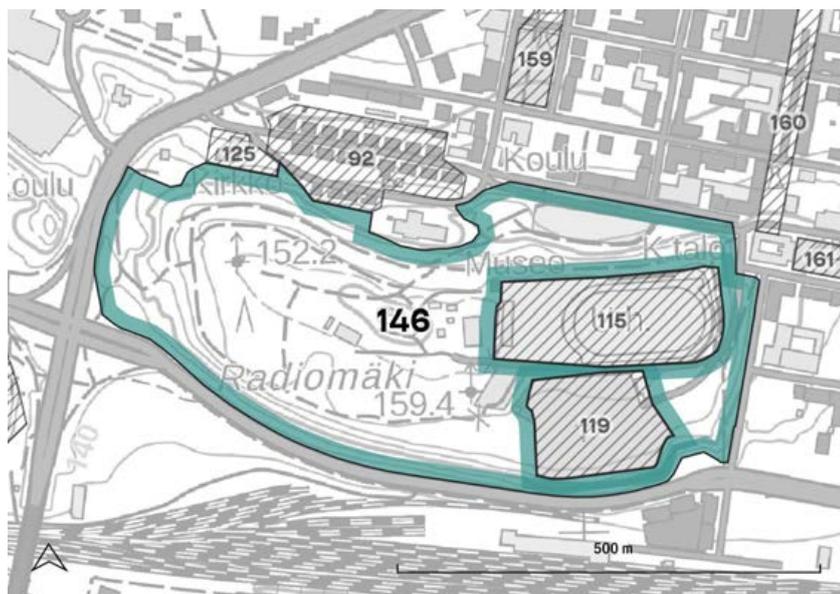
Fellmaninpuisto on osa valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

Lähteet: 6, 21, 23, 74

Vasemmalla: Punavankien muistomerkki. Oikealla: Fellmanninpuiston käytäväverkoston risteyksissä on pyöreät pensasaidoin rajatut oleskelualueet. Alimpana: Lammen ympäristössä on monipuolista kasvillisuutta.

146 Radiomäen virkistysalue

Radiomäki sijaitsee Lahden ruutukaavakeskustan lounaisreunalla. Se on osa Salpausselän reunamuodostumaa ja maisematyyppiä.

Radiomäestä, eli Vesisäiliön mäestä, päätettiin perustaa luonnonpuisto 1913. Ajan henkeen kuului perustaa kaupunkikeskustojen ympärille luonnonpuistovyöhykkeitä, joilla voi harrastaa monipuolista liikuntaa. Puistoon suunniteltiin jo alun alkaenkin urheilukenttää, mutta se toteutettiin vasta kymmenen vuotta myöhemmin.

Vuonna 1927 mäelle perustettiin suurradioasema ja Lahden maisemakuvassa merkittävät maamerkit, radiomastot, valmistuivat seuraavana vuonna. Radiomäen luonnonpuistoa laajennettiin 1960-luvulla, jolloin sinne suunniteltiin laaja ulkoilureitistö. Samalla näkymiä avattiin ympäröivään maisemaan. Mäellä sijaitsee myös 1909 valmistunut vesisäiliö, joka toimi myös näkötorjuna.

Radiomäki on pysynyt metsäisenä lähiviheralueena. Se on osa Lahden keskustan poikki kulkevaa viherakselia, jota ruutukaava-alueella jatkaa kaupungintalonpuisto ja Yrjönpuisto. Radiomäeltä avautuu pitkiä näkymiä sekä etelän suuntaan että pohjoiseen Lahden keskustaan ja Vesijärvelle. Alueella on ulkoilureittien lisäksi koira-aitaus sekä leikkipuisto. Radiomäen etelärinne on jyrkkä ja se rajautuu tiukasti Mannerheiminkatuun. Etelärinteellä on merkitystä paahdeympäristönä. Radio ja tv-museon alue on aidattu mäen laella.

Radiomäellä on suuri kaupunkirakenteellinen, maisemakuvallinen ja historiallinen merkitys. Radiomäen ympäristö tulee säilyttää metsäisenä luonnonpuistona huomioiden näkymien säilyminen sekä etelän että pohjoisen suuntaan.

Urheilukentän ja hautausmaan alueet on rajattu omiksi kohteikseen.

Radiomäki on valtakunnallisesti maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

Yllä: Radiomäellä kulkee keskustaa kiertävä "Lehmusreitti".

Lähteet: 3, 6, 21, 23

*Yllä: Radiomäeltä aukeaa hienot näkymät kohti etelää.
Alla: Radiomastot ovat merkittävä maamerkki Lahteen saavuttaessa. (LKKP)*

147 Marskinaukio

Yllä: Marskinaukion suunnitelma 1950-luvulta.
Alla: Mannerheimin ratsastajapatsaan vierustalla on uudistetut istutusryhmät.

Marskinaukio sijaitsee Salpausselällä Lahden rautatieaseman pohjoispuolella. Katualueet rajaavat aukiota neljästä suunnasta.

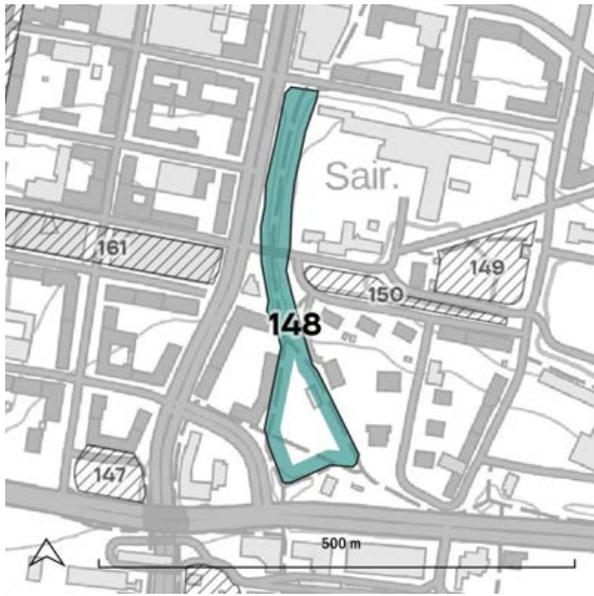
Marskinaukio, silloinen Asematori, on muotoutunut vuoden 1901 asemakaavaehdotuksen pohjalta. Sen muotoutumiseen vaikutti Lahden rautatieaseman valmistuminen 1935. Aukio oli alkujaan avoin, kunnes sitä alettiin kaunistamaan 1950-luvulla.

Vuonna 1959 aukiolle pystytettiin Veikko Lepäsen Mannerheimin ratsastajapatsas, jonka myötä siitä on muotoutunut sankariaukio. Patsas sijoitettiin kolmiomaisen puistosommitelman keskelle. 1980-luvulla aukiota muutettiin modernimmaksi ja symmetria rikottiin. Alueelle laadittiin kunnostussuunnitelma 2017, jonka perusteella aukion ilme palautettiin tasapainoisemmaksi.

Rautatieasemalta avautuu puiden rajaama näkymä kohti veistosta. Aukiolla on monilajiset kukkaryhmät, jotka ympäröivät ratsastajapatsasta. Rautatienkadun varren vinon muistopuurivin vastaparina on tuohituomien rivistö, jonka taustalla on muistopuiden ja -kivien muodostama laajempi istutusryhmä.

Aukiolla on suuri kaupunkirakenteellinen ja historiallinen merkitys. Alueen luonne sankariaukiona tulee säilyttää. Samoin näkymälinja rautatieaseman pääovelle tulee säilyttää.

148 Loviisanpässinraitti ja leikkipuisto

Loviisanpässinraitti ja Loviisanpässin leikkipuisto sijaitsevat Lahden keskustassa Salpausselän maisematyyppin alueella. Raitti kulkee Salpausselän läpi jyrkästi leikatussa uomassa.

Loviisanpässin viheralueet sijoittuvat vanhan rautatielinjauksen kohdalle. Loviisan-Vesijärven rautatie oli toiminnassa 1900-1960. 1970-luvun lopussa ratauoma muutettiin kevyen liikenteen raitiksi. Asemakaavallisesti Loviisanpässinraitti muutettiin puistoalueeksi vasta vuonna 1996. Loviisanpässin on saanut nimensä radalla liikennöidyn höyryveturin mukaan.

Loviisanpässinraitin luiskien puusto on pääasiassa luontaisesti syntynyttä vaahteraa, haapaa ja jalavaa. Puiden alle on istutettu myös alpiruusua ja keväisin kukkivat valkovuokot.

Loviisanpässin leikkipuisto valmistui vuonna 1979. Varustukseltaan silloin neljäs leikkikenttä oli aikalaisiinsa verrattuna monipuolinen. Käyttäjilleen leikkikenttä oli maksuton. Nykyään leikkipuistossa toimii maksullista kerhotoimintaa alle kouluikäisille. Loviisanpässin leikkipuistoa rajaa eteläosastaan tiivis isotuomipihlaja-aidanne. Muilla laidoilla leikkialuetta reunustavat vaahterarivistöt. Leikkipuiston pohjoispäässä on kevyen liikenteen risteyskohdassa atsaleaistutus.

Loviisanpässinraitti ja leikkipuisto muodostavat tärkeän viheryhteyden Lahden keskustassa niin liikkumisen kuin ekologisten yhteyksienkin kannalta. Raitin vihreää tunnelmaa korostavat jyrkät molemmin puolin nousevat puustoiset luiskaukset. Leikkipuiston kohdalla maisematila avautuu puistomaisemmaksi kaupunkitilaksi.

Loviisanpässin viheralueet ovat kaupunkirakenteellisesti ja maisemakuvallisesti arvokkaita. Raitin luonne vihreänä kulkuyhteytenä tulee säilyttää. Kookasta puustoa tulee vaalia ja leikkipuiston merkitystä yhteisöllisenä kohtamispaikkana edistää.

Loviisanpässin ratauoma on suojeltu asemakaavassa muinaismuistokohteena.

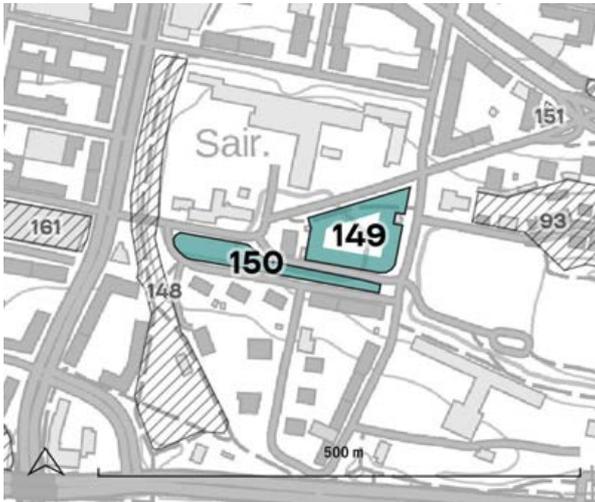

Yllä: Loviisanpässin leikkipuistossa on myös ohjattua toimintaa.

Alla: Loviisanpässin ratauoman puusto luo alueelle omaleimaisen vuodenaikojen mukaan vaihtuvan miljöön.

149 Sairaalapuisto

150 Yrjönpuisto

Sairaalapuisto ja Yrjönpuisto sijaitsevat Lahden keskustassa Kaupunginsairaalan eteläpuolella. Alue on osa Salpausselän maisemaa-tyyppiä.

Yrjönpuisto sijoittuu Harjukadun ja Yrjönkadun väliselle alueelle ja on suurimmalta osaltaan luiskattu. Länsipäässä on puukujanne, joka jatkaa Salpausselän suuntaista viherakselia Kaupungintalonpuistosta kohti itää. Itä-länsisuuntainen viherakseli on kaupunkikuvallisesti peräisin 1800-luvun lopulta, Lahden ensimmäisistä asemakaavoista. Yrjönpuiston luiskan kasvillisuus on villiytynyttä.

Sairaalapuiston alue sijoittuu Oikokadun, Saimaankadun ja Harjukadun muodostamaan kolmioon. Alueen länsipäässä on Harjukadun suunnasta tultaessa maamerkinä toimiva vanha Naistensairaalan rakennus.

Sairaalapuiston länsipääty on rauhallinen oleskelupuisto. Nykyisen hiekkakentän kohdalla sijaitsi aiemmin rakennus, joka on purettu 1970-luvulla. Nykyisin aukiolla on Reijo Hutun veistos ”Vuosien tuki”.

Sairaalapuiston itäpäässä sijaitsee leikki-alue, jota läheiset päiväkodit käyttävät ulkoilupihana. Sairaalapuiston leikkialue on Lahden vanhimpia. Tauno Niemioja suunnitteli Sairaalalanmäen leikkikentän. Puistoon istutettiin monipuolinen puuvälikoima ja ajan henkeen kuuluva lasten kahluuallas. Sairaalapuiston leikkipaikkaa on kunnostettu useaan otteeseen. Viimeisin kunnostus on tehty vuonna

*Yllä: Viistokuva Sairaalapuistosta etelän suunnasta 2019. (LK-BW)
Alla: Yrjönpuiston puurivistöt jatkavat Salpausselän viherakselia.*

2016. Harjukadun varren kenttä on erotettu leikki-alueesta 1980-luvulla. Leikkialueen vieressä sijaitseva kahluuallas poistettiin käytöstä 1990-luvulla. Allas on täytetty hiekalla.

Sairaalapuiston ja Yrjönpuiston muodostama viheraluekokonaisuus on kaupunkirakenteellisesti erittäin merkittävä. Yrjönpuiston merkitystä osana Salpausselän suuntaista viherakselia tulee vahvistaa. Sairaalapuistolla on merkitys osana viheraluekokonaisuutta ja sen merkitystä yhteisöllisenä kohtaamispaikkana tulee edistää.

Sairaalapuiston on osa maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

151 Oikokadun puistikko

152 Ainonpuisto

*Yllä: Oikokadun puistikko sijaitsee Oikoortin edustalla.
Alla: Ainonpuiston portaat johdattavat Karjalankadulle.*

Ainonpuisto ja Oikokadun puistikko sijaitsevat Lahden keskustan itäreunalla Paavolan kaupunginosassa. Alueet kuuluvat Salpausselän maisematyyppiin.

Paavolan asemakaava, johon Ainonpuisto sekä Oikokadun puistikko pohjautuvat, on vuodelta 1928. Kaavamuutos oli Otto-livari Meurmannin laatima ja siinä nykyisen Oikoportin edustalle muodostui kaatuaukio, josta pohjoisen suuntaan erkani puistoalue.

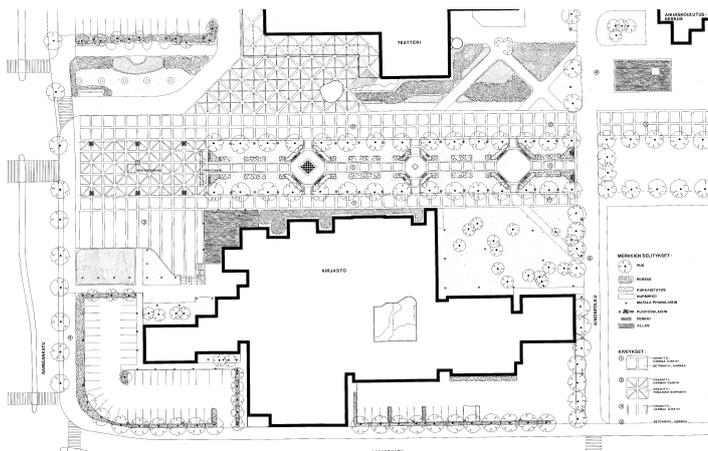
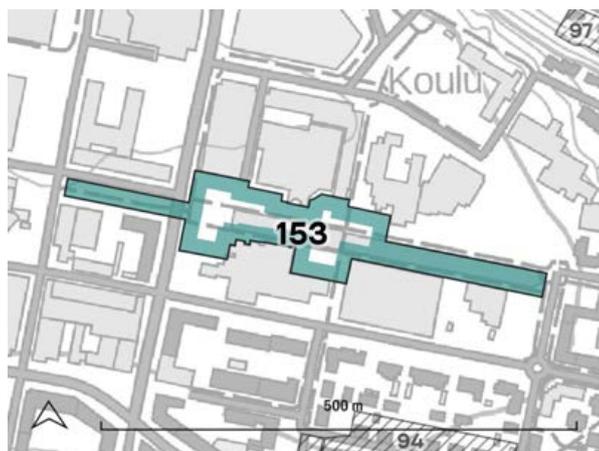
Oikokadun puistikko sijaitsee Oikoportina tunnetun rakennuksen edustalla Karjalankadun visuaalisena päätteenä. Alueen poikki kulkee kivetty kävelyreitti, jonka varrelle on sijoitettu penkkejä. Kiinteistön puolella kasvaa neljä kookasta vaahteraa, jotka ovat tärkeä osa puistikon kokonaisuutta.

Ainonpuisto sijaitsee pohjoiseen viettävässä rinteessä. Se oli alunperin hyvin kenttämainen luonteeltaan. Kiviset portaat Karjalankadulta alas puistoon on rakennettu 1936. Puistikon alkuperäinen tilavaikutelma on hävinnyt puistoa uudistettaessa 1990-luvun alussa. Kunnostuksen yhteydessä rinteeseen linjattiin esteetön kulkureitti ja alue pengerrettiin eri korkotasoihin. Nykyään osa puiston alueesta on liitetty viereisen päiväkodin pihaksi. Kulttuurimaisemarajauksesta on jätetty pois leikkikenttä ja päiväkodin piha-alue.

Ainonpuisto ja Oikokadun puistikko ovat kaupunkirakenteellisesti merkittäviä viheralueita. Oikokadun puistikolla on myös maisemakuvallisesti erityinen merkitys kadun päättenäkymänä. Puistojen vanhaa puustoa tulee vaalia. Ainonpuiston portaiden muodostama akselimaista sommitelmaa tulee vahvistaa.

Ainonpuisto on osa valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

153 Kirkkokadun puistoakseli

Kirkkokadun puistoakseli sijaitsee Lahden keskustassa, Vesijärven laakson maisematyypin alueella. Akseli ulottuu Kauppakadulta Kannaksenkadulle. Puistoakselille sijoittuvat Lahden ystävyyskaupunkien mukaan nimetyt puistot. Rajaukseen sisältyy ympäröivien kulttuurirakennusten piha-alueita.

Kirkkokadun akselia yhdistää 1930-luvun alussa istutettu koivukujanne, joka katkeaa pääkirjaston ja kaupunginteatterin välisellä aukiolla. Kujanteen muodostama katuakseli on esitetty jo W.O. Lillen vuoden 1901 kaavaehdotuksessa. Varsinainen puistokaista Kirkkokadun eteläreunalle on peräisin Otto-livari Meurmannin kaavasta vuodelta 1928.

Puistoakselin ilme on peräisin 1980-luvun lopulta. Kirjaston ja teatterin väliselle aukiolle suunniteltiin geometriset kiveyskuviot ja koivujalle avattiin vinoneliön muotoiset istuskeluaukiot. Sama diagonaalinen jäsentely jatkuu teatterin piha-alueen pensasistutuksissa. Alueen valaistuksessa on käytetty ajan henkeen sopivaa pallovalaisinta.

Kirkkokadun puistoakseli on kaupunkirakenteellisesti ja historiallisesti merkittävä viherympäristö. Alueen ilmettä osana Paavolan kulttuurikeskusta tulee vaalia. Koivu puukujanteen lajina tulee säilyttää.

Alue on osa maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

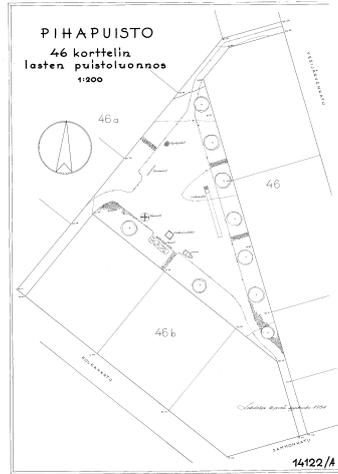
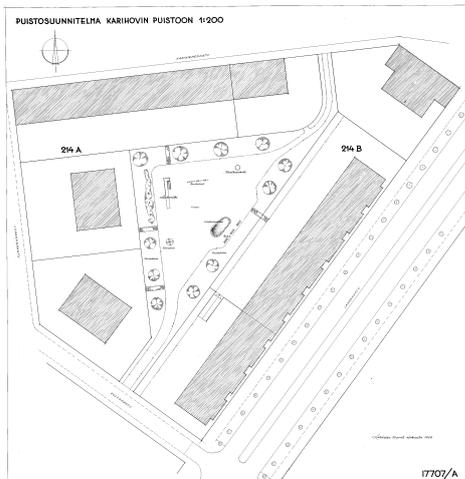

Yllä: Kirkkokadun ympäritösuunnitelma vuodelta 1990. Keskellä yllä: Koivukujanteen keskellä on marjakuusiryhmiä. Keskellä alla: Kirjaston ja Teatterin välinen aukio on avara. Alinna: Kauppakadun ja Saimaankadun välisellä osuudella on värikkät kukkaistutukset.

Lähteet: 21, 23, 40,

154 Pihapuisto

155 Karihovinpuisto

Pihapuisto ja Karihovinpuisto sijaitsevat Lahden keskustassa Vesijärven laakson maisematyypialueella. Puistot sijaitsevat Lahdenkadun molemminpuolin kortteleiden keskellä.

Pihapuiston ja Karihovinpuiston suunnitelmat perustuvat Olavi Laisaaren suunnitelmiin vuodelta 1946, joissa hän sommitteli kolmiomaiset puistot korttelia reunustavien rakennusten keskelle. Puistot kuitenkin toteutettiin vasta 1950-luvun lopulla.

Puistoja yhdistää samankaltainen sommitelu. Puistojen laidolle sijoitettiin istutuskaistat ja keskiosa jätettiin avoimeksi oleskelu- ja leikkialueeksi. Kulku korttelipuistoihin on kapean pensasaidoin rajatun polun kautta. 1980-luvun kunnostuksissa puistojen keskialueet on jäsennelty kasvillisuudella pienempiin osakokonaisuuksiin.

Pihapuiston ja Karihovinpuisto ovat kaupunkirakenteellisesti merkittäviä. Ne muodostavat kortteleiden keskelle yhteisöllisen kohtaamispaikan ja ovat tärkeitä keskustan viherrakenteessa.

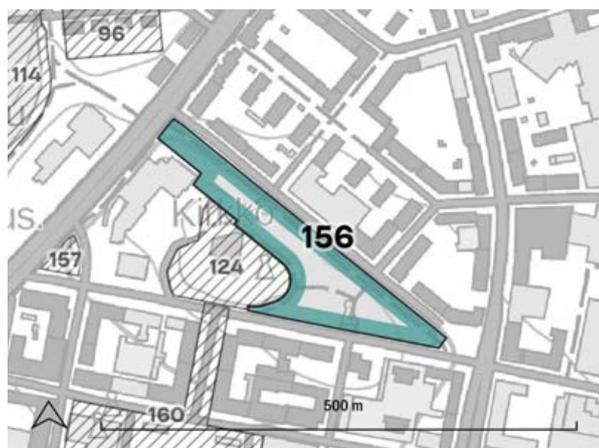
Karihovinpuisto on osa maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

Yllä vasemmalla: Karihovinpuiston suunnitelma vuodelta 1958
 Yllä oikealla: Pihapuiston suunnitelma vuodelta 1954
 Yllä: Pihapuiston leikkialue on kunnostettu 2020.
 Alla oikealla: Karihovinpuistoon johtavaa polkua rajaavat tiukasti leikatut pensasaidat.

Lähteet: 21, 23

156 Kirkkopuisto

Kirkkopuisto sijaitsee Lahden keskustassa Vesijärven laakson maisematyypin alueella. Kirkkopuisto rajautuu Päijänteenkatuun, Lahdenkatuun ja Kirkkokatuun.

Kirkkopuisto on Lahden vanhin puisto. Se perustuu Lahden ensimmäiseen asemakaavaan vuodelta 1878, jossa Alfred Caweenin sommittelemien ruutukaavan reunoille sijoittuvat kolmion muotoiset alueet oli merkitty puistoiksi. Kirkon välitön ympäristö oli osoitettu toriksi, mutta se liitettiin myöhemmin osaksi laajempaa puistoa.

Kirkkopuiston ensimmäisen vaiheen istutukset tehtiin 1895–97. Alkujaan kirkonmäki oli hyvin paljas ja avoin. Alueelle istutettiin vapaamuotoisesti jalavia, lehmuksia ja saarnia englantilaisen maisemapuutarhan hengessä. Puiston pohjoisrinteen

portaat valmistuivat 1920, jolloin myös istutustöitä jatkettiin. Puiston nykyinen käytäväverkosto sai tällöin muotonsa. Väinö Hovilan puistokujan lehmukset lienevät 1930-luvun alusta, jolloin puisto vihdoin valmistui kokonaisuudessaan.

Kirkkopuisto ympäröi Ristinkirkon aluetta. Se sijoittuu ympäristöstään voimakkaasti nousevalle mäelle. Puisto on säilyttänyt hyvin alkuperäisen muotokielen. Kirkkopuisto on kaupunkirakenteellisesti ja puistohistoriallisesti merkittävä kohde.

Aluetta tulee kehittää sen historialliset arvot huomioiden. Alueen vanhaa puistoa tulee vaalia.

Kirkkopuisto liittyy valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaisiin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin.

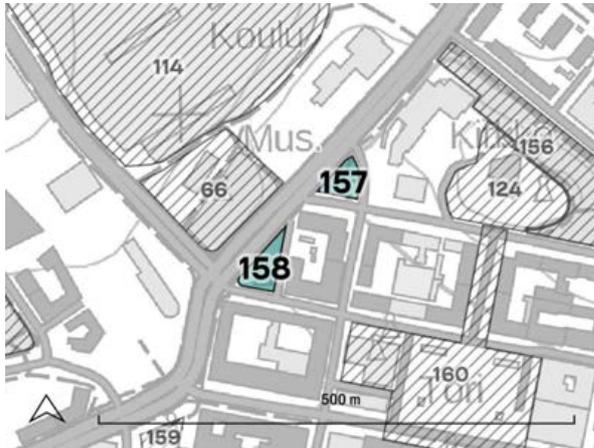
Alla: Väinö Hovilan puistotien lehmukset muodostavat viihtyisän kulkureitin puiston pohjoisreunalle.

Lähteet: 21, 23

157 Koulupuisto

158 Kalmarinpuisto

Koulupuisto ja Kalmarinpuisto sijaitsevat Lahden keskustassa Lahdenkadun varressa. Alue on osa Vesijärven laaksoa.

Koulupuisto ja Kalmarinpuisto ovat molemmat peräisin Lahden kauppalan ensimmäisestä asemakaavasta vuodelta 1878. Kaavassa ruutukaavasommitelman ja kaava-alueita reunustaneiden katualueiden väliin jäivät kolmion muotoiset alueet, jotka jätettiin viheralueiksi.

Koulupuiston rakentaminen aloitettiin 1900, vuosi Yhteiskoulun uudisrakennuksen valmistamisen jälkeen. Puiston suunnitelmat olivat silloisen kauppalanpuutarhurin Henrik Rautellin käsialaa. Alkuperäisiä suunnitelmia ei kuitenkaan ole löytynyt. Kalmarinpuiston istutukset aloitettiin viisi vuotta myöhemmin 1905.

Lähteet: 21, 23

Molempiin puistoihin on sijoitettu myös taidetta. Koulupuiston keskipisteenä on Viktor Janssonin veistos, Lumisotasilla. Veistosta ympäröivät kukkaistutukset sekä leikattu pensasaita. Kalmarinpuistoon on sijoitettu Aimo Tukiaisen veistämä J. R. Danielson-Kalmarin rintakuva.

Sekä Koulupuisto että Kalmarinpuisto ovat säilyttäneet alkuperäisen kolmiomuotonsa. Koulupuisto on säilyttänyt myös vanhan ilmeensä ilmakuvien perusteella. Sen sijaan Kalmarinpuisto on muuttunut oleskelupuistosta läpikulkupuistoksi. Puistossa sijainnut leikkipaikka purettiin 1990-luvun alussa liian suuren melun johdosta.

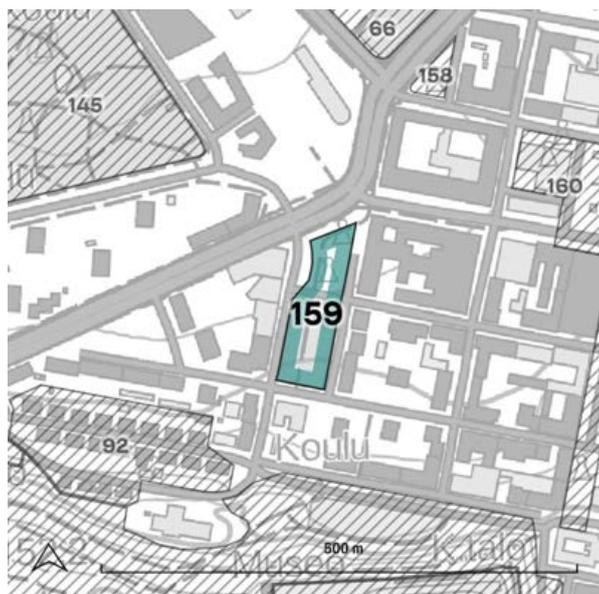
Koulupuistolla ja Kalmarinpuistolla on huomattava merkitys kaupunkirakenteessa ja myös historiallista arvoa. Koulupuistolla on myös puisto-historiallista arvoa.

*Vasemmalla: Koulupuiston pyöreän istutusryhmän keskellä on Lumisotasilla-veistos.
Oikealla: Kalmarinpuisto on puustoinen viheralue.*

159 Erkonpuisto ja Paasikivenpuisto

Erkonpuisto ja Paasikivenpuisto käsittävät entisen Kansakoulupuistona tunnetun alueen. Se sijaitsee Lahden keskustassa, vanhan kansakoulun ja vanhan linja-autoaseman välissä. Alue on osa Vesijärven laakson maisematyyppejä.

Lahden kansakoulu valmistui 1902 ja sen pohjoispuolelle oli Lillen vuoden 1901 kaavaan piirretty puistoalue. Kansakoulupuiston istutukset aloitettiin 1903 puutarhuri Lundbergin suunnitelmien mukaan, mutta valmistuminen viivästyi aina vuoteen 1911 asti.

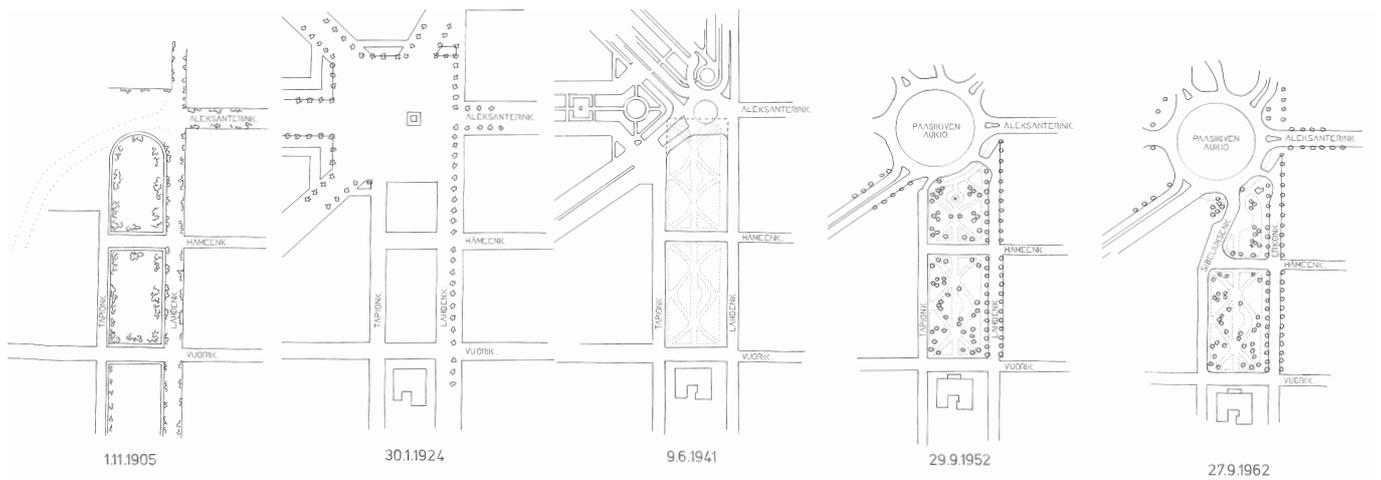
Eryteisesti Paasikivenpuiston pääty puistosta on kokenut monia muutoksia liikennejärjestelyjen supistaessa puistoaluetta. Erkonpuisto on säilyttänyt kokonsa ja muotonsa, mutta myös siellä 1960-luvun kunnostuksessa puistoon rakennettu laaja leikkipaikka muutti puiston symmetriaa.

Erkonpuistossa ja Paasikivenpuistossa on neljä veistosta eri aikakausilta. Puiston osa-alueet on myös nimetty veistosten mukaan. Paasikivenpuistossa sijaitsee Veikko Leppäsen veistämä Juho Kusti Paasikiven kokovartaloveistos vuodelta 1961 sekä Jussi Mäntyksen Hirvi-veistos vuodelta 1955. Erkonpuistoon on sijoitettu Emil Vikströmin Mikael Agricola -veistoksen kopio vuodelta 1953 sekä Essi Renvallin teos J. H. Erkosta vuodelta 1956.

Alla: Erkonpuiston istutuksia puiston alkuvaiheessa.

Kansakoulu.

Erkonpuiston ja Paasikivenpuiston vanhat puut hallitsevat alueen yleisilmettä. Alunperin sorapintaiset kulkuväylät on asvaltoitu ja keskimmäiset ristikkäiset kulkuväylät on poistettu 1960-luvun kunnostusten yhteydessä.

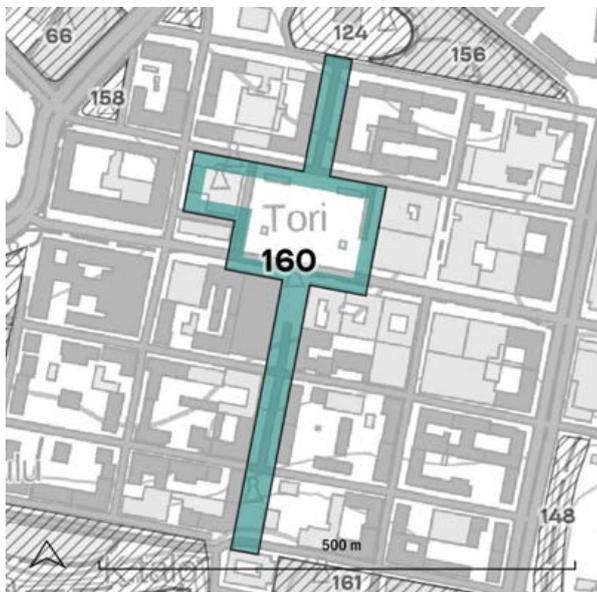
Erkonpuisto ja Paasikivenpuisto ovat kaupunkirakenteellisesti ja historiallisesti merkittäviä viheralueita. Alueiden kehittämisessä tulisi huomioida niiden historiallinen luonne. Alueen vanhaa puustoa tulee vaalia.

*Yllä: Erkonpuiston ja Paasikivenpuiston asemakaavalliset muutokset.
Alla: Paasikivenpuiston runsaat istutukset.*

Lähteet: 21, 23

160 Eliel Saarisen puisto, Mariankadun akseli, Kauppatori ja Alatori

Eliel Saarisen puiston, Mariankadun akseli, Kauppatorin ja Alatorin muodostama kokonaisuus muodostaa Lahden keskustan ytimen. Alue on kuuluu sekä Vesijärven laakson maisematyyppiin että eteläosistaan Salpausselkään. Eliel Saarisen puisto tunnettiin aiemmin nimellä Marianpuisto.

Mariankadun seremonia-akseli muodostuu Eliel Saarisen suunnitteleman Lahden kaupungin-

talon ja Alvar Aallon suunnitteleman Ristinkirkon välille. Asetelma ilmentää hengellistä ja maallista valtaa, joiden väliseen laaksopainanteen on sijoitettu kaupallista valtaa ilmentävä torialue.

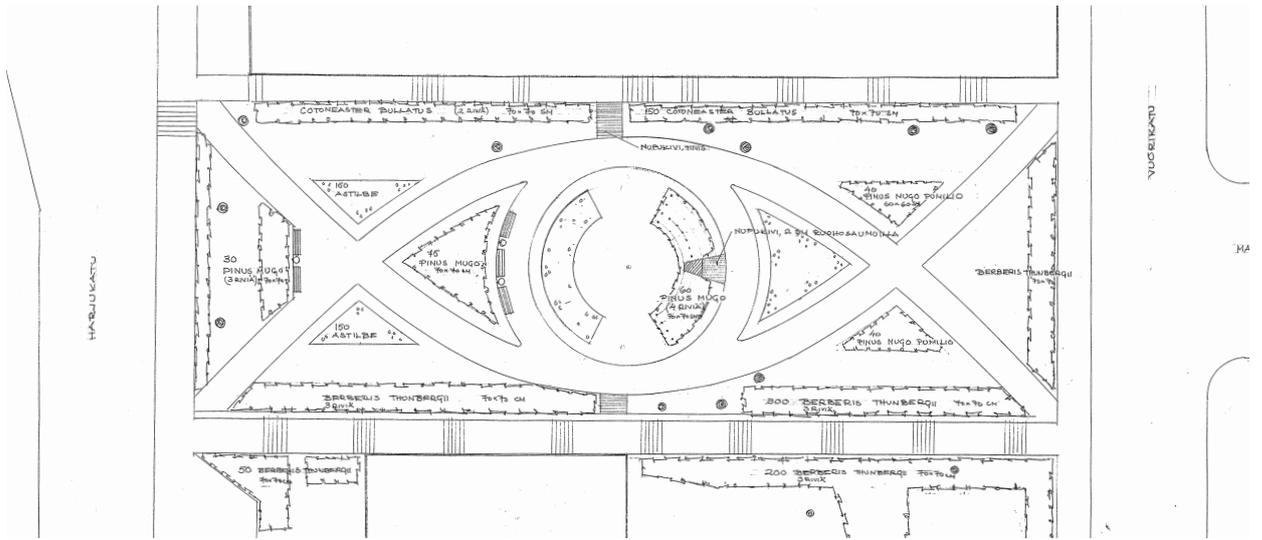
Mariankadun sommitelma on peräisin Alfred Caweenin Lahden ensimmäisestä asemakaavasta, joskin alkuperäisessä suunnitelmassa kaupungintalolle oli varattu tontti nykyisen Alatorin kohdalta.

Mariankadun eteläpään jyrkkä osuus, nykyinen Eliel Saarisen puisto, toteutettiin kadun sijaan puistona. Alueen suunnittelusta järjestettiin 1905 kilpailu, jonka voitti puutarhuri Karl Lundberg. Istutustyöt valmistuivat 1906. Puiston keskelle sijoitettiin vuonna 1967 Veikko Leppäsen valmistama Eetu Salinin muistopatsas. Samana vuonna puisto uudistettiin kaupunginpuutarhuri Arvo Toivolan suunnitelman mukaan.

Uudempaa viherrakentamista edustaa Alatorin osa-alue, joka uudistettiin vuonna 2015. Alatorin alue oli alunperin tonttimaata, joka päätettiin rakentaa puistoksi 1950-luvulla. Puistoon sijoitet-

Alla: Eliel Saarisen puistosta aukeaa näkymä Ristinkirkolle. Puistossa sijaitsee Veikko Leppäsen Eetu Salinin muistomerkki (1967).

Yllä: Eliel Saarisen puiston suunnitelma vuodelta 1967.

tiin Sakari Tohkan veistos "Herääminen". Puiston uudistamisen yhteydessä veistos siirrettiin Kirkkokadun puistoakselille ja Alatorille toteutettiin taidekilpailun perusteella valittu Jan-Erik Anderssonin suunnittelema pergolarakenne "Toinen herääminen". Pergolan keskelle on sijoitettu Sakari Tohkan veistos "Marjatta".

Eliel Saarisen puiston, Mariankadun akselin ja Kauppatorin kokonaisuus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen tilarakenteensa ja ominaispiirteensä. Alatorin alue täydentää kokonaisuutta vehreänä

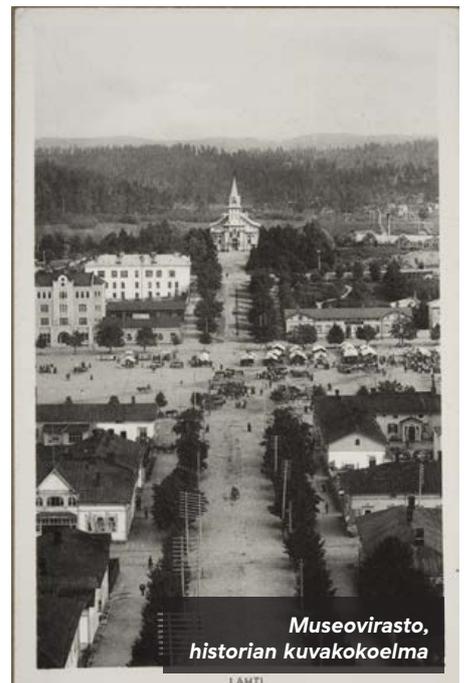
ja toiminnallisena kohtaamispaikkana Kauppatorin vieressä. Aluekokonaisuus on kaupunkirakenteellisesti ja historiallisesti merkittävä. Eliel Saarisen puistolla on myös puistohistoriallista merkittävyyttä.

Aluekokonaisuuden kaupunki- ja maisemakuvaa tulee vaalia. Katupuurivien kokonaisuus tulee säilyttää ja vanhaa puustoa vaalia. Torialueella tulee muistaa näkymälinjat torin poikki molempiin suuntiin.

Eliel Saarisen puisto, Mariankadun akseli, Kauppatori ja Alatori ovat valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

Vasemmalla: Eliel Saarisen puisto Vuorikadun suunnasta.
Keskellä: Alatorin keskeisenä aiheena on pergolarakenteena toimiva taideteos (Jan-Erik Andersson).
Oikealla: Näkymä Lahden kauppatorille 1900-luvun alussa.

Lähteet: 2, 3, 6, 21, 23

161 Kaupungintalonpuisto

Kaupungintalonpuisto sijaitsee Salpausselän maisematyyppin alueella, Lahden keskustassa. Puistoalue sijoittuu Lahden kaupungintalon ja Vesijärvenkadun väliselle alueelle.

Kaupungintalonpuisto perustuu Lillen 1901 esittämään asemakaavaan. Alkuperäisessä kaavassa puiston keskiosaan Rautatiekadulle oli suunniteltu kookas istutusympyrä, joka liikenteen

oli tarkoitus kiertää. Kauppalanvaltuusto päätti kuitenkin toteuttaa kadun suorana puistoalueen läpi, jolloin puisto jakautui kahteen osioon.

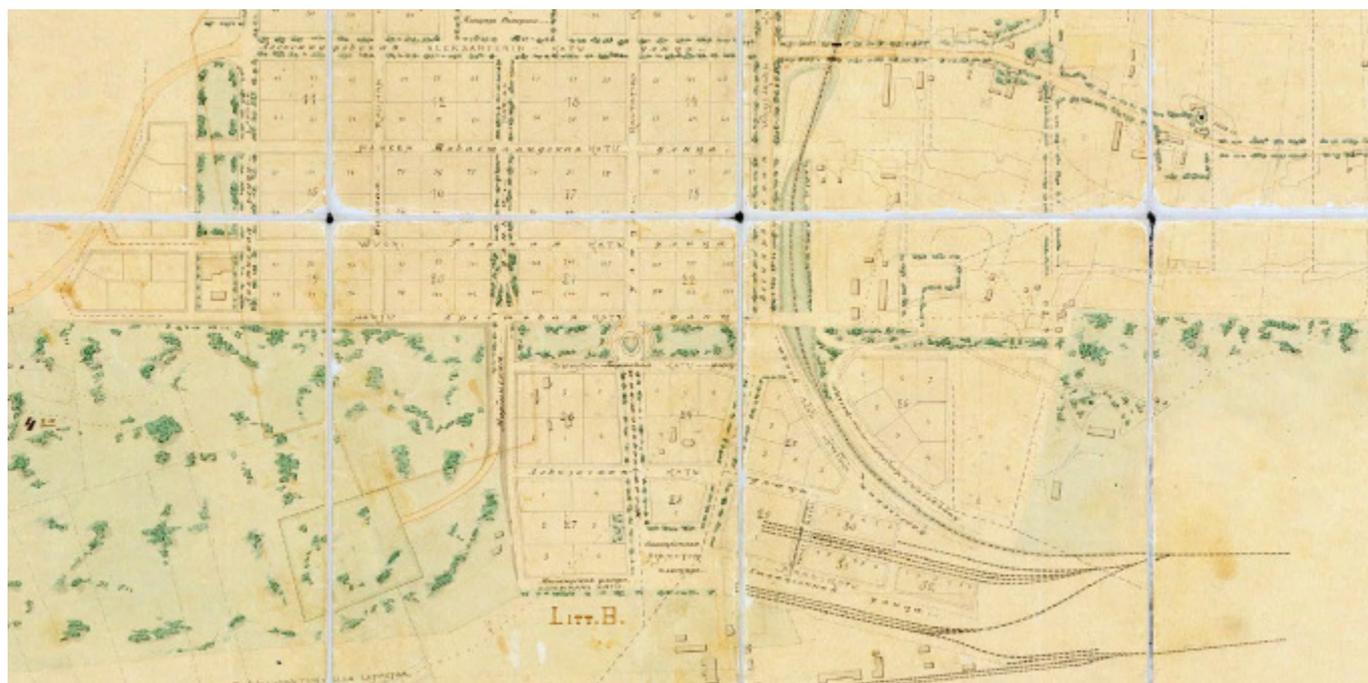
Ensimmäisenä toteutettiin Vesijärvenkadun ja Rautatiekadun välinen alue, ns. Harjupuisto, josta järjestettiin suunnittelukilpailu 1905. Kilpailun voitti puutarhuri Karl Lundberg. Puistossa noudatettiin muotopuutarhan tyyliä. Reunoille sijoitettiin lehmusrivit ja puiston keskelle istutettiin pyöreä teppich-kuvio. Ruohokentät ja istutukset rajattiin matalin, siroin rautalankakehikoin.

Kaupungintalon puoleisen puiston osan toteutus käynnistyi kaupungintalon valmistuttua 1912. Puutarhuri Johan Laurila oli laatinut puistoon suunnitelman ennen kuolemaansa. Suunnitelmaa pyydettiin kuitenkin myös Eliel Saariselta. Suunnitelmat eivät ole säilyneet ja todennäköisesti toteutus tehtiin näiden yhdistelmänä sovittaen puiston ilme jo rakennettuun Harjupuistoon.

Kaupungintalonpuiston reunoille istutettiin lehmukset alunperin 6 metrin välein. Puut harvennettiin "sahanlaitakuvioon" 1950-luvulla. Molemissa osioissa oli pyöreät istutusryhmät. Puiston keskellä on kävelyalue, jonka sivuilla oli vapaamuotoisia puu- ja koristepensasistutuksia sekä kukkapenkkejä.

Kaupungintalonpuistoon on sijoitettu Viktor Janssonin Vapaudenpatsas-veistos vuodelta 1921 sekä Yrjö Liipolan veistos "Työn patsas" vuodelta 1946.

Alla: Kaupungintalonpuiston muodostama puistoakseli näkyy asemakaavassa vuodelta 1901.

**Museovirasto,
historian kuvakokoel-
ma**

*Yllä: Kaupungintalon edustalla ollut pyörä istutusryhmä.
Alla Kaupungintalon istutuksia ennen kunnostusta.*

Puistoa uudistettiin voimakkaasti 1980-luvulla, jolloin kaupungintalon lähin istutusympyrä pois-tettiin ja puiston reunoille istutettiin alppiruusuja ja marjakuusia.

Vuonna 2022 alkoi kaupungintalonpuiston pe-ruskorjauksen suunnittelu, jossa tavoitteena oli mm. palauttaa istutusten lajistoa ja sommittelu-tapaa historiallisen taustan pohjalta. Puiston pe-ruskorjaus käynnistyi 2023 ja jatkuu 2024.

Kaupungintalonpuisto on puistohistoriallises-ti ja kaupunkirakenteellisesti merkittävä kohde. Alueella on myös identiteetti- ja imagoarvoa lah-telaisille. Kaupungintalonpuistoa tulee kehittää alueen historialliset arvot huomioiden.

Kaupungintalonpuisto on valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas raken-nettu kulttuuriympäristö.

Lähteet: 2, 3, 6, 21, 78 (LKKP)

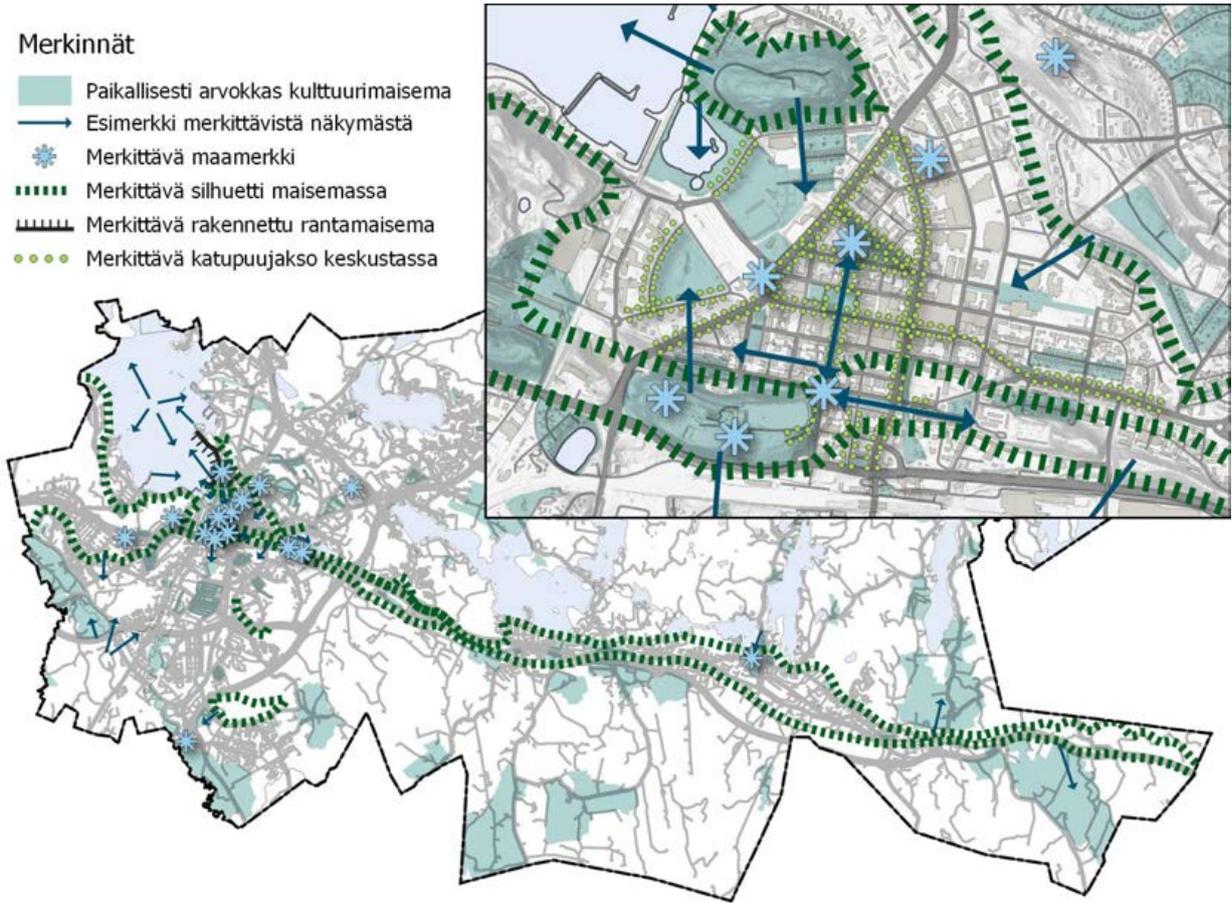

Näkymä Mustankallionmäeltä
kohti kaupungintaloa ja radiomas-
toja. (LKKP)

Merkinntät

- Paikallisesti arvokas kulttuurimaisema
- Esimerkki merkittävistä näkymästä
- Merkittävä maamerkki
- Merkittävä silhuetti maisemassa
- Merkittävä rakennettu rantamaisema
- Merkittävä katupuujakso keskustassa

LAHDEN IDENTITEETTIÄ KOROSTAVAT MAISEMAELEMENTIT

Kohteiden arvoluokat:

historiallinen arvo
kaupunkirakenteellinen arvo
maisemakuvallinen arvo
symboli- ja identiteetti-arvo

Lahden identiteetin kannalta merkittävillä maisemaelementeillä tarkoitetaan kaukomaisemassa näkyviä maamerkkejä, selänteiden muodostamia silhetteja sekä merkittävimpiä näkymälinjoja. Lähimaisemassa näkymälinjojen ohella merkittäviä elementtejä maisemakuvan kannalta ovat katupuurivit, jotka korostavat näkymäsuuntaa ja pehmentävät rakennetun alueen reunoja.

Maisemaelementtien osalta tarkastelualue on rajattu koskemaan taajama-alueita. Tärkeitä näkymiä ja metsäisiä silhetteja on myös muilla alueilla ja erityisesti virkistysalueilla.

Silhuetit

Lahtelaisessa maisemakuvassa merkittävin silhuetti on itse oikeutetusti ensimmäinen Salpausselkä, joka kulkee halki kaupungin. Se on erityisen näyttävä Lahden keskustan kohdalla sekä Nastolan kirkonkylällä ja Uudessakylässä. Voimakkaina silhouetteina kaukomaisemassa näkyvät yleensä metsäiset, ympäröivästä maastosta jyrkästi nousevat selännealueet.

Metsäisten silhuettien luonteeseen vaikuttavat paitsi suhteellinen korkeus myös metsäisten alueiden puulajisuhteet. Kuusikkoinen selännealue muodostaa synkemmän ja jylhemmän silhuetin kuin monilajinen lehtipuusto. Erot korostuvat eri vuodenaikoina.

Silhuetti voi muodostua myös etupäässä rakennetusta alueesta, jolloin taustan metsäinen silhuetti on alisteisemmassa asemassa rakentamiseen nähden ja muodostaa taustan näkymälle.

Lahden identiteetin kannalta merkittävät silhuetit

- Salpausselkä, koko matkaltaan
- Kariniemenmäki
- Mustankallionmäki
- Niemen kalliot
- Renkomäki
- Liipolanmäki
- Ankkurinranta-Ruoriniemi
- Lahden satama

Lahden identiteetin kannalta merkittävät silhuetit tulee huomioida suunnittelussa säilyttämällä niiden muoto ja luonne suhteessa rakennettuun ympäristöön. Kaukomaisemassa tulee kiinnittää huomiota silhuetin yleisilmeeseen, eheyteen sekä sen liittymiseen avoimeen maisematilaan.

Maamerkit

Maamerkit liittyvät kiinteästi silhetteihin, sillä usein maamerkit ovat osa kaupungin silhuetta. Toisaalta maamerkit voivat olla myös pienempiä ja matalampia ympäristöstään erottuvia rakennuksia tai yksittäisiä maisemapuita. Maamerkeille luonteenomaista on, että ne erottuvat maisemakuvassa voimakkaasti kiintopisteenä ja näin auttavat ihmistä hahmottamaan ympäristöään.

Lahden tornitaloselvityksessä (Kurosawa 2011) Lahden maamerkeiksi tunnistettiin Fazerin siilo-rakennus, hyppyrimäet, radiomastot, kaupungintalo, Ristinkirkko, sekä Lahden vesitorni. Lisäksi selvityksessä oli kartoitettu Lahden korkeaa rakentamista ja korkeilla paikoilla olevaa näkyvää matalampaa rakentamista. Lahden arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa vuodelta 2010 oli lisäksi tunnistettu maamerkeiksi linja-autoaseman torni, jäljellä olevat teollisuuden savupiiput ja harjanteille rakennetut tornitaloalueet.

Lahden identiteetin kannalta merkittävät maamerkit

- Fazerin siilo
- Hyppyrimäet
- Radiomastot
- Kaupungintalo
- Ristinkirkko
- Lahden vesitorni
- Ruolan kerrostalot
- Vanhan linja-autoaseman torni
- Teollisuuden savupiiput
- Nastolan kirkko

Lahden identiteetin kannalta merkittävät maamerkit tulee huomioida suunnittelussa siten, että niiden näkyvyys ja merkitys maisemakuvassa ei heikkene. Uudet kauas näkyvät rakennelmat kuten tietoliikennemastot ja muut tekniset rakennelmat sovitetaan merkittävälle maamerkeille alisteisiksi.

Näkymät

Näkymät liittyvät keskeisesti maisemaan ja visuaaliseen maisemakuvaan. Näkymä voi olla mitakaavallisesti kauas ulottuva kaukomaiseman näkymä tai lähimaisemassa kaupunkirakenteessa avautuva näkymä. Arvokkaalla näkymällä tarkoitetaan useimmiten tietystä paikasta tiettyyn suuntaan avautuvaa näkymälinjaa, joka halutaan säilyttää. Mielenkiintoisessa näkymässä on vaihtelevuutta ja siihen liittyvät muut maisemaelementit, kuten silhuetit ja maamerkit.

Lahden identiteetin kannalta merkittävät näkymälinjat tulee säilyttää suunnittelussa. Uutta rakentamista suunniteltaessa tulee tutkia mahdollisten uusien näkymäakselien syntyminen ja vanhojen korostaminen.

Lahdelle tunnusomaisia näkymiä tulee vaalia ja mahdollistaa niistä nauttiminen asukkaille ulkoympäristöjä harkitusti linjaamalla ja virkistysalueilla yksittäisiä näköalapaikkoja tarjoamalla.

Lahden identiteetin kannalta merkittävät näkymälinjat ja tunnusomaiset näkymät

- Mariankadun akselin näkymälinja
- Kaupungintalonpuiston näkymälinja
- Näkymälinjat Lahden keskustassa kohti merkittäviä maamerkkejä (edellinen kappale)
- Näkymälinja Karhusillalta Nastolan kirkolle

- Näkymät Vesijärvelle ja Vesijärveltä
- Näkymät keskustaan ympäröiviltä selänteiltä
- Näkymät Salpausselältä etelään ja pohjoiseen
- Näkymät viljelymaisemiin
- Näkymät järville

Katupuut

Katupuilla on suuri visuaalinen merkitys maisema- ja kaupunkikuvalle. Keskusta-alueilla katupuut muodostavat pitkiä näkymälinjoja ja pehmentävät kaupunkikuvaa. Ne jäsentävät tilaa ja luovat ajallisia kerrostumia. Katupuilla on suuri merkitys osana viherrakennetta.

Katupuiden merkitys korostuu keskustassa, jossa viheralueita on vähemmän. Katupuilla on yhtäläinen merkitys myös keskustan ulkopuolella. Lahden identiteetin kannalta merkittävät katupuujaksot on tunnistettu Lahden keskustan tuntumasta. Myös muualla taajama-alueella on merkittäviä katupuujaksoja. Historiallisissa tieympäristöissä on useita arvokkaita puukujanteita, joita tässä ei ole erikseen listattu.

Lahden ensimmäiset katupuut istutettiin vuonna 1883 Aleksanterinkadun ja torin varteen. Ensimmäiset katupuut olivat vaahteroita ja myöhemmin istutettujen lehmusten joukossa oli vielä 1930-luvulla vaahteroita. Ensimmäisimpien katupuujaksojen joukossa olivat myös Mariankatu ja Vesijärvenkatu.

1900-luvun alussa katupuut nähtiin tärkeiksi ennenkaikkea palontorjunnan takia. Lahden ensimmäisissä asemakaavoissa onkin näkyvissä hyvin Lahden nykyäänkin merkittävimmät katupuujaksot.

Lahden identiteetin kannalta merkittävät katupuujaksot

- Kariniemenkatu
- Sthålbberginkatu
- Paasikivenkatu
- Hollolankatu
- Lahdenkatu
- Päijänteenkatu
- Kirkkokatu
- Mariankatu
- Aleksanterinkatu
- Vesijärvenkatu
- Kauppatori
- Karjalankatu
- Rautatienkatu
- Harjukatu
- Mukkanlankatu
- Paraatikatu

Lahden identiteetin kannalta merkittävät katupuujaksot tulee säilyttää ja olevaa puustoa vaalia.

Lähteet: 21, 79, 80, 81, 82

LÄHTEET

1. Uronen Carita 2002. Okeroisten kulttuurimaisema. Historiallinen kehitys ja maiseman kehittämis- ja hoito-ohjeet. Lahden ammattikorkeakoulu. Miljösuunnittelun opinnäytetyö.
2. Wager Henrik 2006. Päijät-Hämeen rakennettu kulttuuriympäristö. Päijät-Hämeen liitto. A159. https://pajjat-hame.fi/wp-content/uploads/2020/11/Pajjat_hameen_rakennettu_kulttuuriymparisto_A159pdf.pdf
3. Niskanen Riitta 2000. Selvitys Lahden kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kohteista. Lahden kaupunginmuseo.
4. Eitsi Eeva, Vauhkonen Marko 2007. Renkomäen osayleiskaava-alueen luonto ja maisema. Ympäristösuunnittelu OK, Ympäristösuunnittelu Enviro Oy, Lahden kaupunki.
5. Siitonen Mikko 2006. Villähde - Koiskalan osayleiskaavan luonto- ja maisemaselvitys. Karttaako Oy, Nastolan kunta.
6. Museovirasto. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>
7. Mäkelä Anneli 1979, 1982, 1991. Nastolan historia I-III. Nastolan kunta.
8. Lahden kaupunki 2020. Nastolan kulttuuriympäristöselvitys.
9. Ahola Teija 2005. Nastolan rakennusinventointitiedot / taustatiedot, julkaisematon aineisto. Nastolan kunta.
10. Silvast Maria 2020. Orrilanmäen maisema. Maisemataarkastelu. Lahden kaupunki.
11. Vuorinen Lotta 2005. Koiskalan kartanon kulttuurimaisema. Lahden ammattikorkeakoulu. Miljösuunnittelun opinnäytetyö.
12. Ramboll Oy 2007. Hollolan, Heinlamin ja Luoteis-Nastolan osayleiskaava-alueiden luonto-, maisema- ja kulttuurihistoriaselvitys. Nastolan kunta, Hollolan kunta.
13. Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx
14. Kärkkäinen Sinikka 2017. Selvitys Ylisen Viipurintien linjauksista Päijät-Hämeessä. Lahden kaupunginmuseo. Päijät-Hämeen maakuntamuseo.
15. Tiainen T., Takala H. 2014. Uudenkylän osayleiskaava-alueen arkeologinen inventointi. Päijät-Hämeen maakuntamuseo. Nastolan kunta.
16. Maanmittauslaitoksen historialliset ilmakuvat. Paikkatietoikkuna. <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>
17. Arrevaara E., Uronen C., Vuorinen T. 2006. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulu. Päijät-Hämeen liitto. Hämeen ympäristökeskus.
18. Suuri maatilakirja V Hämeen lääni 1964.
19. Ramboll Finland Oy 2019. Niittyverkot selvitys. Lahden kaupunki.
20. Lahden tekninen virasto / Maankäyttö 1998. Enonsaaren osayleiskaavoitus. Liitejulkaisu 1. Suunnittelun lähtökohdat. Tekninen lautakunta 25.8.1998 / 329§
21. Niskanen Riitta 2015. Ihanuuden tähden, lahtelaisten puistoja ja puutarhoja. Lahden historiallisen museon julkaisuja 6
22. Silvast Maria 2017. Rakentamistapaohjeet, Tornator II, kortteli 27052, tontti 1. Asemakaavan muutos A-2673, Lahden kaupunki.
23. Lahden kaupunki 2023. Paikkatietoaineistot, rekisterit, muut kuva- ja kartta-aineistot.
24. Silvast Maria 2020. Joutjärven maisemaselvitys. Lahden kaupunki.
25. Rope Maija 2000. Maiseman taa, Kariston maisemaselvitys. Lahden kaupunki.
26. Ahola Teija 2008. Villähde - Koiskalan osayleiskaavan pohjoisosan kulttuuriympäristöselvitys. Koiskala sekä Kärkjärven ja Kukkasjoen ympäristö. Nastolan kunta.
27. Ahola Teija 2003. Iso-Kukkanen, Salajärvi ja Ruuhijärvi rantayleiskaava, rakennettu ympäristö -raportti. Nastolan kunta.
28. Sullström R., Sulsström E., Liimatainen V., Huttunen S. 2019. Alue Alasenjärven "takana".
29. Mäkelä Anneli 1976. Nastolan historia Talonhaltijaluettelo. Nastolan kunta.
30. Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. Suomalaisen kirjallisuuden seura 2012.
31. Kansallisarkiston digitaaliset aineistot. Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma).
32. Hovi Antti 2000. Päijät-Hämeen perinmaisemat. Hämeen ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut 190.

33. Enviro Oy 2023. Lahden luonnonsuojeluohjelma 2023-2030. Kaupungin maille esitetyt kohteet. Luonnos 13.2.2023.
34. Hovi A., Lahelma A., Siltala M. 2001. Matka Päijät-Hämeen perinнемaisemiin ja esihistoriaan.
35. Kekki I., Metsänen T. 2022. Vanhankartanonmäen perinnebiotoopin hoitosuunnitelma 2022. Luontoselvitys Metsänen, Lahden kaupunki.
36. Valtakunnallisen perinnebiotooppi-inventoinnin kohdekortit Lahden alueelta. 2021. Hämeen ELY-keskus.
37. Kiuru Anna 2002. Ahonlaitaan. Lahden perinnebiotoopit. Lahden kaupunki.
38. Kekki I., Metsänen T. 2022. Lahden Takulan niityn hoitosuunnitelma 2022. Luontoselvitys Metsänen, Lahden kaupunki.
39. Makkonen Henna 2022. Lahden Paakolanmäen hoitosuunnitelma 2022. Faunatican raportteja 32/2022. Faunatica Oy, Lahden kaupunki.
40. Niskanen Riitta 2012. Selvitys Lahden sodanjälkeisestä rakennusperinnöstä. Lahden historiallisen museon julkaisuja 3.
41. Peippo Essi 1993. Riihelän asuatomessualueen seurantatutkimus. Lahden kaupunkisuunnittelun julkaisusarja. Tutkimuksia ja selvityksiä B2/1993.
42. Kontulainen Heidi 2018. Talo Tapanila. Täydennysrakennus Tapanilan RKY-alueelle. Tampereen teknillinen yliopisto. Talouden ja rakentamisen tiedekunta. Arkkitehtuurin laitos, diplomityö.
43. Jokinen Eila 1997. Kertomus kylästä. Katu- ja siltatoimikunnasta omakotiyhdistykseksi. Venetsia 1947-1997.
44. Halme Kaija (toim.) 1996. Ohrapellostä omakotialueeksi - 50 vuotta elämää Kerinkalliolla. Kerinkallion omakotiyhdistys r.y. Lahden kaupunginmuseo. Piirteitä Lahden historiaan XX 1996.
45. Åkerlind Merja (toim.) 2017. Anttilanmäki elää. Eläköön Anttilanmäki! Anttilanmäki-Kitelän asukastyhdistys ry.
46. Lakka Mari 2016. Radanrakentajien kalmistot Päijät-Hämeessä. Julkaisussa: Kaikkien aikojen Salpausselkä s. 86-95.
47. Tekninen ja ympäristötoimiala / maankäyttö 2009. Rakennustapaohjeet Anttilanmäki.
48. Friman Terhi (toim.) 2000. Olipa kerran Sikosuo. Muistelua Kiveriön kaupunginosan vaiheista. Kiveriön omakotiyhdistys ry. Lahden kaupunginmuseo. Piirteitä Lahden historiaan XXXIII / 2000.
49. Lahden kaupunki, kaupunkisuunnitteluvirasto 1986. Ruotsinkatu ja Suomenkatu, rakentamisohjeisto.
50. Kotiniemen siirtolapuutarhayhdistyksen Internet-sivut. 6.7.2023. <https://kotiniemisy.yhdistysavain.fi/>
51. Lahden kaupunki, kaupunkisuunnitteluvirasto 1989. Myllypohjan vanhan omakotialueen rakentamisohjeisto.
52. Ahola Teija 2008. Kirkonkylän, Nastoharju, Kisaharjun ja Pappilanpellon asemakaavan muutostyö. Kulttuuriympäristöselvitys. Nastolan kunta.
53. Lahden kaupunki 2023. Kariniemenkatu, Kolkankatu & Vaanianskatu (Kariniemen pientaloalue) Rakentamistapaohje.
54. Latva Jorma J. 2011. Rakennushistoriaselvitys Lahden urheilukeskus Teivaanmäen voimalaitos.
55. Lahden kaupunki 1980, 1992, 1996. Lahden historia 1-3.
56. Syrjänen E., Suomi K., Kuhmonen P. 1990. Pajulahden urheiluopiston ympäristösuunnitelma. Jyväskylän yliopisto.
57. Kotiniemen siirtolapuutarhan rakennustapaohjeet 1984. Kotiniemen siirtolapuutarhayhdistys ry.
58. Lahden seurakuntayhtymä. Opas Lahden hautausmaihin. https://www.esitteemme.fi/lahden_hautausmaat/WebView
59. Malkavaara Mauri 1994. Osa vanhinta Lahtea. 100-vuotias Lahden Vanha hautausmaa.
60. Oijala Matti 2021. Nastolan hautausmaan inventointi.
61. Finna.fi / Joutjärven kirkko. Lepaan puutarhamuseon ja Vilho Valennon valokuvakoelma.
62. Arno Forsius 1980 päivitetty 2008. Kato vuosi 1867 ja sen seuraukset Lahden seudulla <https://web.archive.org/web/20190219164726/http://www.saunalahti.fi/arnoldus/hollkato.htm>
63. Häkkinen Ismo 2001. Mukkulan kartanopuisto. Lahden tekninen virasto, Lahden kaupunginmuseo, Vesihydro Oy.

64. Jutikkala Eino, Nikander Gabriel 1946. Suomen kartanot ja suutilat 3.
65. Schalin Mona 2017. Lahden Kartanonpuiston rakennushistorian selvitys. Lahden Tila-keskus. Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy.
66. Lounatvuori Irma 2001. Teoksessa Hortus Fennicus, Suomen puutarhataide: Sotilaanlepo - kolme upseeria puistosuunnittelijana. Viherympäristöliitto, Puutarhataiteen seura.
67. Riikonen Tomi 2005. Toivonajan kartanon historia.
68. Arkkitehtitoimisto Livady Oy 2015. Hennalan varuskunta-alue. Kulttuuriympäristöselvitys. Senaatti-kiinteistöt ja Lahden kaupunki.
69. Silvast Maria 2015. Hennalan varuskunta-alueen lähiympäristöohje. Lahden kaupunki.
70. Mäkinen Juha 1998. Lahden puutarhaseura ry. 1908-1998. Puutarhaviljelyn ja puistojen historiaa Lahden seudulta.
71. Lahden frisbee Club. Radan historia. <http://www.lahdenfrisbeeclub.fi/toiminta/historia/>
72. Airamo Raimo 2008. Lahden Ankkuri. Rantakaupungin nousu tehtaan raunioista.
73. Kariniemi. Selvitys Kariniemenmäen käytön ja hoidon suunnittelun lähtökohdista 1988. Lahden kaupunki, Kaupunkisuunnitteluvirasto, Kaavoitusosasto.
74. Enqvist Petri 1981. Kaupunkirakenteen kehitys Lahdessa vv.1878-1938. Päijät-Hämeen seutukaavaliitto 7-1981.
75. WSP Finland Oy 2016. Asematorista Marskinaukioksi. Marskinaukion historiallinen katsaus. Lahden kaupunki.
76. Häkkinen Ismo 2012. Asemapäällikönpuistikon historiallinen selvitys. Sito, Lahden kaupunki, Kaupunginmuseo.
77. Silvast Maria 2021. Sairaalanmäki-Ursanharju maisemaselvitys. Lahden kaupunki.
78. Schalin Mona 2021. Lahden kaupungintalon puisto. Puistohistoriallinen selvitys. Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy. Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson Oy. Lahden kaupunki, kunnallistekniikka.
79. Kurosawa Henna 2011. Tornitalot. Tornirakentamisen maisemalliset lähtökohdat Lahdessa. Lahden ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö.
80. Perälä Tuula 2010. Lahden maisemarakenne ja viheralueet. Lahden tekninen ja ympäristötoimiala / maankäyttö.
81. Lahden arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2010. Lahden kaupunki Tekninen ja ympäristötoimiala. <https://www.lahti.fi/tiedostot/lahden-arkkitehtuuripoliittinen-ohjelma-apoli-lahti/>
82. Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2013. Maisemaselvitys. Tietoa maisemasta ja suuntaviivoja suunnittelun tueksi. Opas 9 / 2013. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/93417/ELY%20Opas_9%201.pdf
83. Lahden kaupunki 2020. Lahden virkistysalueverkoston yleissuunnitelma. Y-203 Lahden yleiskaava. https://www.lahti.fi/tiedostot/liite30_virkistysalueverkoston-yleissuunnitelma_vire2020-2/
84. Leena Holmila 2019. Maisemasta. ARK-C5001, Kaupunki ja yhdyskunta -kurssin 9.9.2019-9.12.2019 luentomateriaali. Aalto-yliopisto. https://mycourses.aalto.fi/pluginfile.php/1111205/mod_resource/content/2/maisemasta_190915_r.pdf
85. Vilhunen Saara 2010. Diplomityö. Kulttuurimaiseman inventointi ja arvottaminen – kehitysideoita inventointi- ja arvottamiskäytännölle Suomen ja Saksan välisen vertailun pohjalta. Aalto-yliopiston Teknillinen korkeakoulu. <http://lib.tkk.fi/Dipl/2010/urn100284.pdf>
86. Ympäristöministeriö, MAPIO-työryhmä 2010. Inventointiohje – valtakunnallisesti arvokaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnit – maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet. http://www.maaseutumaisemat.fi/wp-content/uploads/2011/09/inventointiohje_fi_300910.pdf
87. <https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat>
88. <http://www.sadanvuodensatoa.fi/fi/artikkelit/eurooppalainen-maisemayleissopimus-europeiska-landskapskonventionen>
89. Salastie Riitta, Kiljunen-Siirola Raisa, Karisto Maria, Jaakkola Maria 2014. Helsingin yleiskaava – Kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014:17. https://www.hel.fi/hel2/ksv/julkaisut/yos_2014-17.pdf

90. Perälä Tiina, Saarikko Jere, Ruoff Eeva, Näkymä Oy 2008. Katu- ja puisto-osaston hallinnassa olevien arvoympäristöjen määrittely ja toimintaohjeet. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisu 2008:8 / Katu- ja puisto-osasto. Helsinki.

https://www.hel.fi/static/hkr/julkaisu/2008/arvoymparistot_web_031108.pdf

91. Soini Katriina, Pouta Eija, Kivinen Tapani, Uusitalo Marja (toim.) 2008. Maaseutumaiseman muutos, arvottaminen ja eurooppalainen maisemayleissopimus. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus.

<http://www.mtt.fi/met/pdf/met135.pdf>

92. Uudenmaan liitto 2012. Missä maat on mainiommat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt. Uudenmaanliiton julkaisuja E 114 – 2012. Helsinki.

https://www.uudenmaanliitto.fi/files/6309/Missa_maat_on_mainiommat_E114.pdf

93. Oulun kaupungin rakennussuojelutyöryhmä 2013. Oulun kulttuuriympäristöohjelma. A205.

https://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=b9feda58-00bc-4184-89b8-b8c-078f16ceb&groupId=64220

94. Hirvonen Auli, Koski Katriina, Ahro Jutta, Söyrinki Riikka, Pakkanen Helena 2016. Maisema opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun. Pro Agria Etelä-Suomi ry, Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaiset.

95. Ympäristöministeriö 1992. Maisemanhoito. Maisematyöalueryhmän mietintö I. Mietintö 66/1992 Osa I.

96. Lahden kaupunkisuunnitteluvirasto 1984. Kaupunkirakenteen kehitys 1878-1983. Lahden yleiskaavan tarkistus ja täydennys. Perusselvitykset. B11/1984.

97. Husa, J., Kontula, T. & Heikkinen R. 1996. Hämeen läänin luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet. Osa I ja Osa II. -Suomen ympäristökeskus, luonto- ja maankäyttöyksikkö

KUVALÄHTEET

VT Venäläinen topografikartta

PK Pitäjänkartta

MML Maanmittauslaitos

KA Kansallisarkisto

HMMT Hämeen maanmittaustoimisto

MV Museovirasto

LKKP Lahden kaupungin kuvapankki

KÄSITESANASTO

Maisema

Muodostuu elollisista ja elottomista tekijöistä sekä ihmisen tuottamasta vaikutuksesta, jotka ovat maiseman perustekijöitä; niiden keskinäisestä vuorovaikutuksesta sekä maiseman visuaalisesti hahmotettavasta ilmiasusta, maisemakuvasta.

Maisemakuva

Maiseman visuaalisesti hahmottuva, näkyvä ilmiasu, jonka ihminen havaitsee ympäristössään.

Maisemarakenne

Muodostuu maiseman perustekijöiden keskinäisestä suhteesta ja vaihtelusta, jossa maiseman solmukohtat ja maamerkit jäsentävät maisemaa.

Maiseman solmukohta

Useiden maiseman perustekijöiden leikkauspiste tai kohtauspaikka.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue

Valtioneuvoston vuoden 2021 periaatepäätöksessä nimetyt alueet.

Maakunnallisesti arvokas maisema

Asiantuntijaviranomaisten määrittelemä maakunnallista ominaisluonnetta ja maakunnallisia erityispiirteitä ilmentävä maisema.

Paikallisesti arvokas maisema

Asiantuntijaviranomaisten määrittelemä paikallisesti merkittävä, alueen erityispiirteitä hienosti ilmentävä maisema.

Kulttuuriympäristö

Ihmisen toiminnasta tai ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyt, ympäristö, johon kuuluvat rakennusperintö, kulttuurimaisema ja muinaisjäännökset.

Arvo ja merkittävyys

Rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaisemien arvoa määriteltäessä puhutaan mm. historiallisista, rakennushistoriallisista, arkkitehtonisista, rakennusteknisistä, taiteellisista ja maisemallisista arvoista. Kohteen arvon määrittämisessä (arkikielessä myös arvottaminen) käytetään vakiintuneita kriteerejä. Alueiden ja kohteiden hoito ja suojeleminen perustuu tunnistettuihin arvoihin ja niiden valtakunnalliseen, maakunnalliseen tai paikalliseen merkittävyyteen.

Maisema-alue, luonnonsuojelulain nojalla perustettu

Luonnonsuojelulain (9/2023) 91-97 §:n tarkoittama luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai maisemaan liittyvien erityisten arvojen suojelemiseksi ja hoitamiseksi voidaan perustaa valtakunnallinen maisemanhoitoalue tai maakunnallinen maisemanhoitoalue.

Kansallismaisema

Kansallismaisemaa käytetään usein kuvaamaan tunnetuimpia maisemakohteita, joilla on voimakas symboliarvo. Käsitteellä kansallismaisema ei ole virallista asemaa. Kansallismaisemiksi mielletyt alueet ovat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja / tai valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä

Maisematyyppi

Maisemaa voidaan tyyppitellä luonnonmaisemaksi ja kulttuurimaisemaksi sen mukaan, onko maisema ensisijaisesti luonnonelementtien tai ihmisen toiminnan tulosta. Tämän lisäksi maisemaa voidaan tyyppitellä esimerkiksi maisemarakenteen, maisemakuvan, maankäytön, kulttuuri- ja luonnonpiirteiden, luonnonpiirteiden jne. perusteella.

Maisematila

Tila, jonka muodostavat maiseman perustekijät ja niiden keskinäiset suhteet. Maisematilat voivat olla selkeästi rajoittuvia tilakokonaisuuksia tai laajoja rajautumattomia avoimia alueita. Maisematilat voivat muodostaa tilasarjoja.

Rakennettu kulttuuriympäristö

Käsite viittaa sekä konkreettisesti rakennettuun ympäristöön että maankäytön ja rakentamisen historiaan ja tapaan, jolla se on syntynyt.

Rakennettu kulttuuriympäristö muodostuu yhdyskuntarakenteesta, rakennuksista sisä- ja ulkotiloineen, pihoista, puistoista sekä erilaisista rakenteista.

Reunavyöhyke

Rajaa maisematilaa. Esimerkiksi peltoa rajaavat puut ja muu kasvillisuus muodostavat maisematilan reunavyöhykkeen.

Kaupunkikuva, taajamakuva

Rakennetun ympäristön ja kaupunki- tai taajamatilan visuaalisesti hahmotettava ilmiasu. Maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö Asiantuntijaviranomaisten määrittelemä maakunnan ominaisuutta ja erityispiirteitä ilmentävä rakennettu kulttuuriympäristö.

Perinnemaisema ja perinnebiotooppi

Perinteisten elinkeinojen ja maankäyttötapojen muovaama alue, jonka historialliset piirteet ovat säilyneet. Perinnemaisemia ovat esimerkiksi niityt ja hakamaat ja niiden käyttöön liittyvät rakenteet ja rakennelmat.

Kulttuuri- ja perinnemaisema -käsitteet ovat osin päällekkäiset, perinnemaisema on usein melko pienialainen ja osa laajaa kulttuurimaisemaa.

Perinnebiotoopeiksi nimitetään pääosin niity- ja laiduntalouden monilajisia luontotyyppisiä esim. kuivat ja kosteat niityt, hakamaat ja metsälaitumet.

Reunavyöhyke

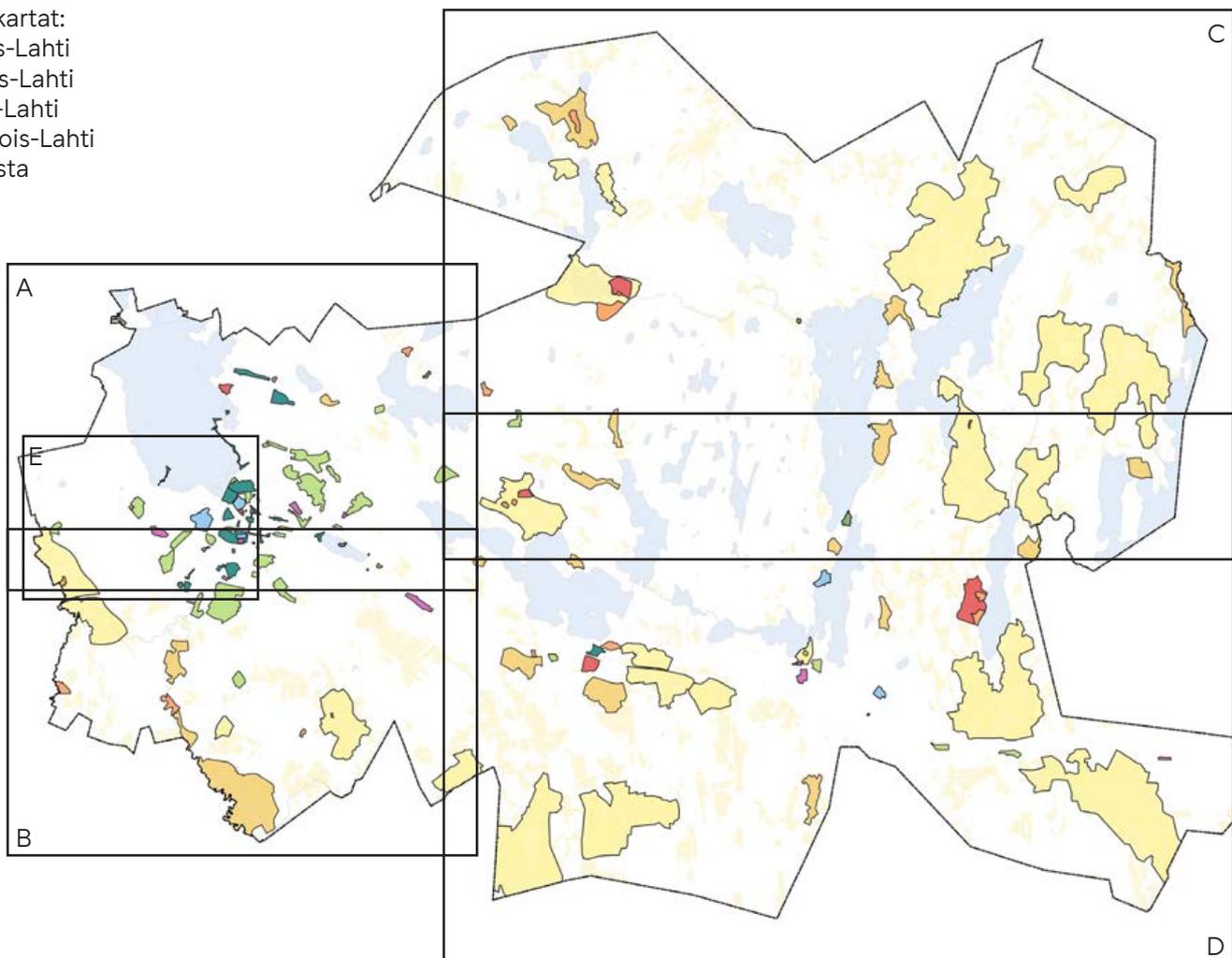
Rajaa maisematilaa. Esimerkiksi peltoa rajaavat puut ja muu kasvillisuus muodostavat maisematilan reunavyöhykkeen.

LIITTEET

Kartta 1:
Paikallisesti arvokkaat kulttuurimaisemat
1:100 000

Kartta 2:
Paikallisesti arvokkaat kulttuurimaisemat
Lahden keskusta-alue
1:20 000

Indeksikartat:
A - luoteis-Lahti
B - lounais-Lahti
C - koillis-Lahti
D - kaakkois-Lahti
E - keskusta

Lahden paikallisesti arvokkaat kulttuurimaisemat

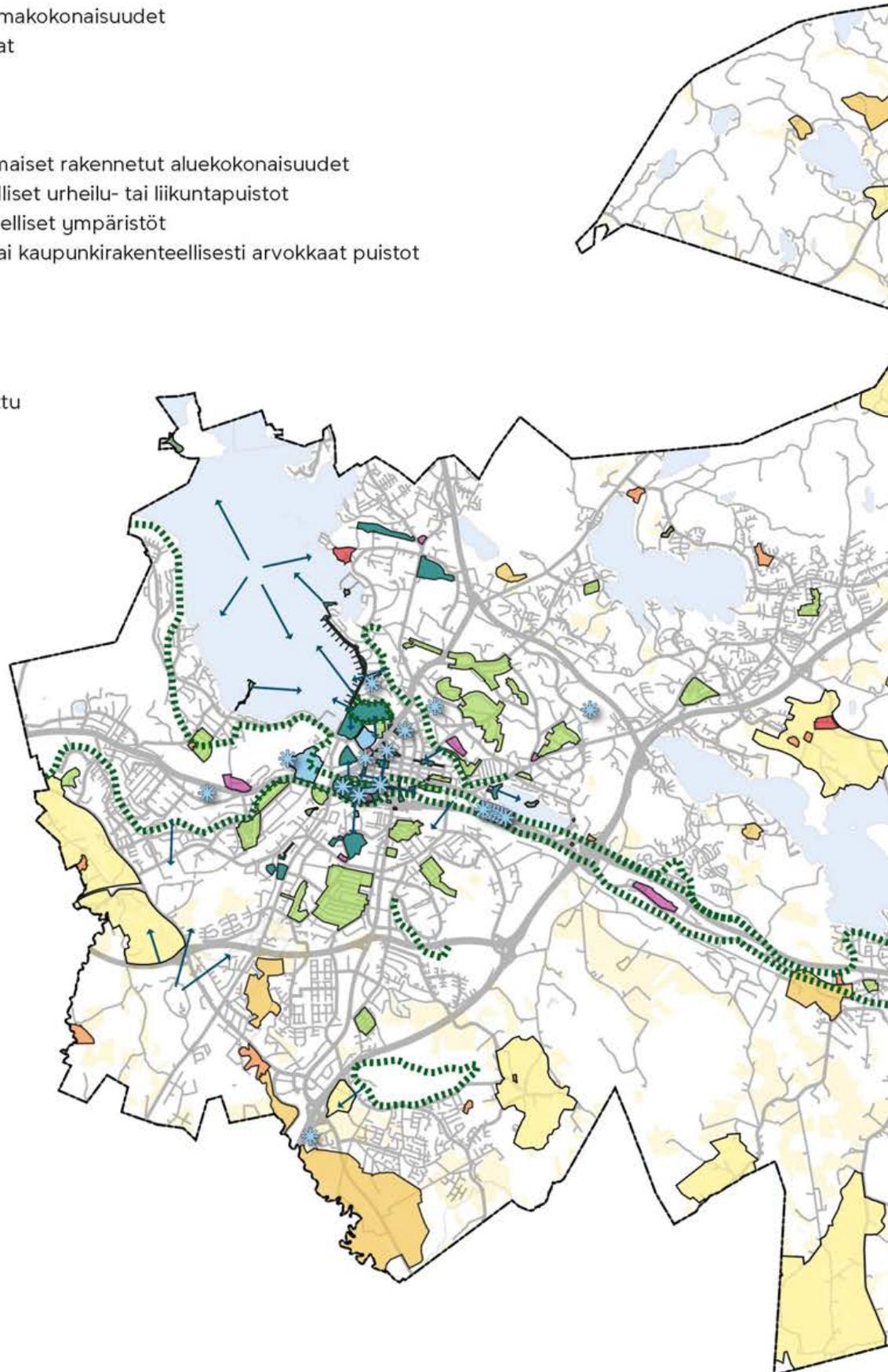
Kulttuurimaisemakohteet

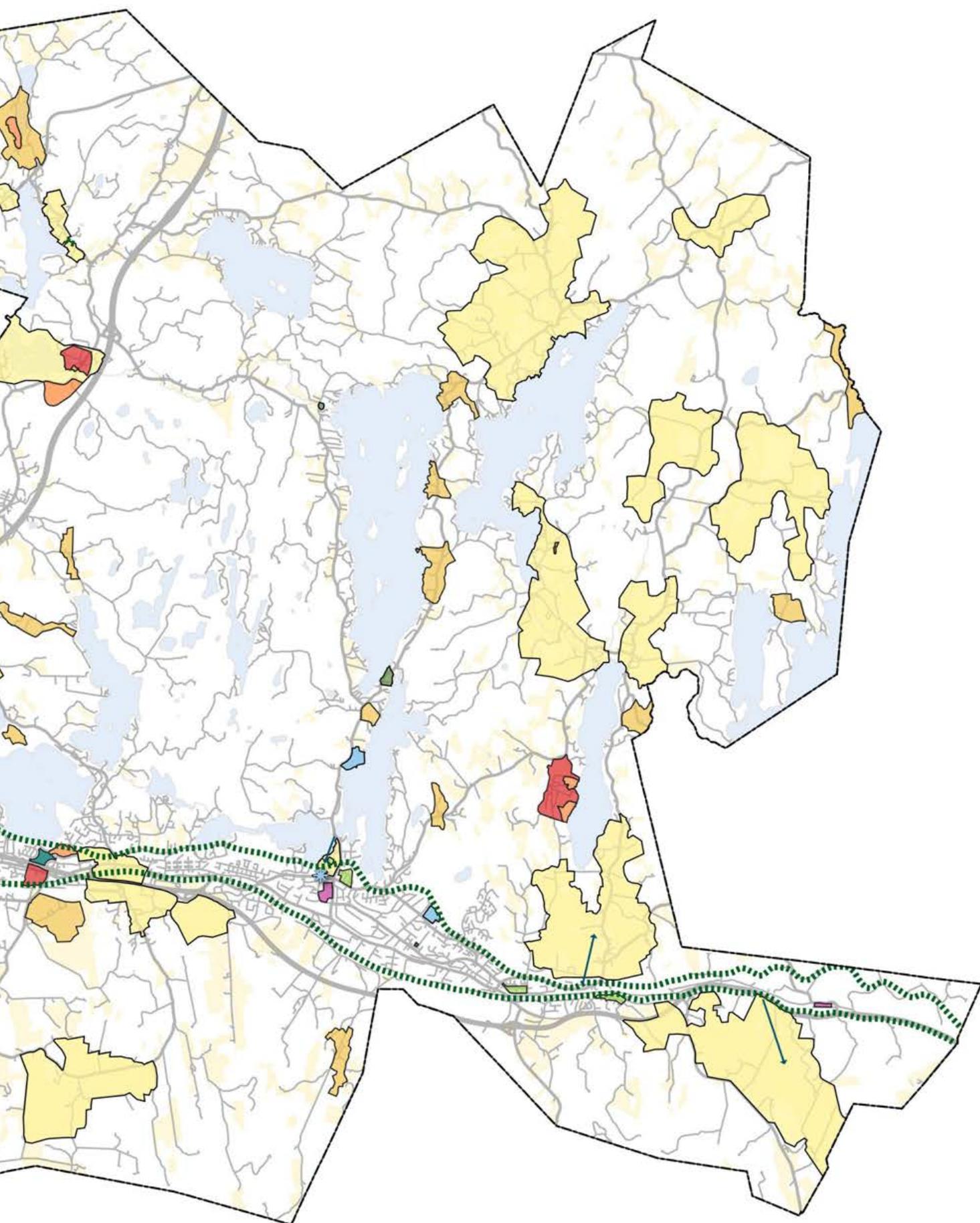
- Kylien kulttuurimaisemakokonaisuudet
- Vanhat viljelymaisemat
- Perinneympäristöt
- Kartanomiljööt
- Pihapiirit
- Yhtenäiset puutarhamaiset rakennetut aluekokonaisuudet
- Aikakaudelleen tyypilliset urheilu- tai liikuntapuistot
- Hautausmaat ja hengelliset ympäristöt
- Puistohistoriallisesti tai kaupunkirakenteellisesti arvokkaat puistot

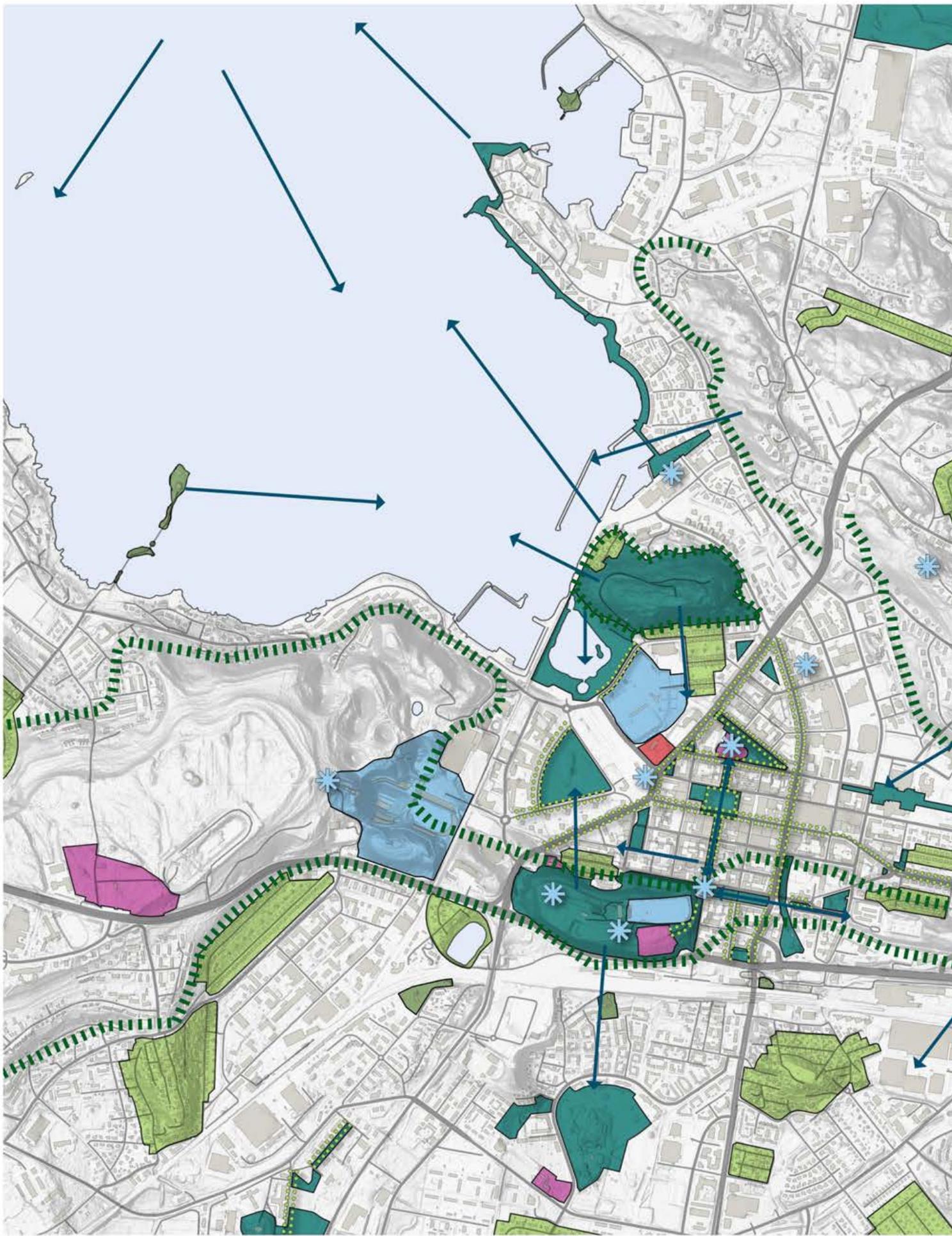
Maisemaelementit

- Maamerkit
- Merkittävät näkymät
- Merkittävät silhuetit, metsäinen / rakennettu
-

0 1 2 km

Lahden paikallisesti arvokkaat kulttuurimaisemat

Kulttuurimaisemakohteet

 Kylien kulttuurimaisemakokonaisuudet

 Vanhat viljelymaisemat

 Perinneympäristöt

 Kartanomiljööt

 Pihapiirit

 Yhtenäiset puutarhamaiset rakennetut aluekokonaisuudet

 Aikakaudelleen tyypilliset urheilu- tai liikuntapuistot

 Hautausmaat ja hengelliset ympäristöt

 Puistohistoriallisesti tai kaupunkirakenteellisesti arvokkaat puistot

Maisemaelementit

Maamerkit

 Merkittävät näkymät

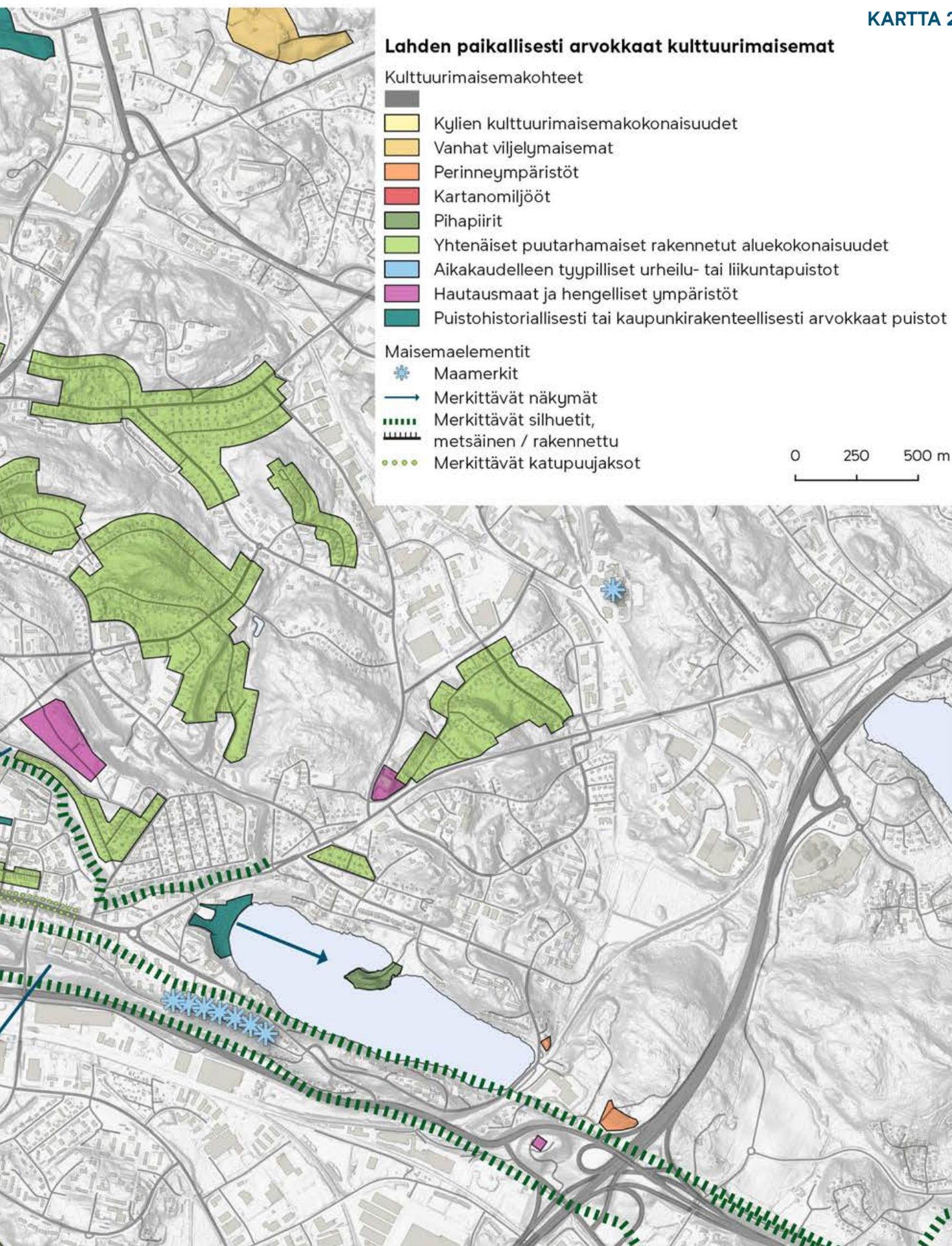
 Merkittävät silhuetit,
metsäinen / rakennettu

 Merkittävät katupuujaksot

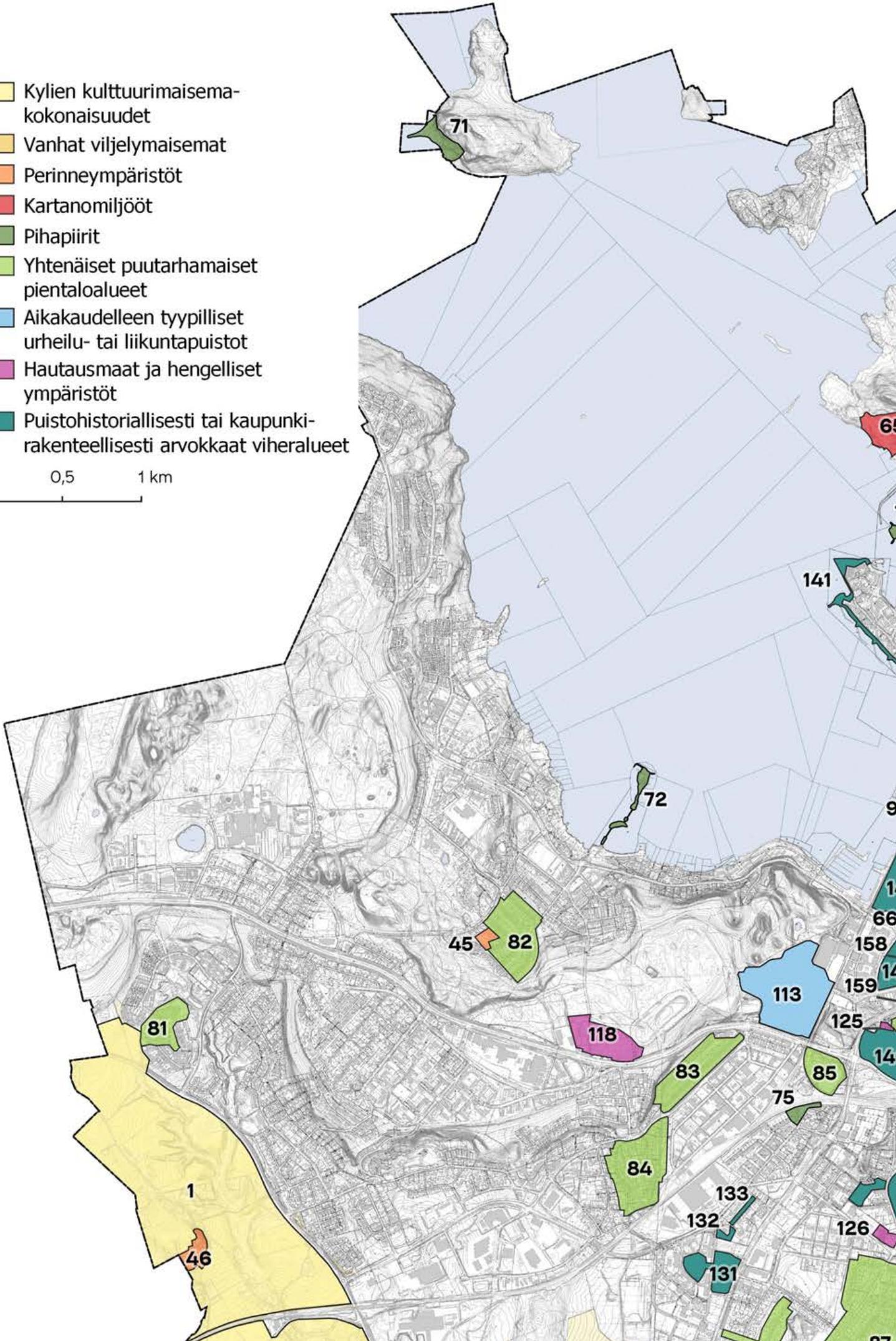

0 250 500 m

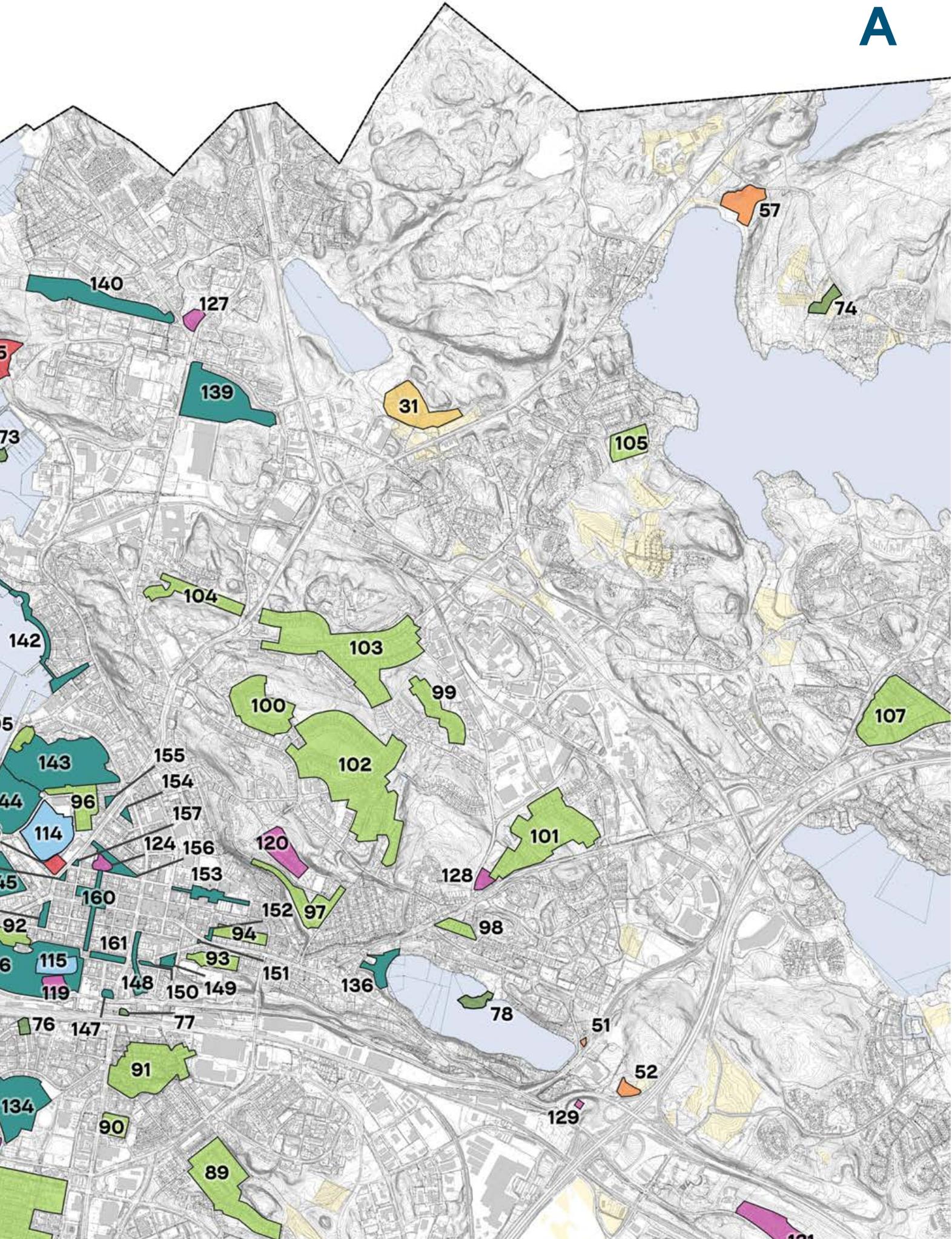

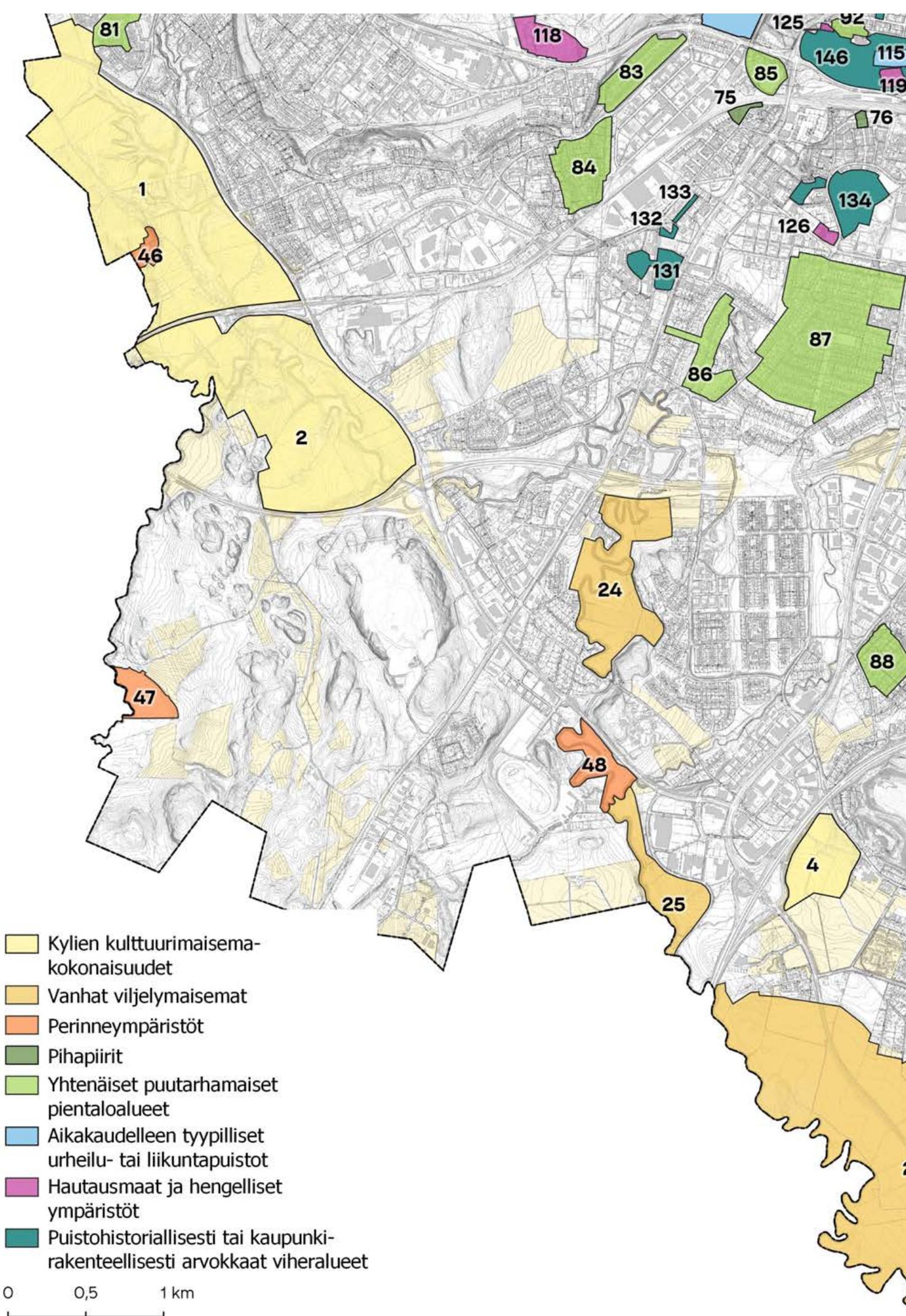
- Kylien kulttuurimaisema-
kokonaisuudet
- Vanhat viljelymaisemat
- Perinneympäristöt
- Kartanomiljööt
- Pihapiirit
- Yhtenäiset puutarhamaiset
pientaloalueet
- Aikakaudelleen tyypilliset
urheilu- tai liikuntapuistot
- Hautausmaat ja hengelliset
ympäristöt
- Puistohistoriallisesti tai kaupunki-
rakenteellisesti arvokkaat viheralueet

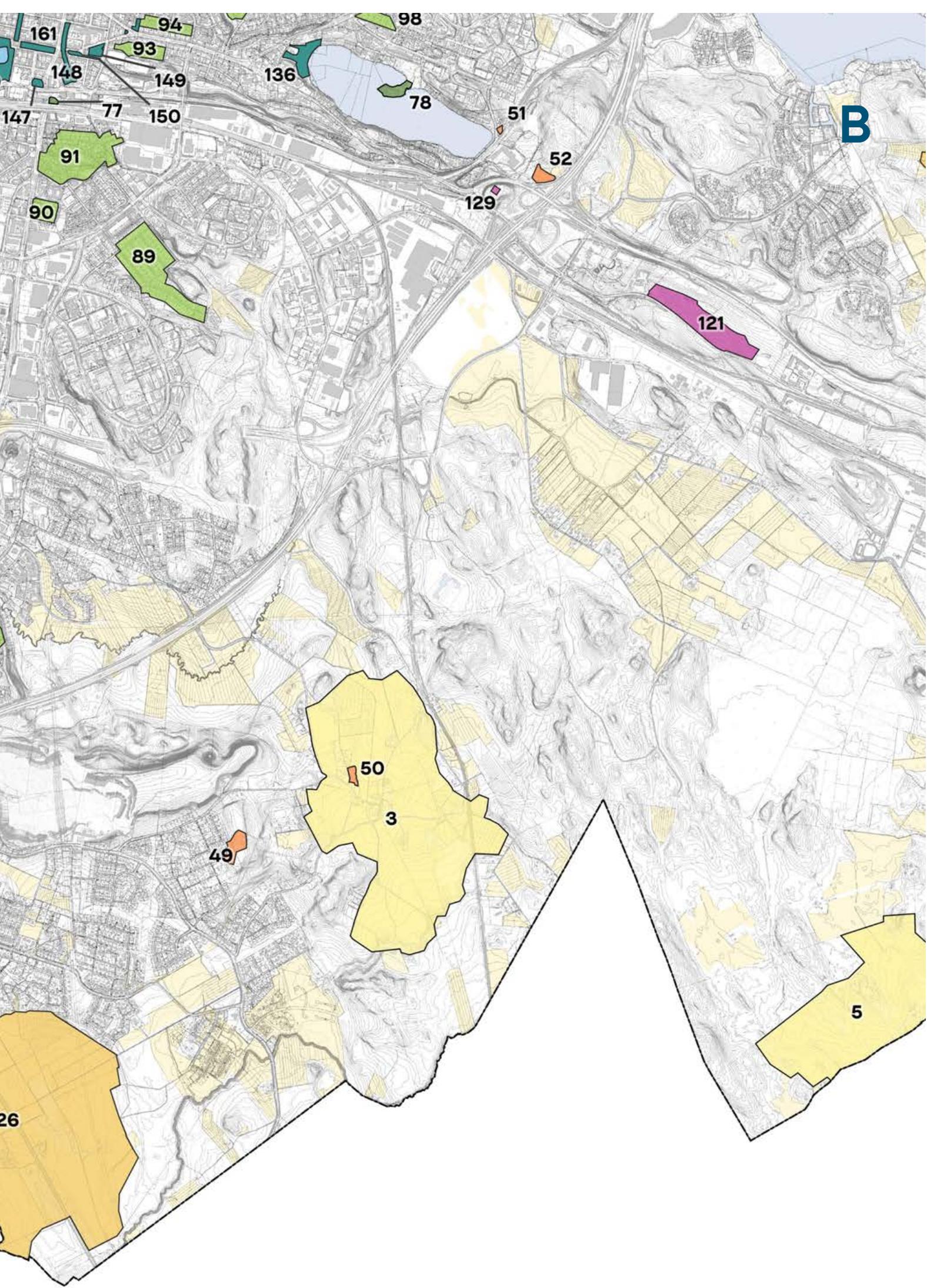
0 0,5 1 km

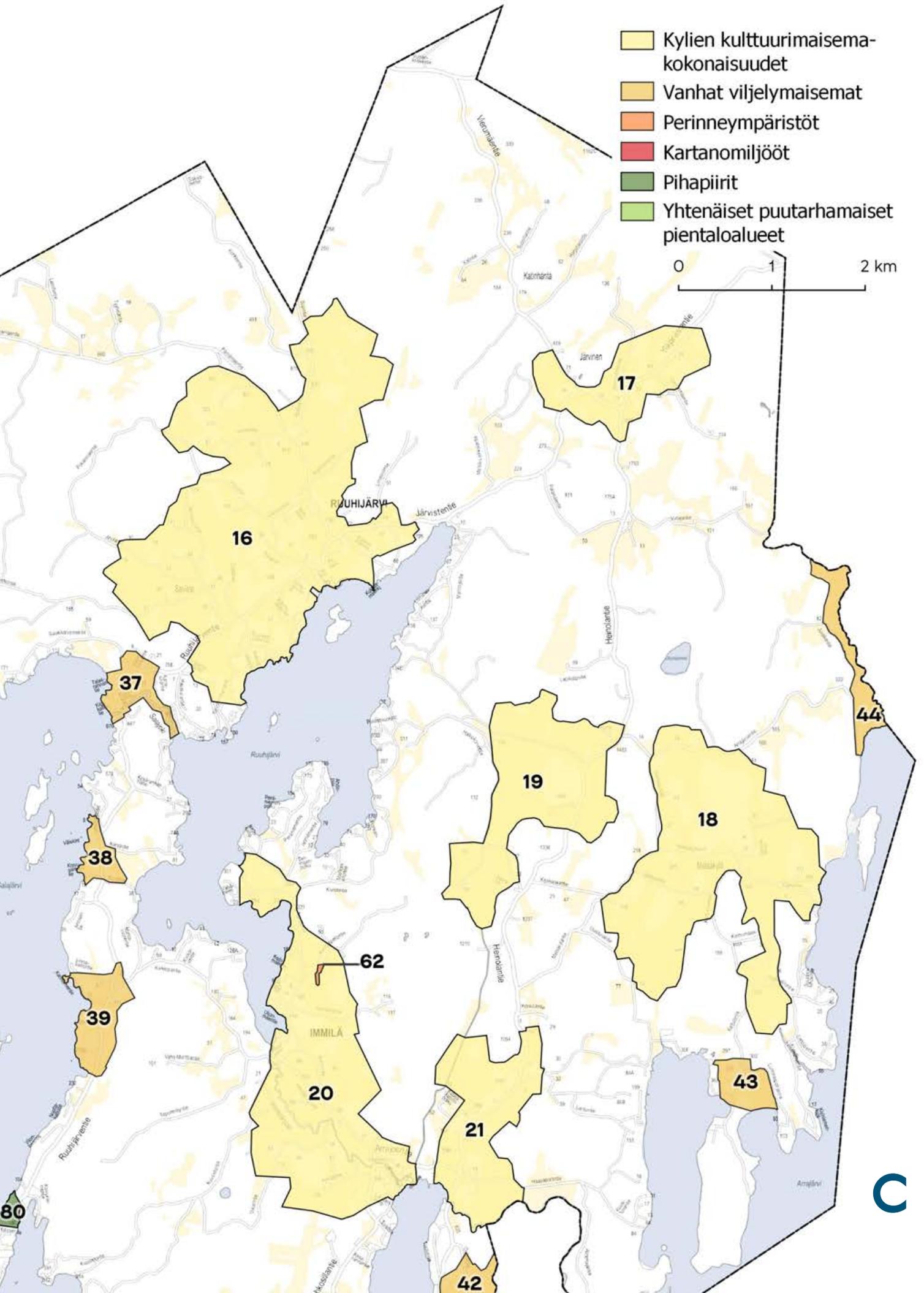
A

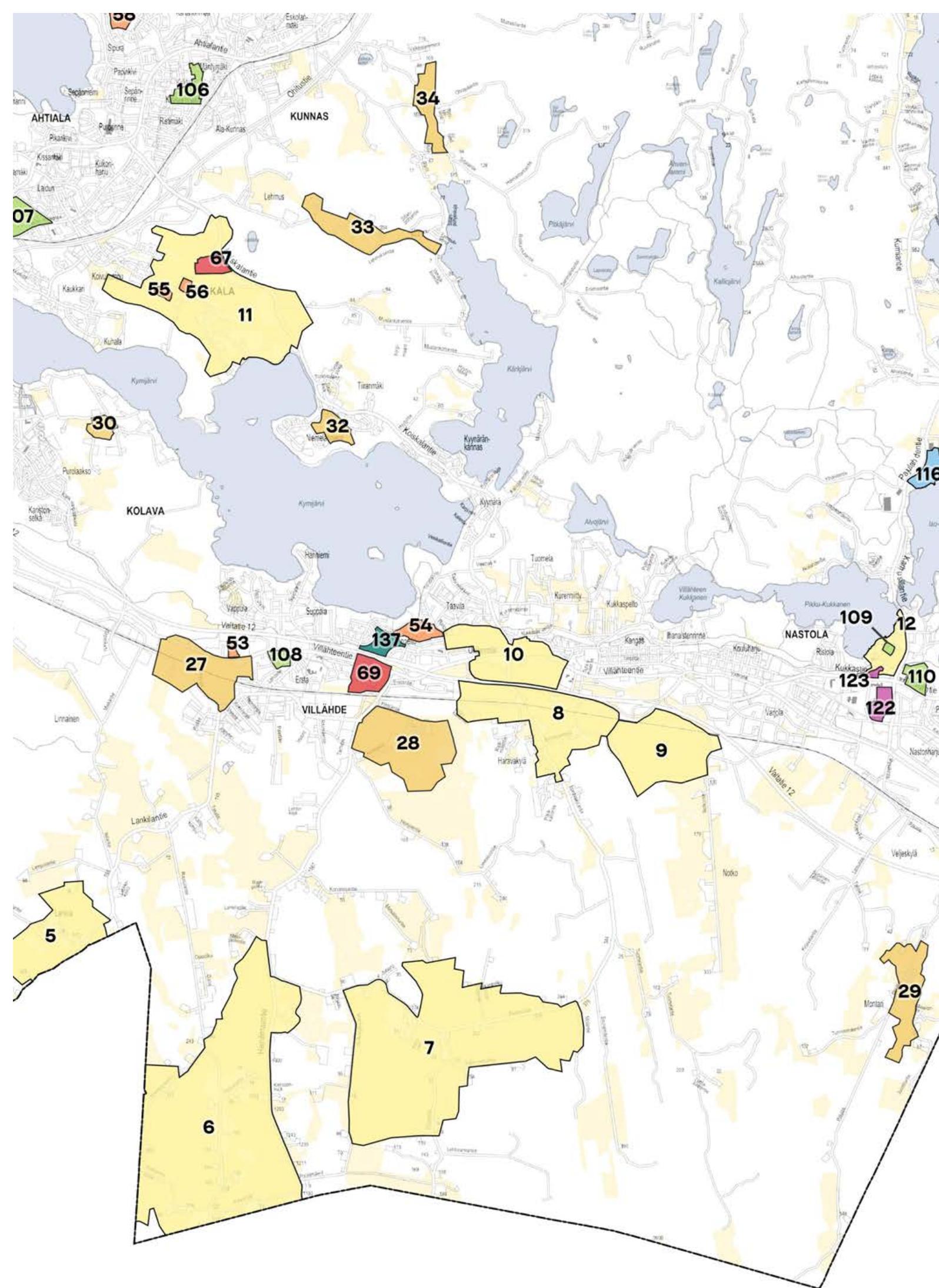

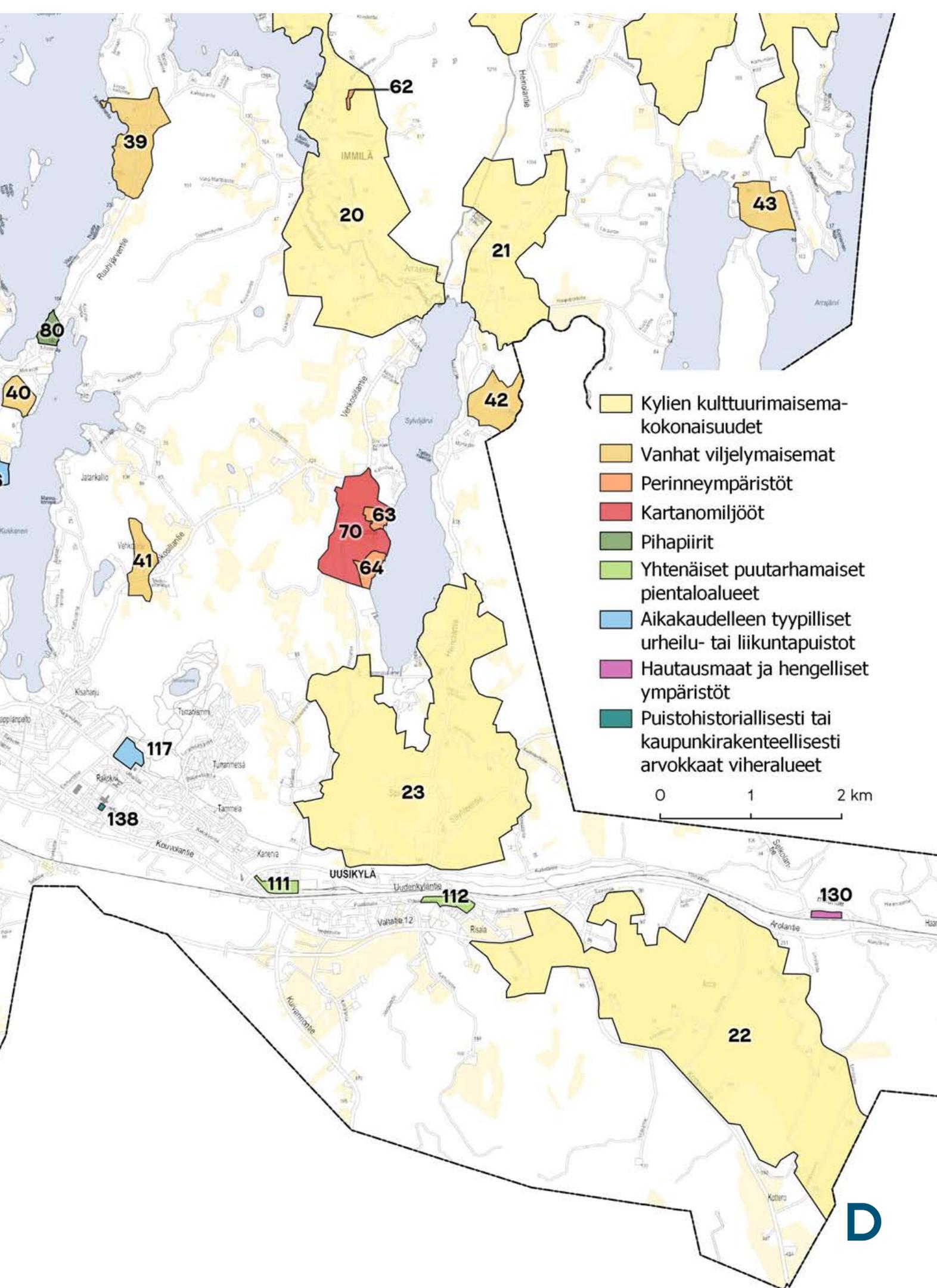

- Kylien kulttuurimaisema-
kokonaisuudet
- Vanhat viljelymaisemat
- Perinneympäristöt
- Kartanomiljööt
- Pihapiirit
- Yhtenäiset puutarhamaiset
pientaloalueet

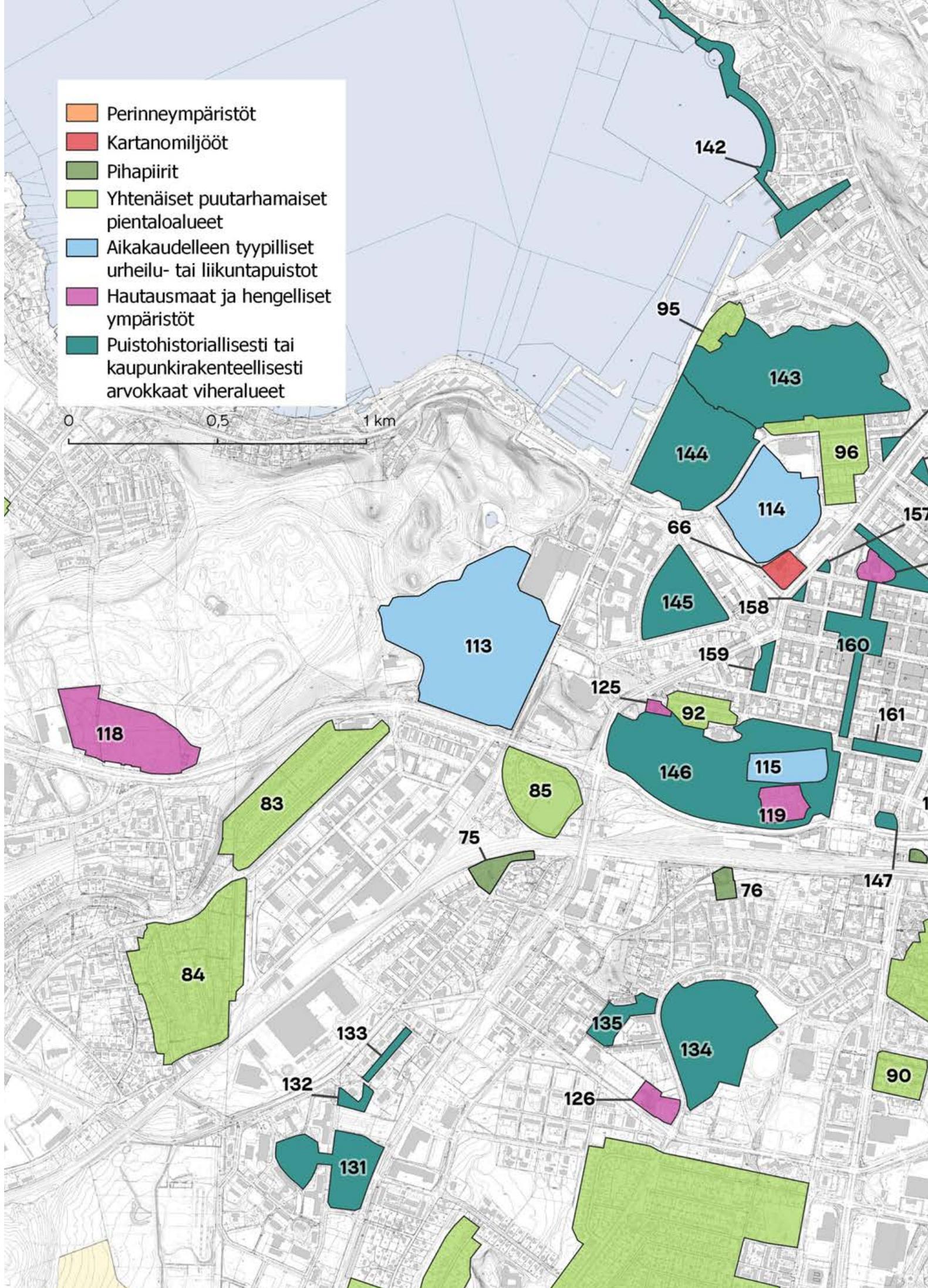
- Kylien kulttuurimaisemakokonaisuudet
- Vanhat viljelymaisemat
- Perinneympäristöt
- Kartanomiljöö
- Pihapiirit
- Yhtenäiset puutarhamaiset pientaloalueet
- Aikakaudelleen tyypilliset urheilu- tai liikuntapuistot
- Hautausmaat ja hengelliset ympäristöt
- Puistohistoriallisesti tai kaupunkirakenteellisesti arvokkaat viheralueet

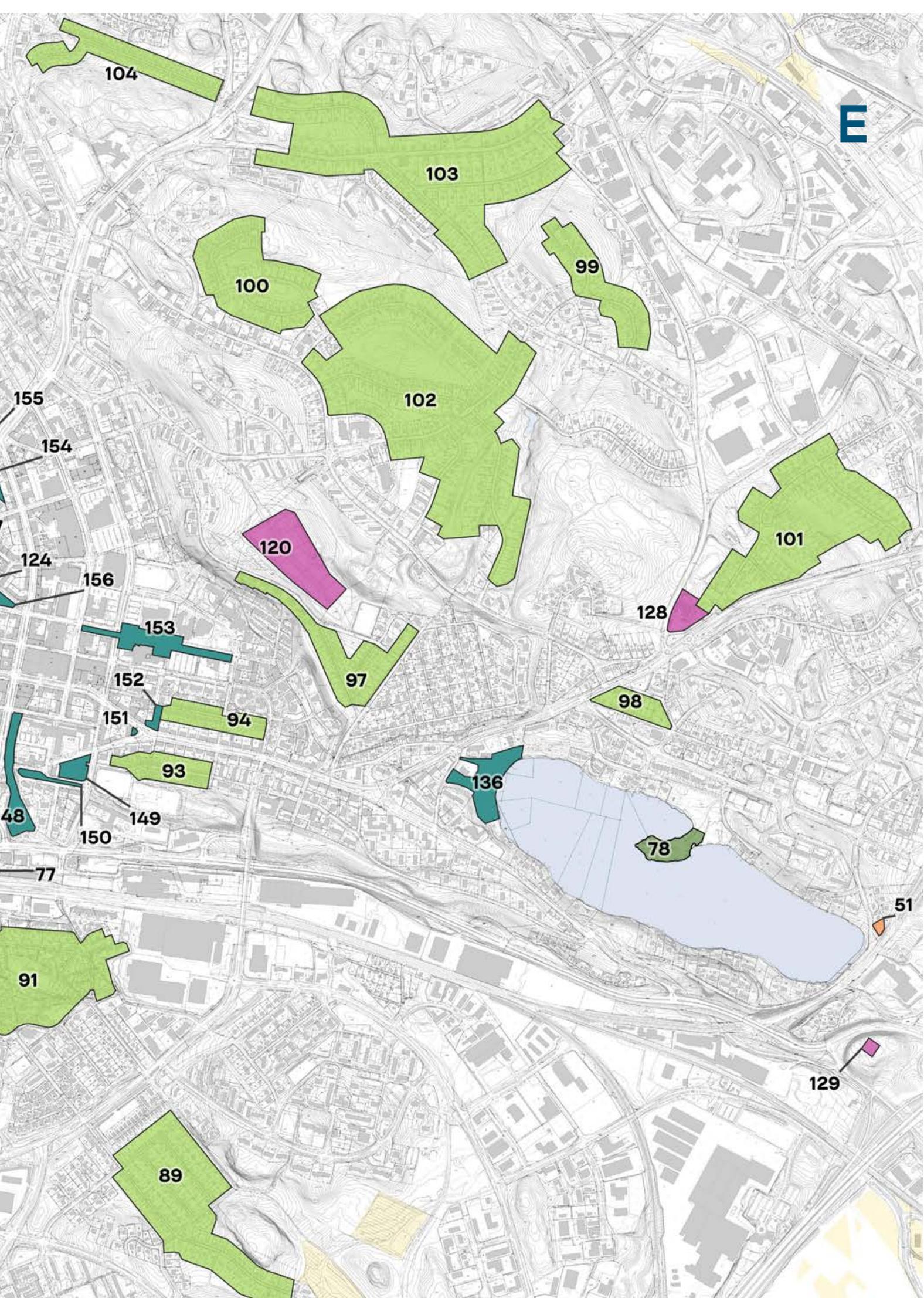
0 1 2 km

D

- Perinneympäristöt
- Kartanomiljööt
- Pihapiirit
- Yhtenäiset puutarhamaiset pientaloalueet
- Aikakaudelleen tyypilliset urheilu- tai liikuntapuistot
- Hautausmaat ja hengelliset ympäristöt
- Puistohistoriallisesti tai kaupunkirakenteellisesti arvokkaat viheralueet

0 0,5 1 km

104

103

100

99

102

101

120

128

97

98

153

152

151

94

93

136

78

149

150

77

51

91

89

129

E

Lahti

ISBN 978-952-5749-97-7